STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ
dla obszaru powiatu nakielskiego
na lata 2016-2023

AKTYWNA I PRZEDSIĘBIORCZA DOLINA NOTECI

Nakło nad Notecią, 05.12.2017 r.

Unia Europejska
Europejskie Fundusze
Strukturalne i Inwestycyjne

Fundusze
Europejskie
Program Regionalny

WOJEWÓDZTWO
KUJAWSKO-POMORSKIE

SPIS TREŚCI

ROZDZIAŁ I. Charakterystyka LGD 4

1. Nazwa LGD. 4

2. Opis obszaru LGD. 4

3. Mapa obszaru objętego LSR. 5

4. Opis procesu tworzenia partnerstwa. 5

5. Opis struktury LGD. 7

6. Opis składu organu decyzyjnego. 7

7. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym. 8

8. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD. 9

9. Wiedza i doświadczenie osób zaangażowanych w opracowanie i realizację LSR oraz zadania biura LGD. 10

ROZDZIAŁ II. Partycypacyjny charakter LSR. 11

ROZDZIAŁ III. Diagnoza – opis obszaru i ludności 15

1. Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów i obszarów interwencji odnoszących się do tych grup. 15

2. Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości. 16

3. Opis rynku pracy. 20

3.1 Potencjał demograficzny obszaru objętego LSR. 20

3.2 Rynek pracy obszaru LSR na tle regionu kujawsko-pomorskiego. 23

3.3 Bezrobocie i rynek pracy na obszarze LSR. 25

4. Przedstawienie działalności sektora społecznego. 30

5. Wykazanie problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem problemu ubóstwa i wykluczenia społecznego. 33

6. Wykazanie wewnętrznej spójności obszaru LSR. 36

7. Opis dziedzictwa kulturowego/zabytków 37

8. Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji. 39

9. Opis produktów lokalnych i tradycyjnych – dziedzictwo kulinarne Krajny i Pałuk. 43

10. Inne obszary tematyczne istotne z punktu widzenia realizacji przyszłej strategii. 44

10. 1 Potrzeby w zakresie działań rewitalizacyjnych. 44

11. Rekomendacje uwagi i opinie lokalnej społeczności zebrane na etapie prac diagnostycznych – dane z konsultacji społecznych. 46

11.1. Badania jakościowe lokalnych liderów. 46

11.2. Sondaż na temat sytuacji obecnej i oczekiwań wobec przyszłości obszaru LSR (analiza potrzeb). 49

11.3. Spotkania branżowe – konsultacje z przedsiębiorcami branży turystycznej, samorządami, instytucjami działającymi w obszarze rynku pracy i pomocy społecznej. 56

12. Wnioski i rekomendacje sformułowane w oparciu o diagnozę obszaru planowanego do objęcia LSR. 58

ROZDZIAŁ IV. Analiza SWOT 59

ROZDZIAŁ V. Cele i wskaźniki 64

1. Specyfikacja i opis celów ogólnych, przypisanych im celów szczegółowych i przedsięwzięć oraz uzasadnienie ich sformułowania w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie z analizą SWOT i diagnozą obszaru. 64

2. Wykazanie zgodności celów z celami programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR. 70

3. Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania. 71

4. Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS, a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem. 72

5. Specyfikacja wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych wraz z uzasadnieniem wyboru wskaźnika w kontekście ich adekwatności do celów i przedsięwzięć. 80

6. Źródła pozyskania danych do pomiaru. 87

7. Sposób i częstotliwość dokonywania pomiaru, uaktualniania danych. 87

8. Stan początkowy wskaźnika oraz wyjaśnienie sposobu jego ustalenia. 87

9. Stan docelowy wskaźnika (rok 2023) oraz wyjaśnienie jego ustalenia. 87

ROZDZIAŁ VI. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru 88

1. Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych wraz ze zwięzłą informacją wskazującą sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia. 88

2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami. 89

3. Wskazanie w jaki sposób w kryteriach wyboru operacji została uwzględniona innowacyjność oraz przedstawienie jej definicji i zasad oceny. 91

4. Informacja o realizacji projektów grantowych i/lub operacji własnych. 91

ROZDZIAŁ VII. Plan działania 92

ROZDZIAŁ VIII. Budżet LSR 93

1. Ogólna charakterystyka budżetu w tym wskazanie funduszy EFSI stanowiących źródło finansowania LSR 93

2. Opis powiazania budżetu z celami LSR 94

3. Zasady premiowania projektów, w których wkład własny Wnioskodawcy przekracza intensywność pomocy: 95

ROZDZIAŁ IX. Plan komunikacji 95

ROZDZIAŁ X. Zintegrowanie 97

1. Opis zgodności i komplementarności z innymi dokumentami planistycznymi/strategicznymi. 97

2. Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć. 102

ROZDZIAŁ XI. Monitoring i ewaluacja 103

ROZDZIAŁ XII. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko 104

Informacja o przeprowadzeniu analizy LSR pod kątem spełnienia kryteriów kwalifikujących do strategicznej oceny oddziaływania na środowisko i o wynikach tej analizy 104

WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY 105

ZAŁĄCZNIKI DO LSR 106

Załącznik nr 1. Procedura aktualizacji LSR. 106

Załącznik nr 2. Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu. 107

Załącznik nr 3. Plan działania wskazujący harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu. 109

Załącznik nr 4. Budżet LSR w podziale na poszczególne EFSI i zakresy wsparcia. 112

4a. Budżet LSR. 112

4b. Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020. 112

Załącznik nr 5. Plan komunikacji. 112

ROZDZIAŁ I. Charakterystyka LGD

1. Nazwa LGD.

Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk”

2. Opis obszaru LGD.

W niniejszym podrozdziale z uwagi na wymogi konkursu na wybór LSR przedstawiono dane statystyczne odnoszą się do końca roku 2013.

Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność zlokalizowany jest w zachodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, przy granicy z województwem wielkopolskim. Obszar LSR pokrywa się z granicami administracyjnymi powiatu nakielskiego, w skład którego wchodzą cztery gminy miejsko-wiejskie (Kcynia, Mrocza, Nakło nad Notecią, Szubin) oraz jedna gmina wiejska – Sadki. Łączna powierzchnia obszaru LSR stanowi 6,23% powierzchni województwa kujawsko-pomorskiego i wynosi 1120 km^2, z czego powierzchnia miast leżących na obszarze LSR stanowi zaledwie 30 km^2 (2,68% ogólnej powierzchni obszaru LSR).

Obszar objęty LSR wg danych GUS - stan na dzień 31.12.2013 r. - zamieszkiwało 86 969 mieszkańców (co stanowi 4,16% ludności województwa kujawsko-pomorskiego ogółem), z czego 37 904 mieszkańców stanowi ludność miejska, a 49 065 ludność wiejska. Obszar obejmuje zatem liczbę mieszkańców większą niż średnia liczba mieszkańców objętych LSR w latach 2007-2013 w województwie kujawsko-pomorskim, która zgodnie z opracowaniem pt. „Oś IV PROW – 2007-2013 Lokalne Grupy Działania i Lokalne” przygotowanego przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi wynosi około 50500 mieszkańców.

Obszar charakteryzuje się wysokim bezrobociem. Osoby bezrobotne przypadające na liczbę osób w wieku produkcyjnym na obszarze LSR stanowią 12,00% i jest to wskaźnik wyższy od wskaźnika w skali województwa kujawsko-pomorskiego (11,26% dla województwa)

Na obszarze LSR funkcjonują cztery miasta (Kcynia, Mrocza, Nakło nad Notecią, Szubin), których liczba mieszkańców nie przekracza 20 000. Najbardziej zbliżone do tej granicy, gdyż zamieszkiwane przez 19 193 osoby, jest Nakło nad Notecią, Kolejnym co do liczby mieszkańców miastem jest Szubin zamieszkiwany przez 9 580 mieszkańców, a następnie Kcynia (4 738 mieszkańców) i Mrocza z 4 393 mieszkańcami.

W tabeli 1 przedstawiono identyfikatory, powierzchnię, liczbę mieszkańców oraz dochody podatkowe ww. gmin.

Tabela 1: Identyfikatory, powierzchnia i liczba mieszkańców oraz wysokość dochodu podatkowego gmin należących do obszaru objętego LSR wg stanu na 31.XII 2013 r.

Nazwa gminy należącej do obszaru LSR	Identyfikator gminy(1)	Powierzchnia gminy (2) [km^2]	Liczba mieszkańców(2)	Dochód podatkowy na 1 mieszkańca gminy(3)
Kcynia	041001 3	297	13577	889,68
Mrocza	041002 3	150	9322	718,20
Nakło nad Notecią	041003 3	187	32466	1 067,86
Sadki	041004 2	154	7322	802,77
Szubin	041005 3	332	24282	979,28

Źródło: *1. Załącznik nr 1 do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1998r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia, stosowania i udostępniania krajowego rejestru urzędowego podziału terytorialnego kraju oraz związanych z tym obowiązków organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. Nr 157, poz.103 z dnia 22 grudnia 1998 r.); 2. Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych; 3. Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów (www.mf.gov.pl).*

Średni dochód podatkowy na 1 mieszkańca obszaru LSR wynosi zatem 891,56 i jest o 220,64 zł niższy od średniego dochodu podatkowego gmin województwa kujawsko-pomorskiego.

Jak wynika z powyższych danych, cały obszar objęty LSR pozwala na wdrażanie wszystkich dostępnych funduszy (EFSI) przyjętych dla niniejszej wielofunduszowej Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność, tj. Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020.

Wyjątek stanowić będą jedynie operacje z zakresu rewitalizacji w ramach Przedsięwzięcia IV LSR - INFRASTRUKTURA DLA WŁĄCZENIA SPOŁECZNEGO, które z uwagi na ograniczenia w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, nie będą mogły być realizowane na terenie miast należących do obszaru LSR, tj.: Mrocza, Nakło nad Notecią, Kcynia, Szubin.

3. Mapa obszaru objętego LSR.

Obszar LSR jest spójny geograficznie i obejmuje, jak wskazano powyżej swoim zasięgiem cały powiat nakielski. Gmina Nakło nad Notecią stanowiąca centrum powiatu, bezpośrednio graniczy z wszystkimi pozostałymi gminami obszaru LSR. Układ geograficzny gmin i położenie na tle województwa kujawsko-pomorskiego i kraju obszaru ilustruje Rysunek 1.

Rysunek 1. Obszar objęty LSR.

4. Opis procesu tworzenia partnerstwa.

Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" jest organizacją pozarządową zarejestrowaną w KRS jesienią 2008 r., jednak proces budowania Partnerstwa w powiecie nakielskim sięga jednak roku 2001. Wtedy to nieformalna grupa osób zajmujących się zawodowo sprawami wsi zaproponowała lokalnym władzom uruchomienie programu odnowy wsi na skalę powiatu. Była to pierwsza tego typu inicjatywa w Polsce, która w zamyśle inicjatorów miała wychodzić naprzeciw problemom mieszkańców wsi: postępującej biedzie, największemu w województwie bezrobociu, brakowi inicjatyw, lokalnym animozjom pomiędzy gminami

krajeńskimi i pałuckimi oraz sporom politycznym. Na wiosnę 2002 roku w 28 sołectwach, które przystąpiły do programu, odbyły się spotkania mieszkańców, podczas których dokonali oni analizy zasobów swojej wsi, opracowali analizę SWOT i przygotowali prosty, zrozumiały dla wszystkich plan odnowy i rozwoju sołectwa. Równolegle do spotkań z mieszkańcami odbywały się warsztaty dla liderów ze wszystkich sołectw celem wyjaśnienia im procesu odnowy wsi oraz nauczenia pracy nad opracowaniem projektów.

W wyniku realizacji powiatowego programu odnowy wsi w latach 2002-2004 na terenie powiatu powstało ok. 30 sołeckich grup odnowy, które zrealizowały ponad 50 mikroprojektów. Połowa z nich uzyskała dofinansowanie z Funduszu „Małych dotacji" Powiatu Nakielskiego w łącznej wysokości ok. 110 tys. zł. Przynajmniej drugą taka kwotę realizatorzy pozyskali dodatkowo z innych źródeł. W wyniku Odnowy Wsi, a czasem niezależnie od niej, tworzyły się na wsiach sformalizowane grupy, które przyjmowały najczęściej formę stowarzyszeń.

W 2003 roku okazało się, że grupy odnowy wsi i stowarzyszenia działające lokalnie mają wiele wspólnych tematów i powinny się wymieniać doświadczeniami a nie tylko rywalizować w konkursie małych dotacji.

W lutym 2003 roku odbyło się I powiatowe forum organizacji pozarządowych, podczas którego wybrano Radę Organizacji Pozarządowych Powiatu Nakielskiego. Spotkania powiatowych organizacji pozarządowych odbywają się odtąd przynajmniej raz w roku.

Partnerstwo dla Krajny i Pałuk, jako twór nieformalny skupiało w 2004 roku przedstawicieli szeregu grup odnowy wsi i sołectw, starostwa powiatowego, wszystkich urzędów gmin z powiatu, Powiatowego Urzędu Pracy, Banku Spółdzielczego w Nakle nad Notecią i wiele organizacji pozarządowych. Obowiązki sekretariatu Partnerstwa do czasu jego sformalizowania przyjęło na siebie Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Anieliny i Łodzia „Żakus". Ono w imieniu Partnerstwa złożyło pierwszy wspólny wniosek do Fundacji Fundusz Współpracy startując w konkursie granatowym w programie Agro-Info. W programie nazwanym „Nasza Lokalna Grupa Działania" przeprowadzono cykl szkoleń dla 172 liderów wiejskich, głównie na temat tworzenia lokalnych organizacji, przygotowywania projektów, pozyskiwania środków i ich rozliczania.

Już wówczas, w lutym 2005 roku 25 podmiotów podpisało deklarację „Partnerstwa dla Krajny i Pałuk". Kolejnym wspólnym przedsięwzięciem było opracowanie i złożenie wniosku o dofinansowanie w ramach I schematu Pilotażowego Programu Leader + (PPL+). Wniosek uzyskał pozytywną akceptację oceniających. Członkowie Partnerstwa dla Krajny i Pałuk w ramach projektu „Łączy nas Noteć" wspólnie opracowali Zintegrowaną Strategię Rozwoju Obszarów Wiejskich dla obszaru powiatu nakielskiego (ZSROW), która nawiązywała do lokalnych zasobów i sformalizowali istniejące Partnerstwo jako Lokalną Grupę Działania, przyjmując wówczas formę Fundacji (rejestracja w KRS - czerwiec 2006 r.). Po uzyskaniu dofinansowania w ramach II schematu PPL+ w roku 2007 w ramach kontynuacji projektu „Łączy nas Noteć", wdrożono zapisy ZSROW w życie. Już wówczas część środków ZSROW Partnerstwo rozdysponowało pomiędzy lokalną społeczność w ramach konkursu „grantowego" na oddolne inicjatywy na rzecz promocji regionu. Zaplanowany więc w ramach niniejszej LSR mechanizm Projektów Grantowych nie jest dla Partnerstwa dla Krajny i Pałuk niczym nowym, a wynika z długoletniej współpracy z lokalnymi środowiskami.

W okresie programowania 2007-2013, z uwagi na ówczesne uregulowania prawne Partnerstwo powołało do życia Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk", (rejestracja w KRS w dniu 10.10.2008 r.), będące odtąd Lokalną Grupą Działania na obszarze powiatu nakielskiego.

Doświadczenie LGD w okresie 2017-2013, w tym realizacja projektów współpracy

W dniu 3. lipca 2009 roku Zarząd Stowarzyszenia podpisał z Samorządem Województwa Kujawsko-Pomorskiego umowę o warunkach i sposobie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju, w ramach której w minionej perspektywie UE 2007-2013 LGD udzieliło wsparcia finansowego na realizację 156 operacji na kwotę blisko 9 mln złotych.

Motywem przewodnim okresu 2007-2013 była turystyka i rekreacja oraz dziedzictwo kulturowe. Wątek ten będzie po części kontynuowany również w latach 2016-2023 chociaż LSR poszerzona zostanie również o pewne wątki nowe zwłaszcza w obszarze bezrobocia i rynku pracy jako element włączenia społecznego i redukcji ubóstwa na obszarze LSR.

Ponadto w minionym okresie Partnerstwo zrealizowało 4 projekty współpracy (w tym jeden współpracy międzynarodowej) o łącznej wartości ponad 253 tysięcy złotych. Partnerami w projektach byli:

Projekt 1 – Kujawsko – Pomorskim Szlakiem Lokalnych Grup Działania (projekt międzyregionalny w partnerstwie z pozostałymi 19-stoma LGD z woj. kujawsko – pomorskiego)

Projekt 2 – Projekty LGD wspierające tożsamość wiejską wnoszą nową jakość życia do obszarów wiejskich (projekt międzynarodowy z LGD Podhoracko z Czech, Partnerstwo dla Krajny i Pałuk pełniło funkcję koordynatora krajowego)

Projekt 3 – Notecki szlak turystyczny (projekt międzyregionalny z woj. wielkopolskim, partnerzy: LGD: Puszcza Notecka, Czarnkowsko – Trzcianecka LGD oraz LGD Krajna nad Notecią)

Projekt 4 – Piechotą przez Bory Tucholskie Krajnę i Pałuki (projekt międzyregionalny, partnerzy: Stowarzyszenie NASZA KRAJNA, LGD Bory Tucholskie oraz LGD Pałuki - Wspólna Sprawa)

.

5. Opis struktury LGD.

Na dzień zatwierdzenia zmian niniejszej Strategii tj. 24.11.2016 r. Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" liczy 67 członków, z czego sektor gospodarczy reprezentowany jest przez 20 członków (w tym jeden rolnik), publiczny przez 12 członków, społeczny – 22 członków oraz 13 członków z sektora mieszkańców.

Wykres 1. Struktura sektorowa członków Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk".

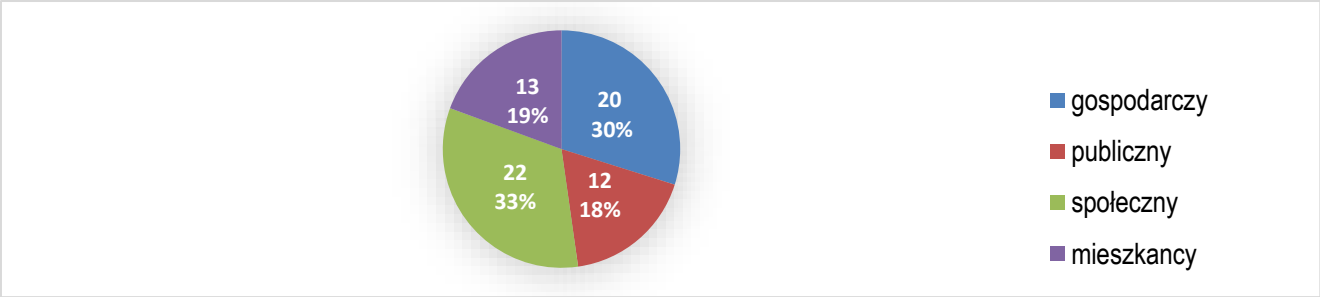

Źródło: Opracowanie własne na podstawie deklaracji członkowskich.

Jak widać na powyższym wykresie w strukturze LGD nie dominuje żadna grupa interesu, tj. żadna z grup zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r**.** nie posiada więcej niż 49% praw głosów przy podejmowaniu decyzji istotnych dla całokształtu funkcjonowania Stowarzyszenia.

Sektor gospodarczy reprezentują podmioty prowadzące działalność w różnych branżach. Podmioty te nie są ze sobą powiązane. Spośród 20 podmiotów 14 stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Ponadto członkami są 2 spółdzielnie, 1 spółka jawna, 1 spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, 1 spółka cywilna oraz 1 rolnik indywidualny.

W **sektorze społecznym** większość (8 podmiotów) stanowią organizacje działające na rzecz rozwoju miejscowości, 6 podmiotów działa w kierunku krzewienia kultury, a po jednej organizacji działa na rzecz kobiet, osób niepełnosprawnych, młodzieży, dla promocji turystyki, ochrony zdrowia, a także ekologii (razem 6 podmiotów). Ponadto członkiem Stowarzyszenia jest LGR „Nasza Krajna i Pałuki" działająca na rzecz równoważonego rozwoju obszarów zależnych od rybactwa, a także jeden podmiot prowadzący działania dla wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Praktycznie wszystkie podmioty posiadają doświadczenie w realizacji działań na rzecz lokalnych społeczności.

Wśród reprezentantów **sektora publicznego** oprócz 5 Gmin wchodzących w skład obszaru LSR oraz Powiatu Nakielskiego znajduje się 5 samorządowych jednostek kultury oraz Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie.

13 członków to osoby fizyczne działające na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, posiadające (zgodnie z par. 1 ust. 2 Statutu Stowarzyszenia) rekomendację minimum 10 osób ze swojego środowiska - mieszkańców obszaru działania Lokalnej Grupy Działania.

Ponadto, biorąc pod uwagę uwarunkowania administracyjno-geograficzne, wśród członków Stowarzyszenia każda z pięciu gmin obszaru LSR reprezentowana jest przez członków wszystkich w/w czterech sektorów.

Zgodnie ze statutem LGD najwyższą władzą w Stowarzyszeniu „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" jest Walne Zebranie Członków. Organem reprezentacji jest obecnie pięcioosobowy Zarząd Stowarzyszenia, a organem nadzoru czteroosobowa Komisja Rewizyjna. Dla realizacji swoich celów Stowarzyszenie może zatrudniać pracowników. Funkcję organu decyzyjnego pełni Rada Stowarzyszenia.

6. Opis składu organu decyzyjnego.

Jak wskazano powyżej, funkcje organu decyzyjnego w LGD Partnerstwo dla Krajny i Pałuk pełni Rada Stowarzyszenia wybierana przez Walne Zebranie Członków, w skład której, zgodnie ze Statutem Stowarzyszenia, wchodzi minimum 9 członków. Do wyłącznej kompetencji Rady, zgodnie z par. 25 ust. 4 Statutu Stowarzyszenia, należy wybór operacji, które mają być realizowane w ramach LSR oraz ustalenie kwoty wsparcia.

W skład obecnej 15-osobowej Rady wybranej na kadencję 2016-2020 w dniu 31.05.2016 r. i uzupełnionej w dniu 28.06.2017 r. wchodzi 6 przedstawicieli sektora publicznego (40% członków Rady), 5 przedstawicieli sektora społecznego (33%) oraz 4 reprezentantów sektora gospodarczego (27%). 12 członków Rady jest jednocześnie mieszkańcami obszaru LSR.

W przypadku przedstawicieli sektora gospodarczego i społecznego, osoby pełniące funkcje członków Rady są osobami niepowiązanymi branżowo, ani z tytułu zatrudnienia (również z sektorem publicznym) w sposób mogący budzić podejrzenia o ich wspólnym interesie. Żadna z grup interesu nie posiada zatem więcej niż 49% praw głosu przy podejmowaniu decyzji przez Radę LGD.

W skład rady wchodzi 6 kobiet i 9 mężczyzn, spośród których dwie osoby są w wieku do 35 lat.

Tabela 2: Skład Rady Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" na dzień zatwierdzenia zmian LSR tj. 03.07.2017 r.

Lp.	Nazwisko i imię / imiona członka organu decyzyjnego LGD	Reprezentowany sektor	Nazwa reprezentowanego podmiotu	Przedmiot prowadzonej działalności podmiotu reprezentowanego
1	Wojciech Gawlak	gospodarczy	Bank Spółdzielczy w Nakle nad Notecią	instytucja pośrednictwa finansowego (bank)
2	Grewling Adam	gospodarczy oraz mieszkaniec	Adam Grewling PPUH "Grewling"	produkcja musztardy metodą tradycyjną
3	Wencka-Stramowska Iwona	gospodarczy	Iwona Wencka-Stramowska Training House	szkoła języków obcych
4	Wiśniewska Marta	gospodarczy oraz mieszkaniec	ProBiznes Marta Wiśniewska	firma szkoleniowa
5	Adamska Bogna	publiczny oraz mieszkaniec	Gmina Kcynia	jednostka samorządu terytorialnego
6	Hemmerling Piotr	publiczny oraz mieszkaniec	Gmina Sadki	jednostka samorządu terytorialnego
7	Kalamon Piotr	publiczny oraz mieszkaniec	Gmina Nakło nad Notecią	jednostka samorządu terytorialnego
8	Kinderman Andrzej	publiczny oraz mieszkaniec	Powiat Nakielski	jednostka samorządu terytorialnego
9	Klesiński Leszek	publiczny oraz mieszkaniec	Gmina Mrocza	jednostka samorządu terytorialnego
10	Michalak Artur	publiczny oraz mieszkaniec	Gmina Szubin	jednostka samorządu terytorialnego
11	Pierucka Ewa	społeczny	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Rybacka "Nasza Krajna i Pałuki"	stowarzyszenie działające na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów zależnych od rybactwa
12	Stefańska-Król Izabela	społeczny	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Trzeciewnica i Suchary	stowarzyszenie rozwoju prowadzące Niepubliczną Szkołę Podstawową
13	Błaszkiewicz Marietta	społeczny oraz mieszkaniec	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Anieliny i Łodzia	stowarzyszenie rozwoju prowadzące niepubliczny Zespół Szkół
14	Krainski Sławomir	społeczny oraz mieszkaniec	Fundacja "Civitas"	fundacja działająca na rzecz wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego
15	Tracz Tomasz	społeczny oraz mieszkaniec	Stowarzyszenie Krajna	stowarzyszenie propagujące krajeńską, a także narodową kulturę ludową.

Źródło: *opracowanie własne na podstawie uchwały nr 9/2016 Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" z dnia 31.05.2016 o wyborze członków Rady Stowarzyszenia Kadencja 2016-2020 oraz uchwały nr 11/2017 Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" z dnia 28.06.2017 r. w sprawie uzupełnienia składu Rady Stowarzyszenia.*

Jak wynika z powyższej tabeli, 80,00% członków organu decyzyjnego stanowią mieszkańcy obszaru LSR, a zaledwie 3 osoby zamieszkują poza obszarem.

Zgodnie z par. 25 art. 10 Statutu Stowarzyszenia członkowie Rady nie mogą być równocześnie członkami Komisji Rewizyjnej, Zarządu, ani pracownikami biura LGD, a także nie mogą pozostawać z członkami Zarządu oraz członkami Komisji Rewizyjnej w związku małżeńskim, ani też w stosunku pokrewieństwa, powinowactwa lub podległości z tytułu zatrudnienia. Szczegółowe uprawnienia, organizację pracy oraz tryb obradowania organu określa Regulamin Rady Stowarzyszenia zatwierdzony uchwałą Walnego Zebrania Członków.

7. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym.

Członkowie organu decyzyjnego (tj. Rady Stowarzyszenia) biorą udział w posiedzeniach w sposób bezpośredni i osobisty oraz nie mogą udzielać pełnomocnictw do udziału w posiedzeniach i głosowaniach osobom trzecim. Członkowie Rady składają pisemne deklaracje o zachowaniu zasady bezstronności i poufności, a dla przejrzystości procesu oceny i wyboru operacji w ramach LSR prowadzony jest przez LGD rejestr interesów członków organu decyzyjnego, pozwalający na identyfikację charakteru powiązań członków Rady z wnioskodawcami i/lub poszczególnymi projektami.

Dokumentacja z posiedzeń organu ma charakter jawny, na stronie internetowej LGD www.rlks.naklo.pl podawane są do publicznej wiadomości także protokoły z posiedzeń organu decyzyjnego dotyczące oceny i wyboru operacji zawierające informacje o wyłączeniach z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem których wniosków wyłączenie dotyczy.

Członek Rady, który wyłączył się z wyboru operacji z uwagi na ryzyko zaistnienia konfliktu interesu nie bierze udziału w całym procesie wyboru danej operacji i opuszcza salę, co najmniej w momencie głosowania nad wyborem tej operacji.

Procedury wyboru i oceny operacji zakładają zapewnienie parytetu sektorów (gwarantują, że co najmniej 50% głosów w decyzjach dotyczących wyboru pochodzi od partnerów niebędących instytucjami publicznymi), a także w poszczególnych głosowaniach organu decyzyjnego, gwarantują, że żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49% głosów. Szczegółowe zasady stosowane w procesie decyzyjnym określają Regulamin Rady, a także *Procedura wyboru i oceny grantobiorców, wraz z opisem sposobu rozliczania grantów, monitoringu i kontroli, stosowana przez Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" w ramach Projektów Grantowych ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020* oraz *Procedura wyboru i oceny operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD w ramach Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego na lata 2016-2023,* które stanowią dokumenty towarzyszące LSR. Powyższe procedury są również podawane do publicznej wiadomości na stronie internetowej LGD.

Przyjęte procedury określają przejrzysty sposób postępowania w sytuacji rozbieżnych ocen w ramach kryteriów, a także określają zadania Komisji Skrutacyjnej oraz Opiekuna procesu czuwających nad prawidłowym przebiegiem procesu wyboru i oceny, poprawności dokumentacji, zgodności formalnej i głosowań.

Szczegółowe rozwiązania dotyczące sposobu wyboru i oceny operacji opisuje rozdział VI niniejszej Strategii, a także wspomniane powyżej procedury oraz Regulamin Rady.

8. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD.

Dokumentami wewnętrznymi, regulującymi funkcjonowanie LGD, są Statut Stowarzyszenia, Regulamin Zarządu Stowarzyszenia, Regulamin Rady Stowarzyszenia, Regulamin Komisji Rewizyjnej oraz Regulamin Biura Stowarzyszenia.

Tabela 3. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD.

Lp.	Dokument	Sposób uchwalania i aktualizacji	Regulowane kwestie
1.	Statut Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk"	Zmiany statutu dokonuje wyłącznie Walne Zebranie Członków na podstawie uchwały powziętej większością 2/3 głosów, przy obecności co najmniej połowy członków Stowarzyszenia.	Nadrzędny dokument regulujący zasady funkcjonowania LGD (w tym: wskazanie Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego jako organu nadzoru, uprawnienia członków i organów, wskazanie organu odpowiedzialnego za wybór operacji wraz z opisem jego kompetencji i reprezentatywności). Statut określa także organ (Walne Zebranie Członków) odpowiedzialny za uchwalenie LSR Ponadto Statut określa dokumenty regulujące pracę poszczególnych organów Stowarzyszenia oraz Biura LGD. Statut wraz z ustawą z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o Stowarzyszeniach (Dz. U. z 2001r. Nr.79, poz.855 z późn. zm.) oraz ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz.U. z 2015 r. poz. 378) stanowi podstawę działania LGD.
2.	Regulamin Zarządu Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk"	Uchwalanie i zmiany tychże dokumentów należą do wyłącznej kompetencji Walnego Zebrania Członków i są dokonywane uchwałą Walnego Zebrania Członków podejmowaną zwykłą większością głosów w obecności przynajmniej 1/3 ilości członków uprawnionych do głosowania.	Dokument określa szczegółowe uprawnienia, organizację pracy, tryb obradowania oraz podział zadań w Zarządzie LGD.
3.	Regulamin Rady Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk"		Regulamin określa szczegółowe uprawnienia, organizację pracy oraz tryb obradowania w tym: zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, zasady wyłączeń z oceny operacji, zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji, protokołowania posiedzeń oraz wynagradzania członków Rady.
4.	Regulamin Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk"		Dokument określa sposób zwoływania posiedzeń organu, szczegółowe kompetencje Komisji, przebieg prac oraz tryb obradowania.
5.	Regulamin Biura Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk"	Uchwalany i zmieniany jest uchwałą Zarządu Stowarzyszenia podjętą zwykłą większością głosów.	Regulamin określa ramowy zakres działań i kompetencji Biura, organizację i porządek w procesie pracy oraz inne postanowienia związane z jego działalnością. Określa m.in. zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, zakres działań i uprawnień pracowników, w tym Dyrektora Biura, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD, a także zasady świadczenia doradztwa przez pracowników oraz metody oceny jego efektywności.

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie Statutu, Regulaminu Zarządu, Regulaminu Rady, Regulaminu Komisji Rewizyjnej oraz Regulaminu Biura Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk".*

Ponadto w procesie wyboru i oceny operacji Rada Stowarzyszenia kieruje się procedurami wyboru i oceny wskazanymi już w poprzednim Podrozdziale 7, a także lokalnymi kryteriami wyboru (stanowiącymi dokumenty towarzyszące LSR).

9. Wiedza i doświadczenie osób zaangażowanych w opracowanie i realizację LSR oraz zadania biura LGD.

Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" posiada wykwalifikowaną kadrę zarządzającą oraz kadrę pracowników, których wiedza i doświadczenie są gwarancją właściwej realizacji LSR i założonych w niej celów.

Prezes Zarządu Kamila Radzka-Januszewska oraz Wiceprezes Barbara Jasińska pełnią swoje funkcje od początku funkcjonowania Stowarzyszenia tj. od 2008 roku. Pozostali członkowie Zarządu (Ryszard Kamiński, Henryka Tracz oraz Medard Jakś) pierwotnie byli członkami Rady Stowarzyszenia zatem również posiadają wiedzę i praktyczne umiejętności związane z realizacją LSR.

Biuro LGD, którego zadaniem będzie w szczególności bezpośrednia współpraca z Wnioskodawcami oraz beneficjentami ostatecznymi, stanowi obecnie czworo pracowników doświadczonych we wdrażaniu LSR w minionej perspektywie (trzy osoby zatrudnione są w Biurze począwszy od roku 2009 oraz jedna od 2011). Ponadto troje pracowników zaangażowanych jest w podejście LEADER już od pilotażu tj. Programu LEADER+ w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004–2006".

Biuro LGD, jak wskazano powyżej, liczy obecnie 4 osoby (w sumie 3,5 etatu) zatrudnione w oparciu o umowy o pracę na czas nieokreślony. Są to: Dyrektor biura LGD, Główny specjalista ds. projektów, Specjalista ds. projektów, Specjalista ds. księgowości.

W nowym okresie 2016-2023 w związku z wdrażaniem wielofunduszowej LSR, a tym samym odmienną specyfiką każdego z funduszy oraz stosowaniem różnych trybów wyboru projektów (tryb konkursowy oraz projekty grantowe) oraz licznie zaplanowanymi działaniami związanymi z animowaniem lokalnych społeczności, do uczestniczenia we wdrażaniu LSR, Zarząd LGD zamierza zwiększyć zatrudnienie w biurze o 1 etat oraz dokonać zmiany stanowisk i zakresów obowiązków obecnych pracowników LGD. Strategię Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego na lata 2016-2023 wdrażać więc będzie zespół w składzie: Dyrektor biura LGD (kontynuacja zatrudnienia), Główny księgowy LGD (kontynuacja zatrudnienia), Główny specjalista ds. przedsiębiorczości i projektów infrastrukturalnych (kontynuacja zatrudnienia), Główny specjalista ds. projektów grantowych (kontynuacja zatrudnienia), Specjalista ds. animacji i współpracy (stanowisko planowane do utworzenia). Z pracownikami obecnie zatrudnionymi w dniu 15.12.2015 r. zawarto w ww. zakresie stosowne porozumienia do umów o pracę.

Na moment opracowania niniejszego dokumentu 4 pracowników biura posiada więc doświadczenie i niezbędną wiedzę do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych, co stanowi 80% składu planowanego w okresie 2016-2023.

Szczegółowe zakresy obowiązków na poszczególnych stanowiskach pracy (podział zadań pracowników biura), a także zakres świadczonego przez biuro doradztwa oraz inne obowiązki związane z wdrażaniem LSR określa szczegółowo **Regulamin biura „Stowarzyszenia Partnerstwo dla Krajny i Pałuk".**

Do zadań biura LGD należy m.in. realizacja zadań niezbędnych do systematycznego ogłaszania naborów wniosków w ramach LSR, a także bieżąca obsługa wnioskodawców i organu decyzyjnego oraz realizacja zadań w zakresie animacji i współpracy z lokalną społecznością, w tym realizacja zadań określonych w ramach Planu komunikacji, który stanowi załącznik nr 5 do LSR.

Doradztwo biura LGD i pomiar jego efektywności.

Biuro LGD zobowiązane jest do świadczenia nieodpłatnego doradztwa dla Beneficjentów / Wnioskodawców LSR. Doradztwo prowadzone przez pracowników biura obejmuje 2 kategorie usług:

I. Usługi informacyjne – o charakterze ogólnym, obejmujące udzielanie informacji nt.

- ogólnych założeń LSR – kreowanie pomysłów na projekty w ramach LSR
- doboru właściwego programu jako źródła finansowania planowanego przedsięwzięcia innego niż LSR (dot. beneficjentów niekwalifikujących się do wsparcia w ramach LSR),
- z zakresu prawa, marketingu, finansów, podatków, itp.,
- innych aspektów funkcjonowania podmiotów, niezwiązanych bezpośrednio z wdrażaniem LSR.

II. Usługi konsultacyjne – obejmujące obsługę wnioskodawców i beneficjentów naborów ogłaszanych w ramach LSR Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk", do których zalicza się:

- usługi z zakresu zasad wypełniania wniosku o przyznanie pomocy / powierzenie grantu (w tym ocena kwalifikowalności w aspekcie LSR);
- konsultację i weryfikację uzupełnień do wniosku o przyznanie pomocy / powierzenie grantu;
- usługi z zakresu zasad wypełniania wniosku o płatność / wniosku o rozliczenie grantu;
- konsultację i weryfikację uzupełnień do wniosku o płatność / wniosku o rozliczenie grantu;.

Efektywność pracy doradczej pracowników biura LGD podlega ocenie zgodnie z dokumentem „Zasady udzielania oraz sposób pomiaru oraz metod oceny jakości i efektywności doradztwa świadczonego w Biurze LGD „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" (procedura wewnętrzna)" stanowiącym załącznik do Regulaminu biura LGD

Zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy oraz metody ich pomiaru.

Za realizację zadań w ww. zakresie odpowiedzialny jest specjalista ds. animacji i współpracy, który wspomagany będzie w tym zakresie przez pozostałych pracowników merytorycznych i Dyrektora biura LGD.

Zadania w zakresie animacji i współpracy obejmowały będą działania opisane szczegółowo w planie komunikacji, w tym m.in.:

- spotkania informacyjno–konsultacyjne z mieszkańcami nt. zasad udzielania wsparcia w ramach LSR, rozliczania projektów i postępów w realizacji LSR,
- organizację wydarzeń/eventów, plebiscytów, forów lub konferencji tematycznych, wyjazdów studyjnych upowszechniających dobre praktyki,
- przekazywanie bieżących informacji za pośrednictwem internetu, prasy, radia, publikacji tematycznych itp.

dodatkowo

- udzielanie lokalnym środowiskom wsparcia w zakresie diagnozowania ich potrzeb i tworzenia planów działania, w szczególności poprzez docieranie do grup wskazanych w LSR jako de faworyzowane: ze względu na dostęp do rynku pracy, dzieci i młodzieży, osób starszych oraz zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym,
- wyszukiwanie liderów lokalnych, wspieranie ich w rozwoju umiejętności,
- wypracowywanie koncepcji współpracy ze społecznością lokalną, w tym z instytucjami, które mają wpływ na sytuację w regionie (samorząd lokalny, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, szkoły itd.),
- docieranie do potencjalnych projektodawców, zachęcanie ich do podejmowania inicjatyw w zakresie nawiązywania partnerstw ukierunkowanych na wspólne rozwiązywanie problemów lokalnych.

Podstawowym miernikiem efektywności prowadzonych zadań w zakresie animacji lokalnej i współpracy będzie poziom zadowolenia mieszkańców ze spotkań przeprowadzanych przez pracowników LGD mierzony za pomocą ankiety oceny spotkania/szkolenia/warsztatu/ konferencji itp. bezpośrednio po realizacji danego zadania, ale również badanie ewaluacyjne LSR i LGD, w ramach którego oceniana będzie również efektywność pracy biura LGD (patrz szczegółowy opis Rozdział XI LSR oraz załącznik nr 2 do LSR).

ROZDZIAŁ II. Partycypacyjny charakter LSR.

1. Dane z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze objętym LSR, które wykorzystane zostały do opracowania LSR.

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego na lata 2016-2023 (LSR) powstawała w okresie od września 2014 r. do grudnia 2015 roku i została zredagowana przez pracowników biura LGD, którzy nadzorowani byli w tym zakresie przez Zarząd Stowarzyszenia.

Proces tworzenia LSR miał charakter partycypacyjny, tzn. na każdym kluczowym etapie prac nad LSR Partnerstwo prowadziło współpracę w tym zakresie z mieszkańcami obszaru, identyfikując ich problemy i potrzeby oraz dostosowując LSR do oczekiwań ogółu. Uwagi mieszkańców co do kształtu i założeń przyszłej LSR, uwzględniane były od samego początku prac planistycznych o czym świadczą opisane poniżej przeprowadzone przez LGD badania, sondaże czy spotkania.

W okresie od września 2014 do sierpnia 2015 r. LGD skupiła się na pracach diagnostycznych, których celem było wyselekcjonowanie informacji potrzebnych na dalszym etapie planowania (prac nad LSR). W fazie diagnozy nastąpiła analiza dokumentów i danych historycznych w obszarach istotnych z punktu widzenia przyszłej LSR (na które LSR może mieć wpływ), a także przeprowadzono 2 badania własne (w tym 1 badanie ewaluacyjne uwzględniające doświadczenia LGD we wdrażaniu LSR w okresie programowania 2007-2013) w celu zdiagnozowania jak najbardziej aktualnych problemów i potrzeb lokalnych mieszkańców.

Pierwsze badanie, tj. „Badanie jakościowe lokalnych liderów" (ewaluacja wewnętrzna) przeprowadzono w okresie od września do grudnia 2014 r. Realizatorem badania był socjolog UMK w Toruniu dr. hab. Wojciech Knieć. Badanie zostało skierowane do lokalnych liderów rozumianych jako przedstawiciele wszystkich członków LGD, radni gmin i powiatu, sołtysi i przedstawiciele wiodących organizacji publicznych (domy kultury, muzea, biblioteki, itp.) oraz wszystkich organizacji pozarządowych funkcjonujących na terenie LGD. Ostatecznie wzięło w nim udział 127 osób (lokalnych liderów). Badanie zakończone zostało sporządzeniem raportu. Najistotniejsze elementy raportu z punktu widzenia przyszłej LSR (dane z konsultacji), które wykorzystane zostały w dalszym etapie prac nad LSR, opisano szczegółowo w **Podrozdziale 11.1 Badanie jakościowe lokalnych liderów Rozdziału III Diagnoza – opis obszaru i ludności** niniejszego dokumentu.

Drugie badanie własne – badanie sondażowe „Analiza potrzeb mieszkańców obszaru działania Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" przeprowadzono w okresie 7-31.07.2015 r. Badanie za pomocą ankiety (formularz on-line na stronie internetowej LGD oraz wersja papierowa ankiety dystrybuowana za pośrednictwem komórek promocji i biur podawczych lokalnych samorządów) skierowano do ogółu mieszkańców obszaru LSR. W sondażu wzięło udział 239 osób z terenu wszystkich pięciu gmin powiatu nakielskiego, w tym osoby z grup wskazanych w LSR jako defaworyzowane. Badanie, podobnie jak opisano powyżej, zakończono sporządzeniem raportu, tym razem przez socjologa Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN W-wa dr. Ryszarda Kamińskiego, jednocześnie wiceprezesa LGD. Najistotniejsze wnioski z przeprowadzonego sondażu (dane z konsultacji), które stanowiły podstawę dalszych prac nad LSR, **opisano w Podrozdziale 11.2 Sondaż na temat sytuacji obecnej i oczekiwań w przyszłości, Rozdziału III Diagnoza – opis obszaru i ludności** niniejszego dokumentu.

W trakcie prac diagnostycznych w 2015 r. odbyto także spotkania z grupami przedstawicielskimi (tj. lokalnymi samorządami, branżą turystyczną skupioną w ramach sieci Ekomuzeum Doliny Noteci oraz instytucjami działającymi w obszarze bezrobocia, rynku pracy i pomocy społecznej (spotkania w dniach: 03.07.2015 – 14 os., 09.07.2015 – 12 os., 29.07.2015 – 16 os.). Najistotniejsze kwestie związane z planowaniem przyszłej LSR poruszane podczas tych spotkań zawarto również w **Rozdziale III** niniejszego dokumentu **(Podrozdziały 5 oraz 11.3).** W efekcie

powyższych działań (analiza dokumentów, badania, spotkania branżowe) sformułowano opis obszaru planowanego do objęcia LSR w postaci założeń diagnozy obszaru LSR.
Opracowana diagnoza była podstawą dalszych prac planistycznych, w które LGD starało się włączyć również jak największą liczbę różnych interesariuszy, tj.: mieszkańców, przedstawicieli lokalnych władz i instytucji publicznych, organizacji pozarządowych i przedsiębiorców z obszaru LSR.

W dniu 4 sierpnia 2015 r. podczas spotkania informacyjno-warsztatowego w Ślesinie rozpoczęto oficjalny proces partycypacyjnego budowania założeń przyszłej LSR. W spotkaniu wzięło wówczas udział 58 osób, przedstawicieli wszystkich gmin powiatu nakielskiego. Spotkanie podzielono na 2 części, tj.: Część I – Sesja plenarna (przedstawienie założeń i harmonogramu prac nad LSR - wprowadzenie do zagadnienia, w tym możliwe źródła finansowania LSR w perspektywie finansowej UE 2014-2020, **powołanie Zespołu Partycypacyjnego ds. opracowania LSR na lata 2016-2023**, prezentacja wniosków z przeprowadzonej diagnozy obszaru planowanego do objęcia LSR), Część II – Sesja warsztatowa (analiza słabych i mocnych stron, szans i zagrożeń (SWOT), wstępne wyznaczenie wizji, misji oraz celów LSR i odpowiadających im przedsięwzięć.). Część druga przyjęła zatem formę warsztatów przyszłościowych zakończonych wypracowaniem założeń wspólnej koncepcji rozwoju obszaru LSR wraz z działaniami ją realizującymi.

Jak wskazano powyżej do opracowania LSR powołano Zespół Partycypacyjny, w skład którego weszli przedstawiciele sektora publicznego, społecznego i gospodarczego oraz mieszkańców z każdej gminy obszaru planowanego do objęcia LSR, a także przedstawiciele Zarządu i pracowników biura LGD (w sumie 46 osób), który stanowił główne i reprezentatywne dla całego obszaru LSR „ciało konsultacyjne" na linii LGD – społeczność lokalna. Z członkami Zespołu zawarto pisemny kontrakt zawierający zobowiązanie do udziału w dalszych pracach nad przygotowaniem LSR. Zadania zespołu określono jako: wypracowanie podstawowych założeń do LSR, które następnie poddawane zostaną szerokim konsultacjom społecznym. Zadaniem zespołu było także odniesienie się do uwag zgłaszanych w trakcie procesu konsultacji a także zgłaszanie własnych propozycji. Pracami Zespołu kierowała Dyrektor biura LGD Dorota Stanek, która następnie wspólnie z pracownikami biura LGD (Moniką Żydek, Łukaszem Piotrowskim i Tomaszem Kokoszewskim) na podstawie efektów pracy Zespołu Partycypacyjnego redagowała dokumenty LSR i dokumenty jej towarzyszące. Prace Zespołu prowadzone były każdorazowo różnymi technikami, m.in: burza mózgów, dyskusja plenarna, czy dyskusja w mniejszych grupach tzw. world cafe. Zespół spotykał się w sumie 5 razy (daty patrz opis poniżej), dodatkowo bieżący kontakt z LGD drogą e-mail.

2. Partycypacyjne metody konsultacji wykorzystane na każdym kluczowym etapie prac nad opracowaniem LSR.

W procesie prac nad LSR wyróżniono 5 kluczowych etapów, których założenia wypracowywano podczas spotkań warsztatowych Zespołu Partycypacyjnego, a następnie poddawano dalszym konsultacjom:

1. diagnoza i analiza SWOT,
2. określenie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania,
3. opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru,
4. opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji,
5. przygotowanie planu komunikacji w odniesieniu do realizacji LSR.

Prace nad ww. etapami prowadzono równolegle. Odbyło się w sumie 5 spotkań Zespołu Partycypacyjnego, tj. 01.09.2015 – 40 os., 10.09.2015 – 35 os., 29.09.2015 – 35 os., 04.11.2015 – 27 os. oraz 2.12.2015 – 22 os. W kilku spotkaniach na zaproszenie Zarządu LGD uczestniczyły również osoby spoza tego grona, których wiedza i doświadczenie były pomocne w prowadzonych pracach planistycznych. Wypracowane założenia były potem wielokrotnie korygowane i weryfikowane w powiązaniu z innymi elementami planowanej LSR aż do grudnia 2015 r. z uwagi na trwający ciągły proces konsultacji z lokalną społecznością.

W procesie opracowania LSR stosowano różnorodne partycypacyjne metody konsultacji, m.in.:

- **Metoda 1 - Spotkania publiczne** – spotkania otwarte, w których mogli brać udział wszyscy mieszkańcy obszaru LSR. Spotkania odbywały się w miejscach i godzinach dostępnych dla wszystkich zainteresowanych i prowadzone były przez pracowników biura LGD. Zgłoszone w trakcie spotkań uwagi formułowano w postaci notatek ze spotkania.
  Źródło weryfikacji zastosowanej metody: listy obecności z odbytych spotkań.
- **Metoda 2 - E-konsultacje** - prośba o wyrażenie opinii kierowana była do mieszkańców obszaru LSR za pomocą strony internetowej LGD i lokalnych samorządów (w postaci kwestionariusza do wypełnienia).
  Źródło weryfikacji zastosowanej metody: print screen ze stron www, e-mail zgłoszonych uwag.
- **Metoda 3 - Punkt informacyjno-konsultacyjny** - zlokalizowany w biurze LGD, czynny trzy dni w tygodniu, po cztery godzinny gdzie mieszkańcy mogli zapoznać się z materiałami podlegającymi konsultacji, złożyć swoje opinie, uwagi i propozycje. Pracownicy biura LGD przeprowadzali każdorazowo w ramach punktu tzw. wywiad indywidualny.
  Źródło weryfikacji zastosowanej metody: ewidencja doradztwa, formularz wywiadu indywidualnego.
- **Metoda 4 - Wykorzystanie grup przedstawicielskich** – konsultacyjne spotkania branżowe dla przedstawicieli: organizacji pozarządowych, samorządów i instytucji publicznych oraz przedsiębiorców i instytucji otoczenia biznesu, i innych zarekomendowanych przez Zespół Partycypacyjny. Zgłoszone w trakcie spotkań uwagi formułowano w postaci notatek ze spotkania.
  Źródło weryfikacji zastosowanej metody: lista obecności

Niezależnie od stosowanych 4 metod konsultacji podczas spotkań z mieszkańcami podobnie jak w pracach Zespołu Partycypacyjnego 9co opisano powyżej) wykorzystywano wiele różnych partycypacyjnych technik, jak: technika burzy mózgów, "buzz group", world caffe", focus group.

3. Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji (przyjęcie lub odrzucenie).

Jak wskazano powyżej w trakcie prac nad LSR prowadzono nieustanne i ciągłe konsultacje jej założeń z mieszkańcami, którzy mogli na każdym etapie prac zgłaszać swoje uwagi i opinie (kontakt bezpośredni oraz e-mail). Zebrane w trakcie konsultacji opinie i wnioski każdorazowo

przedstawiane były przez pracowników biura LGD podczas spotkań Zespołu Partycypacyjnego (główne i reprezentatywne dla całego środowiska ciało konsultacyjne), który ostatecznie przedkładał rekomendację co do konkretnego zapisu w przyszłej LSR.

Wnioski uwzględnione:

W wyniku analizy wniosków z konsultacji uwzględniających również doświadczenia wdrażania LSR w okresie 2007-2013 w LSR przyjęto rekomendacje i rozwiązania, które zostały wykorzystane zarówno na etapie formułowania celów, przedsięwzięć i wskaźników LSR, a także pozostałych elementów strategii (poniżej wymieniono jedynie najistotniejsze):

- postawienie na czołowym miejscu w LSR kwestii tworzenia miejsc pracy i podnoszenia kwalifikacji zawodowych mieszkańców – premiowanie tych, którzy tworzą większą liczbę miejsc pracy,
- nowy krąg odbiorców i nowy zakres działań LGD – działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym aktywizacja społeczno-zawodowa w wymiarze zatrudnieniowym oraz różne formy działań samopomocowych,
- wsparcie przedsiębiorczości – poszerzenie zakresu dotychczasowego wsparcia - otwarcie w nowej LSR na wspieranie różnych branż działalności gospodarczej nie tylko turystycznej i rekreacyjnej (jednakże ten wątek poprzedniego okresu będzie również kontynuowany gdyż jak wynika z diagnozy i konsultacji – wciąż jest uznawany za istotny),
- na wniosek samych przedsiębiorców ze wspieranych branż działalności gospodarczej wykluczono handel hurtowy i detaliczny,
- aktywizacja mieszkańców poprzez niewielkie projekty grantowe dedykowane wyłącznie organizacjom pozarządowym lub też premiujące podmioty spoza sektora finansów publicznych - mechanizm tzw. projektów grantowych „obsługiwany" od początku do końca przez LGD, która nie tylko organizuje nabór, ocenia i wybiera (jak w okresie 2007-2013), ale również wypłaca środki i kontroluje,
- przygotowanie w ramach LSR specjalnej oferty dla młodzieży oraz osób starszych (aktywizacja, włączenie do wspólnych działań, zagospodarowanie czasu wolnego – konkursy/plebiscyt, projekty międzypokoleniowe, wyjazdy studyjne, itp.),
- projekty inwestycyjne w zakresie infrastruktury publicznej ukierunkowane również na działania związane z odnowieniem (rewitalizacją) licznych obszarów zdegradowanych (nie tylko budowa czy modernizacja infrastruktury kulturowej i rekreacyjnej),

dodatkowo

- każdorazowo premiowanie Wnioskodawców, którzy składają kompletne wnioski o dofinansowanie (zwłaszcza dot. przedsiębiorców), co pozwoli na sprawne wdrożenie zaplanowanych działań i zminimalizuje ryzyko niezrealizowania operacji a tym samym blokowania środków w ramach LSR (co było dość powszechną praktyka w okresie 2007-2013),
- w przypadku projektów związanych z podnoszeniem kompetencji mieszkańców zwłaszcza osób bezrobotnych czy wykluczonych wybieranie Wnioskodawców sprawdzonych i doświadczonych w realizacji podobnych zadań w szczególności na obszarze powiatu nakielskiego,

Wnioski nieuwzględnione:

- podwyższony poziom współfinansowania projektów z zakresu rozwijania działalności gospodarczej (do 70%) – uzasadnienie: w nowej perspektywie LGD jako jedne z nielicznych podmiotów będą miały w swojej dyspozycji instrumenty dotacyjne. Dotacja w odróżnieniu od proponowanych innych form jak kredyty, pożyczki czy inne instrumenty zwrotne daje niewątpliwie przedsiębiorcy silny impuls inwestycyjny. Atrakcyjna forma jaką jest dotacja przełoży się niewątpliwe na wzrost zainteresowania przedsiębiorców środkami będącymi w dyspozycji LGD. Dodatkowo bariera 50% dofinansowania gwarantuje poważne zaangażowanie się przedsiębiorców we własną działalność, a nie tylko dążenie do osiągnięcia celu jakim jest pozyskanie maksymalnych środków z LSR. Tym samym będzie to gwarancją utrzymania utworzonych miejsc pracy nie tylko w okresie tzw. trwałości projektu.
- zróżnicowanie kwot premii na rozpoczęcie działalności gospodarczej w zależności od rodzaju podejmowanej działalności (50 tys. i 75 tys.) – uzasadnienie: jak wynika z danych uzyskanych z PUP Nakło nad Notecią, a także Toruńskiej Agencji Rozwoju Regionalnego (główny podmiot wdrażający w woj. kujawsko – pomorskim działanie 6.2 POKL **„Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia"** – średnia wielkość dofinansowania tzw. starterów nie zależnie od branży działalności gospodarczej to 35-40 tys. zł, w LSR zdecydowano zatem o uwzględnieniu dofinansowania na poziomie 50 tys. zł
- Rady Sołeckie jako Beneficjenci/Wnioskodawcy grantów – uzasadnienie: Rady Sołeckie są jednostkami pomocniczymi gmin (nie posiadają osobowości prawnej), nie mogą być też traktowane jako grupa nieformalna, w imieniu Rady Sołeckiej z wnioskiem o dofinansowanie do LGD występuje gmina.

Proces tworzenia LSR na obszarze powiatu nakielskiego realizowany przez Stowarzyszenie Partnerstwo dla Krajny i Pałuk należy uznać za czas wyjątkowego zaangażowania nawet większego, niż w poprzednio tworzonych strategiach. Zainteresowanie nowymi środkami na lata 2014 -2020 niewątpliwie nie było jedynym motywatorem nadzwyczajnej aktywności i partycypacji. Pojawianie się nowych członków LGD, włączenie nowych aktorów – tzw. interesariuszy jak Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, ośrodki pomocy społecznej, organizacje zajmujące się pomocą grupom dewaloryzowanym spowodowały, że dyskusja wykraczała często poza ramy „wydawania środków" i dotyczyła kompleksowego i zrównoważonego rozwoju obszaru LSR z uwzględnieniem zarówno aspektów gospodarczych jak i społecznych.

4. Podstawowe informacje dotyczące przeprowadzonych konsultacji LSR ze społecznością lokalną tj. daty spotkań, ilość uczestników.

Poniżej zawarto szczegółowe zestawienie zastosowanych metod konsultacji, które opisano powyżej jak i zakres konsultowanych z mieszkańcami zagadnień:

Tabela 4. Zestawienie zakresów zagadnień konsultowanych z mieszkańcami w procesie prac nad założeniami LSR.

Partycypacyjne metody konsultacji zestawienie zbiorcze:			
Termin i zakres konsultacji	**11 - 25.08.2015** **Konsultacje założeń:** Diagnoza, analiza SWOT, wizja misja, cele i przedsięwzięcia	**13.10 – 04.11.2015** **Konsultacje założeń:** Kryteria wyboru projektów, procedury grantów	**18.11 – 01.12** **Konsultacje** wszystkich wypracowanych założeń (wszystkich etapów): 1.diagnozy i analizy SWOT, 2.celów i wskaźników, planu działania, 3. zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru, 4. zasad monitorowania i ewaluacji, 5.planu komunikacji w odniesieniu do realizacji LSR.
Metoda 1 Spotkania publiczne	Spotkania w każdej z 5-ciu gmin obszaru LSR 11.08 Szubin (16 os.) 12.08 Sadki (16 os.) 13.08 Kcynia (27 os.) 17.08 Mrocza (15 os.) 18.08 Trzeciewnica (32 os.)	Spotkanie dla mieszkańców całego obszaru 13.10 (14 os.)	Spotkania w każdej z 5-ciu gmin obszaru LSR 18.11 Szubin (9 os.) 18.11 Kcynia (9 os.) 18.11 Mrocza (7 os.) 19.11 Sadki (9 os.) 19.11 Trzeciewnica (11 os.)
Metoda 2 E-konsultacje	zgłoszone e-mail uwagi - 3 podmioty/osoby	zgłoszone e-mail uwagi - 4 podmioty/osoby	zgłoszone e-mail uwagi - 3 podmioty/osoby
Metoda 3 Punkt informacyjno - konsultacyjny	**11 - 25.08.2015** 7 osób	**13.10 – 04.11.2015** 11 osób oraz dodatkowo 11.11 Minikowo - punkt konsultacyjny podczas „Święta Gęsi na Krajnie” (7 os.)	**24.11 – 01.12** 6 osób
Metoda 4 Wykorzystanie grup przedstawicielskich	24.08 sektor publiczny (10 os) 24.08 sektor społeczny (14 os.) 25.08 sektor gospodarczy (20 os.)	15.10 organizacje kobiece KGW (24 os.) 26.10 sektor gospodarczy (11 os.) 28.10 sektor społeczny (57 os.) 04.11 sektor publiczny (8 os.) Konsultacje z młodzieżą ostatnich klas wiodących szkół zawodowych na obszarze LSR: 7.10 Lubaszcz (13 os.), 15.10 Lubaszcz (2 grupy: 26 os.) 20.10 Nakło nad Notecią (2 grupy: razem 56 os.), 21.10 Nakło nad Notecią (3 grupy: razem 97 os.)	19.11 sektor gospodarczy (9 os.) 01.12 sektor społeczny (10 os.) 19.11 sektor publiczny, w tym OPS (15 os.) 24.11 sektor gospodarczy, Gmina Szubin (13 os.)
Inne	**28.09.2015 (14 os.)** spotkanie konsultacyjne z członkami organu decyzyjnego (Rady LGD) – konsultacje założeń do procedury i kryteriów wyboru oraz regulaminu Rady LGD. , **28.09.2015 (9 os.)** spotkanie konsultacyjne z przedstawicielami samorządów – zagadnienia związane z rewitalizacją.		

Źródło: Opracowanie własne

Po zakończeniu prac planistycznych oraz ostatniej fazie konsultacji założeń LSR (5-ciu etapów) z lokalnymi społecznościami zredagowano całościowy dokument *Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego na lata 2016-2023* (wersja wstępna) wraz załącznikami oraz dokumentami towarzyszącymi tj. procedurą wyboru i oceny operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD oraz procedurą wyboru Grantobiorców. Dokument poddano konsultacjom społecznym w okresie od 11 – 18.12. 2015 r. (e-konsultacje oraz spotkanie otwarte dla mieszkańców w dniu 17.12.2015 r. – 41 osób). Zgłoszone uwagi zostały przedstawione podczas Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" (organ uprawniony do zatwierdzenia LSR), które podjęło ostateczną decyzję co do ich przyjęcia lub odrzucenia, a następnie podjęło uchwałę o zatwierdzeniu Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego na lata 2016-2023.

Konsultacje ze społecznością lokalną przy aktualizacji LSR

Założenia niniejszej strategii mogą ulec aktualizacji/modyfikacji, zarówno w następstwie czynników zewnętrznych jak uwarunkowań wewnętrznych. Aktualizacja strategii odbywać się będzie każdorazowo w takim przypadku w oparciu o zasady szerokiej partycypacji społecznej. Przy aktualizacji LSR LGD zamierza również w jak największym stopniu angażować lokalne społeczności zgodnie z *Procedurą aktualizacji LSR* stanowiącą załącznik nr 1 do niniejszego dokumentu Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego na lata 2016-2023.

ROZDZIAŁ III. Diagnoza – opis obszaru i ludności

1. Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów i obszarów interwencji odnoszących się do tych grup.

Mając na uwadze informacje zawarte w kolejnych podrozdziałach niniejszej diagnozy stwierdzić należy, iż Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego powinna w szczególności skupiać interwencje na następujących grupach:

I. **Grupy defaworyzowane:**

A. **Grupy defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy -** Jak wynika z niniejszej diagnozy to grupa wymagająca największej interwencji w ramach LSR. W tym zakresie LSR winna skupiać się na działaniach skierowanych do młodych bezrobotnych mieszkańcow obszaru LSR (25-34 lata), aby zostali na terenie powiatu i aktywnie podszukiwali dla siebie zatrudnienia. Jak wykazano w podrozdziale 3.3 diagnozy na koniec 2014 r. grupa ta stanowiła, aż 27,77% ogółu bezrobotnych obszaru LSR. Szczególnego wsparcia wymagają również osoby długotrwale bezrobotne (w rozumieniu - pozostające bez pracy powyżej 6 m-cy), ale również kobiety.

Powyższe potwierdza również dokument „Sytuacja kobiet i mężczyzn na rynku pracy w 2014 roku" wydany przez MPiPS Departament Rynku Pracy Wydział Analiz i Statystyki, który wskazuje że kobiety stanowią ponad 61% osób biernych zawodowo. Ponadto: „W IV kwartale 2014 r. liczba aktywnych zawodowo kobiet wyniosła 7 839 tys. osób i w porównaniu z IV kwartałem 2013 r. zmalała o 15 tys. osób, podczas gdy wśród mężczyzn odnotowano wzrost o 29 tys. osób do poziomu 9 588 tys. osób."

LSR może także obejmować wsparcie osób bezrobotnych w poszukiwaniu drogi kariery zawodowej poprzez wskazanie szans jakie stwarza im gospodarka wolnorynkowa, w tym możliwość prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Zachętą w tym zakresie może być wsparcie w postaci premii na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Źródłem finansowania tej formy wsparcia jest Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (w ramach PROW na lata 2014 – 2020).

Bezrobocie to dodatkowo jeden z głównych powodów korzystania przez mieszkańców obszaru LSR z pomocy społecznej. Na koniec 2013 r. stanowiło to aż 29% wszystkich świadczeń przyznanych przez Ośrodki Pomocy Społecznej, stąd też grupa ta wymaga również szczególnego wsparcia.

W podrozdziale 3.3 diagnozy wykazano także, iż istotnym problemem osób borykających się z częstym bądź też długotrwałym brakiem zatrudnienia są ich niskie kwalifikacje odnoszące się w istocie do wykształcenia (blisko 30% ogółu bezrobotnych posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe, a 31,5% gimnazjalne i poniżej).

Jak wynika z doświadczeń Powiatowego Urzędu Pracy w Nakle nad Notecią oraz innych powiatowych instytucji wspierających tę grupę defaworyzowaną, skuteczność interwencji wzrasta jeżeli kształcenie zawodowe łączone jest z praktykami lub stażami najlepiej w sektorze prywatnym. Innym wnioskiem jest konieczność łączenia kształcenia zawodowego z rozwojem kompetencji interpersonalnych – sprawdzają się tu m.in. kluby pracy czy inne formy działań samopomocowych. Z pewnością pomoże to osobom o niskich kwalifikacjach uświadomić sobie posiadanych umiejętności, co w efekcie może zmobilizować do podjęcia starań o uzupełnienie i podniesienie kwalifikacji poprzez udział w szkoleniach czy kursach. Źródłem finansowania tych inicjatyw może być Europejski Fundusz Społeczny (oś 11 RPO WK-P na lata 2014-2020)

B. **Dzieci i młodzież –** defaworyzacja tej grupy mieszkańców obszaru LSR to w szczególności fizyczne oddalenie od dużych ośrodków miejskich oferujących różnorodne formy rozwoju i aktywności. Konsekwencją tego stanu rzeczy jest trudniejszy dostęp do edukacji, kultury i innych dóbr i należy pamiętać, że właśnie rodziny z obszarów wiejskich poza utrudnieniem w postaci odległości, najczęściej dotknięte są także ubóstwem. W odniesieniu do dzieci i młodzieży, a także osób starszych, wsparcie w ramach LSR skupiać się winno na pobudzeniu aktywności tych grup poprzez włączenie w inicjatywy lokalnych organizacji. Pobudzeniu tej aktywności służyć mogą niewielkie projekty grantowe w ramach PROW oraz działania

samopomocowe dla dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym (kluby samopomocy, kluby młodzieżowe, kluby pracy) w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

C. **Osoby starsze** – zgodnie z dokumentem „Prognoza ludności w województwie kujawsko – pomorskim do roku 2035 wg powiatów i wybranych grup wieku" szacuje się, że odsetek ludności w wieku 60+ (kobiety)/65+ (mężczyźni) wzrośnie o 53,3%, przy czym powiat nakielski należeć będzie do powiatów o największym prognozowanym wzroście liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do roku 2010.
Główne problemy tej grupy mieszkańców to ograniczona mobilność wynikająca głownie z wieku ale także ograniczona oferta usług opiekuńczych i integrujących środowiska osób starszych (aktywność podmiotów typu Uniwersytety Trzeciego Wieku skupiona jest na obszarze LSR w większych ośrodkach miejskich: Nakło nad Notecią , Szubin czy Kcynia).
W odniesieniu do osób starszych wsparcie w ramach LSR skupiać się powinno na pobudzeniu aktywności tej grupy poprzez włączenie w inicjatywy lokalnych organizacji. Pobudzeniu tej aktywności służyć mogą podobnie jak w przypadku dzieci i młodzieży niewielkie projekty grantowe w ramach PROW.

D. **Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym** - czyli osoby lub rodziny spełniające wymogi „Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020".
Jak wykazano w rozdziale powiat nakielski boryka się z licznymi problemami społeczno – gospodarczymi, w tym stosunkowo **wysokim ubóstwem** – „udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem wynosi 12,8%" dlatego w LSR należy podjąć interwencję skierowaną do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Służyć temu mogą projekty z zakresu aktywizacji społeczno – zawodowej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

II. **Organizacje pozarządowe** – jak wskazano w podrozdziale 4 diagnozy, na obszarze LSR funkcjonuje wiele organizacji pozarządowych, jednakże charakteryzuje je zarówno niski potencjał ludzki jak i finansowy, co powoduje ograniczone możliwości realizacji lokalnych inicjatyw i zauważalny, zwłaszcza w ostatnim czasie spadek aktywności organizacji. Znikomy odsetek organizacji wykazuje się codzienną aktywnością, zatrudnieniem pracowników, czy też prowadzeniem działalności odpłatnej pożytku publicznego albo gospodarczej.
LSR winna zatem koncentrować się również na wsparciu tej grupy m.in. poprzez umożliwienie realizacji inicjatyw w ramach mechanizmu Projektów Grantowych o uproszczonych warunkach ubiegania się o przyznanie pomocy, w tym bez wymaganego wkładu finansowego w ich realizację, nie tylko w odniesieniu do PROW 2014-2020 ale również poprzez preferencje w ramach osi 11 RPO.

III. **Lokalni przedsiębiorcy,** w szczególności właściciele mikro i małych przedsiębiorstw, które dominują na obszarze LSR jednakże, jak wykazano w podrozdziale 2 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości podmioty te generują małą liczbę miejsc pracy (dominują firmy mikro). LSR winna przewidzieć zatem bezpośrednią interwencję w formie dofinansowania do inwestycji - dotacje w ramach PROW 2014-2020).

IV. **Mieszkańcy miejscowości wiejskich o dużym skoncentrowaniu problemów społeczno – gospodarczych** - w podrozdziałach *Opis rynku pracy* oraz *Pomoc społeczna* wykazano zarówno trwale wysoki poziom bezrobocia jak również wiele rodzin korzystających z pomocy społecznej, gdzie jednym z głównych powodów korzystania z tej pomocy jest ubóstwo. Dodatkowo często wskazywana była w badaniach własnych LGD niska aktywność mieszkańców wynikająca często z bezrobocia i bezradności. Interwencją w stosunku do tej grupy może być realizacja kompleksowych projektów rewitalizacyjnych – poprzez Oś 7 i 11 RPO WK-P (podniesienie standardu życia na tych obszarach powiązane z aktywizacją społeczno-zawodową)

2. Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości.

UWAGA OGÓLNA: W niniejszej analizie w grupie podmiotów gospodarczych **nie zostały uwzględniane** osoby prowadzące gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.

Na dzień 31.XII 2014 r. na obszarze LSR funkcjonowało 6264 podmiotów gospodarczych.

W latach 2009-2013 liczba aktywnych podmiotów gospodarki narodowej nie ulegała zbyt drastycznym wahaniom (od -0,77% do 0,79% od średniej liczby podmiotów tego okresu), zwłaszcza na tle województwa kujawsko-pomorskiego, gdzie odsetek ten wahał się od –2,31% do 2,64%.

Wyjątek stanowi jedynie teren gminy Kcynia w latach 2009-2010, gdzie dostrzegalny jest znaczny, bo aż 17,96% spadek liczby podmiotów (z 930 podmiotów w 2009 roku do 763 w 2010 roku), jednakże został on praktycznie zrównoważony wzrostem liczby podmiotów w pozostałych gminach, szczególnie Sadki i Nakło nad Notecią.

Od roku 2011 dostrzegalna jest stała tendencja wzrostowa liczby aktywnych podmiotów w powiecie nakielskim (przyrost o 19 podmiotów w 2012 r. w stosunku do roku poprzedniego, o 76 w roku 2013 oraz o kolejne 112 w roku 2014). Natomiast w gminie Nakło nad Notecią w tożsamym okresie uwidacznia się spadek tego wskaźnika.

Tabela 5. Liczba podmiotów gospodarki narodowej ogółem w latach 2009-2014 (stany na dz. 31.XII).

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
KUJAWSKO-POMORSKIE	182031	186007	184365	187996	191252	192078
Powiat nakielski	**6124**	**6111**	**6057**	**6076**	**6152**	**6264**
Nakło nad Notecią	2527	2637	2659	2664	2650	2634
Szubin	1701	1708	1676	1696	1780	1853
Kcynia	930	763	766	769	776	800
Mrocza	617	621	585	574	593	612
Sadki	349	382	371	373	353	365

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Wykres 2. Zmiana liczby podmiotów gospodarki narodowej ogółem w latach 2009-2014 w gminach obszaru LSR.

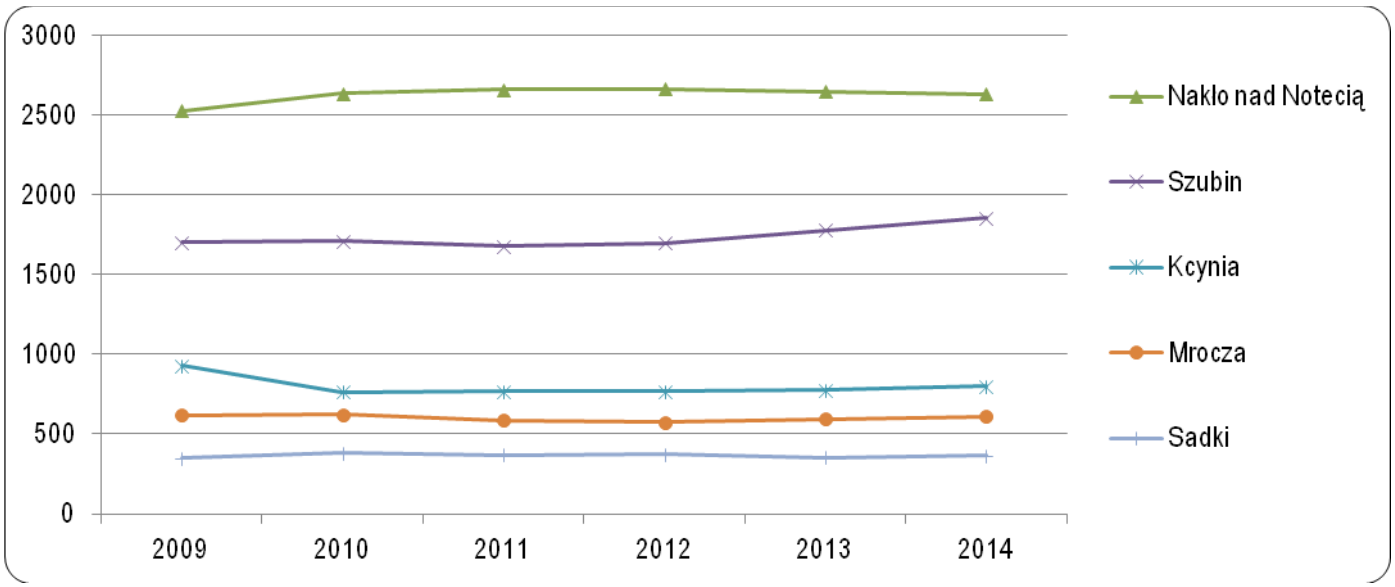

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Na obszarze objętym LSR podmioty z sektora prywatnego stanowią 95,72% (5996 podmiotów). Odsetek podmiotów z sektora publicznego wynosi zatem 4,26% (267) i jest o 1,20% wyższy od średniej wojewódzkiej.

Powyższy wynik wskazuje na **nieco niższą aktywność przedsiębiorczą mieszkańców** obszaru w stosunku do mieszkańców województwa, co potwierdza także przedstawiona dalej analiza wskaźnika przedsiębiorczości, tj. liczby podmiotów na 10000 mieszkańców (patrz Tabela 5.)

Ze względu na strukturę własnościową, wśród podmiotów gospodarki narodowej największy udział mają osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (4693 podmiotów, co stanowi 85,80%), a następnie prywatne spółki handlowe (282 podmioty).

Stosunkowo silną grupę stanowią podmioty trzeciego sektora (fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne), które łącznie stanowią aż 4,04% podmiotów gospodarki narodowej, jednakże ich aktywność na polu gospodarczym jest znikoma.

Przedsiębiorczość społeczna:

Na obszarze LSR na dzień 31.XII 2014 r. funkcjonowały dwie spółdzielnie socjalne. Pierwszą z nich jest Spółdzielnia Socjalna „WSPÓLNOTA" z Mroczy, zarejestrowana w marcu 2011 roku i stworzona przez osoby fizyczne zagrożone wykluczeniem społecznym. Z kolei powstała w marcu 2014 roku Spółdzielnia Socjalna „NOTEĆ" jest spółdzielnią osób prawnych zawiązaną przez Powiat Nakielski i Gminę Nakło nad Notecią.

Wykres 3. Struktura własności podmiotów gospodarki narodowej w powiecie nakielskim na dzień 31.XII 2014r.

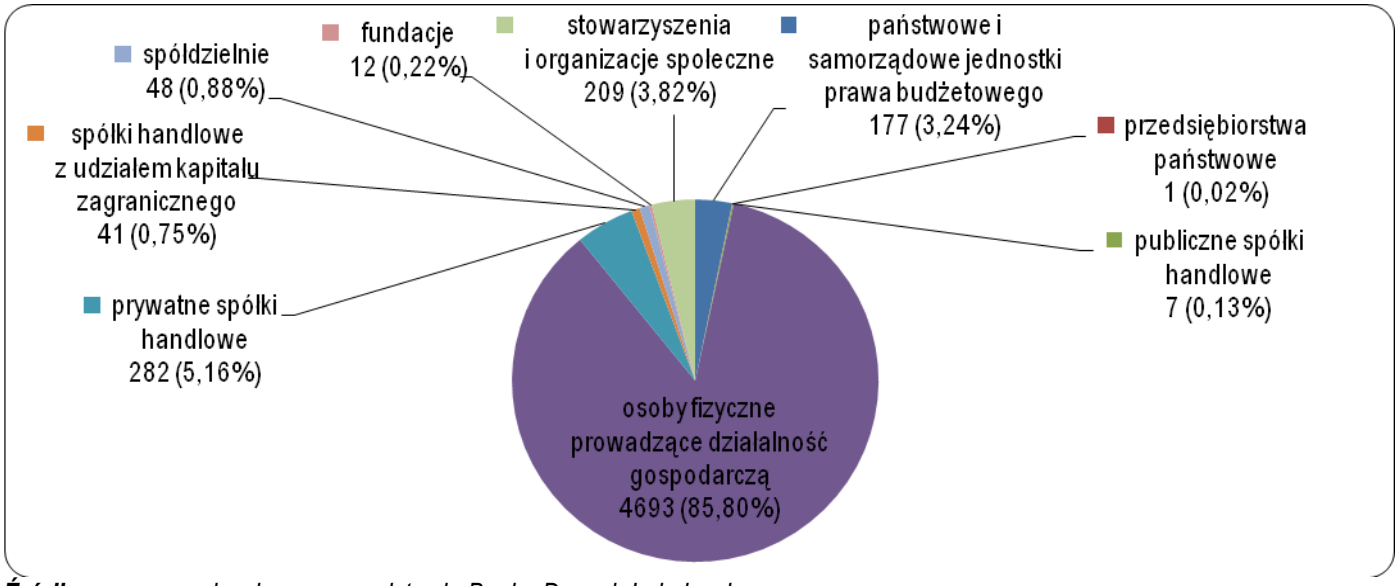

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Tabela 5. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności (stany na dz. 31.XII).

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
POLSKA	981	1015	1004	1032	1057	1071
KUJAWSKO-POMORSKIE	880	886	879	897	914	919
Powiat nakielski	**717**	**703**	**696**	**700**	**707**	**721**
Nakło nad Notecią	788	806	815	819	816	812
Szubin	733	715	698	707	733	762
Mrocza	664	667	626	616	636	657
Kcynia	679	556	559	562	572	590
Sadki	490	525	508	509	482	499

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Z analizy wyżej przedstawionych danych wynika, iż najwięcej podmiotów gospodarczych, przypadających na 10000 mieszkańców, występuje w gminach z głównymi ośrodkami miejskimi powiatu, tj. Nakło nad Notecią oraz Szubin (powyżej średniej powiatu), a najmniej w gminie wiejskej Sadki. Jednakże nawet będąca lokalnym „liderem przedsiębiorczości" gmina Nakło nad Notecią odstaje liczbą podmiotów na 10000 mieszkańców od wskaźnika wojewódzkiego (w omawianym okresie różnica ta wahała się od 64 do 107 podmiotów w poszczególnych latach).

Nie dziwi także pozycja gminy Mrocza w powyższym zestawieniu – mimo, iż jest ośrodkiem zdecydowanie mniejszym niż Nakło nad Notecią czy Szubin, to podobnie jak te dwa wspomniane graniczy bezpośrednio z powiatem bydgoskim, a tym samym znajduje się w strefie oddziaływania aglomeracji bydgoskiej.

Biorąc pod uwagę wielkość zatrudnienia zdecydowaną większość (95,37%) stanowią podmioty o statusie mikroprzedsiębiorstwa. Ich odsetek jest niższy o 0,07% od średniego wskaźnika województwa kujawsko-pomorskiego, natomiast odsetek przedsiębiorstw małych (10-49 pracowników) jest o 0,13 procenta wyższy, aniżeli średnia wojewódzka. Na obszarze LSR nie ma zakładów zatrudniających 1000 i więcej pracowników.

Szczegółowe zestawienie zaprezentowano w **Tabeli 6.**

Tabela 6. Struktura podmiotów gospodarczych ze względu na wielkość zatrudnienia.

	0 - 9		10 - 49		50 - 249		250 - 999		1000 i więcej		ogółem
KUJAWSKO-POMORSKIE	183312	95,44%	6964	3,63%	1584	0,82%	189	0,10%	29	0,02%	**192078**
Powiat nakielski	5974	95,37%	235	3,75%	49	0,78%	6	0,10%	0	0,00%	**6264**

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Struktura branżowa podmiotów gospodarczych na obszarze LSR.

Na obszarze LSR (stan na 31.12.2014 r.) największą procentowo grupę stanowią podmioty zajmujące się działalnością gospodarczą w zakresie sekcji G obejmującej handel hurtowy i detaliczny, a także naprawę pojazdów samochodowych i motocykli (26,52%). Spory odsetek stanowią także podmioty świadczące usługi z zakresu budownictwa (14,43%; województwo = 11,62%), a także przetwórstwa przemysłowego (10,36%, województwo = 9,14%). Szczegółowe dane przedstawiono w zestawieniu w tabeli 7.

Tabela 7. Struktura branżowa podmiotów gospodarczych (stan na 31.XII 2014 r.)

Sekcja PKD	Przedmiot działalności	KUJAWSKO-POMORSKIE		Powiat nakielski	
		Liczba podmiotów	%	Liczba podmiotów	%
Sekcja G	handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	50990	26,55%	1661	26,52%
Sekcja F	budownictwo	22325	11,62%	904	14,43%
Sekcja C	przetwórstwo przemysłowe	17560	9,14%	649	10,36%
Sekcje T+U	pozostała działalność usługowa; gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	13154	6,85%	421	6,72%
Sekcja L	działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	8840	4,60%	349	5,57%
Sekcja H	transport i gospodarka magazynowa	12492	6,50%	342	5,46%
Sekcja M	działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	14668	7,64%	339	5,41%
Sekcja Q	opieka zdrowotna i pomoc społeczna	13222	6,88%	323	5,16%
Sekcja P	edukacja	7008	3,65%	241	3,85%
Sekcja A	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	4336	2,26%	213	3,40%
Sekcja K	działalność finansowa i ubezpieczeniowa	6508	3,39%	179	2,86%
Sekcja N	działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	5553	2,89%	143	2,28%
Sekcja I	działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	4616	2,40%	141	2,25%
Sekcja R	działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	3706	1,93%	116	1,85%
Sekcja J	informacja i komunikacja	4152	2,16%	108	1,72%
Sekcja O	administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	1460	0,76%	79	1,26%
Sekcja E	dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	774	0,40%	41	0,65%
Sekcja B	górnictwo i wydobywanie	222	0,12%	12	0,19%
Sekcja D	wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	488	0,25%	3	0,05%
Sekcja U	organizacje i zespoły eksterytorialne	4	0,00%	0	0,00%
Ogółem		**192078**	**100,00 %**	**6264**	**100,00 %**

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Obszar LSR nie należy do terenów o charakterze przemysłowym toteż liczba podmiotów gospodarczych, zwłaszcza średnich i dużych jest znikoma. Ponadto przedsiębiorstwa produkcyjne reprezentują głównie branże: rolno-spożywczą, elektroinstalacyjną, maszynową, materiałów budowlanych, drzewną, meblarską i odzieżową.

Przedsiębiorczość skupia się głównie na terenie gminy Nakło nad Notecią, a w dalszej kolejności w gminach Szubin, Mrocza, Sadki i Kcynia. Gospodarka obszaru LSR zdominowana jest przez mikroprzedsiębiorstwa, które stanowią aż 95,37% podmiotów gospodarczych. Są to często firmy rodzinne rzadko generujące dodatkowe miejsca pracy dla mieszkańców obszaru z uwagi na ograniczone możliwości inwestowania w rozwój firmy. Głównym problemem wskazywanym przez lokalnych przedsiębiorców jest zapewnienie wymaganego wkładu własnego w projektach finansowanych ze środków UE. Wielu jednak potwierdza, iż środki te są niewątpliwie szansą na rozwój pod warunkiem, że nie będą wydawane chaotycznie a w sposób przemyślany i zgodny z trendem rozwojowym obszaru. Na obszarze LSR funkcjonuje tylko kilka średnich bądź dużych przedsiębiorstw. Obecnie nie powstają duże zakłady przemysłowe, a istniejące bazują najczęściej na byłych zakładach państwowych. Poza nielicznymi wyjątkami, nie są także realizowane większe inwestycje w technologię czy park maszynowy. Powstają przede wszystkim mikroprzedsiębiorstwa handlowo-usługowe, a w przypadku podmiotów produkcyjnych mamy zazwyczaj do czynienia z firmami małymi, toteż generują one niewielką liczbę miejsc pracy. Rozwojowi przedsiębiorczości, zwłaszcza wzrostowi miejsc pracy w sektorze produkcyjnym, służy niewątpliwie Nadnotecki Park Przemysłowy w Paterku, k. Nakła nad Notecią, jak również Strefa Ekonomiczna Kowalewo – Słupy (gm. Szubin). Na obszarze LSR niewątpliwie brak silnej i jednolitej reprezentacji sektora gospodarczego. Jedynie na terenie gminy Szubin funkcjonuje Rada Przedsiębiorców i Pracodawców, która dba nie tylko o

interesy podmiotów w niej zrzeszonych, ale również jest organizacją o charakterze doradczym dla włodarza gminy Szubin. Niewiele jest również instytucji otoczenia biznesu wspierającej przedsiębiorców i rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR. Bezpośrednie wsparcie oferuje jedynie Kujawsko – Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie, który od trzech lat posiada certyfikat PARP dla Instytucji Otoczenia Biznesu i prowadzi usługi doradcze wspierające MSP.

3. Opis rynku pracy.

Analizę rynku pracy na obszarze objętym LSR należy rozpocząć od przestawienia tła demograficznego tegoż obszaru.

3.1 Potencjał demograficzny obszaru objętego LSR.

Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" na dzień 31.XII 2013 r. zamieszkuje 86 969 osób, w tym 43 116 mężczyzn i 43 853 kobiety.

Najwięcej mieszkańców liczy Gmina Nakło nad Notecią – 32 466, najmniej zaś Gmina Sadki – 7 322. Na wsi mieszka 56,42% ludności całego obszaru objętego LSR, tj. 49 065 osób, natomiast w miastach 37 904 osoby, co stanowi 43,58% ogółu mieszkańców.

Gęstość zaludnienia powiatu nakielskiego, tj. obszaru objętego LSR, wynosi 78 osób/km^2, podczas gdy gęstość zaludnienia w województwie kujawsko-pomorskim wynosi 116 osób/km^2. Gminą najgęściej zaludnioną jest Gmina Nakło nad Notecią z liczbą 174 mieszkańców na km^2. Gminą z najmniejszą gęstością zaludnienia jest Gmina Kcynia, gdzie na jednym km^2 mieszka 46 osób. Największą gęstością zaludnienia charakteryzuje się miasto Nakło nad Notecią. Na jeden km^2 powierzchni przypada tutaj 1 807 osób. Spośród miast najmniejszą gęstość zaludnienia ma Kcynia, w której 1 km^2 zamieszkują 693 osoby.

Jak pokazuje Wykres 4 najliczniejszą grupę wśród mieszkańców obszaru objętego LSR, tj. powiatu nakielskiego stanowią osoby w wieku 25-34 lata. Jest ich 14 251 osób, co stanowi 16,39% ogółu mieszkańców. Kolejną, co do wielkości grupą, są osoby w przedziale wiekowym od 35 do 44 roku życia – 12 168 osób. 13,72% społeczeństwa obszaru LSR jest w wieku od 55 do 64 lat (11 931). Podobnie liczną grupę stanowią mieszkańcy mający od 45 do 54 lat. Jest ich 11 313. Nieco mniej, tj. 10 427 osób to osoby od 65 roku życia wzwyż. 6 813 osób ma powyżej 70 roku życia. 6 663 mieszkańców obszaru to osoby w wieku 20-24 lata. 20-go roku życia nie ukończyło jeszcze 20 216 członków lokalnej społeczności. Najmłodszych obywateli powiatu nakielskiego jest zaledwie 2 886 (wiek 0-2). Osoby starze, tj. powyżej 55 roku życia, stanowią zatem stosunkowo duży odsetek populacji mieszkańców obszaru LSR

Wykres 4. Ludność wg funkcjonalnych grup wieku na obszarze objętym LSR wg stanu na 31.XII 2013 r.

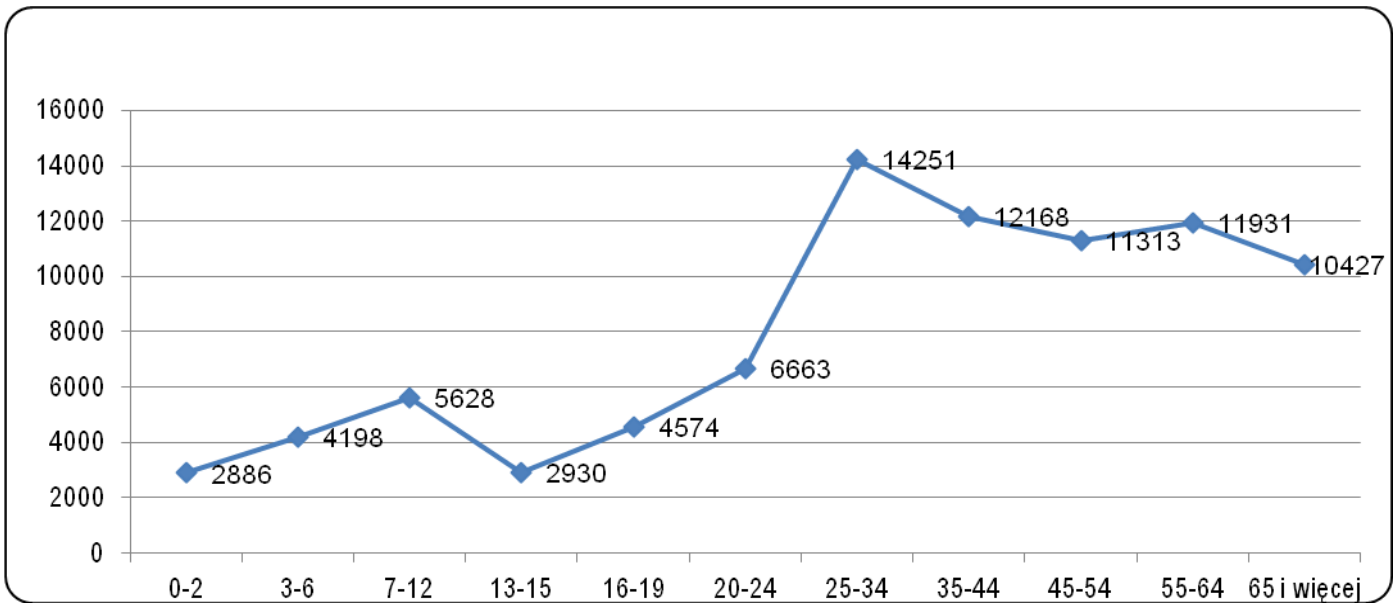

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Na obszarze LSR dostrzegalna jest bardzo spójna struktura wiekowa ludności, jak również struktura wg płci. W każdej z analizowanych gmin widoczna jest przewaga mężczyzn w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz kobiet w wieku poprodukcyjnym. Szczegółowe dane przedstawiono w tabeli 8.

Tabela 8. Mieszkańcy obszaru LSR w wieku przedprodukcyjny, produkcyjnym i poprodukcyjnym ze względu na wiek (stan na dzień 31.XII 2013 r.)

	w wieku przedprodukcyjnym		w wieku produkcyjnym		w wieku poprodukcyjnym	
	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety
Kcynia	1402	1359	4779	3899	669	1469
Mrocza	1069	962	3231	2764	433	863
Nakło nad Notecią	3255	3159	10944	9869	1577	3662
Sadki	846	794	2509	2159	332	682
Szubin	2578	2387	8375	7349	1117	2476

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Niepokojącym zjawiskiem jest znaczny odsetek osób starszych. Osoby w wieku 55 lat i więcej stanowią blisko 26% mieszkańców obszaru LSR. Zjawisko „starzejącego się" społeczeństwa powiatu potwierdza dodatkowo „Prognoza ludności w województwie kujawsko–pomorskim do roku 2035 wg powiatów i wybranych grup wieku", w której szacuje się, że odsetek ludności szczególnie w wieku 60+ (kobiety)/65+ (mężczyźni) wzrośnie o 53,3%, przy czym powiat nakielski należeć będzie do powiatów o największym prognozowanym wzroście liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do roku 2010.

Rysunek 2. Prognoza zmiany liczby ludności w wieku poprodukcyjnym według powiatów i miast na prawach powiatu do 2035 r. (2010=100)

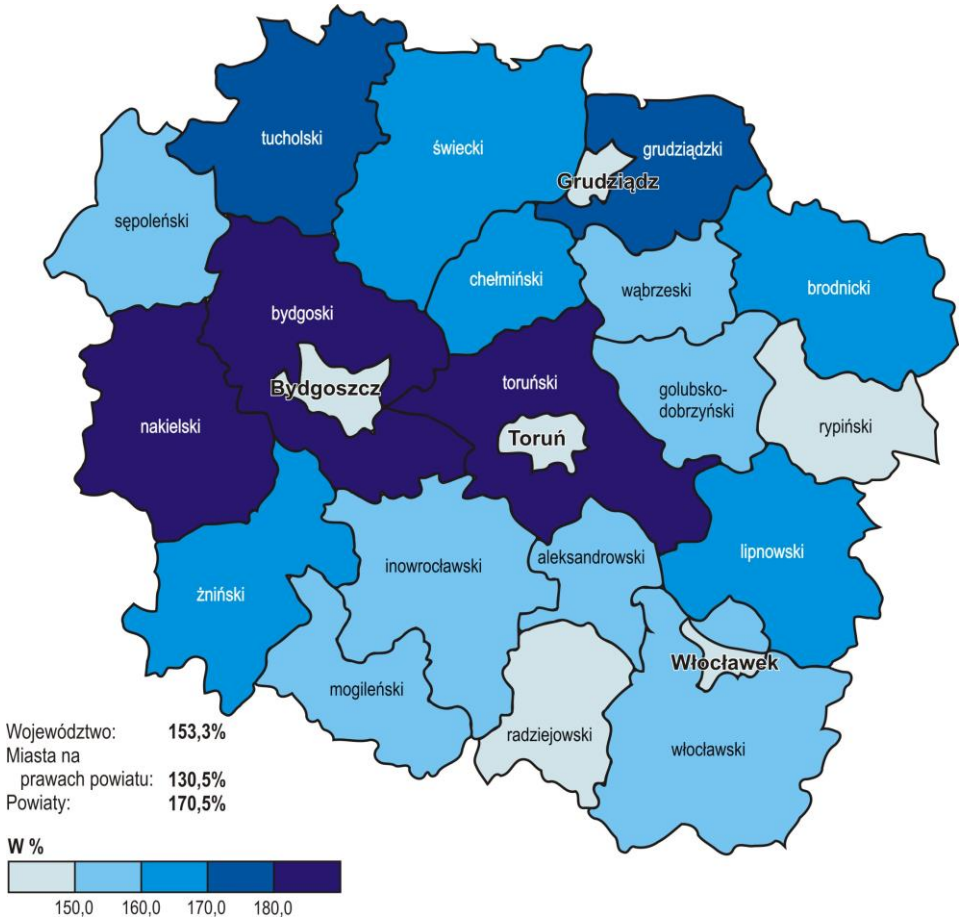

Źródło: *Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, Prognoza ludności w województwie kujawsko-pomorskim do 2035 r. według powiatów i wybranych grup wiekowych, Bydgoszcz , luty 2012.*

Starzenie się społeczeństwa jest naturalnym skutkiem niskiego przyrostu naturalnego, który również na obszarze LSR jest zjawiskiem postępującym. Trend ten przedstawia tabela 9.

Tabela 9. Przyrost naturalny w gminach obszaru LSR (stany na dz. 31.XII).

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Powiat nakielski	**358**	**307**	**269**	**233**	**211**	**150**
Kcynia	37	30	15	35	14	20
Mrocza	56	41	51	72	22	40
Nakło nad Notecią	124	95	94	31	81	19
Sadki	31	38	35	23	24	20
Szubin	110	103	74	72	70	51

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Wśród mieszkańców powiatu nakielskiego najliczniejszą grupę stanowią osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Zgodnie z danymi z Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2011 roku na obszarze objętym LSR jest ich 22 791 (26,23%). Drugą, co do wielkości grupą są osoby z wykształceniem średnim i policealnym (19 623 osoby, co stanowi 22,59%). Szkołę podstawową ukończyło 16 413 mieszkańców (18,89% ogółu mieszkańców). Wyższe wykształcenie posiada natomiast 7 249 (8,34%) mieszkańców pięciu gmin stanowiących teren działania LGD. Edukację na szkole gimnazjalnej zakończyło 4 124 uczniów (4,75%). Bez wykształcenia pozostaje zaś 769 osób (0,89%). Na wsi wykształcenie wyższe posiada 3 150 osób (6,47% mieszkańców wsi), a w miastach 4 099 (10,72% mieszkańców miast). Zasadnicze zawodowe wykształcenie ma aż 13 235 mieszkańców wsi (27,21%) i 9 557 (25,00%) mieszkańców miast. Największą różnicę w poziomie wykształcenia społeczności wiejskiej i miejskiej powiatu nakielskiego widać najwyraźniej na podstawie liczby osób posiadających wyłącznie wykształcenie podstawowe. W miastach tych osób jest 5 765 (15,08% populacji miejskiej), zaś na wsi 10 648 (21,89% populacji wiejskiej). Istotny jest fakt, iż obszar LSR, biorąc pod uwagę podział administracyjny, nie jest wewnętrznie zróżnicowany pod względem wykształcenia jego mieszkańców.

Niepokojącym zjawiskiem na terenie powiatu nakielskiego są również migracje na pobyt stały, głównie osób w wieku produkcyjnym związane z poszukiwaniem miejsc pracy.

Wykres 5. Migracje na pobyt stały mieszkańców obszaru LSR w latach 2009-2013. (stany na dzień 31.XII)

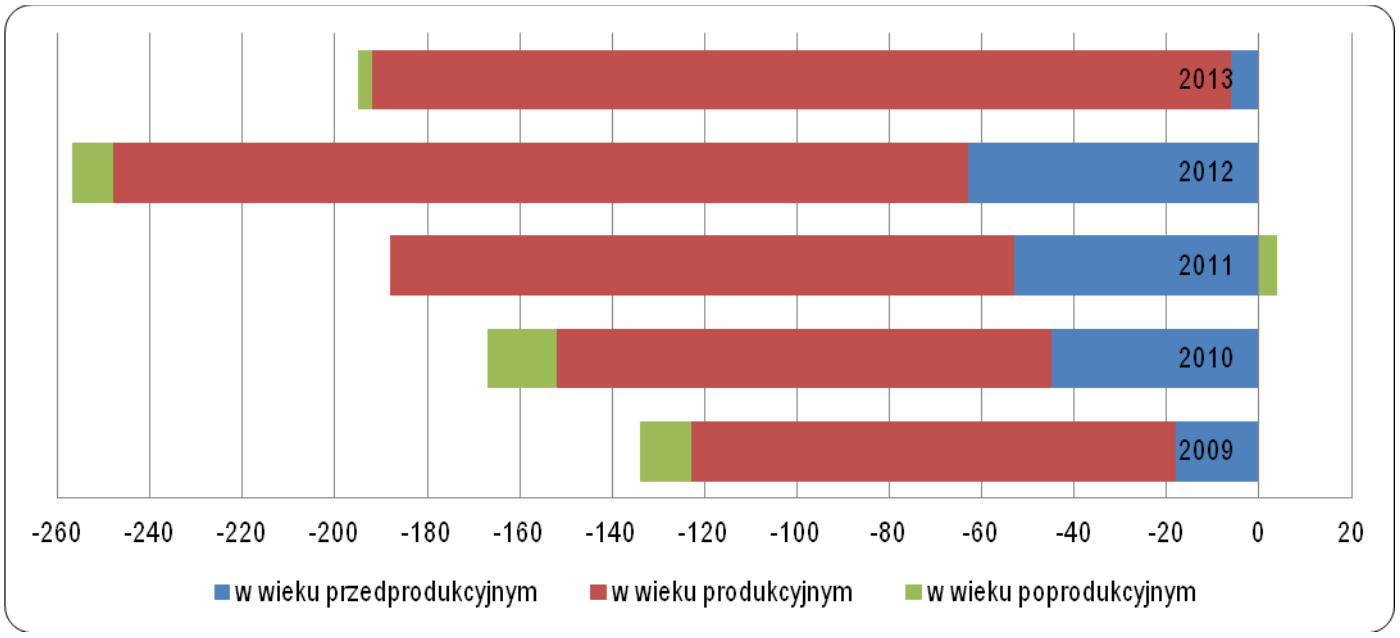

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Na 10 000 mieszkańców obszaru objętego LSR w roku 2013 przypada ok. 21 emigrantów w wieku produkcyjnym. W województwie kujawsko-pomorskim było ich prawie 11. W Polsce na 10 000 mieszkańców statystycznie emigrują nieco ponad 4 osoby.

Migracje osób w wieku produkcyjnym mogą nie tylko negatywnie wpływać na rozwój gospodarczy obszaru LSR, ale jak pokazuje wiele badań - pomimo doraźnych korzyści finansowych pojedynczych osób, prowadzą często do znacznych problemów społecznych rodzin. W rodzinach, z których poszczególni członkowie migrują, częściej zdarzają się rozwody, trudniej jest tam o właściwą opieką nad dziećmi i osobami starszymi, co w konsekwencji może poszerzyć grupę osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na terenie objętym LSR.

Wykres 6. Migracje na pobyt stały w roku 2013 na 10 tys. mieszkańców

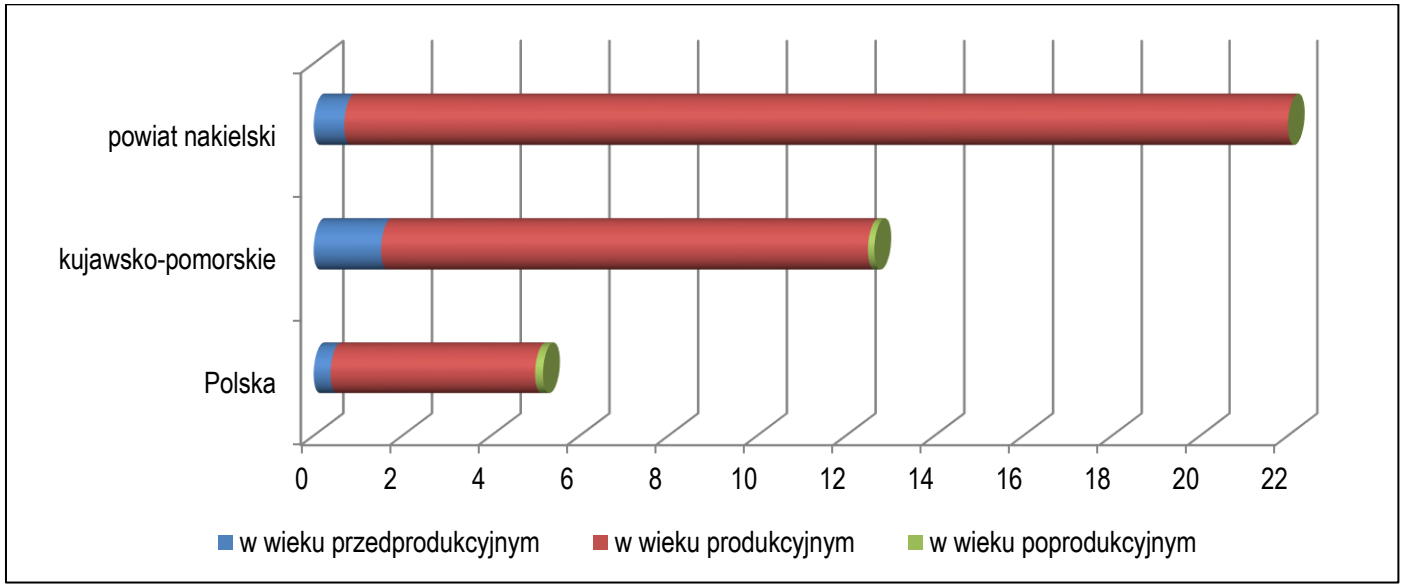

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

3.2 Rynek pracy obszaru LSR na tle regionu kujawsko-pomorskiego.

Z analizy prezentowanego wcześniej wskaźnika przedsiębiorczości dla obszaru LSR wynika, iż teren powiatu nakielskiego odbiega gospodarczo od obszaru całego województwa. Rzutuje to analogicznie na poziom wskaźnika zatrudnienia oraz bezrobocia w powiecie.

Tabela 10. Liczba osób pracujących na 1000 mieszkańców (stany na dz. 31.XII).

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
KUJAWSKO-POMORSKIE	210	211	211	208	210	216
Nakło nad Notecią	198	198	195	196	202	203
Szubin	137	131	139	145	148	156
Powiat nakielski	**142**	**140**	**140**	**144**	**145**	**150**
Kcynia	99	93	89	102	85	89
Mrocza	80	81	78	79	81	86
Sadki	74	74	74	76	79	85

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Porównując wskaźnik przedsiębiorczości oraz liczbę osób pracujących na 1000 mieszkańców widać wyraźną analogię pomiędzy tymi wskaźnikami. Najbardziej zbliżonym do średniej wojewódzkiej wskaźnikiem wykazuje się gmina Nakło nad Notecią. W przypadku obu wskaźników gmina Szubin osiąga wynik zbliżony do średniej powiatu nakielskiego. Pozostałe gminy tj. Kcynia, Mrocza i Sadki wykazują się wskaźnikiem zatrudnienia bardzo do siebie zbliżonym i osiągającym niestety zaledwie połowę wartości tego wskaźnika dla województwa.

Struktura osób pracujących na obszarze LSR pod względem płci jest bardzo zbliżona do stanu funkcjonującego w całym województwie kujawsko-pomorskim (różnica rzędu 0,05%), jednakże w podziale na poszczególne gminy obszaru uwidacznia się wyraźne wewnętrzne zróżnicowanie tejże struktury, co przedstawia poniższy **Wykres 7.**

Wykres 7. Struktura zatrudnienia w gminach obszaru LSR ze względu na płeć (stan na dz. 31.XII 2014r.).

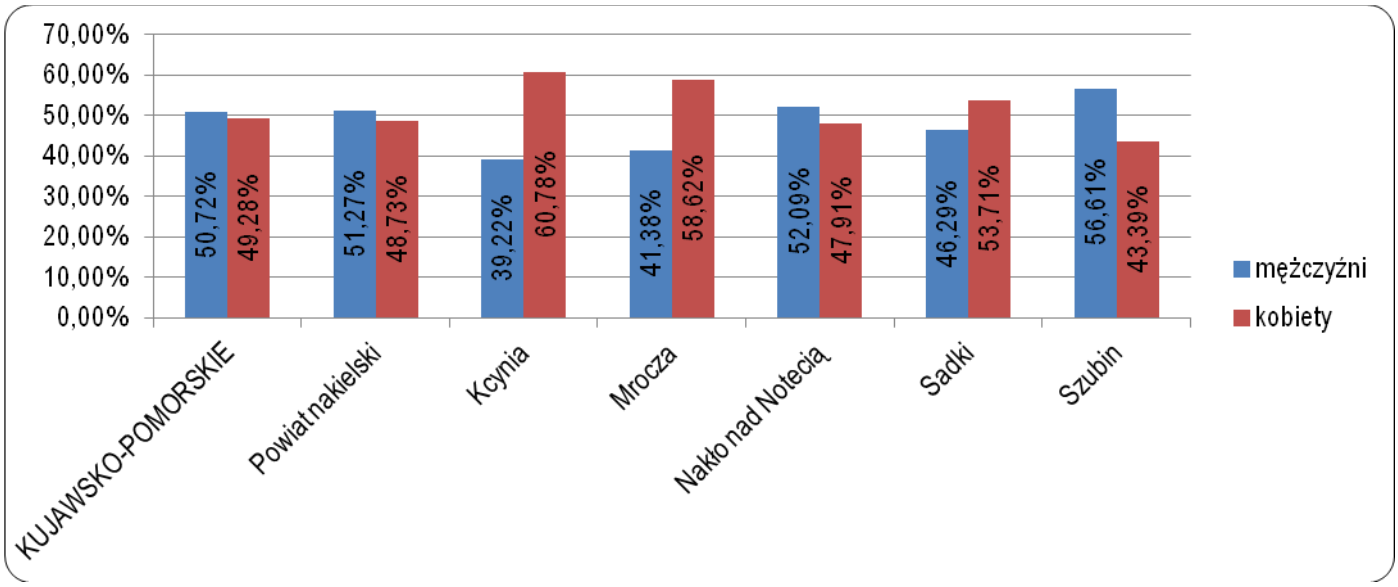

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Obszary o niskim wskaźniku osób pracujących, tj. gminy Kcynia, Mrocza i Sadki charakteryzują się wyższym wskaźnikiem zatrudnienia kobiet. Zdecydowanie w tym wskaźniku dominuje gmina Kcynia, gdzie aż blisko 61% spośród osób aktywnych zawodowo to kobiety.

Z analizy struktury zatrudnienia przy uwzględnieniu podziału branżowego i według płci wynika, iż w powiecie nakielskim na dzień 31.XII 2013 r**. *(brak dostępnych szczegółowych danych za rok 2014)*** w podmiotach zatrudniających powyżej 9 pracowników, największy odsetek kobiet (ponad 40%) pracuje w sektorze usług pozostałych obejmującym sekcje:

- Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna,
- Administrowanie i działalność wspierająca,
- Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne,
- Edukacja,
- Opieka zdrowotna i pomoc społeczna,
- Działalność związana z kulturą rozrywką i rekreacją,
- Pozostała działalność usługowa.

Duża grupa kobiet jest zatrudniona w sektorze rolnictwa i leśnictwa (26,58% kobiet aktywnych zawodowo).

Z kolei mężczyźni najczęściej pracują w sektorze rolnictwa i leśnictwa (31,51% zatrudnionych), sektorze budowlano-przemysłowym (26,70%) oraz handlu, branży mechanicznej, transporcie i gospodarce magazynowej (23,51%).

Wykres 8. Zatrudnienie w powiecie nakielskim w podmiotach powyżej 9 pracowników wg branż oraz płci (stan na dzień 31.XI 2013 r.)

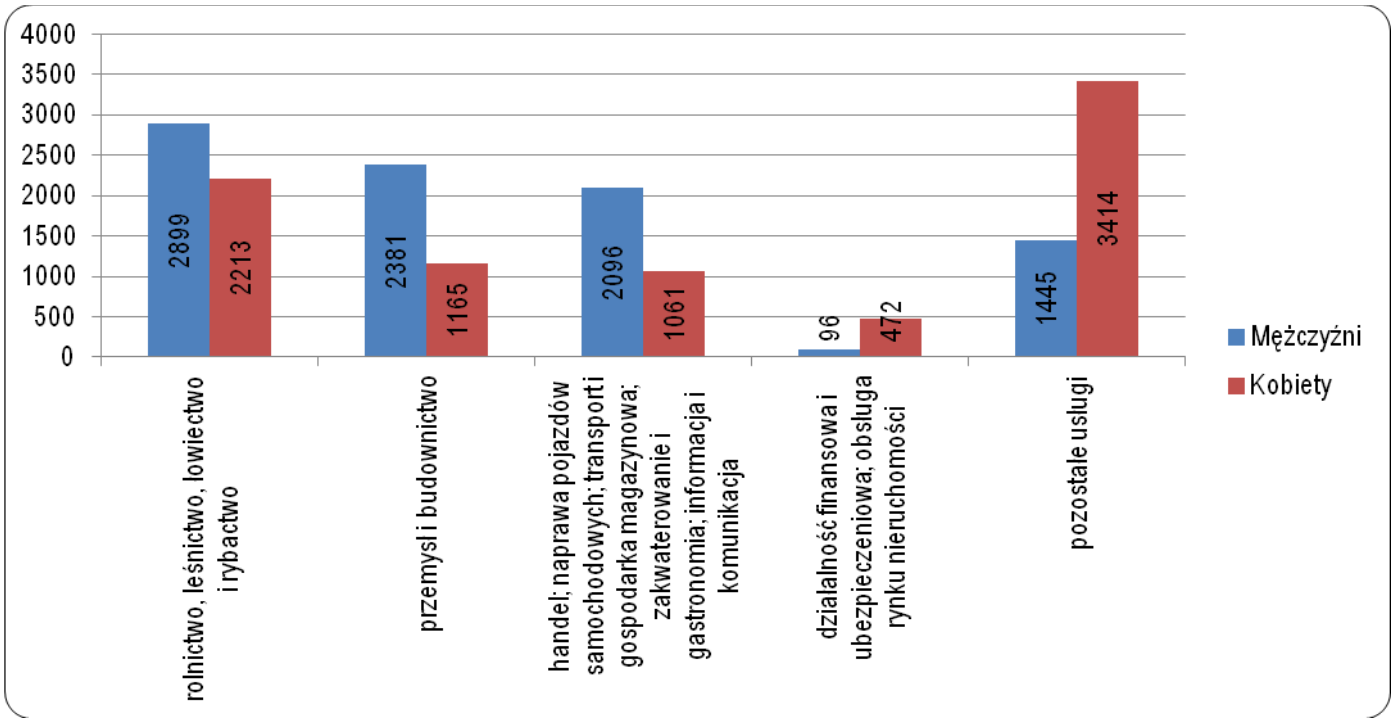

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Z przeprowadzonej analizy wynika, iż branżami strategicznymi (ze względu na liczbę miejsc pracy) na obszarze LSR są zdecydowanie rolnictwo i leśnictwo oraz tzw. usługi pozostałe, które łącznie generują blisko 58% miejsc pracy, a najmniej aktywnych zawodowo mieszkańców jest zatrudnionych w sektorze finansowym i obrotu nieruchomościami.

Szczegółowy podział miejsc pracy na obszarze LSR przedstawia poniższy **Wykres 9.**

Wykres 9. Struktura zatrudnienia w powiecie nakielskim w podmiotach powyżej 9 pracowników wg branż (stan na dzień 31.XI 2013 r.).

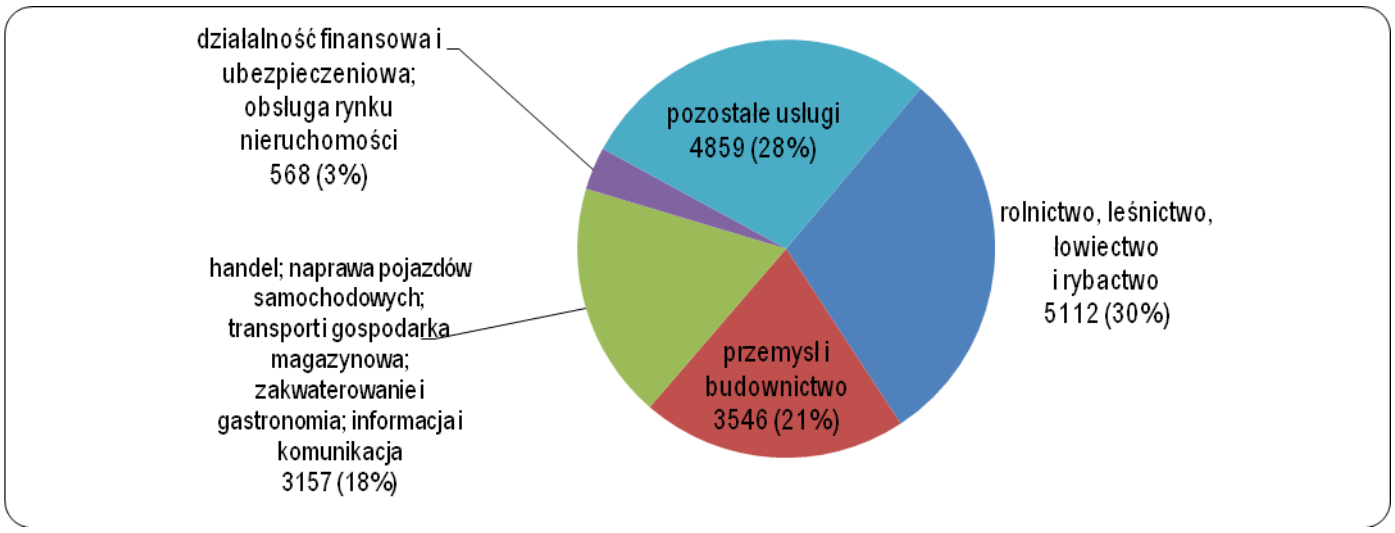

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

3.3 Bezrobocie i rynek pracy na obszarze LSR.

Na dzień 31.XII.2014 r. województwo kujawsko-pomorskie zajmuje drugie miejsce spośród 16 województw Polski pod względem wysokości stopy bezrobocia. Z wynikiem 15,7% przekracza średnią krajową tego wskaźnika aż o 4,2%.

Jeszcze gorzej rysuje się ta statystyka w przypadku powiatu nakielskiego, który z wynikiem 21,2% **znajduje się w czołówce powiatów naszego województwa** pod względem wysokości bezrobocia, dodatkowo tendencja ta utrzymuje się od dłuższego już czasu.

Wykres 10. Stopa bezrobocia w latach 2009-2014 – dynamika zmian (stan na 31.XII danego roku).

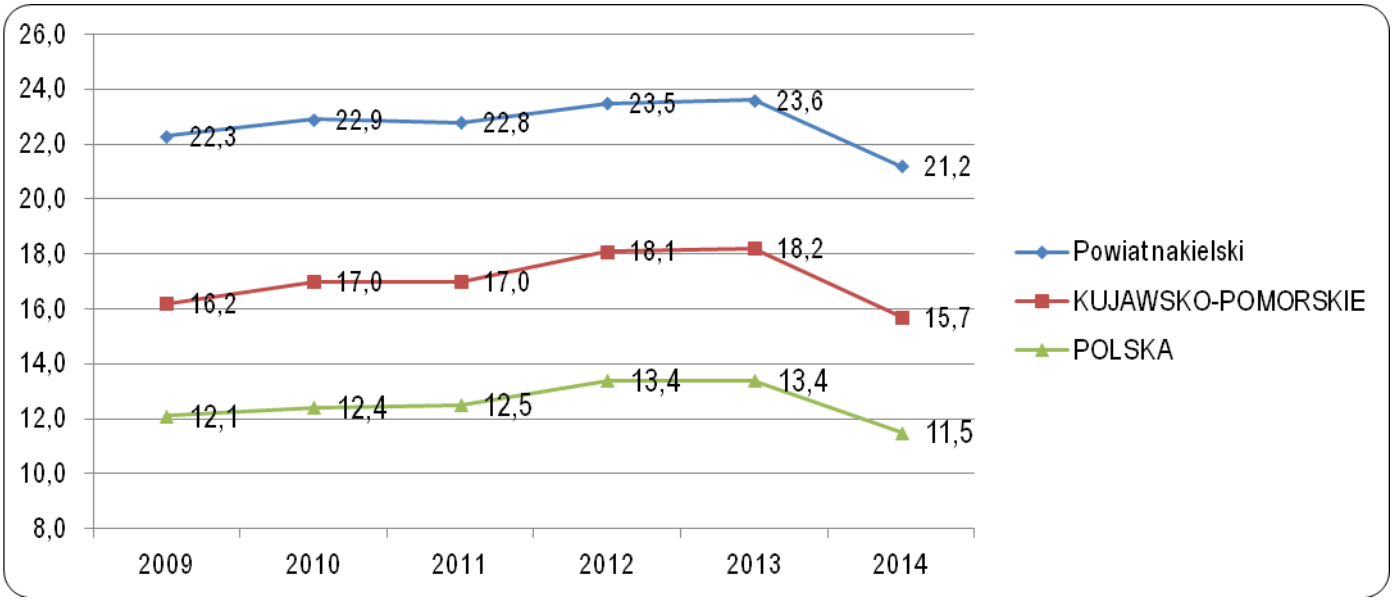

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Na dzień 31.XII 2014 r. wśród 55541 mieszkańców powiatu nakielskiego w wieku produkcyjnym 5873 stanowiły osoby bezrobotne (10,56%), przy udziale procentowym tychże osób w wysokości 9,62% dla całego województwa kujawsko-pomorskiego.

Jak przedstawia powyższy **Wykres 10.**, w przyjętym dla porównania interwale czasowym w latach 2009-2013, mamy do czynienia z sukcesywnym wzrostem stopy bezrobocia, natomiast rok 2014 przynosi znaczący spadek tego wskaźnika, co jest zjawiskiem zachodzącym na terenie całego kraju. Jedynie w roku 2011 na obszarze LSR mamy do czynienia z pewnym odchyleniem od tendencji ogólnopolskich – tj. z niewielkim spadkiem tego wskaźnika, pomimo jego wzrostu w skali kraju.

Wykres 11. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w powiecie nakielskim w latach 2009-2014 wg. płci (stany na 31.XII danego roku).

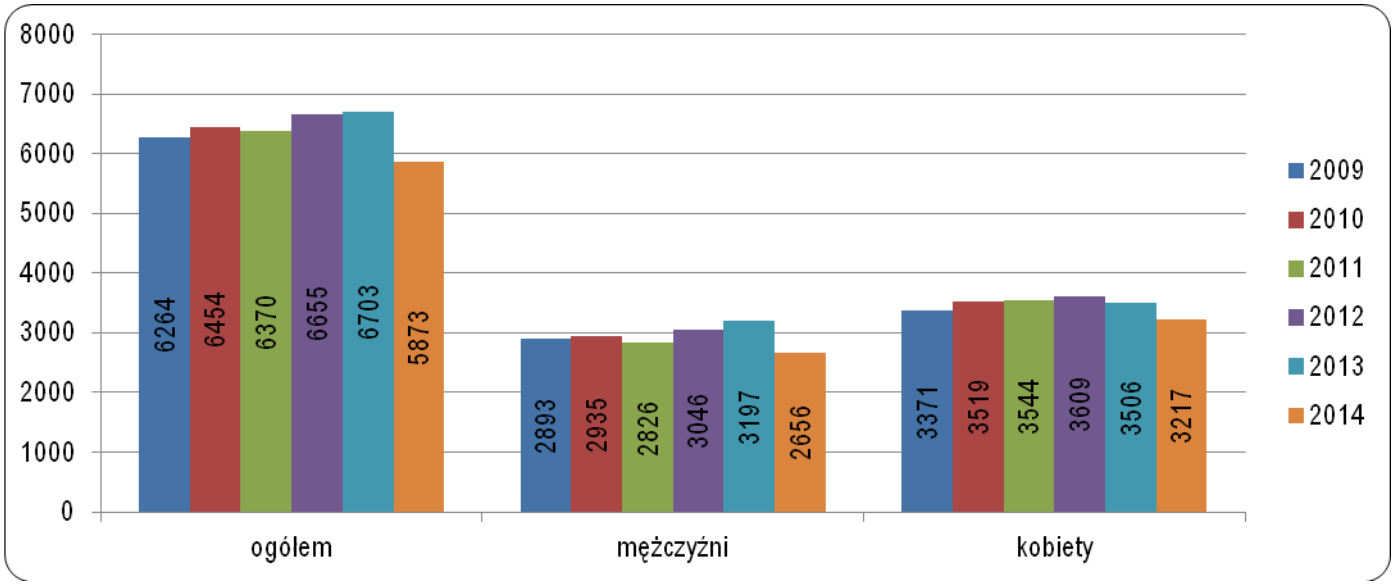

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Z analizy **Wykresu 11.** wynika, iż rok 2011 stanowił pewien przełom w trendzie struktury bezrobocia na obszarze LSR, gdyż zaczpoczątkował wzrost liczby bezrobotnych mężczyzn, a stopniowy spadek bezrobotnych kobiet. Trend ten szczególnie się uwidacznia, gdy analizujemy procent kobiet w ogólnej liczbie osób bezrobotnych, który z 55,64% w roku 2011 spadł do 52,30% w roku 2013.

Znaczą zmianę przynosi rok 2014. W związku z ogólnopolskim trendem odnotowujemy spadek bezrobocia także w powiecie nakielskim aż o 2,4%, w skutek czego na obszarze LSR liczba osób bezrobotnych spadła o 830 (z czego 541 osób stanowią mężczyźni i 289 kobiety).

Wykres 12. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych w powiecie nakielskim w latach 2009-2014 wg. płci.

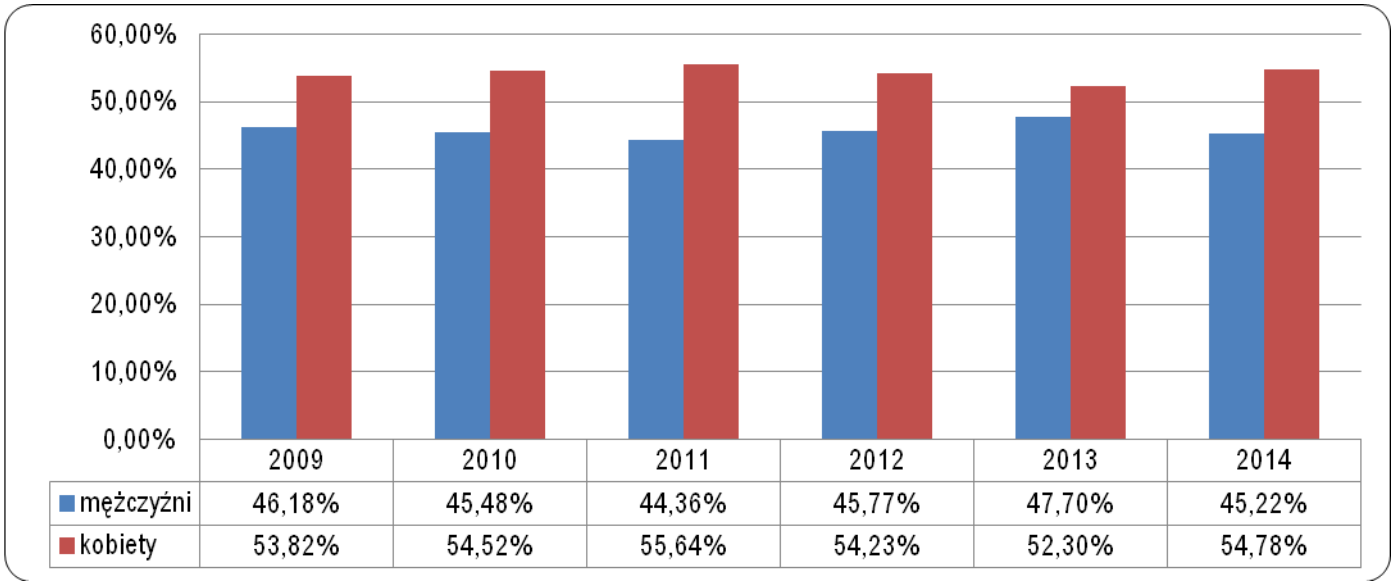

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
mężczyźni	46,18%	45,48%	44,36%	45,77%	47,70%	45,22%
kobiety	53,82%	54,52%	55,64%	54,23%	52,30%	54,78%

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Analizując strukturę bezrobocia wg. płci w roku 2013 w poszczególnych gminach powiatu nakielskiego dochodzimy do wniosku, iż nie było wyraźnego trendu tego wskaźnika dla całego obszaru. W przypadku gmin Szubin i Kcynia większy odsetek osób bezrobotnych stanowili mężczyźni, natomiast w pozostałych trzech gminach (Mrocza, Nakło nad Notecią i Sadki) większy odsetek stanowiły kobiety, jednakże dysproporcje te nie były znaczące i wynosiły 6,73% w skrajnych przypadkach (gm. Kcynia i gm. Nakło nad Notecią).

Trend ten zmienia się w roku 2014, kiedy to we wszystkich gminach obszaru LSR wśród bezrobotnych dominują kobiety, a odsetek ten najwyższy jest w gminie Nakło nad Notecią (58,28%), a najniższy w gminie Kcynia (50,89%).

Na koniec grudnia 2014 r. wśród bezrobotnych obszaru LSR największy odsetek stanowiły osoby w przedziale wiekowym 25-34 (27,77%). Drugą pod względem liczebności grupę stanowiły osoby w wieku 35-44 lata (20,96%), a następnie w wieku do 24 lat (19,99%). Osoby w przedziale wiekowym 45-54 lata stanowiły 17,88% bezrobotnych. Najmniej bezrobotnych odnotowano w grupie powyżej 54 lat (13,40%), jednakże należy wziąć pod uwagę fakt, iż w przypadku kobiet wiek 59 lat jest granicznym dla figurowania w ewidencji osób bezrobotnych. Ponadto udział w procentowy tejże grupy wiekowej w odsetku osób bezrobotnych wzrósł w stosunku do roku 2013 r o 1,45% (z 11,95%), pomimo spadku liczby osób bezrobotnych w tym wieku z 801 do 787 osób.

Analizując, przez pryzmat grup wiekowych spadek bezrobocia w roku 2014 w stosunku do roku 2013 dochodzimy do wniosku, iż najbardziej zmniejszył się odsetek osób bezrobotnych w wieku poniżej 24 lat (o 19,15%), natomiast najmniejszy spadek odnotowała grupa wiekowa 55+ (zaledwie 1,75%).

Porównując strukturę wiekową osób bezrobotnych obszaru LSR ze średnią wojewódzką widzimy, iż w powiecie nakielskim procentowy udział osób w wieku poniżej 24-go roku życia jest wyższy aniżeli średnia wartość tego wskaźnika dla województwa kujawsko-pomorskiego. Podobnie, choć już nie w takiej skali, bo o 0,16% obszar LSR przewyższa średni wojewódzki wskaźnik bezrobocia dla osób w wieku 25-34 lat.

Analiza danych pozwala na wysnucie wniosku o potrzebie szczególnych działań dla ludzi młodych, aby zostali na terenie powiatu i aktywnie poszukiwali dla siebie zajecia (najpierw poprzez dzialania rówieśnicze, a potem inne, aż do poszukiwania zatrudnienia).

Wykres 13. Struktura zarejestrowanych bezrobotnych wg wieku (stan na 31.XII 2014 r.).

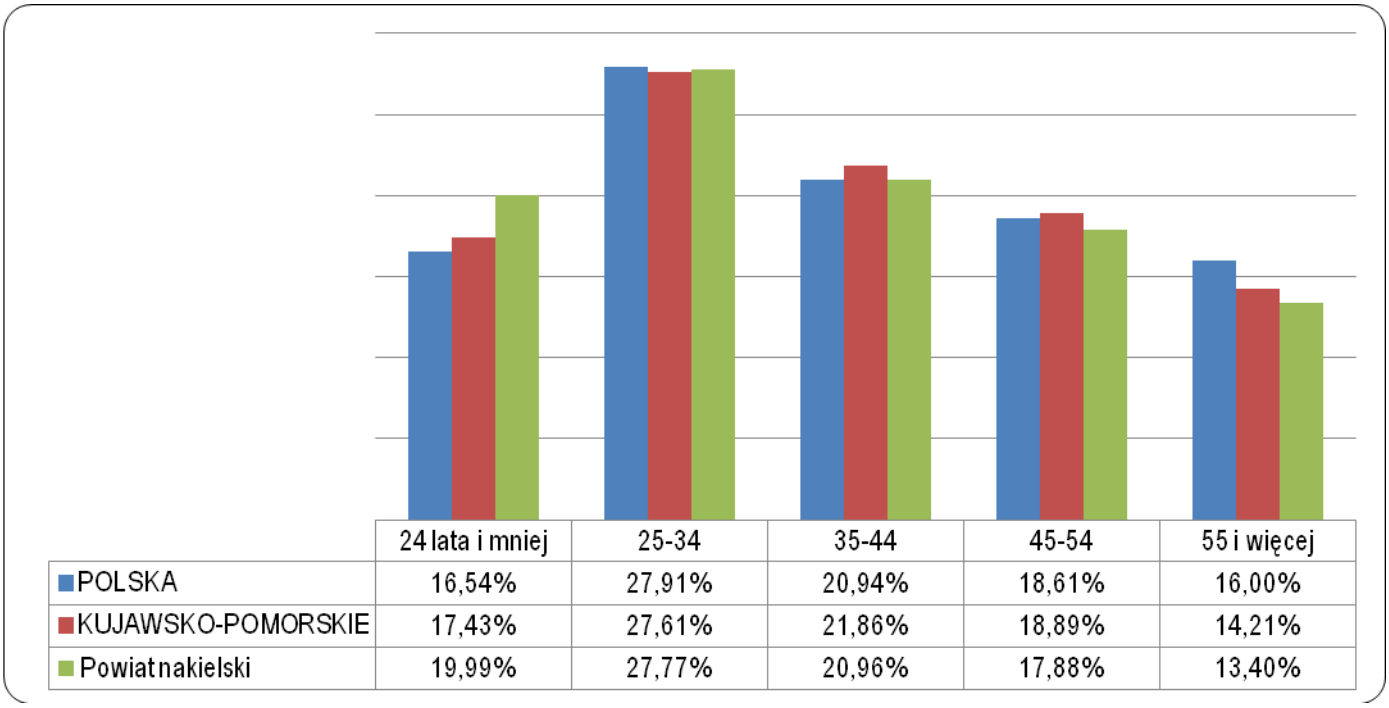

	24 lata i mniej	25-34	35-44	45-54	55 i więcej
POLSKA	16,54%	27,91%	20,94%	18,61%	16,00%
KUJAWSKO-POMORSKIE	17,43%	27,61%	21,86%	18,89%	14,21%
Powiat nakielski	19,99%	27,77%	20,96%	17,88%	13,40%

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Według statystyk Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Toruniu *(Informacja o bezrobociu w miastach i gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2014 roku, Toruń – marzec 2015)*, wśród bezrobotnych powiatu nakielskiego największą grupę, bo aż 35,5% stanowią osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, przekraczając średnią wartość tego wskaźnika w województwie o 5%. Drugą co do wielkości grupę stanowiły osoby z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej (32,5% przy identycznym wskaźniku dla województwa). Zdecydowanie lepiej na tle województwa wypada statystyka osób z wykształceniem średnim zawodowym i policealnym (17,0% do 19,3% dla województwa) oraz wyższym (6,1% przy 8,2% w województwie), natomiast ze średnim ogólnokształcącym nieco poniżej 9% (9,7% dla kujawsko-pomorskiego).

Spośród osób bezrobotnych zamieszkujących na terenie obszaru LSR znaczny odsetek, bo **aż 31,89% stanowią osoby nie posiadające kwalifikacji zawodowych**, przy czym wśród kobiet odsetek ten wynosi aż 34,16%. Analizując strukturę tego wskaźnika na obszarze LSR najwyższy wynik osiąga on w gminie Mrocza, gdzie wśród bezrobotnych aż 42,28% kobiet oraz 30,89% mężczyzn (średni wartość 37,88%) nie posiada kwalikacji do podjęcia pracy, natomiast najniższą wartość wskaźnik ten osiąga w gminie Szubin i wynosi on 28,76% (przy czym 31,31% osiąga wśród kobiet i 22,73% wśród mężczyzn).

Istotnym jest fakt, iż sposród bezrobotnych na obszarze LSR aż 20,18% osób nie posiada żadnego doświadczenia zawodowego i, podobnie jak w przypadku osób bez kwalifikacji zawodowych, odsetek ten jest wyższy wśród kobiet (23,66%), przy czym najwyższą wartość tego wskaźnika odnotowujemy w gminie Kcynia (blisko 30% kobiet).

Znaczną grupę, bo aż 30,62% wśród bezrobotnych kobiet obszaru LSR stanowią kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka. Wskaźnik ten jest o 3,33% wyższy aniżeli średnia wojewódzka i jest w skali powiatu nakielskiego znacznie zróżnicowany. W gminie Mrocza sięga on aż 36,96%, nieco niższy jest w gminie Kcynia i wynosi 35,48%, a najniższy w gminie Sadki, gdzie kobiety niepodejmujące zatrudnienia po urodzeniu dziecka stanowią 20,46% kobiet bezrobotnych.

Wyższy, aniższej średnia województwa jest wśród osób bezrobotnych powiatu nakielskiego także odsetek osób niepełnosprawnych i wynosi on 5,30% (przy 4,74% w skali województwa kujawsko-pomorskiego). Jest on także stosunkowo zróżnicowany w skali obszaru LSR i wynosi od 4,06% w przypadku gminy Mrocza, aż do 6,45% w przypadku gminy Nakło nad Notecią.

Przy analizie struktury bezrobocia na obszarze LSR należy wziąć pod uwagę jeszcze jeden stosunkowo istotny wskaźnik – czas pozostawania bez pracy.

Wykres 14. Struktura bezrobocia ze względu na czas pozostawania bez pracy.

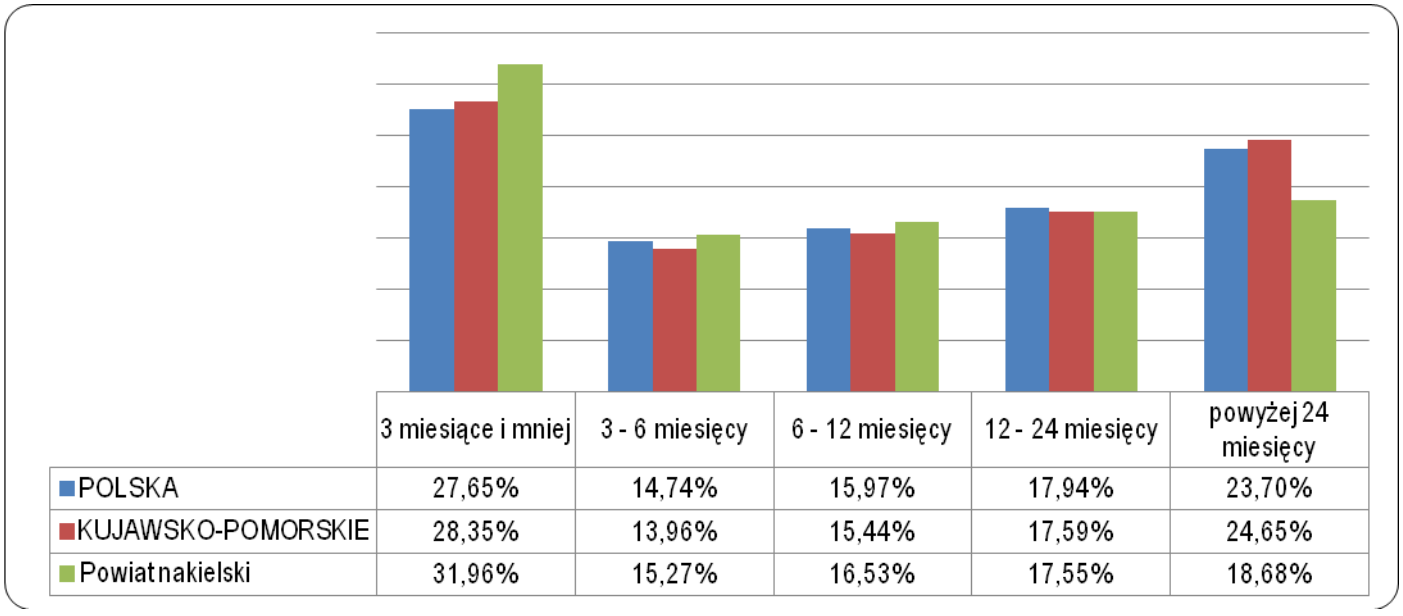

	3 miesiące i mniej	3 - 6 miesięcy	6 - 12 miesięcy	12 - 24 miesięcy	powyżej 24 miesięcy
POLSKA	27,65%	14,74%	15,97%	17,94%	23,70%
KUJAWSKO-POMORSKIE	28,35%	13,96%	15,44%	17,59%	24,65%
Powiat nakielski	31,96%	15,27%	16,53%	17,55%	18,68%

Źródło: *opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych*

Jak wynika z powyższego **Wykresu 14.**, najliczniejszą grupę wśród zarejestrowanych bezrobotnych stanowią na obszarze LSR osoby pozostające bez zatrudnienia poniżej trzech miesięcy (wskaźnik powiatu nakielskiego w tym przypadku przekracza o blisko 5% średnią województwa). Drugą, co do wielkości, grupą są osoby długotrwale bezrobotne pozostające bez pracy powyżej 24 miesięcy, choć ich odstetek w porównaniu z wartością tego wskaźnika w regionie jest o blisko 6 punktów procentowych niższy. W przypadku osób pozostających bez pracy 12-24 miesięcy odsetek jest praktycznie identyczny – (minimalnie niższy - o 0,04% - od wykładnika kujawsko-pomorskiego).

Podsumowując można stwierdzić, iż obszar Partnerstwa dla Krajny i Pałuk charakteryzuje się stosunkowo wysoką stopą bezrobocia, znacznie przewyższającą średnią kraju. Wpływa na to przede wszystkim brak dużych podmiotów gospodarczych, ale także rolniczy charakter powiatu nakielskiego (w 2013 roku 67,51% ogólnej powierzchni obszaru stanowiły użytki rolne). Podmioty z obszaru działające w sektorze ogrodniczo-sadowniczym generują często sezonowe miejsca pracy, co jest dostrzegalne w statystykach Powiatowego Urzędu Pracy w Nakle nad Notecią.

Kolejnym, dość istotnym czynnikiem, wpływającym na wysoki poziom bezrobocia, jest niedostosowany do realiów rynku pracy system szkolnictwa zawodowego, czego dowodem jest odsetek osób bezrobotnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym (35,5%).

Mimo wysokiego poziomu bezrobocia znaczący jest fakt, iż na terenie powiatu nakielskiego odsetek osób długotrwale bezrobotnych jest o 5% niższy od wskaźnika wojewódzkiego, a także spadek odsetka kobiet wśród osób bezrobotnych, wskazują na skuteczną aktywizację przez Powiatowy Urząd Pracy w Nakle nad Notecią tychże grup priorytetowych. Niniejsza diagnoza obejmuje lata 2009-2014 i tylko częściowo uwzględnia dostrzegalne w całym kraju, w tym także na obszarze LSR pozytywne zmian w stopie bezrobocia, aczkolwiek należy pamiętać, iż wskaźnik ten nie oddaje w pełni rzeczywistej sytuacji na rynku pracy. Nie mniej można prognozować dalszy spadek tegoż wskaźnika w kolejnych okresach, chociażby biorąc pod uwagę fakt, iż wiele inwestycji skutkujących stworzeniem i utrzymaniem miejsc pracy, realizowanych przez podmioty gospodarcze w minionej perspektywie finansowej 2007-2013 zakończyło się w pierwszym półroczu 2015 roku.

Charakterystyka grup pozostających poza rynkiem pracy

Powyższa analiza wskazuje niewątpliwie, iż dostęp do rynku pracy mieszkańców obszaru LSR stanowi jedną z największych ich bolączek. Najliczniejszą grupą pozostającą poza rynkiem pracy są osoby młode (głównie w wieku 25-34 lata). Szczególnie uwidacznia się też grupa osób o niskich kwalifikacjach, tj. z wykształceniem zasadniczym zawodowym i poniżej. Oddzielną i szczególnie widoczną grupę stanowią kobiety, które dominują wśród pozostających poza rynkiem pracy we wszystkich gminach obszaru LSR. Sytuacja w powiecie nakielskim jest odzwierciedlaniem sytuacji w całym kraju, co potwierdza raport „Sytuacja kobiet i mężczyzn na rynku pracy w 2014 roku" wydany przez MPiPS Departament Rynku Pracy Wydział Analiz i Statystyki. Wg raportu kobiety stanowią ponad 61% osób biernych zawodowo.

Istotnym jest też, że ponad połowę bezrobotnych (52,76%) w powiecie nakielskim stanowią osoby długotrwale pozostające bez zatrudnienia (powyżej 6 miesięcy).

4. Przedstawienie działalności sektora społecznego.

Na obszarze objętym LSR w lipcu 2015 roku funkcjonowało 205 organizacji pozarządowych (NGO), w tym: 109 zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze Sądowym (w tym fundacje); 13 stowarzyszeń zwykłych; 44 Uczniowskie Kluby Sportowe; 39 Ochotniczych Straży Pożarnych. W tym czasie w trakcie rejestracji znajdowało się 6 nowych organizacji pozarządowych.

Na dzień 31. XII 2014 r. powiat nakielski, z 221 organizacjami, zajmował 7. miejsce wśród powiatów województwa pod względem liczby organizacji pozarządowych. Największą liczbę NGO miał powiat inowrocławski (348), zaś najmniejszą powiat grudziądzki (88). Jednakże analizując liczbę organizacji przypadającą na 10000 mieszkańców, przodujący w poprzednim zestawieniu powiat inowrocławski zajmuje dopiero przedostatnie miejsce, natomiast powiat nakielski zajmując 10 miejsce utrzymuje się w środku zestawienia. Z raportu z badania III sektora w Polsce przeprowadzonego w 2012 roku przez Stowarzyszenie Klon/Jawor wynika jednakże, że spośród zarejestrowanych organizacji aktywnie działa 60%-80%. Ponadto *„przeciętnie połowa członków stowarzyszeń jest całkowicie bierna i nie uczestniczy w działaniach organizacji. Większą aktywność wykazują członkowie stowarzyszeń ze wsi i małych miast."*[1]

Wykres 15. Liczba zarejestrowanych NGO na 10000 mieszkańców w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego (stan na 31.XII 2014 r.)

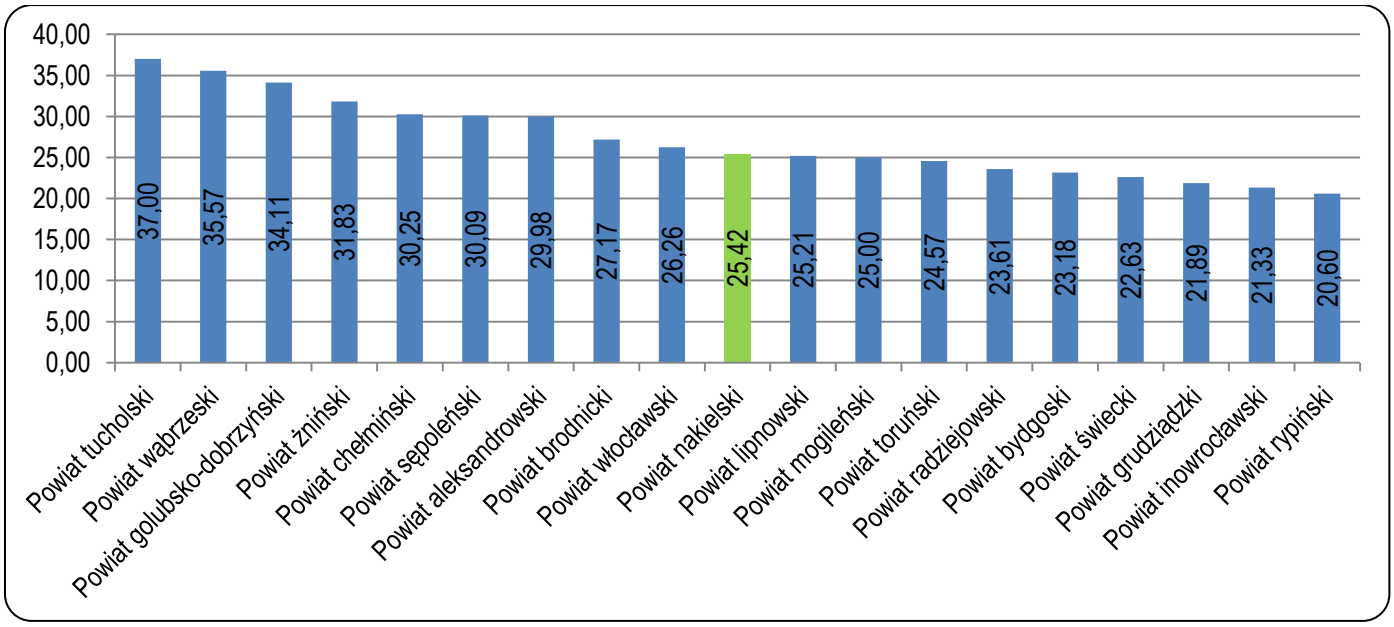

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych*

W odniesieniu do obszaru LSR zauważyć można, iż największe skupisko stowarzyszeń zarejestrowanych w KRS znajduje się w Gminie Nakło nad Notecią. Łączna liczba tych organizacji wynosi tu 43. W Gminie Szubin funkcjonuje 27 organizacji pozarządowych posiadających osobowość prawną. 17 stowarzyszeń zarejestrowanych w KRS działa na terenie Gminy Kcynia. Najmniejszą ilość organizacji pozarządowych ma Gmina Sadki (10). Gmina Mrocza plasuje się na przedostatnim miejscu, z łączną liczbą zarejestrowanych stowarzyszeń 12.

Kolejną, wartą uwagi, formą aktywności lokalnej społeczności są Ochotnicze Straże Pożarne. 15 OSP z 39 funkcjonujących na obszarze powiatu nakielskiego wpisanych jest w Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy. Największą liczbę drużyn OSP posiada Gmina Kcynia (12). Na drugim miejscu, ex aequo, znajdują się gminy Mrocza oraz Szubin. Na ich terenie działa 8 zastępów OSP. W Gminie Nakło nad Notecią jest ich 7, zaś w Gminie Sadki 4.

Aktywność kobiet, szczególnie wiejskich, skupia się na obszarze LSR w kręgach kół gospodyń wiejskich, które pielęgnują lokalną tożsamość, z pokolenia na pokolenie przekazują polskie tradycje. Są ostoją lokalnej gwary, kultury, rodzinnych wartości, szerzej – polskości. Są to organizacje samorządne i niezależne, choć – w przeważającej większości – nie posiadają osobowości prawnej. W 3 gminach (Nakło nad Notecią, Sadki, Szubin) na 5 powołane zostały Gminne Rady Kobiet, które – jako stowarzyszenia – zarejestrowane są w Krajowym Rejestrze Sądowym i dzięki temu zrzeszone w nich koła mogą działać na szerszą skalę.

Niestety nieliczną grupę stanowią organizacje skupiające młodzież, stąd też na obszarze LSR brakuje inicjatyw ukierunkowanych na rozwój pasji czy zainteresowań tej grupy mieszkańców.

Zgodnie z rejestrem stowarzyszeń prowadzonym przez Starostwo Powiatowe w Nakle nad Notecią, najliczniejszą grupę wśród organizacji pozarządowych na obszarze objętym LSR stanowią organizacje prowadzące działalność sportową, następnie działalność kulturalną, a także OSP i organizacje działające na rzecz rozwoju wsi. Trzeci sektor prowadzi także liczne działania

[1] Stowarzyszenie Klon/Jawor, Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych – raport z badania 2012, Warszawa 2013, s. 16.

związane z promocją postaw i zachowań obywatelskich oraz propagowaniem wiedzy na temat społeczeństwa obywatelskiego. Kolejną ważną dziedziną, którą zajmują się organizacje pozarządowe, jest praca na rzecz budowy zdrowego społeczeństwa, w tym przede wszystkim zapobieganie patologiom społecznym, walka z wykluczeniem społecznym oraz przeciwdziałanie bezrobociu. Gro stowarzyszeń prowadzi również działalność związaną z aktywizacją i promowaniem kobiet, a także działania ukierunkowane na wsparcie osób niepełnosprawnych i ich najbliższego otoczenia.

Warto zaznaczyć, że podobnie jak w skali całego kraju dla obszaru LSR nie ma precyzyjnych danych dotyczących rzeczywistej aktywności organizacji. Wiele z nich tkwi w specyficznym stanie uśpienia nie podejmując żadnych lub tylko bardzo ograniczone działania. Poniżej podano informacje, które potwierdzają ograniczoną aktywność wielu organizacji z obszaru LSR.

Z punktu widzenia zaangażowania organizacji pozarządowych w działalność na rzecz regionu oraz lokalnych społeczności istotne znaczenie ma wiek NGO. Im starsze podmioty, tym większe mają doświadczenie w realizacji zadań społecznie użytecznych. Niestety w większym stopniu narażone są one również na tzw. „wypalenie się członków" lub schematyczne działanie. Młode organizacje, choć posiadają mniejsze doświadczenie, mają większy kapitał ludzki, świeższe, bardziej aktualne metody rozwiązywania problemów. Nie są skostniałe, chcą działać, a ich członkowie mniej obawiają się konsekwencji niezbyt trafnych decyzji niż starsi działacze. Na obszarze objętym LSR, wśród organizacji zarejestrowanych w KRS, 5 funkcjonuje krócej niż rok, zaś 4 NGO działają na lokalnym rynku ponad 20 lat. Doświadczenie zbierają wciąż 33 organizacje w przedziale wiekowym 1-5 lat. W wieku 6-10 lat są 23 lokalne NGO. Aż 44 reprezentantów III sektora istnieje od ponad 10 lat (poniżej 20), w tym 13 od ponad 15. Nowe wyzwania i podążanie za modą to domena młodych organizacji, których w powiecie nakielskim nie brakuje. Jak można zauważyć, starsze organizacje krzepną, a młode nabierają rozpędu i to one stanowić będą – w głównej mierze – o społecznym rozwoju obszaru LSR.

Wykres 16. Wiek organizacji z obszaru LSR zarejestrowanych w KRS (stan na VII 2015 r).

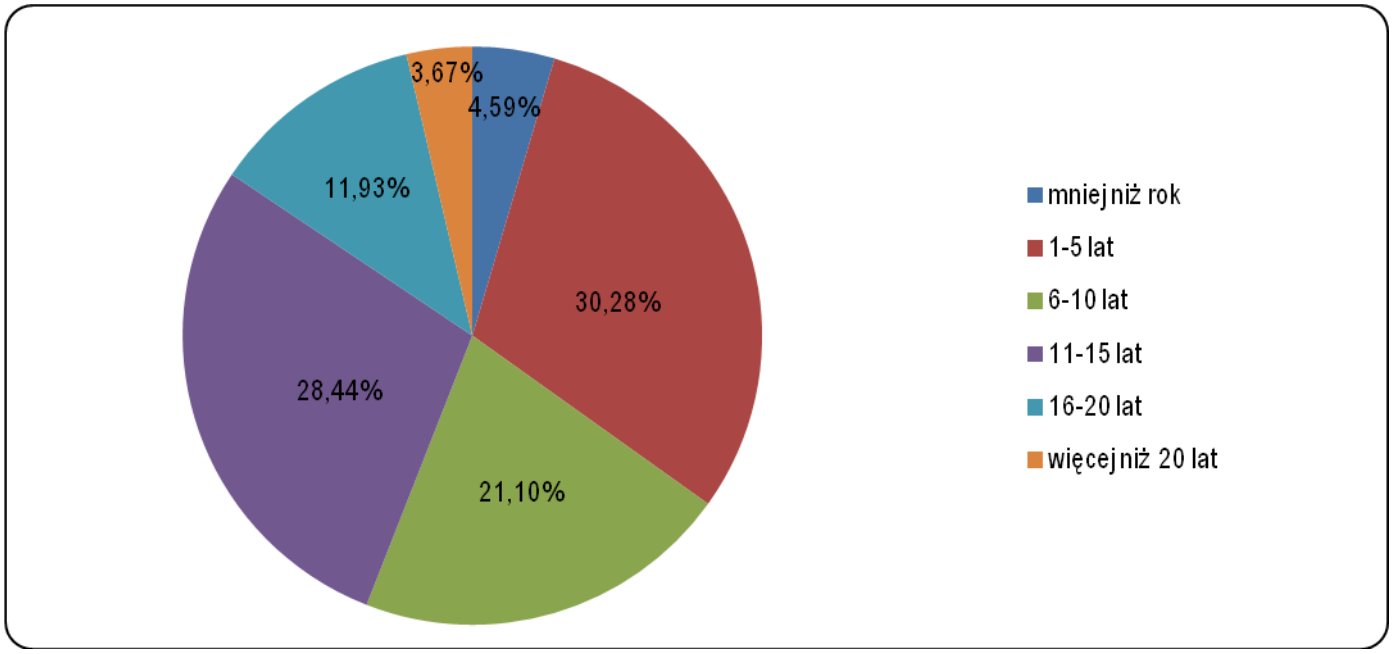

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie danych ze Starostwa Powiatowego, 2015 r.*

Głównym elementem rozwoju demokratycznego społeczeństwa obywatelskiego jest w Polsce współpraca organizacji pozarządowych z jednostkami samorządu terytorialnego. Współpraca ta – na obszarze objętym LSR – opiera się głównie na przeprowadzaniu otwartych konkursów ofert przez gminy oraz powiat.

Niestety analizując ten rodzaj współpracy lokalnych partnerów stwierdzić należy, iż pomimo licznych organizacji pozarządowych obszaru LSR, w ostatnim okresie ich aktywność znacznie spadła.

Dla przykładu w 2014 roku Powiat Nakielski ogłosił 8 konkursów na realizację zadań publicznych. Do konkursu przystąpiło 55 organizacji, które łącznie złożyły 73 oferty na wykonanie zadań z zakresu kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, jak również podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowych; ochrony i promocji zdrowia oraz promocji i organizacji wolontariatu; upowszechniania kultury fizycznej i sportu, a także rozwoju turystyki i krajoznawstwa; odnowy wsi oraz ekologii. Dofinansowanie otrzymało 56 projektów w łącznej wysokości 182 472,00 zł. Z powyższych danych wynika, iż w konkursach obejmujących swym zasięgiem organizacje z całego obszaru LSR uczestniczyło **jedynie 26,83%** wszystkich uprawnionych organizacji.

Ilość problemów, jakie napotykają organizacje jest oczywiście ogromna, z jednej strony możliwość otrzymania przez organizacje pozarządowe dotacji z budżetu JST na realizację oddolnych inicjatyw przyczynia się do ich aktywizacji oraz do budowy społeczeństwa obywatelskiego w regionie z drugiej zaś fakt, że większość środków trafia do dużych klubów sportowych lub organizacji działających w sferze upowszechniania kultury fizycznej zniechęca do działania. Wg raportu Stowarzyszenia Klon/Jawor z 2012 r. jest to powszechny trend – *„w gminach wiejskich i wiejsko-miejskich niemal połowa gminnych dotacji wędruje do organizacji*

sportowych, które przeciętnie otrzymują prawie 60% wszystkich środków przeznaczonych dla sfery pozarządowej."[2] Taki podział środków hamuje rozwój pozostałych NGO, których pomysły m.in. na efektywne zagospodarowanie czasu wolnego młodych ludzi lub nieszablonowe inicjatywy kulturalne nie znajdują źródła finansowania i pozostają w sferze niezrealizowanych działań. Jak wynika z **wykresu 17** sytuacja na obszarze LSR dla roku 2014 jest wyraźnym potwierdzeniem tego trendu.

Wykres 17. Wydatki w ramach konkursów jst w podziale na sport i pozostałe dziedziny (stan dla roku 2014).

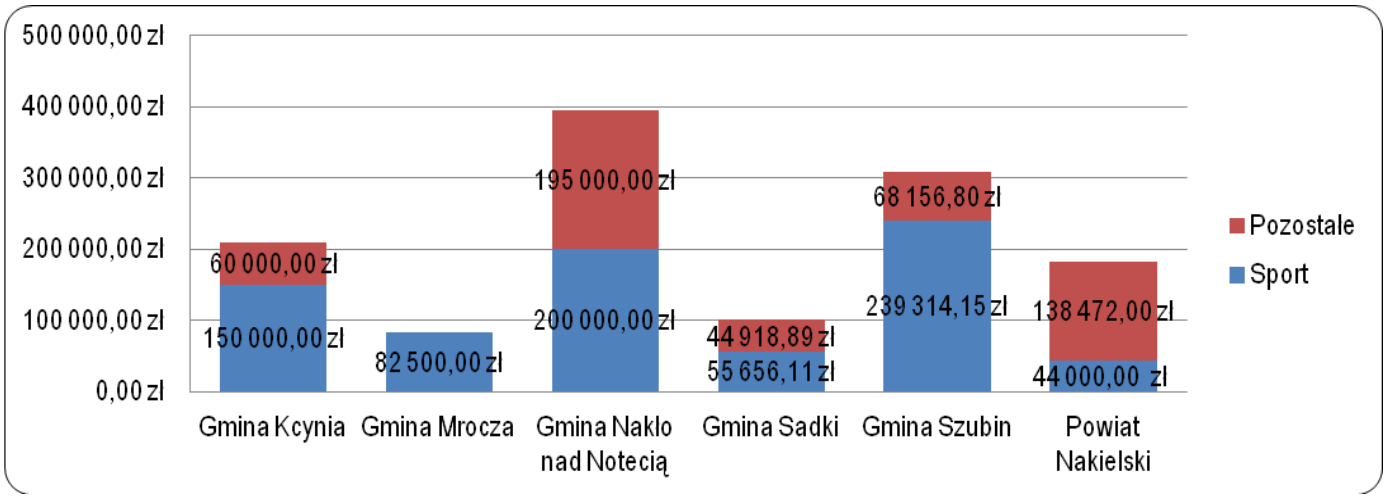

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie danych ze Starostwa Powiatowego oraz urzędów gmin z powiatu nakielskiego.*

Poza otwartymi konkursami ofert lokalne NGO mogły realizować także swoje plany i pomysły w ramach działań Osi 4 LEADER Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Ze środków Lokalnej Strategii Rozwoju „Łączy nas Noteć" wdrażanej przez LGD w poprzedniej perspektywie na 109 organizacji uprawnionych do udziału w konkursach tzw. „małych projektów" uczestniczyło zaledwie 11,01% z nich. Zrealizowane zostały 24 operacje na łączną kwotę dotacji 425 865,41 zł. Powyższe odzwierciedla Wykres 18.

Wykres 18. Środki pozyskane przez NGO z LSR 2007-2013.

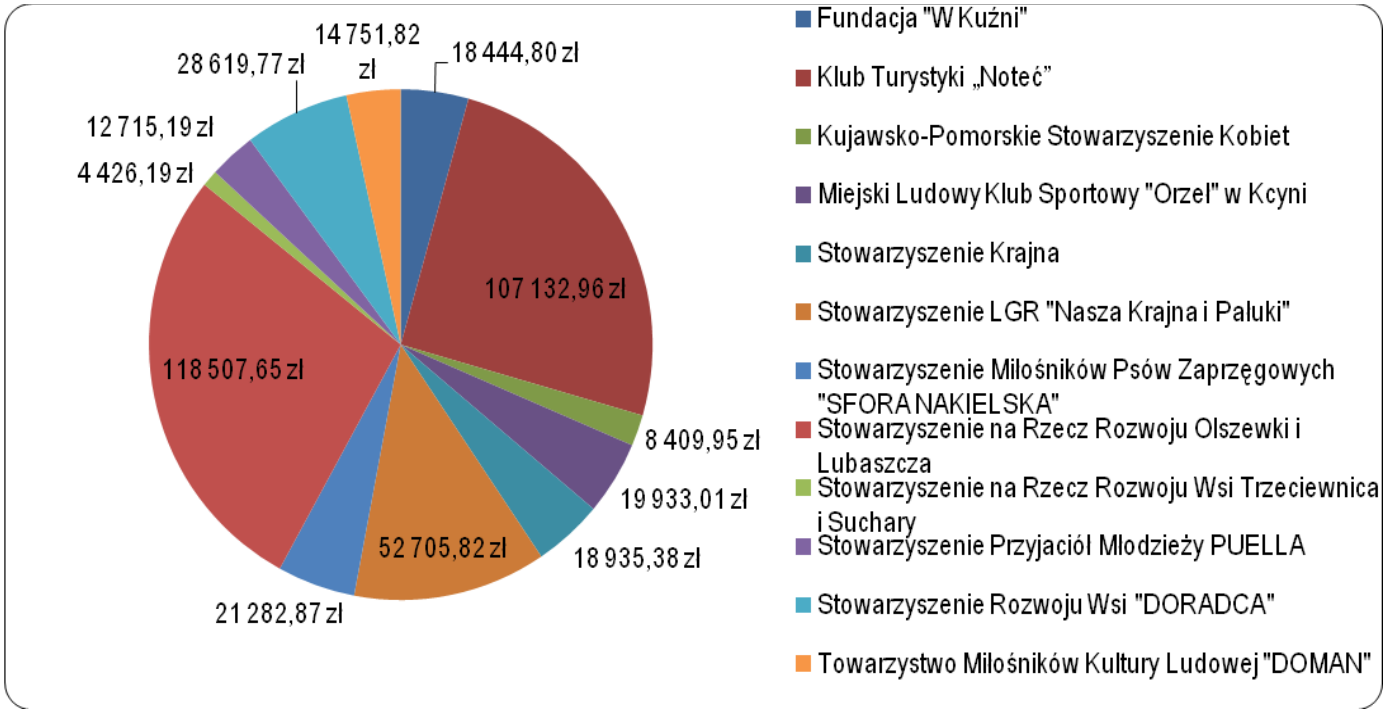

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie danych z systemu OFSA, 2015 r.*

Wg badań opisanych w raporcie Stowarzyszenia Klon/Jawor najpoważniejszym problemem lokalnie działających NGO jest ogromna trudność w zdobywaniu funduszy lub sprzętu niezbędnego do prowadzenia działań organizacji. Kluczowy problem stanowią także nadmiernie skomplikowane formalności związane z korzystaniem ze środków od sponsorów, grantodawców i Unii Europejskiej (odczuwalne przez 57%) oraz nadmiernie rozbudowana biurokracja administracji publicznej (56%)[3]. Problemem jest

[2] Ibidem, s. 155.

[3] Ibidem, s. 20.

też finansowanie inicjatyw zwłaszcza w kontekście refundacji środków UE. Jak wynika z powyższych danych problem ten dotyczy również organizacji z obszaru LSR. Potrzeba zatem budowania mechanizmów wspierających. Dobrą praktyką w tym zakresie jest niewątpliwie uruchomiony w 2012 r. przez Powiat Nakielski mechanizm udzielania nieoprocentowanych pożyczek organizacjom pozarządowym z obszaru objętego LSR, które podpisały umowę na realizację projektów ze środków zewnętrznych w formule refundacji poniesionych kosztów. Dzięki tym pożyczkom, organizacje pozarządowe uzyskały nie tylko pieniądze na prefinansowanie wkładu finansowego, ale także szansę na realizację lokalnych przedsięwzięć, a tym samym na wzrost aktywności stowarzyszenia.

Dzięki mechanizmowi pożyczkowemu w latach 2011-2014 organizacje mogły zrealizować w ramach środków LSR projekty o łącznej wartości 581 817,31 zł. Z uwagi na refundację kosztów, były to projekty, które angażowały ogromne nakłady finansowe organizacji. 1/3 tej kwoty beneficjenci „małych projektów" uzyskali z bezpłatnego mechanizmu zwrotnego z budżetu Powiatu Nakielskiego. 2/3 pochodziły ze środków własnych NGO, pracy nieodpłatnej oraz innych źródeł (w tym: komercyjnych kredytów). Warto zatem kontynuować te rozwiązania w kolejnej perspektywie UE tj. do roku 2023.

Wykres 19. Źródła finansowania małych projektów przez NGO.

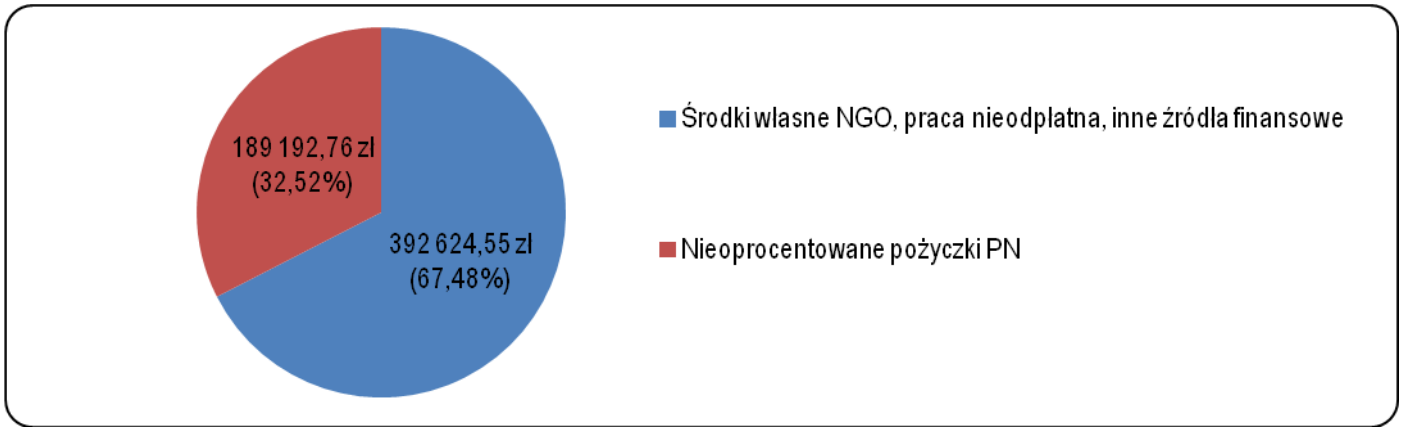

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie danych z Ankiet Monitorujących od Beneficjentów LSR 2009-2015 oraz danych z systemu OFSA*

Dotychczasowe doświadczenia LGD we współpracy z trzecim sektorem pokazują, że organizacje pozarządowe z powiatu nakielskiego wciąż potrzebują zarówno wsparcia merytorycznego przy aplikowaniu nie tylko o środki unijne, które umożliwiłyby im działalność na szerszą skalę a przy okazji obudziły w nich nowy zapał i dały energię do podejmowania nowych wyzwań, ale również wsparcia w codziennym funkcjonowaniu jako organizacji (prowadzenia księgowości, zarządzania organizacją czy współpracy z członkami). Działania LGD w tym zakresie wydają się niewystarczające. Niewątpliwie na terenie powiatu potrzeba więcej tego typu inicjatyw wspierających rozwój trzeciego sektora. Wsparcie organizacji w ich codziennym funkcjonowaniu niewątpliwie przełoży się na wzrost lokalnych inicjatyw a tym samym wzrost aktywności lokalnych środowisk i minimalizacji zjawiska wykluczenia społecznego mieszkańców obszaru LSR.

5. Wykazanie problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem problemu ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Jak wskazuje się na str. 31 opracowania „Potrzeby i potencjały obszarów LGD w województwie kujawsko-pomorskim" *(załącznik nr 1 do Podręcznika dla LGD w zakresie realizacji RLKS cz. 1 stanowiącego załącznik nr 9 do Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 4.11.2015 r.)* obszar LGD boryka się z licznymi problemami społeczno-gospodarczymi, w tym stosunkowo wysokim ubóstwem – „udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem wynosi 12,8%.
Liczba osób korzystających z pomocy społecznej dla poszczególnych gmin obszaru LSR została przedstawiona w Tabeli 11

Tabela 11. Liczba osób objętych pomocą społeczną na obszarze LSR (stan na 31.12.2013)

	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie z pomocy społecznej	Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej	Liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej	
			Ogółem	Odsetek populacji gminy
Kcynia	1550	1066	2680	19,74%
Mrocza	834	514	1594	17,10%
Nakło nad Notecią	1759	1135	3058	9,42%
Szubin	1851	1116	3226	13,29%
Sadki	481	287	934	12,76%
RAZEM	**6475**	**4118**	**11492**	**13,21%**

Źródło: *opracowanie własne na podstawie danych ROPS Toruń oraz Banku Danych Lokalnych*

Na terenie obszaru objętego LSR, tj. powiatu nakielskiego, działania w zakresie pomocy społecznej prowadzi 8 placówek: w tym 5 gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej, Dom Pomocy Społecznej i Środowiskowy Dom Samopomocy oraz Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie.

Pomoc świadczona jest rodzinom i osobom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej przede wszystkim w formie świadczeń pieniężnych na zabezpieczenie niezbędnych potrzeb. Równolegle z pomocą finansową świadczona jest pomoc w formie szeroko rozumianej pracy socjalnej poprzez realizowanie programów skierowanych do grup o różnym charakterze problemów. Działania podejmowane przez OPS mają na celu wzmocnienie umiejętności społecznych osób zagrożonych wykluczeniem i wykluczonych. Realizując zadania pomocy społecznej, OPS-y ściśle współpracują na zasadzie partnerstwa z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi.

Na obszarze funkcjonują także 3 Warsztaty Terapii Zajęciowej (Nakło, Szubin, Mrocza), które stwarzają osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia.

W powiecie nakielskim jak zestawiono na Wykresie 20. na przestrzeni lat 2010 -2014 sytuacja w zakresie korzystania mieszkańców z pomocy społecznej ulegała pewnym zmianom. W latach 2010-2012 liczba mieszkańców będących klientami pomocy społecznej była względnie stała we wszystkich gminach obszaru. Znaczący wzrost można zaobserwować w roku 2013 zwłaszcza w Gminie Mrocza (wzrost aż o 245 osób w stosunku do roku 2010). Wyraźny spadek zaś w tym roku zaobserwować można jedynie w gminie Sadki (o 145 osób mniej w stosunku do roku 2010). Rok 2014 to znaczne obniżenie wskaźnika korzystających z pomocy w większości gmin, jedynie gmina Sadki wykazuje nieznaczny wzrost w tym zakresie. Sytuacja w roku 2014 jest jednocześnie odzwierciedleniem zmian na lokalnym rynku pracy. W 2014 r., jak wykazano we wcześniejszym podrozdziale niniejszej diagnozy, odnotowano znaczny spadek stopy bezrobocia (z 23,6% w roku 2013 do 21,2% w roku 2014). Powyższe pozwala na stwierdzenie, iż główną przyczyną sięgania po pomoc społeczną mieszkańców powiatu nakielskiego był brak pracy.

Wykres 20. Dynamika zmian liczebności populacji korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w latach 2010 – 2014 (obszar powiatu nakielskiego). *[Liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej]*

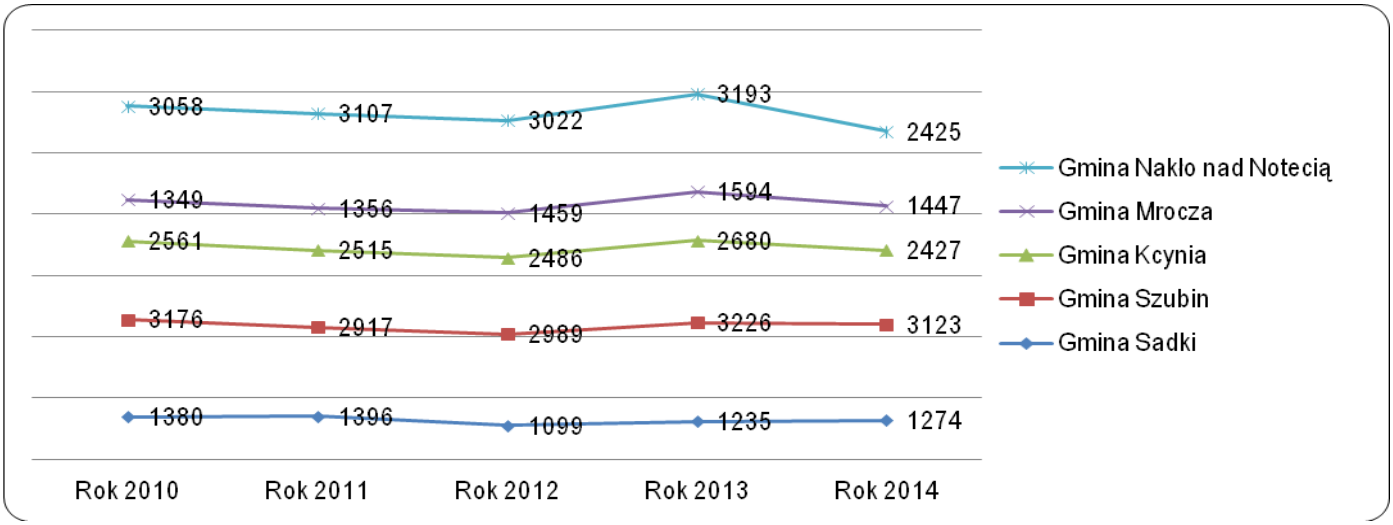

Źródło: *opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Ośrodków Pomocy Społecznej*

Problemy środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym diagnozowane są przez Ośrodki Pomocy Społecznej oraz Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie i Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną. Jak wynika z informacji pozyskanych od tych instytucji w trakcie prac nad LSR (m.in. podczas wskazanego w rozdziale II spotkania w dniu 29.07.2015 r.), na analizowanym obszarze widoczny jest niski status materialny rodzin, zwłaszcza na terenach wiejskich, brak pozytywnych wzorców, niewydolność wychowawcza rodzin, duża potrzeba zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży. Wiele osób zamieszkujących obszar boryka się z różnego rodzaju uzależnieniami, charakteryzuje się bezradnością życiową.

Powody korzystania z pomocy społecznej.

Poznanie powodów ubiegania się o pomoc i prawidłowe rozeznanie lokalnych potrzeb społecznych wpływa niewątpliwie na skuteczność i efektywność podejmowanych działań, zwłaszcza w obszarze zwalczania ubóstwa i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

Poniższe zestawienia obrazują główne powody udzielonego wsparcia przez Ośrodki Pomocy Społecznej w odniesieniu do ostatniego ujętego w raportach OPS okresu, tj. roku 2014.

Tabela 12. Powody przyznania pomocy przez OPS w 2014 r. (zgodnie z art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej).

	Kcynia	Mrocza	Nakło nad Notecią	Szubin	Sadki
	Liczba rodzin				
ubóstwo	775	185	623	912	208
sieroctwo	1	0	1	0	0
bezdomność	8	13	38	32	7
bezrobocie	716	386	627	714	141
niepełnosprawność	248	117	356	311	79
długotrwała lub ciężka choroba	172	67	331	335	60
przemoc w rodzinie	0	1	19	7	23
ochrona ofiar handlu ludźmi	0	0	0	0	0
ochrona macierzyństwa lub wielodzietności	97	150	100	233	78
bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych	126	84	193	229	44
trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy	0	0	0	0	0
trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	13	10	14	23	2
alkoholizm lub narkomania;	63	31	65	36	28
zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa;	3	8	1	6	0
klęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	1	0	0
Razem	**2222**	**1052**	**2369**	**2838**	**670**

Źródło: *opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z lokalnych Ośrodków Pomocy Społecznej*

Wykres 21. Główne powody korzystania z pomocy społecznej mieszkańców obszaru LSR w roku 2014 (ujęcie procentowe).

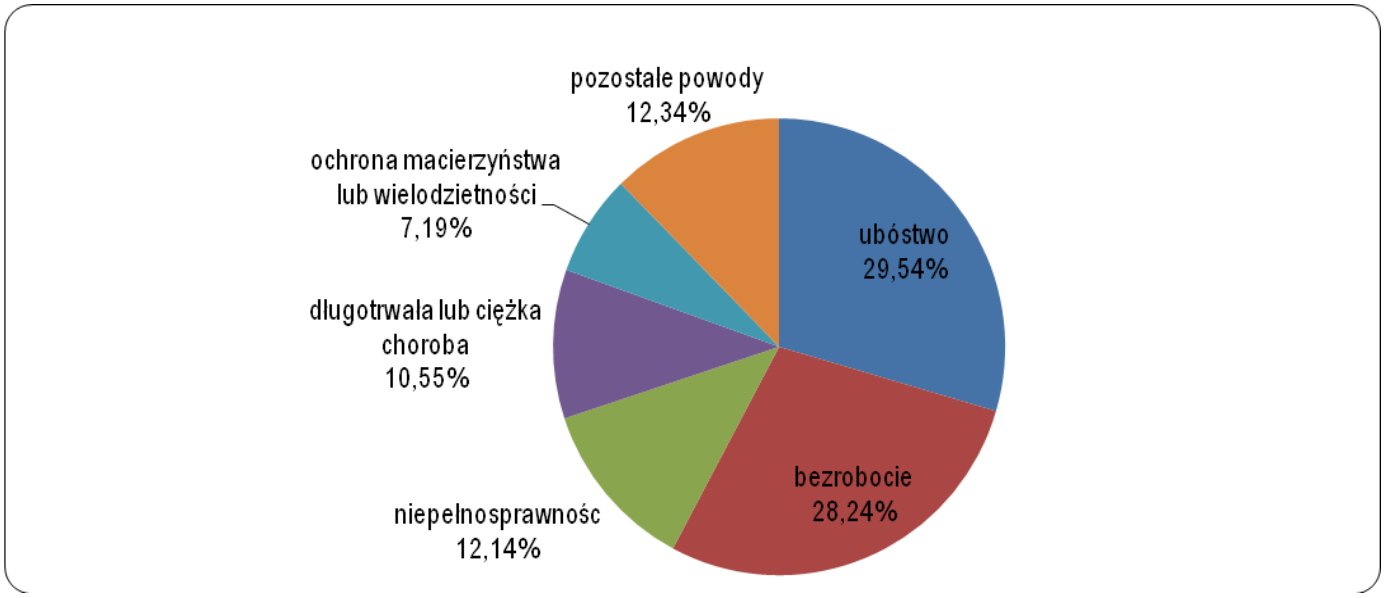

Źródło: *opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z lokalnych Ośrodków Pomocy Społecznej*

Z powyższych danych wynika, że najczęściej występującymi przyczynami trudnej sytuacji życiowej rodzin, a jednocześnie powodami ubiegania się o pomoc społeczną w powiecie nakielskim były: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba.

Poddając analizie zakres powodów, które stają się przyczyną sięgania po pomoc społeczną należy wziąć jednak pod uwagę fakt, iż w jednej rodzinie występuje zazwyczaj kilka problemów jednocześnie, co nie znajduje swojego odzwierciedlenia w statystykach.

Trendy w powiecie nakielskim odzwierciedlają sytuację dla całego regionu a nawet kraju. Istnieją 2 zasadnicze przesłanki korzystania z pomocy społecznej, tj. ubóstwo (30% rodzin korzystających z pomocy społecznej) oraz bezrobocie (29% korzystających z pomocy społecznej). Powody te są niewątpliwie od siebie zależne i najczęściej klienci pomocy społecznej są jednocześnie osobami bezrobotnymi, które korzystają ze wsparcia instytucji rynku pracy.

Na spotkaniach z mieszkańcami, które odbyły się w latach 2014-2015, zgłaszano szereg problemów, wymagających podjęcia działań w sferze społecznej. Wśród nich były problemy związane z: bezrobociem, uzależnieniem, niepełnosprawnością oraz problemami opiekuńczo-wychowawczymi. Wskazywano także na brak placówek oferujących wsparcie dla rodzin opiekujących się osobami niepełnosprawnymi czy starszymi, co w efekcie prowadzi do pozostawania opiekunów w domu i bezrobocia, a w konsekwencji korzystania ze świadczeń pomocy społecznej. Wskazywano również na niedostateczną ilość programów aktywizujących lokalną społeczność zwłaszcza programów aktywizacji zawodowej, także dla osób z niepełnosprawnościami.

6. Wykazanie wewnętrznej spójności obszaru LSR.

Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność obejmuje gminy Kcynia, Mrocza, Nakło nad Notecią, Sadki i Szubin i w całości pokrywa się z obszarem powiatu nakielskiego. Analizowany obszar charakteryzuje się wysokim stopniem spójności, która to przejawia się poprzez:

- **spójność terytorialną i geograficzną** – obszar działania Partnerstwa dla Krajny i Pałuk położony jest głównie w obrębie makroregionu Pradolina Toruńsko-Eberswaldzka w jednostce Kotlina Toruńska i Dolina Środkowej Noteci (zachodnia część województwa kujawsko-pomorskiego). Cały obszar objęty LSR łączy podobieństwo ukształtowania terenu, w tym w szczególności wyrobiska poeksploatacyjne kopalin jako typowe elementy antropogeniczne tworzące swoiste „rany" w krajobrazie. Poza tym całość obszaru charakteryzują zbliżone typy mikroklimatów. Zauważyć daje się również bardzo zbliżona struktura obszarów – w każdej z analizowanych gmin obszary wiejskie stanowią ponad 94% w stosunku do powierzchni całej gminy;
- **spójność przyrodniczą** – o której decyduje głownie duży udział obszarów objętych różnymi formami ochrony przyrody przedstawiającymi wysoką wartość przyrodniczą. W każdej z analizowanych gmin znajdują się obszary chronionego krajobrazu, użytki ekologiczne oraz pomniki przyrody. Choć cały obszar nie należy do zasobnych w zbiorniki wodne, to bardzo istotną rzeczą jest fakt, iż pod względem hydrograficznym obszar LGD położony jest w zlewni Noteci, która to stanowi jego oś hydrograficzną, czyli innymi słowy mówiąc „***łączy nas Noteć***". Bardzo zbliżone na całym obszarze są również warunki meteorologiczne, które posiadają cechy typowe dla tzw. „dzielnicy bydgoskiej". W lasach wszystkich gmin objętych niniejszą

Strategią większość drzewostanów stanowi sosna pospolita (bory świeże i mieszane), występują te same gatunki zwierząt, takie jak sarny, jelenie, dziki, lisy, zające, kuny, borsuki, bobry, a także bieliki, orły i bociany;

- **spójność kulturowo-historyczną** – obszar LSR obejmuje tereny historycznej Krajny i Pałuk, kultura i sztuka z całego obszaru działania Partnerstwa nie wyłamuje się znacznie z obrazu polskiej sztuki ludowej. Mówiąc o jednolitości kulturowej tego obszaru wskazać należy na liczne podobieństwa w formach przedmiotów obrzędowych, zabawek w zdobieniach sprzętu codziennego użytku, a także kowalstwie, rzeźbiarstwie oraz hafcie, tkactwie i formach strojów (np. elementy strojów zespołów ludowych takich jak „Krajna" czy „Pałuki"). Ważnym elementem spójności kulturowej są wspólne doświadczenia historyczne;
- **spójność demograficzną** – na którą ma wpływ m.in. malejący przyrost naturalny we wszystkich gminach badanego obszaru. Bardzo spójna jest również struktura wiekowa ludności, jak również struktura wg płci (w każdej z analizowanych gmin widoczna jest przewaga mężczyzn w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz kobiet w wieku poprodukcyjnym). Negatywnym zjawiskiem obecnym we wszystkich gminach LGD, jest niski procent osób posiadających wyższe wykształcenie;
- **spójność gospodarczą** – przejawiającą się zarówno w podobnej we wszystkich gminach strukturze podmiotów gospodarczych, jak i strukturze osób zatrudnionych w poszczególnych sekcjach. Również w każdej z analizowanych gmin zauważyć można niewielkie, dodatnie saldo przyrostu nowych firm w ostatnich latach. Widoczna jest również spójność struktury bezrobocia, która przejawia się w tym, iż wszędzie zauważyć można znaczny udział: osób długotrwale bezrobotnych, kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych, osób w wieku 25-34 oraz osób bezrobotnych zamieszkujących obszary wiejskie. Ponadto nadmienić należy, iż wszystkie gminy analizowanego obszaru LSR znajdują się w wykazie gmin zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym;
- **spójność rolniczą** – determinowane przez warunki terenowe rolnictwo wykształciło podobny we wszystkich gminach model produkcji rolnej opartej na mało wymagających uprawach oraz hodowli trzody chlewnej i bydła mlecznego. Na całym obszarze zauważyć można podobną strukturę gospodarstw rolnych, zarówno pod względem wielkości oraz czasu prowadzenia gospodarstwa, jak i wykształcenia rolników. Choć struktura klas bonitacyjnych w poszczególnych gminach oraz fakt, iż przynajmniej część obszaru każdej gminy położona jest na obszarach ONW wskazywać mogą na relatywnie małą przydatność gleb, wcale tak nie jest, bowiem prowadzone badania świadczą, iż wszystkie gminy posiadają wysoki wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej w granicach od 68,4 do 76,1;
- **spójność zanieczyszczenia środowiska** – na całym obszarze najbardziej uciążliwe źródła emisji to przede wszystkim kotłownie (główne zanieczyszczenia pochodzą ze spalania paliw). Z uwagi na niewielkie uprzemysłowienie obszaru objętego LSR stopień skażenia powietrza atmosferycznego na tym terenie jest nieznaczny. Z roku na rok poprawie ulega również stan sanitarny wód powierzchniowych, w tym w szczególności rzeki Noteć – zlewnia Noteci jest obszarem typowo rolniczym i główną przyczyną zanieczyszczenia wód, oprócz zrzutów oczyszczanych ścieków, są spływy powierzchniowe;
- **spójność turystyczną** – jednolitość walorów turystycznych, uwarunkowanych walorami geograficznymi i przyrodniczymi (obszary chronionego krajobrazu, zespoły pałacowo-parkowe, rzeka Noteć) decyduje o spójności walorów turystycznych obszaru objętego LSR. Ponadto sieć atrakcji Ekomuzeum Doliny Noteci obejmuje cały obszar LSR. Na uwagę zasługuje jednak niedostateczne we wszystkich analizowanych gminach, wyposażenie w infrastrukturę techniczną związaną z turystyką;
- **spójność administracyjną** – ponad wszystkie elementy kulturowe, społeczne, historyczne analizowany obszar Krajny i Pałuk łączy jedna wspólna granica administracyjna (powiat nakielski), dla której de facto planuje się wspólne przedsięwzięcia, i w obrębie której już obecnie występuje wspólny system przepływu informacji i zależności instytucjonalnych.

Mając na uwadze główne atuty obszaru w niniejszym dokumencie jako obszar LSR rozumie się i stosuje zamiennie: Dolina Noteci, Krajna i Pałuki, powiat nakielski.

7. Opis dziedzictwa kulturowego/zabytków

Obszar objęty działalnością Partnerstwa dla Krajny i Pałuk to obszar części dwóch krain historycznych: Krajny oraz Pałuk. Obszar ten znajduje się na styku 3 regionów: Wielkopolski, Kujaw i Pomorza, podlegając ich wpływom w dziedzinie kultury i sztuki. Sztuka ludowa z obszaru działalności LGD „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" nie wyłamuje się z obrazu polskiej sztuki ludowej, wykazując liczne podobieństwa w formach przedmiotów obrzędowych, zabawek, w zdobieniach sprzętu codziennego użytku, a także kowalstwie, ciesielstwie oraz hafcie, tkactwie i formach strojów.

Nadzwyczajną żywotność, niezmienną do dnia dzisiejszego, wykazują hafciarstwo i rzeźba. W tych dwóch formach ludność wiejska dawała wyraz swoim uczuciom. Zwłaszcza na Krajnie sztuka ludowa stanowiła wyraz patriotyzmu i odrębności w dobie zaborów. Strój, a tym samym haft, stanowił wyraz odrębności zewnętrznej Polaków od Niemców, natomiast rzeźba (głównie przydrożna o charakterze religijnym) wskazywała na różnice kultury religijnej.

Strój, a szczególnie strój kobiecy zajmuje w zdobnictwie ludowym poczesne miejsce. Na Krajnie były to strojne, haftowane gorsety oraz najczęściej czerwone kabaty zwane „jakami". Całości dopełniały kolorowe fartuszki oraz spódnice zdobione haftowanym motywem trójkolorowym (nici błękitne, granatowe i czarne) zbliżonym do kaszubskiego. Z kolei na Pałukach niewiasty

nosiły kabatki w kolorach raczej ciemnych. Do tego bardzo kolorowe, pasiaste spódniki samodziałowe. W kolorze czerwonym noszone były podspódniki tzw. piekielnice, u dołu zdobione dookolnym, szeroki pasem haftu o motywach roślinnych w kolorze czarnym. Na spódnik zakładano fartuszki w kolorowe paski, zdobione białym haftem. Najbardziej jednak strojnym elementem tegoż ubioru były czepce pałuckie, z luźno opuszczonymi długimi wstęgami tzw. „bandami".

Najbardziej reprezentatywny charakter ze wszystkich dziedzin rękodzielnictwa posiada rzeźba. Tradycyjnie tkwiła ona prawie wyłącznie w tematyce religijnej. Wysiłek zdobniczy dostrzegamy w budownictwie sakralnym, głównie kościołach drewnianych budowanych na zrąb, o konstrukcjach wieńcowych czy też sumikowo-łątkowej wraz z ich wyposażeniem liturgicznym.
Charakterystyczną cechą dawnego budownictwa Krajny i Pałuk były chaty podcieniowe, które możemy obecnie oglądać w skansenie Ziemi Krajeńskiej w Osieku nad Notecią oraz w jednej z Kcyńskich wsi – Weronice.

Na obszarze objętym LSR występują liczne zabytki architektury i archeologii (zabytki nieruchome), których rejestr prowadzony jest przez Kujawsko-Pomorskiego Konserwatora Zabytków. Wśród kilkudziesięciu obiektów znajdują się tu liczne zespoły pałacowo – parkowe lub dworsko-parkowe, kościoły, cmentarze, kaplice, spichlerze, itp. Szczegółowe zestawienie znaleźć można na stronie internetowej Kujawsko-Pomorskiego Konserwatora Zabytków www.torun.wkz.gov.pl).

Stan zachowania zabytków na obszarze powiatu nakielskiego niestety jest odbiciem sytuacji panującej w całym regionie kujawsko – pomorskim. Znacząca większość wymaga remontów kapitalnych lub też prac zabezpieczających.

Od czasów średniowiecza na tereny Krajny i Pałuk napływała ludność polska z południa, niemiecka, żydowska, szkocka i holenderska z zachodu, a w ostatnich dziesięcioleciach również Polacy z Kresów Wschodnich. Stąd też powstawał tu ciekawy i niepowtarzalny konglomerat kulturowy, który w wyniku dalszych procesów migracyjnych zacierał się, ale w jego miejsce rodziła się następna tradycja. Dlatego zarówno nieliczna obecnie pozostałość materialna z przeszłości, gwara, jak i folklor, stanowią istny zlepek różnych wpływów kulturowych.

Tradycyjna kultura Krajny i Pałuk, w wyniku postępującej urbanizacji całego kraju, od początku XX wieku zaczęła stopniowo zanikać. Na szczęście, na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat, dzięki takim instytucjom jak muzea, domy kultury, zespoły ludowe, organizacje społeczne, itp. zaczęto powracać do korzeni.
Na obszarze objętym LSR funkcjonują 2 muzea publiczne, tj.:

- Muzeum Ziemi Krajeńskiej w Nakle nad Notecią, którego głównym celem jest zachowanie i popularyzacja historii, tradycji i kultury ludowej Krajny, oraz
- Muzeum Ziemi Szubińskiej w Szubinie z bogatą kolekcją bezcennych dokumentów, fotografii i innych przedmiotów związanych z Ziemią Szubińską,

a także 3 obiekty prywatne:

- Muzeum Komunikacji w Paterku, gdzie odwiedzający mogą obejrzeć bogatą ekspozycję zabytkowych autokarów marki JELCZ tzw. „ogórków" produkowanych pod koniec lat 50-tych ubiegłego stulecia,
- Muzeum Przyrodniczo-Łowieckie w Turzynie oferujące gościom szeroką gamę eksponatów roślin i zwierząt różnych środowisk oraz eksponaty związane z łowiectwem,
- Muzeum „Wodnik" w Szubinie – tzw. muzeum nurkowania, gdzie można podziwiać m.in. kombinezony, maski, butle tlenowe, fajki, sprzęt łącznościowy, a obok tego książki o tematyce marynistycznej. Organizowane są również pogadanki dla młodzieży o historii i technice nurkowania, prelekcje ciekawych filmów.

Lokalna tradycja i kultura podtrzymywana jest dzięki prężnie działającym instytucjom takim jak:

- Nakielski Ośrodek Kultury im. Zygmunta Kornaszewskiego w Nakle nad Notecią,
- Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury i Rekreacji w Mroczy,
- Gminne Centrum Kultury i Biblioteki im. Klary Prillowej w Kcyni,
- Szubiński Dom Kultury,
- Gminny Ośrodek Kultury w Sadkach

oraz bardzo licznym i prężnie działającym organizacjom takim jak Koła Gospodyń Wiejskich, ale również lokalnym artystom czy zespołom ludowym.

Na obszarze objętym LSR aktywnie działają także zespoły ludowe: Zespół Regionalny „Pałuki" z Kcyni, Zespół Pieśni i Tańca „Krajna" z Nakła nad Notecią oraz „Sadkowianie" z Sadek skupiające młodzież i osoby dorosłe. Znane są również zespoły dziecięce takie jak: „Jabłoneczka" z Sadek, „Chabry" z Olszewki, „Młoda Krajna" z Nakła nad Notecią czy Zespół Wokalno-Taneczny „Pałuczaczki" z Szubina.

Działalność tych wszystkich instytucji i grup tworzy niewątpliwie bogatą ofertę wydarzeń, m.in. cyklicznych imprez lokalnych, warsztatów tematycznych, pokazów i innych form aktywności o charakterze ponadlokalnym, mających istotny wpływ na promocję obszaru LSR na zewnątrz. Do takich przedsięwzięć zaliczyć można niewątpliwie zestawione w Tabeli 11. cykliczne wydarzenia. Oferta kulturalna skupia się jednak wokół ośrodków centralnych. Mieszkańcy wsi oddalonych od centrum gminy niejednokrotnie podkreślają utrudniony dostęp do kultury i słabą ofertę kulturalną, zwłaszcza w istniejących wiejskich świetlicach.

Mieszkańcy wskazywali również na wciąż niedostateczny rozwój infrastruktury kulturowej na obszarach wiejskich.

Tabela 13. Wydarzenia o charakterze cyklicznym.

Nazwa wydarzenia	Organizator	Od kiedy realizowany
Konkurs Sztuki Ludowej Pałuk	Szubiński Dom Kultury	1963
Konkurs Dziedzictwa Kulinarnego „Smaki Krajny i Pałuk”	Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk	2004
Witosławskie Impresje Ludowe	Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury i Rekreacji w Mroczy	2007
Jarmark Św. Wawrzyńca	Muzeum Ziemi Krajeńskiej w Nakle nad Notecią	2008
Festiwal Orkiestr Dętych w Kcyni	Urząd Miejski w Kcyni	2009
Święto Gęsi na Krajnie	Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie	2011

8. Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji.

Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność to urokliwa, wpisana do sieci NATURA 2000”, Dolina Noteci ze stawami rybnymi, w tym Stawem Kardynalskim, gdzie obserwować można wiele gatunków ptaków, m.in. rybołowy, czaple białe i orły bieliki. Oprócz rozległych obszarów NATURA 2000, Krajna i Pałuki to także rezerwaty przyrody „Hedera” i „Las Minikowski”, które można bliżej poznać dzięki ścieżce dydaktycznej „Na krawędzi Doliny Noteci”. Rezerwat stepowy „Skarpy Ślesińskie” oraz florystyczno-ornitologiczny „Łąki Ślesińskie” to kolejne miejsca warte uwagi. Spotkać tutaj można rzadki gatunek brzozy niskiej, miłka wiosennego, zawilca wielkokwiatowego, a także drapieżne ptaki – błotniaka zbożowego i orlika krzykliwego. O bogactwie przyrodniczym regionu świadczy także Krajeński Park Krajobrazowy – park o największej powierzchni wśród parków województwa kujawsko-pomorskiego, którego część znajduje się na terenie powiatu nakielskiego. Na terenie gminy Mrocza zlokalizowany jest Rezerwat przyrody Jezioro Wieleckie – wodny rezerwat przyrody o powierzchni 102,76 ha (w tym 52,9 ha powierzchni jeziora). Powołany w celu zabezpieczenia i zachowania ze względów przyrodniczych, naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych cennych środowisk wodnych, bagiennych oraz leśnych stanowiących miejsca lęgów i występowania licznych gatunków ptaków, w tym gatunków rzadkich w skali kraju i Europy. Rezerwat chroni stanowisko lęgowe dla ok. 40 gatunków ptaków, objętych ochroną prawną.

Walory krajobrazowe Gminy Szubin pozwoliły na wyróżnienie w jej granicach tzw. **„Obszaru Chronionego Krajobrazu Jezior Żędowskich”,** który obejmuje ciąg jezior z największymi: Sobiejuskim, Żędowskim, Wąsoskim, Gąbińskim, Dobrylewskim – położonych w części rzeki Gąsawki. Wymienione jeziora leżą w rynnie wciętej w Pojezierze Gnieźnieńskie – stanowiącej typowy krajobraz pojezierza.

Dla miłośników przyrody istotną atrakcją jest Rezerwat Przyrody Borek – rezerwat częściowy leśny o powierzchni 129,71 ha, położony w gminie Sadki. Powołany w celu zachowania ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu wielogatunkowego lasu łęgowego w Dolinie Noteci ze skupieniem starych dębów (na powierzchni 0,48 ha). W roku 2006 został powiększony do obszaru 129,71 ha a podstawą ochrony stało się zabezpieczenie i zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i dydaktycznych cennych zbiorowisk leśnych – grądowych i łęgowych.

Jak opisano powyżej obszar LSR to niewątpliwie bogactwo przyrody. Niebezpiecznym zjawiskiem jest jednak widoczna degradacja środowiska naturalnego spowodowana często działalnością człowieka (niska świadomość ekologiczna mieszkańców). Sytuacja ta odnosi się w szczególności do cieków i zbiorników wodnych, które mogłyby być znacznie lepiej wykorzystane do celów turystyczno-rekreacyjnych, jednakże uniemożliwia to postępująca degradacja ich stanu poprzez działalność czynnika ludzkiego.

Teren powiatu nakielskiego jest miejscem zarówno do uprawiania turystyki aktywnej, turystyki kwalifikowanej, jak również do rodzinnego, spokojnego wypoczynku. Miłośnicy dwóch kółek, kajakarstwa, birdwatchingu, kąpieli wodnych i słonecznych znajdą tu coś dla siebie.

Na obszarze powiatu nakielskiego w 2013 r. zostało przez Partnerstwo dla Krajny i Pałuk zinwentaryzowanych oraz oznaczonych śladem GPS 9 ścieżek rowerowych, w 2014 r. zaś wytyczono i oznakowano 5 tras do uprawiania nordic walking (w sumie 50 km tras na terenie wszystkich pięciu gmin powiatu). Ponadto zidentyfikowano i opisano najczęściej uczęszczane trasy kajakowe na rzekach Gąsawka, Noteć, Orla i Rokitka. Wartość dodaną istniejących szlaków stanowią bezpłatne dla mieszkańców powiatu wypożyczalnie sprzętu wodnego i rowerowego, kijków nordic walking, nart biegowych oraz namiotów zlokalizowane w Kcyni, Występie, Trzeciewnicy, Anielinach, Krukówku, Samostrzelu oraz w Nakle nad Notecią. Turystyka aktywna jest niewątpliwie szansą na rozwój powiatu nakielskiego, potrzeba jednak rozbudowy i przygotowania profesjonalnego systemu ścieżek i szlaków turystycznych z odpowiednią infrastrukturą postojową, punktami widokowymi czy gastronomicznymi, które połączą wszystkie główne ośrodki powiatu.

Ważnym elementem oferty turystycznej regionu jest wykwalifikowana kadra instruktorów zarówno kajakarstwa, jak i nordic walking. Dzięki wsparciu finansowemu w perspektywie 2007-2013 zarówno w ramach działań własnych LGD, jak i działań w ramach tzw. małych projektów 15 osób uzyskało uprawnienia instruktorów nordic walking, a także 16 osób uprawnienia instruktorów kajakarstwa Polskiego Związku Kajakowego.

Dodatkowo, dzięki funkcjonującej na obszarze, LGR „Nasza Krajna i Pałuki" i udzielanego przez nią dofinansowania powiat nakielski m.in. wzbogacił się o 4 ogólnodostępne miejsca ogniskowe zlokalizowane w miejscowościach Wąsosz, Rościmin, Nakło nad Notecią oraz Sadki, stanowiące zaplecze zarówno dla rodzinnych pikników jak i miłośników turystyki aktywnej, jako doskonałe miejsce do biwakowania. Dodatkowo dla miłośników wędkowania przygotowano profesjonalne ogólnodostępne łowiska, a przystań w Nakle nad Notecią wzbogaciła się o kolejną jednostkę pływającą, tj. statek wycieczkowo-turystyczny.

Ciekawostką turystyczną obszaru jest również zainicjowany w 2013 r. przez Partnerstwo dla Krajny i Pałuk geocaching, czyli możliwość poszukiwania skarbów regionu za pomocą odbiornika GPS. Dzięki tej ogólnoświatowej zabawie każdy posiadacz urządzenia GPS bez problemu rozpocznie wędrówkę po obszarze, odkrywając kolejne skarby, a jednocześnie poznając historię ciekawych miejsc Krajny i Pałuk oraz rozkoszując się bogatymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi Doliny Noteci. Mimo, iż jest to stosunkowo nowa forma turystki aktywnej na obszarze LSR, to oznaczono w ten sposób już ponad 600 miejsc a amatorów tej formy rekreacji przybywa z dnia na dzień.

Według statystyk serwisu geocaching.pl na dzień 31.VII 2015 r. powiat nakielski zajmuje 7. miejsce w Polsce pod względem liczby ukrytych skrytek, natomiast pod względem liczby skrytek przypadających na 10000 mieszkańców z wynikiem 71.78 czwarte miejsce w kraju i wyprzedzają go tylko powiaty brodnicki (z Górznem – Polską Stolicą Geocachingu), jeleniogórski oraz iławski. Geocaching i inne opisane powyżej atrakcje przyciągają coraz to większą rzesze odwiedzających również turystów z zagranicy. Dogodne warunki dla turystyki (zwłaszcza dla turystów z Niemiec) stwarza też dobre położenie komunikacyjne - bliskość Bydgoszczy i Poznania oraz projektowane drogi S5 i S10.

Tabela 14. Liczba skrytek geocache i liczba znalezień w gminach powiatu nakielskiego.

	Liczba skrytek	Liczba znalezień
Kcynia	244	12879
Nakło nad Notecią	157	7331
Szubin	154	11847
Mrocza	35	698
Sadki	24	550
Ogółem powiat nakielski	**614**	**33305**

Źródło: *geocaching.pl. stan na 31.07.2015*

Ciekawostką obszaru są niewątpliwie lokalne aktywności mieszkańców skupione wokół tematów przewodnich wykorzystujących zarówno umiejętności samych mieszkańców jak i nawiązujących do lokalnych zasobów historycznych czy kulturowych. Tak na obszarze LSR powoli wyłaniają się aktywności w postaci zalążków wiosek tematycznych np. „Artystyczne Brzózki", „Mleczna Kraina" czy „Owcze Runo", które przy odpowiednim wsparciu mogą niewątpliwie stać się atrakcją turystyczną obszaru LSR.

Kluczowe znaczenie dla rozwoju turystyki w Dolinie Noteci ma jednak odpowiednie zagospodarowanie głównego cieku wodnego, tj. Noteci. Infrastruktura wypoczynkowa wzdłuż cieku jest bardzo uboga. Brakuje miejsc postojowych i wypoczynkowych. Niepokojącym zjawiskiem jest także postępująca degradacja dróg wodnych na całym obszarze LSR, co jest spowodowane głównie ograniczonymi środkami lokalnych samorządów na ich utrzymanie.

FUNKCJONUJACY PRODUKT TURYSTYCZNY EKOMUZEUM DOLINY NOTECI

LGD wspólnie z partnerami od kilku lat tworzy produkt turystyczny pod nazwą Ekomuzeum Doliny Noteci (EDN). Ekomuzeum z założenia to sieć rozproszonych w terenie obiektów i wydarzeń, które tworzą „żywą" kolekcję, obrazującą wartości historyczne, przyrodnicze i kulturowe regionu oraz dorobek jego mieszkańców, tworzących jedną wspólną ofertę turystyczną powiatu nakielskiego. Sieć lokalna na koniec lipca 2015 r. skupia 22 atrakcje, wśród których znajdują się restauracje oferujące produkty i potrawy lokalne, muzea, domy kultury, gospodarstwa pszczelarskie, zabytkowe kościoły, świetlice tematyczne oraz podmioty zajmujące się działalnością rekreacyjną i rozrywkową, a także szereg wydarzeń cyklicznych, w których można wziąć udział i produktów lokalnych, które warto nabyć, aby poznać dziedzictwo obszaru LSR. Ponadto oferta Ekomuzeum obudowana jest siecią ścieżek rowerowych i pieszych, które prowadzą turystę w określone, warte odwiedzenia miejsca.

W celu jednolitej promocji podmiotów Ekomuzeum Doliny Noteci Partnerstwo wydało m.in. Mapę Produktów Lokalnych EDN z dostępnymi atrakcjami podzielonymi na 4 kategorie: warto spróbować, warto odwiedzić, warto wziąć udział oraz warto mieć. Dodatkowo w 5-ciu miejscach powiatu ustawiono Kredensy Krajeńsko-Pałuckie jako miejsca promocji oferty turystycznej i produktu lokalnego EDN. Obiekty gastronomiczne oferujące Markowe Produkty EDN zostały wyposażone w jednolity system oznakowania wizualnego, zarówno budynków, jak i oznakowania dań w menu. Od 2013 r. w ramach poszczególnych kategorii niezależna Kapituła wybiera na kolejny rok Złoty Produkt Ekomuzeum Doliny Noteci uznawany odtąd za ten wyjątkowy i unikatowy w skali regionu.

Głównym źródłem informacji o ofercie Ekomuzeum jest prowadzony przez LGD portal turystyczny **www.turystyka-krajna-paluki.pl**, gdzie odwiedzający może także wstępnie zapoznać się z ofertą obiektów Ekomuzeum uczestnicząc w tzw. wirtualnym spacerze.

Powyższe uwarunkowania potwierdzają niewątpliwie, że Dolina Noteci to doskonałe miejsce na aktywne spędzenie weekendu z rodziną, co zapewne jest odpowiedzią na rozwijający się trend tzw. turystyki weekendowej.

Niewystarczająca baza noclegowa i rekreacyjna

Pomimo tak wielkiego bogactwa naturalnego i innych istniejących zasobów sprzyjających rozwojowi turystyki, o których wspomniano wcześniej, niestety wciąż brakuje dostatecznej liczby miejsc noclegowych, a także infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz infrastruktury towarzyszącej w postaci: miejsc postojowych, miejsc wodowania kajaków, toalet publicznych, ławek, koszy na śmieci, itp. Jednym z największych problemów dla rozwoju turystyki na obszarze LSR, przy stosunkowo dużej liczbie i powierzchni jezior w gminach Mrocza oraz Szubin, jest brak strzeżonych kąpielisk, a także infrastruktury sprzyjającej plażowaniu. Jedynym miejscem w pełni przygotowanym do obsługi ruchu turystycznego jest ośrodek w Wąsoszu w gminie Szubin.

Szansą dla rozwoju i promocji turystyki na terenie gminy Mrocza jest powstały nad Jeziorem Rościmińskim Małym obiekt Harcerskiej Stanicy Wodnej. W oddanym do użytku w 2014 r. obiekcie znajduje się wypożyczalnia i przechowalnia sprzętu wodnego. W kolejnych latach zaplanowano tu budowę zaplecza noclegowego i budynku stołówki. Stanica wyposażona jest w 12 kajaków, 10 łodzi typu Optymist, 5 łodzi wiosłowych i łódź żaglową otwartopokładową.

W 2014 roku zakończyła się też budowa przystani wodnej w Nakle nad Notecią, która stanowi kolejny element dający szansę na ożywienie turystyki wodnej na obszarze LSR, zwłaszcza, że główny zasób wodny obszaru – rzeka Noteć - zlokalizowana jest na Międzynarodowej Drodze Wodnej E70, prowadzącej z Antwerpii przez Niemcy, Polskę, Litwę do Kłajpedy.

Budynek przystani spełnia funkcje dydaktyczne, turystyczne i administracyjne. W obiekcie usytuowano także 10 miejsc noclegowych z pełnym zapleczem. W pobliżu powstały także boiska do piłki siatkowej i plażowej, plac zabaw dla dzieci, minipole namiotowe z miejscem do grillowania. Na cyplu, pomiędzy basenem portowym a rzeką Noteć, zaplanowano miejsca rekreacji z boiskiem do badmintona oraz polem do gry w boule. W funkcjonującej tu wypożyczalni skorzystać można ze sprzętu rekreacyjnego w postaci: rowerów, kajaków i rowerów wodnych. Dużą popularnością cieszą się także rejsy statkiem Zespołu Szkół Żeglugi Śródlądowej im. kmdra Bolesława Romanowskiego w Nakle nad Notecią „Łokietek", będącej jedną z dwóch tego typu szkół w kraju, która kształci techników żeglugi śródlądowej.

Istniejące zasoby są niewątpliwie szansą na rozwój turystyki wodnej brakuje jednak niewątpliwe przygotowanej infrastruktury towarzyszącej w postaci takich miejsc jak zejścia dla kajakarzy, miejsca postojowe, punkty widokowe, itp., które zachęcą do korzystania z bogatych walorów Doliny Noteci.

Jak wspomniano wcześniej, przeszkodą do rozwoju turystyki na obszarze LRS jest niewystarczająca baza pobytowa. Biorąc pod uwagę liczbę miejsc noclegowych przypadającą na 1000 mieszkańców powiat nakielski odnotowuje najniższy wskaźnik spośród powiatów województwa kujawsko-pomorskiego. Szczegółowe dane przedstawiono na poniższym Wykresie 22.

Wykres 22. Liczba miejsc noclegowych przypadająca na 1000 mieszkańców w 2014 roku.

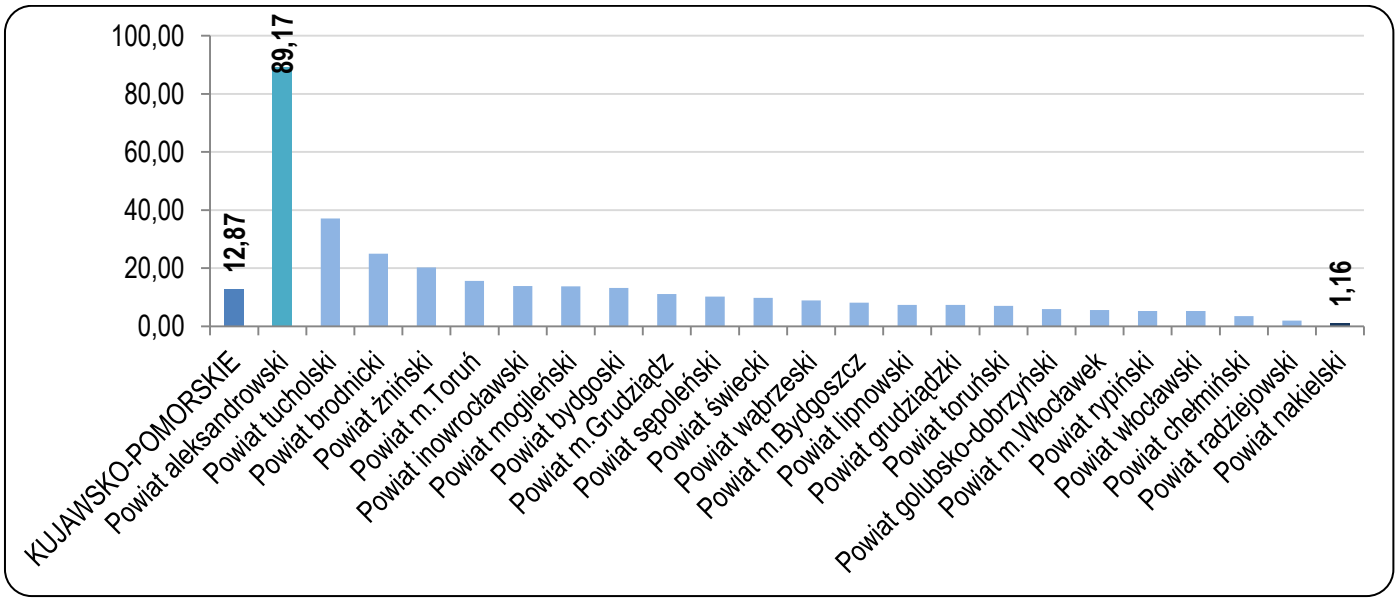

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych

Na obszarze LSR funkcjonuje zaledwie 7 gospodarstw agroturystycznych, co na obszarze o znacznej liczbie gospodarstw rolnych świadczy o niskiej aktywności społeczeństwa w tej materii. Biorąc pod uwagę liczbę gospodarstw agroturystycznych w powiatach ziemskich województwa kujawsko-pomorskiego, powiat nakielski zajmuje 16 lokatę spośród 19-stu.

Tabela 15. Liczba gospodarstw agroturystycznych w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego.

Pozycja w rankingu	Powiat	Liczba gospodarstw agroturystycznych
1	tucholski	84
2	świecki	44
3	brodnicki	32
4	bydgoski	28
5	żniński	24
6	golubsko-dobrzyński	16
7	aleksandrowski	15
8	sępoleński	14
9	lipnowski	12
10	radziejowski	12
11	chełmiński	10
12	toruński	10
13	mogileński	9
14	wąbrzeski	9
15	rypiński	8
16	**nakielski**	**7**
17	grudziądzki	6
18	inowrocławski	5
19	włocławski	5

Źródło: *opracowanie własne na podstawie agroturystyka.kpodr.pl*

W powiecie odnotowuje się bardzo niskie natężenie ruchu turystycznego (turystyki pobytowej) mierzone liczbą udzielonych noclegów na 1000 ludności oraz liczbą korzystających z noclegów na 1000 ludności. Analizując dane za rok 2014 w przypadku liczby udzielonych noclegów – powiat nakielski zajmuje przedostatnią pozycję wśród wszystkich powiatów ziemskich województwa.

Podobnie analizując wskaźnik intensywności ruchu turystycznego **(tzw. Wskaźnik Schneidera)** wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów, przypadającą na 1000 mieszkańców stałych w przypadku Partnerstwa dla Krajny i Pałuk obszar charakteryzuje się jednym z najniższych wskaźników w województwie.

Tabela 16. Udzielone noclegi na 1000 ludności oraz korzystający z noclegów na 1000 ludności w powiecie nakielskim w roku 2014.

	udzielone noclegi na 1000 ludności	korzystający z noclegów na 1000 ludności (Wskaźnik Schneidera)
KUJAWSKO-POMORSKIE	1573,84	444,50
Powiat aleksandrowski	23090,99	2007,68
Powiat inowrocławski	3446,93	322,22
Powiat m. Toruń	2006,16	1328,03
Powiat tucholski	1357,33	517,76
Powiat brodnicki	1069,26	471,46
Powiat włocławski	1018,00	149,18
Powiat żniński	886,50	345,99
Powiat m. Bydgoszcz	764,85	403,65
Powiat golubsko-dobrzyński	713,12	528,55
Powiat sępoleński	708,32	241,31
Powiat bydgoski	699,32	332,75
Powiat m. Grudziądz	665,21	343,71
Powiat toruński	654,11	484,17
Powiat świecki	558,17	332,45
Powiat m. Włocławek	494,04	261,41
Powiat mogileński	474,58	184,60
Powiat chełmiński	242,85	125,90
Powiat wąbrzeski	226,76	69,45
Powiat lipnowski	148,01	84,63
Powiat grudziądzki	130,00	49,97
Powiat rypiński	119,79	49,23
Powiat nakielski	**78,68**	**65,21**
Powiat radziejowski	73,18	20,01

Źródło: *Bank Danych Lokalnych*

Mając świadomość tych niedogodności Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" już w poprzedniej perspektywie w ramach przedsięwzięcia Ekomuzeum Doliny Noteci wspierała rozwój bazy noclegowej na obszarze LSR poprzez dotacje dla przedsiębiorców działających w sektorze turystycznym. Wydaje się, że ten kierunek również powinien być kontynuowany w perspektywie 2016-2023, toteż należy w LSR przewidzieć preferencje dla przedsiębiorców planujących uruchomić lub rozwinąć działalność w sektorze turystycznym i rekreacyjnym.

9. Opis produktów lokalnych i tradycyjnych – dziedzictwo kulinarne Krajny i Pałuk.

Jak wspomniano już wcześniej obszar działalności Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" to część dwóch regionów etnograficznych: Krajny oraz Pałuk, znajdujących się na styku Wielkopolski, Kujaw i Pomorza, a tym samym podlegających ich wpływom w dziedzinie kultury i sztuki. Na Krajnie i Pałukach odnajdujemy, zatem naleciałości kulturowe innych grup etnicznych, przede wszystkim Borowiaków oraz Kaszubów. Stąd też, nieliczna obecnie pozostałość materialna z przeszłości: gwara oraz folklor, stanowią istny zlepek różnych wpływów kulturowych. Zauważyć to również można na przykładzie tradycji rolnej oraz tradycyjnych produktów regionalnych.

O kuchni Krajny i Pałuk pisał w XIX wieku Oskar Kolberg – wybitny etnograf i folklorysta – w wielotomowym dziele „Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce" (tom 11). Zaczerpnąć z niego można wiedzę o tym, iż najważniejszymi składnikami potraw przyrządzanych przez Krajniaków były: kartofle, groch, kapusta oraz brukiew. Ponadto lud zamieszkujący Krajnę jadł w dużych ilościach chleb oraz kluski na kartoflach. Głównym napojem były zaś wódka lub wino. Najpowszechniejszymi potrawami na Pałukach – wg Kolberga – były zaś zupy: zubtówka, zacierka, polewka, kapuścianka; a także tartuchy i kasza z kapustą. Pałuczanie w dużych ilościach zjadali również kluski, brukiew suszoną, groch oraz bób.

Rosnąca w ostatnich latach moda na produkty lokalne również na Krajnie i Pałukach spowodowała, że mieszkańcy zaczęli powracać do korzeni i poszukiwać tych tradycyjnych walorów smakowych.

Z roku na rok przybywa też amatorów lokalnej kuchni Krajeńskiej czy Pałuckiej zwłaszcza, że nieprzerwanie od 12 już lat LGD organizuje konkurs dziedzictwa kulinarnego, który przyciąga tłumy odwiedzających i wytwórców. Celem konkursu jest zachowanie od zapomnienia niematerialnej spuścizny przodków oraz jej promocja wśród coraz to młodszych pokoleń Krajniaków i Pałuczan. Konkurs Dziedzictwa Kulinarnego „Smaki Krajny i Pałuk" to wydarzenie, podczas którego lokalni wytwórcy pielęgnujący kulinarne tradycje swoich przodków, prezentują zarówno mieszkańcom, jak i turystom to, co region Krajny i Pałuk ma najlepszego do zaoferowania, tj. smaczną i oryginalną kuchnię lokalną.

W 2008 roku konkurs przyjął formułę dużej imprezy plenerowej. Pierwszą imprezę zorganizowano na „Nadnoteckich Łazienkach", gdzie w pięciu kategoriach wybrano najlepsze smaki produktów mięsnych, jarskich, napoi i nalewek, przetworów owocowych i warzywnych oraz wyrobów piekarniczych i cukierniczych. W 2009 r. Konkurs został przeniesiony na ulicę Powstańców Wielkopolskich również w Nakle nad Notecią i odbywa się tam po dziś dzień. Stałą imprezą towarzyszącą Konkursowi stał się Jarmark Św. Wawrzyńca, stąd też głównym hasłem, jakie przyświeca organizatorom wydarzenia, jest hasło „Dla Krajny i Pałuk Wawrzyniec Kucharzy". Konkurs Dziedzictwa Kulinarnego „Smaki Krajny i Pałuk" z roku na rok cieszy się coraz większą popularnością, o czym świadczy nie tylko zwiększająca się liczba wystawców, ale również ilość zgłaszanych produktów i potraw (ok. 80 rocznie).

Dawniej tradycyjne produkty i potrawy obszaru Krajny i Pałuk wytwarzane były głównie na własne potrzeby gospodarstw domowych. Dziś na Krajnie i Pałukach znane i popularne są przede wszystkim produkty i potrawy z gęsiny takie jak: okrasa, leberka, czernina czy też zarejestrowany na Liście Produktów Tradycyjnych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi *Półgęsek* zwany też *Pierśnikiem.* Na liście Produktów Tradycyjnych znajdują się również 2 rodzaje piwa (*Piwo Nakielskie Jasne i Ciemne*), które wytwarzane są wg tradycyjnej receptury przez lokalny Browar KRAJAN.

Liczne produkty lokalne są wizytówką regionu i niewątpliwie mogą być zachętą do odwiedzenia Krajny i Pałuk. W Polsce mamy jednak problem z dostępem do takich produktów na rynku. Żywność lokalna, tradycyjna, ze względu na niesprzyjające przepisy prawa, jest zwykle przygotowywana okazjonalnie i dystrybuowana bez kontroli i wymaganych certyfikatów podczas różnego rodzaju imprez. Tę sytuację mogłyby zapewne zmienić inkubatory przetwórstwa udostępniające przestrzeń dla drobnych producentów lokalnych. Udostępnienie mieszkańcom wsi, zwłaszcza przetwórcom produktów lokalnych, odpowiedniej infrastruktury po kosztach niższych niż rynkowe, niewątpliwie ułatwi im rozwój działalności gospodarczej i stworzy szansę na dodatkowy dochód w gospodarstwach rolnych, a tym samym zwiększy dostępność produktów lokalnych na rynku.

10. Inne obszary tematyczne istotne z punktu widzenia realizacji przyszłej strategii.

10. 1 Potrzeby w zakresie działań rewitalizacyjnych.

Niniejsze potrzeby zdiagnozowano na podstawie opinii samorządów gmin i powiatu obszaru LSR. Jednostki samorządu terytorialnego z obszaru LSR podkreślają pilną potrzebę przeprowadzenia działań rewitalizacyjnych na wielu obszarach wiejskich ale i miejskich LSR. W ramach przygotowań do działań rewitalizacyjnych, samorządy gmin i powiatu, określiły wstępnie obszary problemowe w zakresie rewitalizacji, których niwelacja prowadzić będzie do faktycznej odnowy społecznej i przestrzennej obszarów problemowych. Efektem podejmowanych działań będzie zmniejszenie poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego, wzrost potencjału gospodarczego oraz wzrost aktywności społecznej na obszarach problemowych. W ramach działań rewitalizacyjnych w obrębie LSR przewidywane są wyłącznie inwestycje infrastrukturalne będące uzupełnieniem planowanych, będących w realizacji lub zrealizowanych operacji w ramach środków dostępnych w LSR z Europejskiego Funduszu Społecznego (oś 11 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego) i mające zarazem na celu wywołanie określonego efektu gospodarczego i społecznego na zidentyfikowanym obszarze problemowym. Podstawą realizacji projektów z zakresu rewitalizacji będzie Gminny Program Rewitalizacji. Jak wskazano poniżej, na obszarze LSR jedynie 2 gminy mają takie programy lub ich odpowiedniki, jednakże z uwagi na wejście niedawno w życie ustawy o rewitalizacji dokumenty te będą także podlegały aktualizacji lub też zostaną wypracowane nowe i to na ich założeniach ostatecznie wypracowane zostaną projekty w ramach LSR.

Gmina Kcynia

Potrzeby przestrzenno-funkcjonalne i techniczne w zakresie:

- wyposażenia w infrastrukturę społeczną służącą włączeniu społecznemu – np. dom pobytu dziennego dla seniorów, warsztaty terapii zajęciowej, kluby samopomocy, itp.
- gospodarki komunalnej, ochrony środowiska i rolnictwa – kanalizacja sanitarna, oczyszczalnie ścieków, wodociągi, termomodernizacja budynków, promocja energii odnawialnej, tworzenie nowych i rewitalizacja istniejących parków i terenów zielonych, celem przywrócenia ich funkcji rekreacyjnej i wypoczynkowej , itp.
- podniesienie parametrów techniczno – eksploatacyjnych dróg lokalnych co wpłynie pozytywnie na poprawę warunków życia mieszkańców terenu gminy i jednocześnie zwiększy możliwości aktywizacji społeczno-gospodarczej (ułatwiony dojazd do pracy, szkół, ośrodka opieki zdrowotnej, centrów aktywności mieszkańców, itp.).
- rewitalizacji zabytków - Gmina Kcynia jest właścicielem obiektów wpisanych do ewidencji zabytków lub rejestru zabytków prowadzonego przez WKZ, których stan techniczny wymaga interwencji i uniemożliwia bieżące prowadzenie działalności. Konieczna byłaby głęboka interwencja (generalny remont, przebudowa pod nowe funkcje publiczne).
- przestrzeni dla rekreacji – rewitalizacja terenów zielonych, m.in. parków, poprzez zagospodarowanie zaniedbanych przestrzeni nada miejscowości nowy charakter i estetykę, co wpłynie na jakość życia mieszkańców.

Gmina Mrocza

Potrzeby przestrzenno-funkcjonalne i techniczne w zakresie:

- infrastruktury drogowej – ponad 80% dróg na terenie Gminy Mrocza stanowią drogi nieutwardzone oraz drogi utwardzone kruszywem lub żużlem.

- kultury i rekreacji – rewitalizacja obiektu Miejsko – Gminnego Ośrodka Kultury i Rekreacji – przywrócenie funkcji pierwotnych, obecny zły stan techniczny uniemożliwiający realizację wielu wydarzeń integrujących lokalne społeczności, w tym społeczności zagrożone wykluczeniem z otoczeniem.
- przywrócenia świetności licznym zabytkowym obiektom architektury takim jak: zespoły dworsko-parkowe, historyczne układy miejskie i wiejskie, zespoły folwarczne i cmentarze – często pustostany, które warto zaadoptować na cele społeczne,
- gospodarki wodno-ściekowej.

Gmina Mrocza posiada dokument pn. Lokalny Plan Rewitalizacji Miasta i Gminy Mrocza 2008 -2015 jednakże w najbliższym czasie w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 9.X.2015 r. o rewitalizacji przystąpi do opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji.

Gmina Nakło nad Notecią

Potrzeby przestrzenno-funkcjonalne i techniczne w zakresie:

- wyposażenia w infrastrukturę społeczną służącą włączeniu społecznemu – adaptacja licznych niezagospodarowanych lub o złym stanie technicznym obiektów do pełnienia funkcji społecznych takich jak kluby samopomocy, kluby młodzieżowe, centra aktywności mieszkańców służące włączeniu społecznemu,
- infrastruktury drogowej – zły stan nawierzchni wielu dróg, utrudniony dojazd do pracy,
- poprawy jakości usług sportowo – rekreacyjnych dostępnych na terenie miasta i gminy. Poprawa ta nastąpi m.in. dzięki rewitalizacji 6 aktualnie zdegradowanych obiektów, tj. stadion, budynek szatniowy, parking przy stadionie, ścieżki pieszo – rowerowe, plac zabaw i park,
- przestrzeni do turystyki i rekreacji – w szczególności rewitalizacja obszarów położonych nad rzeką Noteć,
- procesem rewitalizacji należałoby objąć budynki o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujące się na terenie gminy oraz ich adaptacją na cele: gospodarcze, społeczne i kulturalne.

Gmina Nakło nad Notecią posiada Lokalny Program Rewitalizacji, który w najbliższym czasie zostanie zaktualizowany w oparciu o ustawę z dnia 9.X.2015 r. o rewitalizacji.

Gmina Szubin

Potrzeby przestrzenno-funkcjonalne i techniczne w zakresie:

- wykorzystania potencjału w postaci obserwatorium astronomicznego w Niedźwiadach poprzez modernizację, przebudowę zniszczonej infrastruktury (budynek byłej szkoły podstawowej) z przeznaczeniem na prowadzenie m.in. centrum integracji (kulturalno-dydaktyczne) przeznaczone w szczególności na prowadzenie warsztatów dydaktycznych i spotkań integracyjnych osób zagrożonych wykluczeniem społecznych z obszaru wsparcia wyznaczonego przez GPR.
- przywrócenia właściwych funkcji rekreacyjno-turystycznych miejsca przeznaczonego do kąpieli w Wąsoszu poprzez budowę infrastruktury turystycznej: pomost na jeziorze (molo), mała infrastruktura turystyczna wraz z drogą dojazdową ze ścieżką pieszo-rowerową. Infrastruktura będzie służyć właściwemu ukierunkowaniu ruchu turystycznego i zapewni właściwe wykorzystanie potencjału obszaru chronionego - Krajobrazu Jezior Żędowskich oraz zapewni miejsce wypoczynku i integracji społeczności z obszaru całej gminy.
- przywrócenia funkcji integracyjnej infrastrukturze kulturalnej i społecznej, w szczególności poprzez remonty i wyposażenie świetlic wiejskich. Infrastruktura będzie służyć mieszkańcom tych miejscowości dla podejmowania działań integracyjnych i inicjatyw oddolnych nakierowanych na podtrzymywanie tradycji i rozwój tożsamości lokalnej,
- infrastruktury drogowej w szczególności przy projektowanej strefie przemysłowej - rozwój infrastruktury technicznej dla potrzeb rozwoju społecznego i gospodarczego,

Gmina Sadki

Potrzeby przestrzenno-funkcjonalne i techniczne w zakresie:

- infrastruktury wodno-kanalizacyjnej - zachodzi potrzeba budowy i rozbudowy infrastruktury wodociągowej i kanalizacji sanitarnej.
- infrastruktury drogowej - drogi na terenie gminy Sadki są w bardzo złym stanie technicznym. Ze względu na to, że gmina jest gminą wiejską, większość dróg to drogi gruntowe, polne prowadzące nie tylko do budynków mieszkalnych, ale także gospodarstw rolnych. Sprzęt jeżdżący po drogach gruntowych jest sprzętem ciężkim dlatego drogi gruntowe zarówno o nawierzchni tłuczniowej czy żużlowej w 90% posiadają nawierzchnię, która wymaga pilnej przebudowy.
- infrastruktury kulturowej – wiele obiektów wymaga termomodernizacji oraz zastosowania odnawialnych źródeł energii w celu redukcji emisji gazów CO_2.
- przestrzeni do rekreacji – w gminie Sadki niewiele jest terenów przeznaczonych do wypoczynku, spaceru, wiele obszarów jest zwyczajnie zdewastowanych, które przy odpowiednim zagospodarowaniu mogą stać się doskonałym miejscem wypoczynku, rekreacji i integracji mieszkańców.

11. Rekomendacje uwagi i opinie lokalnej społeczności zebrane na etapie prac diagnostycznych – dane z konsultacji społecznych.

W trakcie prac związanych z przygotowaniem diagnozy obszaru planowanego do objęcia LSR w celu zbadania potrzeb i problemów lokalnych mieszkańców, odbyto szereg spotkań tematycznych, m.in.: z przedstawicielami organizacji pozarządowych, lokalnych samorządów, instytucji pomocy społecznej i rynku pracy, przedsiębiorców branży turystycznej i okołoturystycznej, a także w okresie od września 2014 r. do końca lipca 2015 r. przeprowadzono 2 badania ankietowe. Poniżej zestawiono wnioski i rekomendacje z przeprowadzonych działań.

11.1. Badania jakościowe lokalnych liderów.

Pierwsze badanie (wrzesień-grudzień 2014) skierowane zostało do lokalnych liderów rozumianych jako: członkowie LGD, radni gmin i powiatu, sołtysi i przedstawiciele wiodących organizacji publicznych (domy kultury, muzea, biblioteki itp.) oraz wszystkich organizacji pozarządowych funkcjonujących na terenie LGD (w sumie ok. 400 osób). Ostatecznie w badaniu wzięło udział 127 liderów lokalnych z wszystkich pięciu gmin objętych działaniem Partnerstwa dla Krajny i Pałuk.

Jednym z elementów badania było sprecyzowanie wniosków z realizacji dotychczasowej LSR (2009 – 2014) na kolejny okres programowania.

Całościowy raport z przeprowadzonych badań zamieszczono na stronie internetowej LGD www.krajna-paluki.cna.org.pl Poniżej zestawiono jedynie najistotniejsze wnioski i rekomendacje mieszkańców, które mogą mieć znaczenie w planowaniu LSR na lata 2016-2023.

Rozbudowanie LSR o nowe przedsięwzięcia

Zdaniem liderów biorących udział w badaniu flagowym produktem LGD jest Ekomuzeum Doliny Noteci jednakże potrzeba rozbudowy LSR o nowe pomysły, m.in.:

- szersze wsparcie dla przedsiębiorców działających w branży okołoturystycznej – np. restauracje, rekreacja,
- rozważenie rozwinięcia wsparcia dla przedsiębiorców oferujących **usługi dla ludności**,
- postawienie na czołowym miejscu wśród wskaźników LSR liczby nowo tworzonych miejsc pracy,
- szersze wsparcie dla rolników mogących świadczyć usługi okołoturystyczne,
- wspieranie organizacji społecznych mogących angażować się w działania animujące świetlice wiejskie,
- działania pro-społeczne w postaci inkubatora społecznego,
- rozwinięcie wsparcia dla usług o charakterze socjalnym, związanych ze zwalczaniem wykluczenia społecznego.

Świetlice wiejskie i ich aktywność

Większą wagę należy przywiązać do finansowania inicjatyw, których celem będzie wypełnienie świetlic życiem zbiorowym.

Projekty kulturotwórcze i ochrona dziedzictwa kulturowego

Tu pojawiły się pewne zastrzeżenia i opinie ze sobą sprzeczne. Jedni badani postulowali przesunięcie akcentów w działaniach LGD na rzecz kultury wysokiej oraz ochrony dziedzictwa kulturowego. Inni deklarowali – ze swego doświadczenia – pewien **przesyt** w działaniach LGD inicjatywami dotyczącymi dziedzictwa kulturowego.

Jednakże w opinii autora raportu LGD nie powinna kwestionować znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju wsi i dalej akcentować ten element w swojej strategii. Jednak formułę tę należałoby poszerzyć o działania, których celem jest wykorzystanie dziedzictwa dla rozwoju mikro-biznesu, czy aktywności oddolnej.

Powołanie inkubatora społecznego

Badani w szczególny sposób akcentowali potrzebę dalszego aktywizowania organizacji pozarządowych, głębszego sięgania po zasoby ukryte w postaci nieformalnych grup mieszkańców, a przy tym – mocniejszego ich wsparcia merytorycznego i księgowego – powołanie inkubatora społecznego.

Usługi społeczne i socjalne

Pojawił się pomysł poszerzenia oferty LGD o usługi społeczne (wsparcie osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym). Co więcej, należałoby z tych usług uczynić jeden z priorytetów przyszłej LSR.

Poniższe wykresy obrazują przegląd typowych dla obszaru objętego LSR problemów oraz potrzeb lokalnych, zidentyfikowanych w trakcie przedmiotowego badania.

Wykres 23. Przegląd typowych problemów liderów lokalnych.

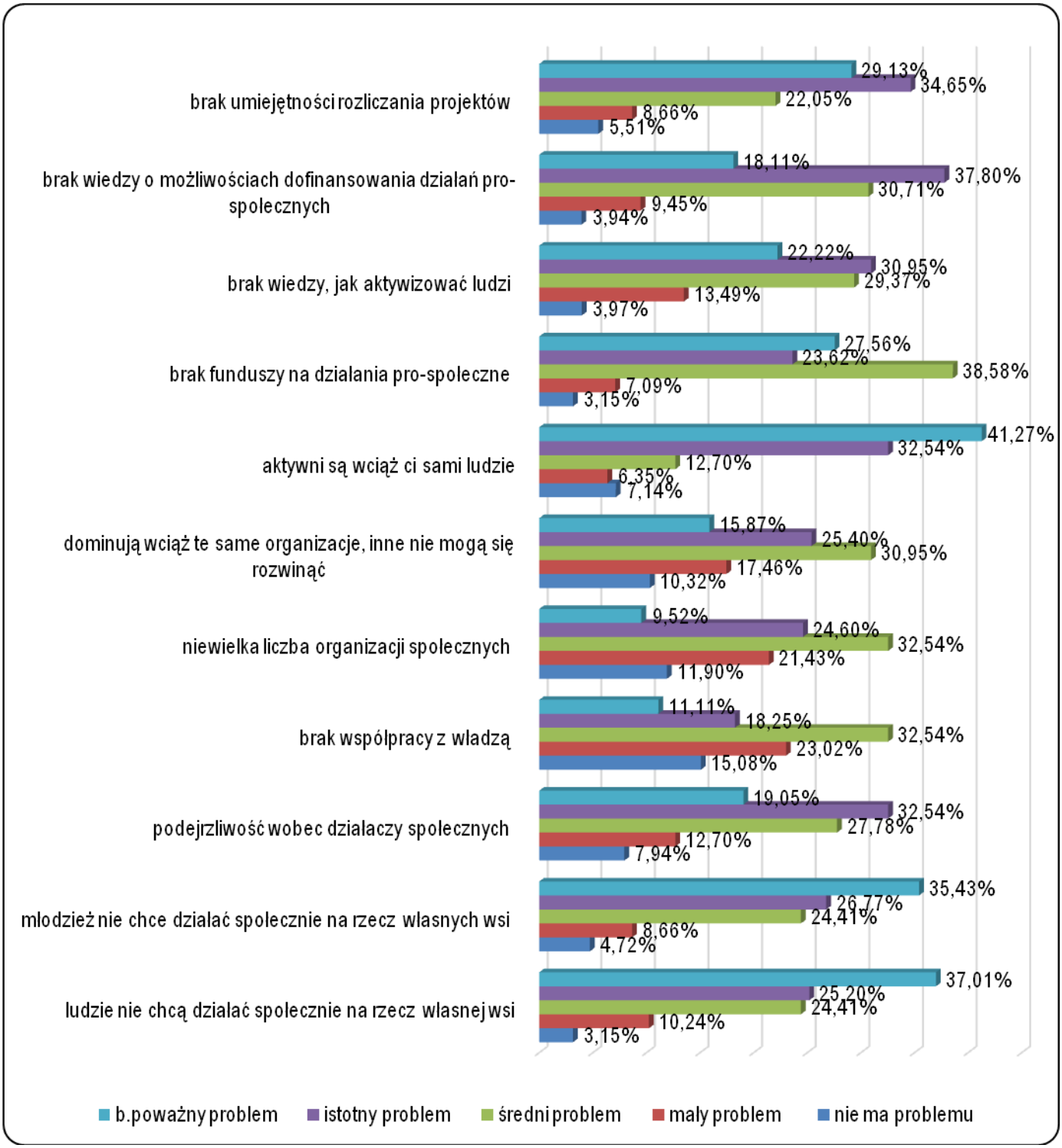

Źródło: *Raport „Badania jakościowe lokalnych liderów z obszaru LSR" (ewaluacja wewnętrzna), dr hab. Wojciech Knieć (Instytut Socjologii UMK w Toruniu), grudzień 2014.*

Jak wynika z powyższego Wykresu 23., jako kluczowe należy uznać następujące problemy: aktywność wciąż tych samych osób w środowisku lokalnym, niechęć do działań społecznych w środowisku lokalnym, w szczególności zaś – **niechęć młodzieży do angażowania się w sprawy własnej wspólnoty lokalnej.**

Jak pokazuje to kolejne zestawienie (Wykres 24.), na obszarze LSR wyraźnie rysuje się pewien trend. Widać wyraźne przesuwanie się akcentów wewnątrz potrzeb na nowe trendy, dotąd tu słabiej obecne – mowa jest mianowicie o ścieżkach rowerowych i **aktywizacji osób starszych**. Jako niezbyt ważne traktowane są inicjatywy, których celem byłaby promocja odnawialnych źródeł energii. Mamy wreszcie grupę potrzeb, które są wciąż, nieustannie ważne – to jest wspieranie organizacji pozarządowych, aktywizacja młodzieży oraz wspieranie placówek kultury, zespołów, chórów, a także organizacja festynów, imprez kulturalnych itp.

Wykres 24. Przegląd lokalnych potrzeb

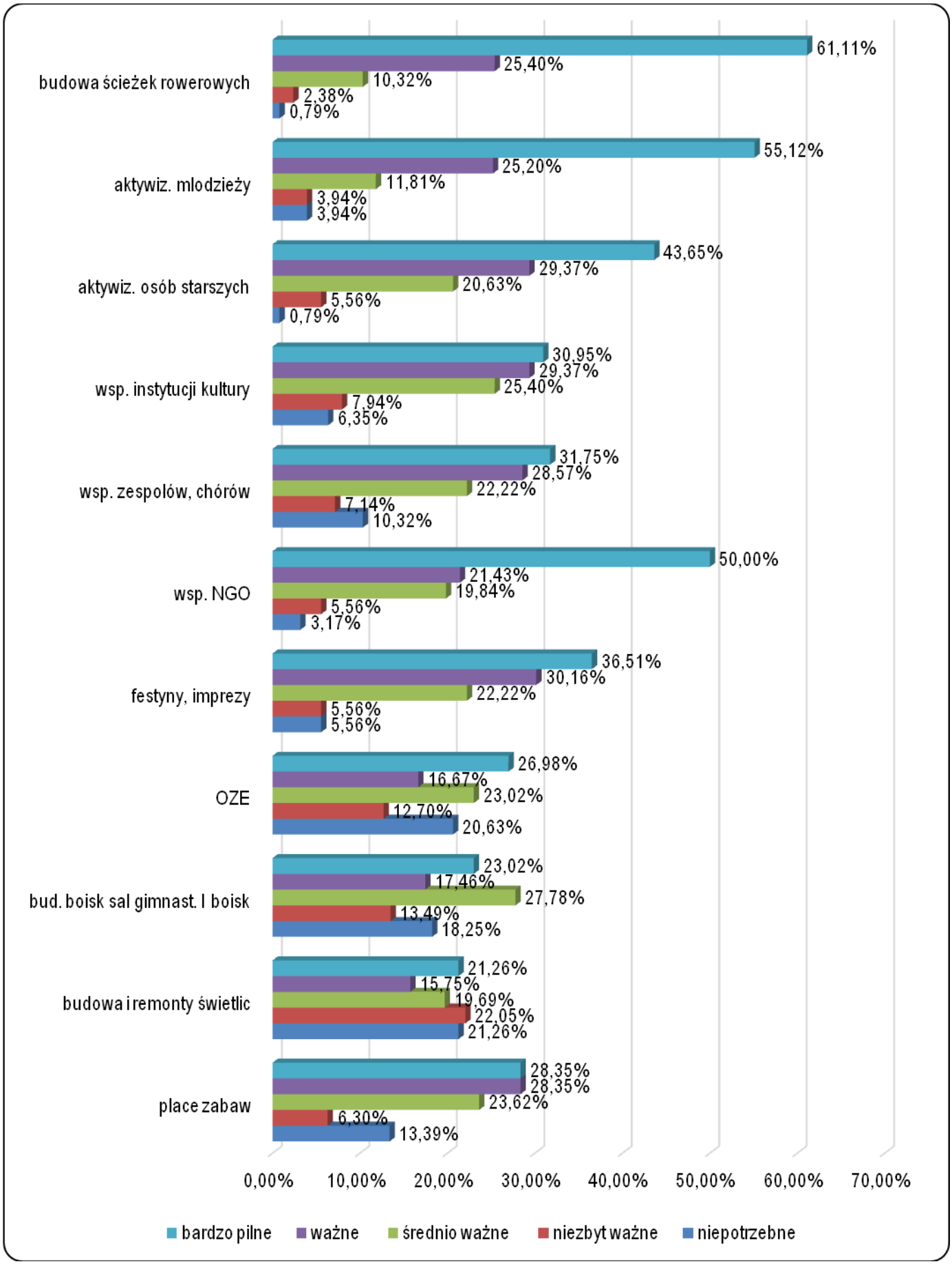

Źródło: *Raport „Badania jakościowe lokalnych liderów z obszaru LSR" (ewaluacja wewnętrzna), dr hab. Wojciech Knieć (Instytut Socjologii UMK w Toruniu), grudzień 2014.*

11.2. Sondaż na temat sytuacji obecnej i oczekiwań wobec przyszłości obszaru LSR (analiza potrzeb).

Sondaż wśród mieszkańców obszaru planowanego do objęcia LSR w okresie 07.VII – 31.VIII 2015 r. miał wesprzeć dane statystyczne i wcześniejsze badania społeczne związane z oceną wdrażania lokalnej strategii rozwoju na lata 2007-2013. W omawianym w tym rozdziale sondażu wzięło udział 239 osób z terenu wszystkich pięciu gmin. Prawie połowa respondentów (48%) mieszka w gminie Nakło nad Notecią. Z Szubina i Kcyni było odpowiednio 17,57% oraz 16,32%, natomiast z Mroczy i Sadek około 9%. 62% respondentów to kobiety, a 38% mężczyźni. Istotną cechą grupy respondentów jest ich relatywnie wysokie wykształcenie. Tylko dwie osoby legitymowały się wykształceniem podstawowym, 11 zawodowym, średnim – 84, a aż 142 wykształceniem wyższym.

Bardzo ważna jest też pozycja zawodowa respondentów. Większość ankietowanych (57,7%) to osoby zatrudnione – w domyśle pracujące etatowo w firmie lub instytucji. Kolejne 20% stanowiły osoby pracujące „na swoim". Wśród nich własną firmę prowadzą 22 osoby (9,2%), natomiast ponad 10,5% (25 osób) to rolnicy, których odrębny status został podkreślony ze względu na ich zwykle specyficzne oczekiwania. Ostatnie dwie grupy respondentów to osoby niepracujące, które zostały przyporządkowane do dwóch zbiorów – osób bezrobotnych (takich było 21, co stanowiło 8,8%) oraz osób nieaktywnych zawodowo, których było 13,8% (33 osoby – wśród nich zarówno emeryci, jak i uczący się).

Najważniejsze sprawy do załatwienia

Mając do dyspozycji 18 spraw, którymi należy zająć się na terenie gminy, respondenci rozdzielili swoje opinie dosyć równomiernie. **Najwięcej wskazań dotyczyło zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży** (11%), łączące się programami pozaszkolnej edukacji dla młodzieży (5%), a zaraz za tym możliwości rekreacyjne i turystyczne (9%), które w powiązaniu z 2% wskazaniem na zwiększenie infrastruktury sportowej oraz aż 7% wskazań dla pomocy matkom z małymi dziećmi i pomocy dla nich w powrocie na rynek pracy, stanowią ważny głos mieszkańców dla poprawy standardu i jakości życia, szczególnie dla młodego pokolenia.

Wykres 25. Najważniejsze sprawy do rozwiązania w gminie, w której mieszkasz.

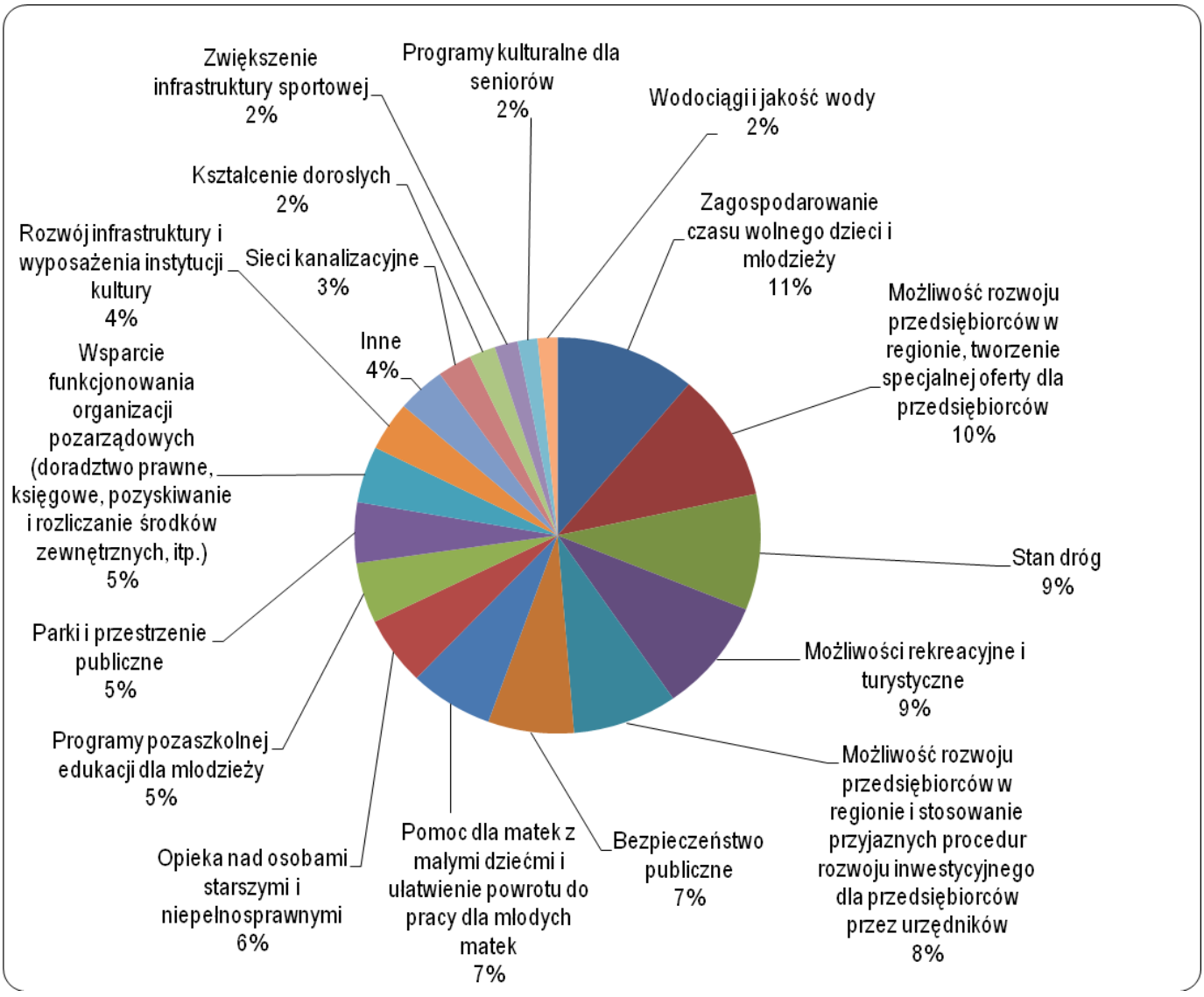

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.*

Niejako na drugim biegunie spraw najbardziej istotnych są wskazania respondentów dotyczące rozwoju przedsiębiorczości i przedsiębiorców. Aż 10% respondentów twierdzi, że należy wspierać przedsiębiorców poprzez stworzenie dla nich specjalnej oferty, a 8% respondentów chciałoby, aby to urzędnicy tworzyli procedury przyjazne dla przedsiębiorców.

Nadal ważne z perspektywy respondentów są kwestie infrastrukturalne. 9% wskazań dotyczyło dróg, 5% parków i przestrzeni publicznych, 3% kanalizacji, a kolejne 2% wodociągów. Stosunkowo ważne dla respondentów są też kwestie społeczne, przy czym wyróżnia się tu 7% wskazań na bezpieczeństwo publiczne i dalej opiekę nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi (6%), a 2% wskazań to uwaga skierowana na programy kulturalne dla seniorów.

Analizując te same kwestie w podziale na gminy (Wykres 26): w gminie Mrocza najbardziej potrzeba programów zagospodarowania czasu dla młodzieży, co odzwierciedla wieloletnią dyskusję mieszkańców tej gminy o zachowaniu równowagi w działaniach na rzecz wybitnych sportowców zaangażowanych w mroteckie ciężary i ofertą dla pozostałych młodych ludzi niezainteresowanych taką formą aktywności. Innym ważnym wskazaniem w gminie Mrocza jest większe niż w innych gminach zapotrzebowanie na poprawę stanu dróg. W opinii mroteckich respondentów wyróżniają się również możliwości rekreacyjne i turystyczne oraz, bardziej niż w innych gminach, potrzeba wsparcia dla matek wychowujących małe dzieci. W Sadkach, podobnie jak w Mroczy, potrzeba poprawy stanu dróg oraz, co ciekawe, dwa lub nawet trzy razy częściej respondenci wskazywali na potrzebę poprawy bezpieczeństwa publicznego. Respondenci z Sadek chcieli wyraźnie wsparcia dla przedsiębiorców, ale też dwukrotnie częściej niż w innych gminach wsparcia dla funkcjonowania organizacji pozarządowych, z kolei znacznie rzadziej wskazywali na potrzeby związane z turystyka i rekreacją. Respondenci z Kcyni wyraźnie wskazują potrzebę różnego wspierania przedsiębiorców, dostrzegają potrzebę poprawy dróg i w umiarkowanym stopniu rozwój turystyki, ale również spędzania czasu wolnego przez młodzież. Odpowiedzi respondentów z gmin Nakło nad Notecią oraz Szubin są dosyć do siebie zbliżone. Zagospodarowanie czasu wolnego młodzieży znalazło w jednej i drugiej gminie więcej poparcia u respondentów niż poprawa stanu dróg, co w kontekście decyzji o alokacji budżetów winno dawać do myślenia. I w Nakle nad Notecią i Szubinie pojawia się oczywiście spore wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości i przedsiębiorców, ale też oczekiwanie dot. rozwoju oferty rekreacyjno-turystycznej.

Wykres 26. Najważniejsze sprawy do załatwienia w podziale na gminy, z których pochodzili respondenci [%].

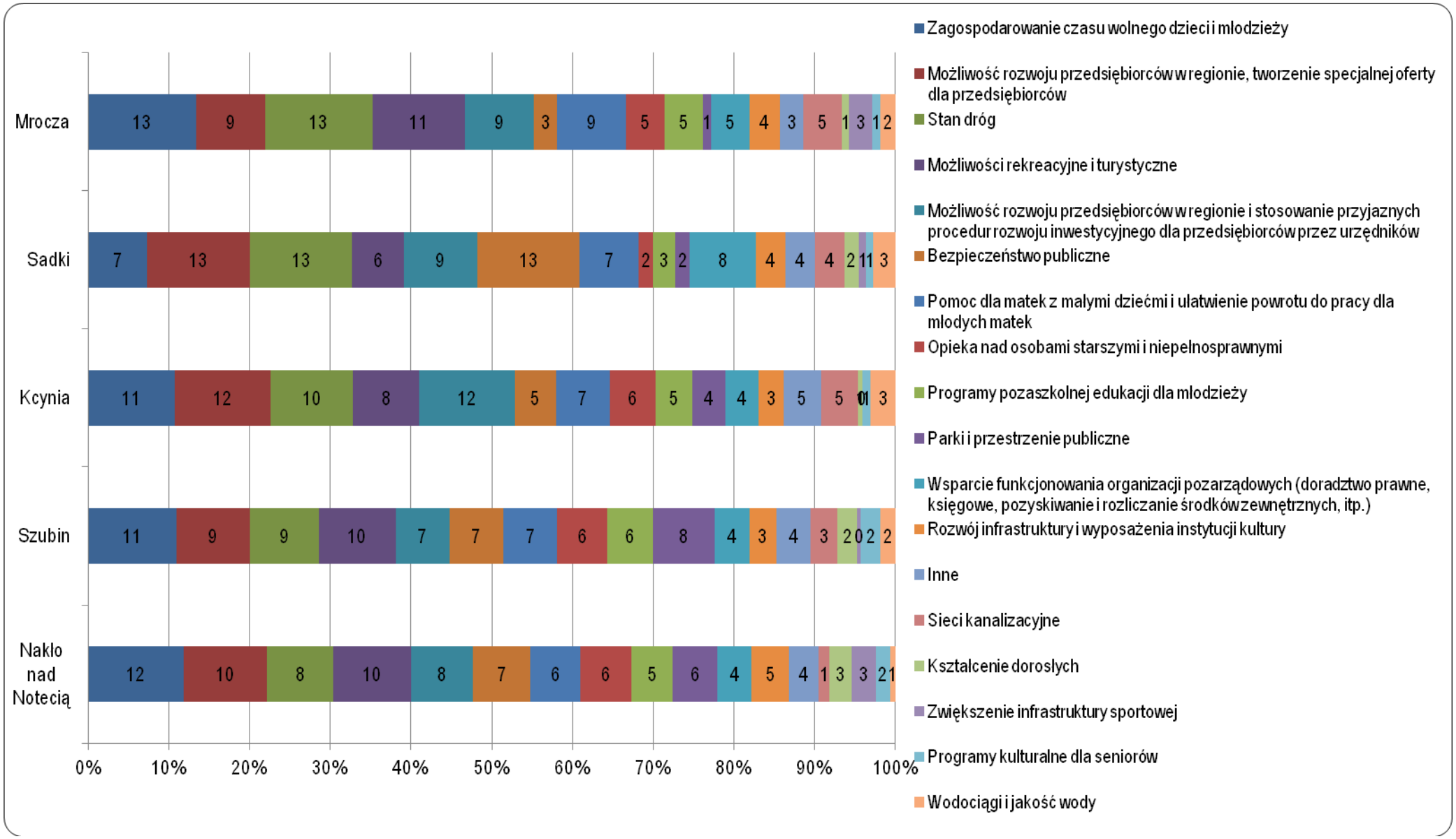

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.*

Istotne zadania inwestycyjne do realizacji przez gminę

Kolejne pytanie: „Jakie zadania inwestycyjne uważa Pan/Pani za najistotniejsze do realizacji przez gminę w najbliższym czasie?" częściowo łączy się z kwestią ważnych spraw do załatwienia. Na pytanie o najważniejsze zadania inwestycyjne ankietowani samodzielnie sformułowali szereg postulatów, przy czym poprawa stanu dróg, chodników i parkingów wciąż stanowi aż 29% wszystkich wskazań. Na drugim miejscu respondenci wskazywali również tworzenie klimatu przyjaznego przedsiębiorczości i tworzeniu miejsc pracy. Ciekawe jest również jak wiele uwagi przykuwa obecnie rozbudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej (11%) i jeszcze bardziej rowerowej (12%), które stanowią zapewne odzwierciedlenie inwestycji innych powiatów (szczególnie bydgoskiego) z ostatnich lat.

Wykres 27. Najważniejsze zadania inwestycyjne gmin według ogółu ankietowanych – pytanie otwarte [%].

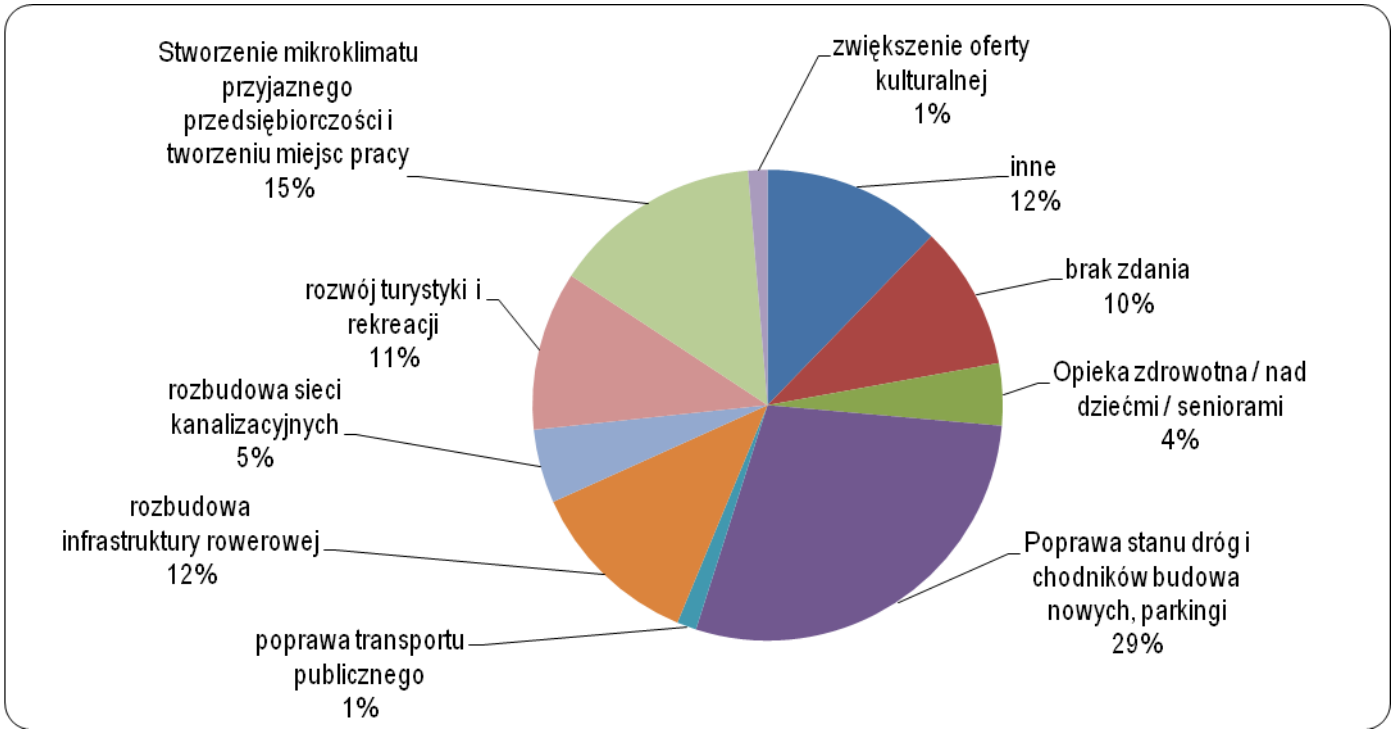

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.*

Jeszcze ciekawszy obraz powstaje, kiedy zestawimy odpowiedzi na pytanie otwarte o zadania inwestycyjne dla każdej gminy osobno (**Wykres 28**.). W Sadkach aż 50% wskazań dotyczyło dróg, chodników i parkingów oraz w drugiej kolejności rozbudowy ścieżek rowerowych. Respondenci z Kcyni, w ramach pytań otwartych, również wskazali na poprawę stanu dróg, chociaż w proporcji o połowę mniej niż w Sadkach. Ważne dla mieszkańców Kcyni inwestycje to głównie poprawa klimatu dla przedsiębiorczości i tworzenie miejsc pracy. W przypadku Kcyni warto jeszcze zauważyć potrzeby związane z kanalizacją. Mieszkańcy Mroczy wciąż wskazują na drogi jako potrzeby inwestycyjne (24% w strukturze wskazań inwestycyjnych dla tej gminy), ale równie istotna jest dla nich infrastruktura turystyczna (18%) i rowerowa (12%). Dla respondentów z Szubina drogi to wciąż 36% w strukturze wskazań inwestycyjnych, ale respondenci z tej gminy również wskazywali na infrastrukturę turystyczną (7%) oraz rowerową (9%). Mieszkańcy z gminy Nakło nad Notecią w najmniejszym stopniu wskazują potrzebę budowy dróg, chodników lub parkingów, a w znaczący sposób artykułują tworzenie klimatu dla przedsiębiorczości (19%) oraz, w tak samo dużym stopniu jak respondenci z Mroczy, wskazują na infrastrukturę turystyczną (14%) oraz rowerową (najwięcej ze wszystkich gmin – 15%).

Wykres 28. Najważniejsze zadania inwestycyjne w pytaniu otwartym – agregacja gminna [%].

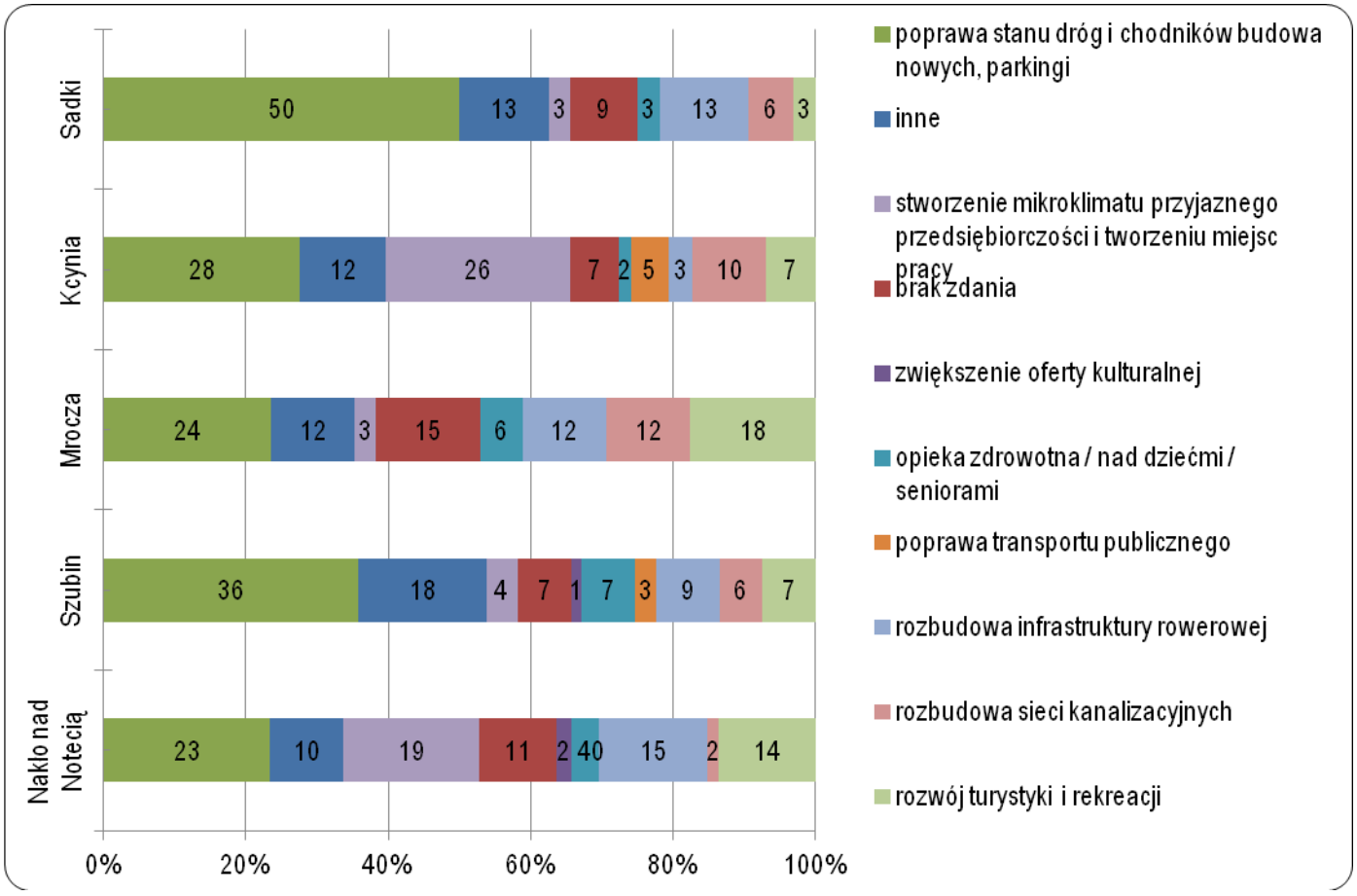

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.*

To samo pytanie otwarte o najważniejsze zadania inwestycyjne, zestawione ze względu na status zawodowy respondentów (Wykres 29.), daje równie interesujące wnioski. **Bezrobotni w zakresie inwestycji w największym stopniu oczekują poprawy stanu dróg oraz klimatu dla przedsiębiorczości, dostrzegając jednocześnie bardziej niż inne grupy potrzebę poprawy opieki zdrowotnej i tej nad dziećmi i seniorami.** Osoby nieaktywne zawodowo (w tym zarówno uczniowie, jak i emeryci) nieco mniej myślą o drogach i chodnikach, dostrzegają potrzebę wsparcia przedsiębiorczości, ale widzą również miejsce dla rozwoju turystyki i – jako jedyna grupa – podkreślają znaczenie zwiększenia oferty kulturalnej. Aż jedna trzecia (33%) głosów rolników wspiera budowę dróg i chodników, ale tylko 6% odnosi się dla klimatu przedsiębiorczego, i co ważniejsze aż 25% nie ma zdania w tej kwestii (czyli nie wie jakich inwestycji oczekiwać w swojej gminie). Prowadzący własną działalność gospodarczą, w najmniejszym stopniu ze wszystkich grup zawodowych (18%) wskazują na poprawę stanu dróg oraz, co oczywiste, w największym (27%) oczekują klimatu dla przedsiębiorczości. Przedsiębiorcy w największym stopniu (21%) ze wszystkich grup wskazują na rozbudowę infrastruktury rowerowej, której nie wskazał żaden bezrobotny. Właściciele firm oczekują jeszcze inwestycji w turystykę i rekreację, ale zupełnie nie są zainteresowani inwestowaniem w opiekę zdrowotną, nad dziećmi, seniorami ani w poprawę oferty kulturalnej. Najbardziej „zrównoważony" profil oczekiwań mają osoby zatrudnione na etacie. Dostrzegają potrzebę poprawy dróg, ale również wspierania przedsiębiorczości, infrastruktury turystycznej i rowerowej.

Wykres 29. Najważniejsze zadania inwestycyjne w pytaniu otwarty – agregacja wg rodzajów zatrudnienia [%]

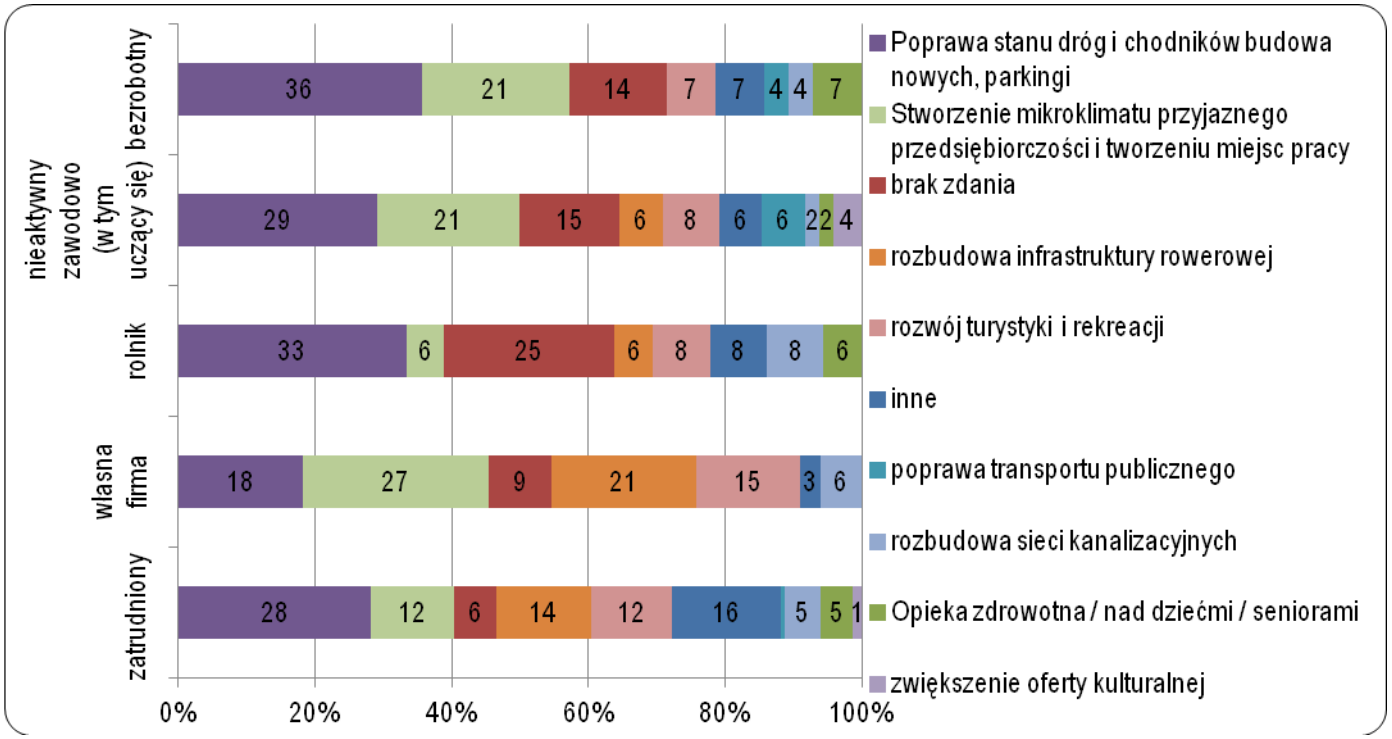

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.*

Czynniki stanowiące potencjał rozwojowy gminy

Na tak postawione pytanie (por. Wykres 30.), aż 23% respondentów nie potrafiło udzielić żadnej odpowiedzi. Większość mieszkańców powiatu uwierzyło, że szansą rozwoju ich gmin są walory turystyczne, rekreacyjne i przyrodnicze. Wskazań na ten potencjał rozwojowy udzieliło 19% wypowiadających się. Tu jednak potrzebna jest wielka determinacja i konsekwencja, aby obszar uznawany dotychczas za niezbyt atrakcyjny turystycznie rozwijał się dzięki turystyce i rekreacji. Wielu mieszkańców (12%) twierdzi, że położenie powiatu jest atrakcyjne, i to będzie stanowiło czynnik rozwojowy ich gmin. Wskazania na aktywnych i wykształconych mieszkańców jako czynnika rozwojowego, na które wskazało 15% respondentów, jest dosyć złudne, bo przecież „czynnik ludzki" jest najbardziej mobilny i jeżeli nie zostanie połączony z inną ofertą – potencjałem, łatwo można go utracić na rzecz wielkich aglomeracji lub z powodu wyjazdów zagranicznych.

Wykres 30. Odpowiedzi na pytanie o czynniki stanowiące największy potencjał rozwojowy gminy [%].

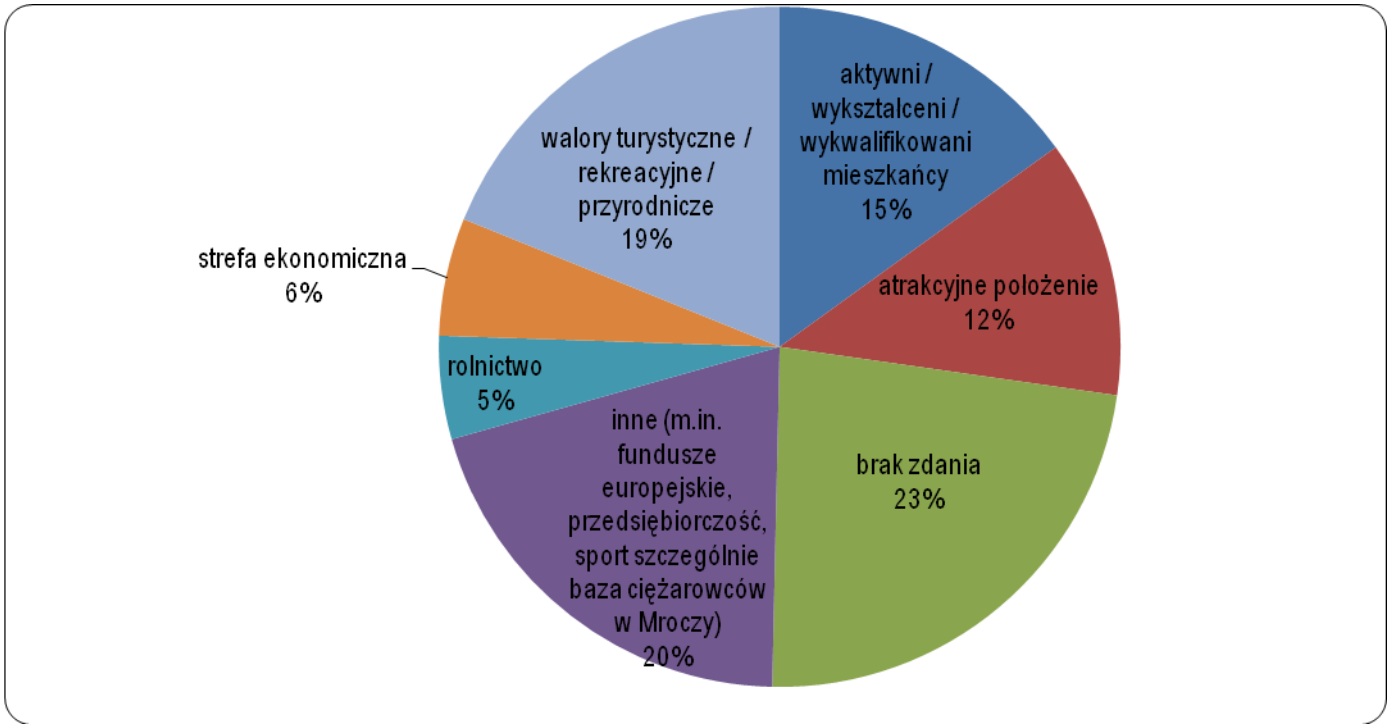

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.

Analizując rekomendacje dotyczące głównych czynników rozwojowych z poszczególnych gmin (Wykres 31.) zwraca uwagę brak zdania u ponad 30% mieszkańców Mroczy i Sadek, i niewielu mniej w przypadku respondentów z Kcyni. Mieszkańcy Mroczy i Nakła nad Notecią ufają również w możliwości funduszy europejskich oraz rozwoju profesjonalnego sportu – ciężarów, jako czynnika rozwojowego Mroczy. W ramach pytania otwartego (bez wskazywania potencjalnych odpowiedzi) tylko mieszkańcy Sadek wskazali wyraźnie (14%) na rolnictwo jako czynnik rozwojowy gminy, natomiast jako jedyni nie dostrzegają szans w strefie ekonomicznej. Szanse w strefie ekonomicznej zauważają w 7% mieszkańcy gminy Nakło nad Notecią, ale co ciekawe w takim samym stopniu mieszkańcy Kcyni. Zastanawiające, jest czy również oni myślą o tej samej inwestycji gminy Nakło nad Notecią jako czynniku rozwojowym swojej gminy?! W dosyć oczywisty sposób atrakcyjne położenie swojej gminy najbardziej wskazują mieszkańcy Szubina. Poza mieszkańcami gminy Sadki praktycznie wszyscy pozostali respondenci w zdecydowany sposób (około 20%) wskazywali jako potencjał rozwojowy swojej gminy walory turystyczne i rekreacyjne.

Wykres 31. Czynniki stanowiące największy potencjał rozwojowy gminy – agregacja gminna [%].

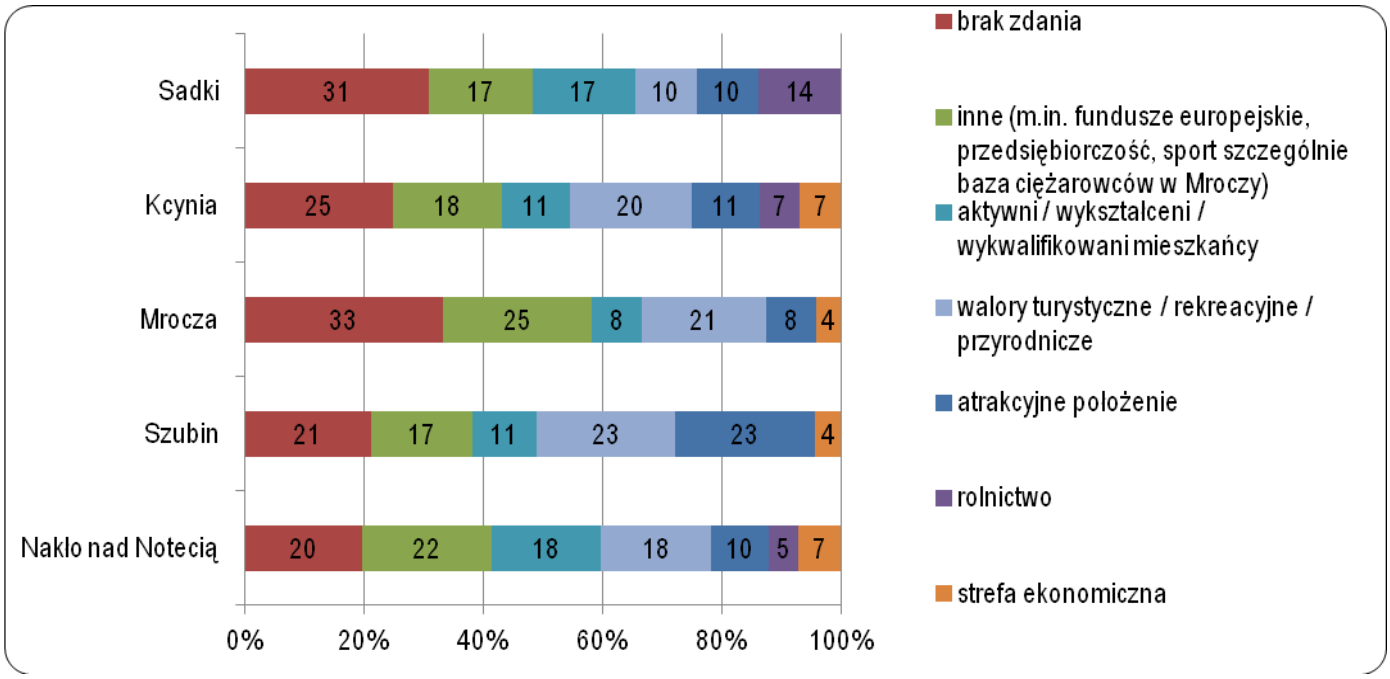

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.

Codzienne problemy

Pewnym podsumowaniem sondażu wśród mieszkańców jest zebranie odpowiedzi na pytanie: „Jakie najważniejsze problemy towarzyszom mieszkańcom w ich codziennym funkcjonowaniu?" (Wykres 32.) Biorąc pod uwagę, że respondenci mogli sami dowolnie formułować swoje myśli (nie wybierali z zamkniętego katalogu), zły stan dróg jako sprawa najczęściej wymieniana nie wydaje się być zbyt zaskakująca, tym bardziej, że na drugim miejscu (10%) wskazań jest mało miejsc pacy i dosyć istotne (7%) problemy z transportem publicznym (szczególnie między miastami a wioskami). Zaskakuje natomiast po raz kolejny w innym układzie pojawiający się problem braku ścieżek rowerowych i innych form spędzania czasu.

Trzeba jednak pamiętać, że samorządy samodzielnie nie tworzą miejsc pracy, które generalnie powinien oferować sektor prywatny. Dla jego rozwoju potrzebny jest z kolei odpowiedni klimat. Badania sondażowe pozwalają też uświadomić sobie wszystkim planującym działania rozwojowe na kolejne lata, że zupełnie inna jest perspektywa osoby bezrobotnej, przedsiębiorcy prowadzącego własną działalność, a te dwa punkty widzenia, choć skrajne, bardzo odbiegają od tego, czego oczekują np. rolnicy lub osoby nieaktywne zawodowo.

Wykres 32. Odpowiedzi na pytanie: „Jakie najważniejsze problemy towarzyszą Pani/Pana codziennemu funkcjonowaniu na terenie gminy?" [%]

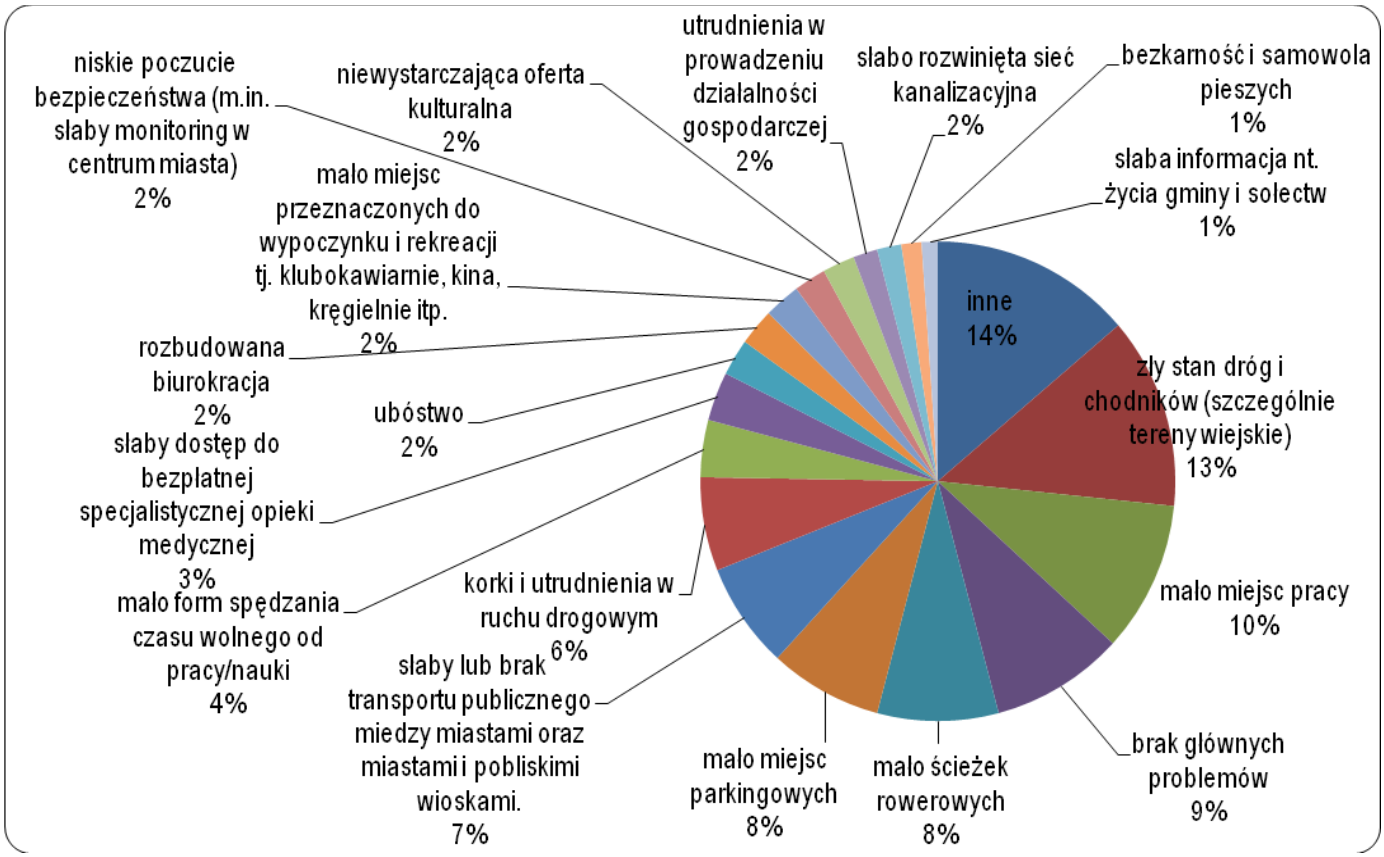

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.*

11.3. Spotkania branżowe – konsultacje z przedsiębiorcami branży turystycznej, samorządami, instytucjami działającymi w obszarze rynku pracy i pomocy społecznej.

W trakcie licznych spotkań, o których wspomniano już na wstępie podrozdziału 11 diagnozy, zidentyfikowano następujące problemy:

Tabela 17. Najistotniejsze problemy w obszarze turystyki i rekreacji wraz z ich hierarchią wskazywane przez przedsiębiorców branży turystycznej.

LP.	ZIDENTYFIKOWANY PROBLEM
1.	Niedostateczna promocja imprez Ekomuzeum i nie tylko na zewnątrz (poza obszarem LSR).
2.	Niedostateczna ilość ścieżek rowerowych, zwłaszcza potrzeba ścieżek łączących główne ośrodki gminne.
3.	Słabo rozwinięty system sieciowania produktów turystycznych (spójna, jednolita oferta turystyczna)
4.	Niedostateczna promocja ciekawych miejsc – braki w oznakowaniu.
5.	Niedostateczna infrastruktura dla turystów i mieszkańców – wiaty, zejścia kajakowe.
6.	Brak infrastruktury w miejscach atrakcyjnych.
7.	Słaba promocja stawów oraz produktów z karpia.
8.	Zły stan wielu zabytków oraz niedostateczna promocja tych walorów architektury.
9.	Brak strategii (jednolitej wizji) rozwoju turystyki.
10.	Niedostosowane do czasu wolnego dzieci godziny otwarcia domów kultury.
11.	Brak kąpielisk strzeżonych w Mroczy oraz Wielu.
12.	Poszerzenie wachlarza atrakcji przy istniejących trasach rowerowych i nordic walking (np. punkty z produktem lokalnym).

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie notatki ze spotkania z przedstawicielami Ekomuzeum Doliny Noteci (głównie przedsiębiorcy) w dniu 9.07.2015 r.*

Tabela 18. Najistotniejsze problemy obszaru z punktu widzenia przedstawicieli sektora publicznego.

OBSZAR PROBLEMOWY					
MŁODZIEŻ	BEZROBOCIE I ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI	INFRASTRUKTURA (W TYM REWITALIZACJA)	KULTURA	AKTYWNOŚĆ MIESZKAŃCÓW	
• emigracja młodych (brak perspektyw), • żłobki (niedostateczna ilość), • ograniczony dostęp do mieszkań (dla młodych), • zła sytuacja mieszkaniowa, • liczne potrzeby w zakresie budownictwa czynszowego,	• potrzeba tworzenia nowych firm, • określenie, w jakim kierunku mają rozwijać się firmy, • brak wsparcia dla rozwoju przedsiębiorczości, • brak współpracy lokalnych przedsiębiorców, • tworzenie i utrzymanie przedsiębiorstw, miejsc pracy (wiele upada), • brak miejsc pracy, • bezrobocie, • niskie kwalifikacje mieszkańców • szkolnictwo niedostosowane do potrzeb rynku pracy, • słaba oferta edukacyjna,	• zły stan dróg, • utrudniona komunikacja – problem z dojazdem do pracy, • niedostateczna ilość ścieżek pieszo-rowerowych i szlaków turystycznych • niedostateczne zagospodarowanie jezior i cieków pod potrzeby turystyki i rekreacji, • brak dostatecznego skanalizowania i zwodociągowania wielu obszarów wiejskich, • wiele obszarów zdegradowanych wymagających rewitalizacji, • zły stan drogi wodnej E-70, w tym rz. Noteć – niedostateczne zagospodarowanie pod potrzeby turystów, • niedostateczna infrastruktura pod potrzeby osób starszych i dzieci (domy dziennego pobytu, przedszkola, świetlice środowiskowe itp.)	• zły stan amfiteatru w Nakle nad Notecią, • niewystarczająca ilość infrastruktury w postaci świetlic wiejskich i innych miejsc spotkań, również dla osób wykluczonych. • zły stan wielu zabytków	• zagospodarowanie czasu wolnego mieszkańców (w tym młodzieży) – słaba oferta kulturalna i rekreacyjna, • niechęć do korzystania z ofert Domów Kultury, • utrudniony dostęp do kultury masowej środowisk wiejskich, • program wsparcia wieku senioralnego, • niedostateczna oferta dla osób starszych, • starzejący się mieszkańcy,	• bierność, oczekiwanie na rozwiązania z zewnątrz, • uświadomienie mieszkańcom, że mają wpływ na rozwój lokalny, • powszechne postawy roszczeniowe, • niska aktywność społeczna, • zbyt duże roszczenia mieszkańców objętych różnymi formami pomocy gminnej, • egoizm społeczny, • niska świadomość ekologiczna mieszkańców wsi, • mała aktywność sołectw, • brak nowych liderów, • niedostateczna współpraca w ramach sieci Ekomuzeum Doliny Noteci (współpraca na rzecz rozwoju turystyki i rekreacji),

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie notatki ze spotkania z przedstawicielami sektora publicznego w dniu 03.07.2015 r.*

Tabela 19. Najistotniejsze problemy obszaru oraz rekomendacje zgłoszone przez przedstawicieli instytucji pomocy społecznej i rynku pracy

Lp.	Zidentyfikowana potrzeba/ problem/rekomendacja
1.	niski status materialny i niewydolność wychowawcza wielu rodzin
2.	niskie kwalifikacje osób bezrobotnych - brak kwalifikacji podstawowych dyskryminuje w starcie na rynku pracy
3.	wiele osób zamieszkujących boryka się z różnego rodzaju uzależnieniami, charakteryzuje się bezradnością życiową
4.	potrzeba pozytywnych wzorców dla dzieci i młodzieży (zagospodarowanie czasu wolnego)
5.	potrzeba łączenia kształcenia zawodowego z rozwojem kompetencji interpersonalnych (nabywanie miękkich kompetencji w poruszaniu się na rynku pracy)
6.	potrzeba usług alternatywnych wobec systemu publicznego zwłaszcza w odniesieniu do osób starszych i wymagających wsparcia, również osoby niepełnosprawne,
7.	potrzeba mieszkań chronionych dla osób przebywających w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym aby wychowankowie mogli zostać dłużej na obszarze i znaleźć zatrudnienie
8.	brak wsparcia dla młodocianych matek
9.	duży odsetek młodych ludzi pozostających bez pracy
10.	starzejące społeczeństwo - potrzeba usług opiekuńczych
11.	w nowej LSR winny być preferowane projekty dające bezrobotnym przede wszystkim konkretne umiejętności, (preferowanie projektów łączących wsparcie szkoleniowe ze stażem czy praktyką)
12.	w odniesieniu do wykonawców działań skierowanych do bezrobotnych czy korzystających z pomocy społecznej punktować w nowej LSR wysoko doświadczenie podmiotu (Wnioskodawcy) w realizacji podobnych zadań na terenie powiatu ew. województwa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie notatki ze spotkania z OPS, PUP, PCPR w dniu 29.07.2015 r.

12. Wnioski i rekomendacje sformułowane w oparciu o diagnozę obszaru planowanego do objęcia LSR.

1. Niekorzystna sytuacja demograficzna na obszarze – wysokie wskaźniki związane z procesami migracyjnymi – saldo migracji osób w wieku produkcyjnym od roku 2009 sukcesywnie wzrasta (głównie migracje zarobkowe).
2. Potrzeba szczególnych działań dla ludzi młodych, aby zostali na terenie powiatu i aktywnie poszukiwali dla siebie zajęcia (najpierw poprzez działania rówieśnicze, a potem inne, aż do poszukiwania zatrudnienia).
3. Z uwagi na postepujące zjawisko „starzenia się społeczeństwa" powstaje również potrzeba wzmorzonych działań na rzecz osób starszych nie tylko w zakresie zagospodarowania ich czasu wolnego.
4. Stosunkowo niski poziom wykształcenia bezrobotnych mieszkańców – duży odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (35,5% ogółu bezrobotnych) oraz gimnazjalnym i poniżej (32,5% ogółu bezrobotnych) na koniec 2014 r. – powoduje trudności w znalezieniu pracy, a przedsiębiorcom pozyskanie wykwalifikowanej kadry pracowników.
5. Dane zastane, jak i badania własne LGD, wskazują na konieczność rozwijania kluczowych kompetencji u osób planujących podjąć zatrudnienie lub rozpocząć działalność gospodarczą (potrzeba szkoleń, kursów, udziału w stażach czy możliwości odbycia praktyki dających konkretne umiejętności praktyczne).
6. Wsparcie LSR winno być ukierunkowane na rozwój tzw. mikrofirm, gdyż to one dominują w strukturze przedsiębiorstw na obszarze powiatu (95,37% na koniec 2014 r.). W tym zakresie potrzeba także poszerzenia obszaru proponowanego wsparcia dla nowopowstałych, jak i istniejących firm, również o branże niezwiązane z turystyką i rekreacją.
7. Niepokojącym zjawiskiem jest stale rosnący w poprzednich latach poziom bezrobocia (od 22,3% w roku 2009 do 23,6% w roku 2013). Rok 2014 przyniósł co prawda spadek bezrobocia do 21,2%, aczkolwiek zjawisko to miało miejsce w całym kraju. Szczególnie dużą grupę wśród bezrobotnych stanowią kobiety (54,78%) oraz osoby młode 25-34 lata (27,77%).
8. Liczna grupa osób korzystających z różnych form pomocy społecznej (13,21% ogółu mieszkańców na koniec 2013 r.). Zjawisko to wykazuje tendencje wzrostowe prawie każdego roku.
9. Główne przyczyny korzystania ze świadczeń pomocy społecznej to: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność (71% korzystających z pomocy społecznej).
10. Koniecznym wydaje się rozwinięcie form wsparcia dla usług o charakterze socjalnym, przyczyniających się do zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego w postaci działań samopomocowych (kluby pracy, kluby młodzieżowe itp.)
11. Niewykorzystany potencjał obszaru w postaci dużej liczby organizacji społecznych (spadek aktywności w ostatnim czasie)
12. Trudności organizacji w pozyskiwaniu funduszy na realizację inicjatyw oraz problemy z codziennym funkcjonowaniem jako organizacji.
13. Dobrą formę współpracy na linii samorząd – organizacje pozarządowe okazały się pożyczki na finansowanie lokalnych inicjatyw (małych grantów) – program ten niewątpliwie winien być kontynuowany w kolejnych latach.
14. Walory przyrodnicze i kulturowe: Dolina Noteci, Krajna i Pałuki oraz bogata oferta aktywności (spływy, rajdy, nordic walking, geocaching, rejsy Notecią) obszaru planowanego do objęcia LSR przemawiają za dalszym rozwojem turystyki i rekreacji na tym obszarze. Istnieje potrzeba zwiększenie liczby miejsc noclegowych.

15. Wykorzystanie istniejących zasobów dziedzictwa – (w tym kulinarnego) – bogate tradycje Krajny i Pałuk – do aktywizacji lokalnych społeczności.
16. Ożywienie życia społeczno-kulturalnego poprzez zwiększenie liczby wydarzeń (imprez integracyjnych) również skierowanych do osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.
17. Potrzeba inwestycji z zakresu rewitalizacji, przywrócenia do stanu użyteczności, a także poprawa estetyki licznych obszarów zdegradowanych.
18. Rozwoju wymaga również ogólnodostępna infrastruktura turystyczna, rekreacyjna i wypoczynkowa (szlaki, ścieżki rowerowe, punkty widokowe, miejsca rekreacji, miejsca postoju), a także w niewielkim zakresie infrastruktura kulturalna.

ROZDZIAŁ IV. Analiza SWOT

Analiza SWOT (analiza silnych i słabych stron obszaru a także szans i zagrożeń) jest podsumowaniem analiz statystycznych, badań własnych, spotkań i efektów prac warsztatowych z mieszkańcami obszaru LSR. Wnioski z diagnozy opisanej w rozdziale III LSR skonfrontowane z opiniami uczestników warsztatów i spotkań konsultacyjnych pozwoliły na uporządkowanie ocen dotyczących sytuacji społeczno-gospodarczej na obszarze LSR.

Silne i słabe strony dotyczą uwarunkowań wewnętrznych obszaru LSR (powiatu nakielskiego). Okazje i zagrożenia pokazują trendy i działania zewnętrzne, które mogą mieć pozytywny lub negatywny wpływ na rozwój sytuacji w powiecie nakielskim.

Wstępne założenia analizy SWOT zostały wypracowane jak wskazano w rozdziale *II LSR Partycypacyjny charakter LSR,* podczas warsztatów strategicznych w sierpniu 2015 r. a następnie założenia poddane zostały dalszym konsultacjom społecznym prowadzonym aż do grudnia 2015 r.

Zgłaszane podczas prac nad SWOT przez mieszkańców zagadnienia, zarówno w swoich negatywach, jak i pozytywach były bardzo różnorodne, a często dotyczyły odczuć czy problemów jednostek a nie całego obszaru LSR, dlatego też w toku dalszych prac na jednym ze swoich spotkań Zespół Partycypacyjny jako reprezentacja wszystkich środowisk obszaru LSR dokonał uporządkowania i pogrupowania materiału a także odrzucenia propozycji krańcowych, które zdaniem Zespołu nie odzwierciedlały sytuacji na obszarze, a były raczej indywidualnym odczuciem jednostek. Ostatecznie analizę sformułowano jak poniżej.

Tabela 20. Analiza SWOT

SILNE STRONY OBSZARU *(rozumiane jako nasze cechy - mamy na to wpływ, sytuacja wewnętrzna, tacy jesteśmy w relacji do innych)*	**Odniesienie do diagnozy obszaru**	**SŁABE STRONY OBSZARU** *(rozumiane jako nasze cechy - mamy na to wpływ, sytuacja wewnętrzna, tacy jesteśmy w relacji do innych)*	**Odniesienie do diagnozy obszaru**
duża liczba organizacji pozarządowych, duży potencjał społeczny (wiele osób gotowych do działania	Podrozdział 4 Przedstawienie działalności sektora społecznego.	trwale wysoki poziom bezrobocia,	Podrozdział 3 Opis rynku pracy. 11.1. Badania jakościowe lokalnych liderów. 11.2. Sondaż na temat sytuacji obecnej i oczekiwań wobec przyszłości obszaru LSR (analiza potrzeb). 11.3. Spotkania branżowe
istniejący potencjał kulturowy – Krajna i Pałuki oraz liczne produkty lokalne	Podrozdział 7 Opis dziedzictwa kulturowego/zabytków. Podrozdział 9 Opis produktów lokalnych i tradycyjnych – dziedzictwo kulinarne Krajny i Pałuk.	wysoki odsetek kobiet pozostających bez pracy	Podrozdział 3 Opis rynku pracy.
walory przyrodnicze i krajobrazowe obszaru LSR (Dolina Noteci, Natura 2000, obszary chronionego krajobrazu, Krajeński Park Krajobrazowy)	Podrozdział 8 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji.	liczne migracje zarobkowe	Podrozdział 3 Opis rynku pracy.
atrakcyjne tereny dla inwestorów (Nadnotecki Park Przemysłowy w Paterku, Strefa Ekonomiczna Kowalewo – Słupy)	Podrozdział 2 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości.	starzejące się społeczeństwo	Podrozdział 3.1 Potencjał demograficzny obszaru objętego LSR
dogodne warunki do rozwoju turystyki (sieć Ekomuzeum, liczne zabytki, rzeka Noteć i dopływy, kadra instruktorów, oznaczone trasy turystyczne, geocaching),	Podrozdział 8 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji.	wzrastająca liczba osób/rodzin korzystających z pomocy społecznej	Podrozdział 5 Wykazanie problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem problemu ubóstwa i wykluczenia społecznego. 11.1. Badania jakościowe lokalnych liderów.
Przystań wodna w Nakle nad Notecią oraz Harcerska Stanica Wodna w Rościminie	Podrozdział 8 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji.	niedostateczna liczba miejsc pracy – mało firm	Podrozdział 2 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości. 11.3. Spotkania branżowe. 11.2. Sondaż na temat sytuacji obecnej i oczekiwań wobec przyszłości obszaru LSR (analiza potrzeb). 11.1. Badania jakościowe lokalnych liderów.

liczne wydarzenia cykliczne promujące region	Podrozdział 7 Opis dziedzictwa kulturowego/zabytków.	niskie kwalifikacje zawodowe mieszkańców	Podrozdział III Opis rynku pracy. 11.3. Spotkania branżowe.
dobre położenie komunikacyjne (bliskość Bydgoszczy i Poznania) oraz planowane drogi „S5" i „S10"	Podrozdział 8 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji.	słaba oferta zagospodarowania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży oraz osób starszych	Podrozdział 11.1. Badania jakościowe lokalnych liderów. Podrozdział 11.3. Spotkania branżowe
		niska aktywność mieszkańców ,w tym organizacji pozarządowych (zwłaszcza młodzieży) oraz duży odsetek osób biernych zagrożonych wykluczeniem społecznym	11.1. Badania jakościowe lokalnych liderów. Podrozdział 11.3. Spotkania branżowe. Podrozdział 4 Przedstawienie działalności sektora społecznego.
		niewykorzystany potencjał kulturowy – słabo rozwinięta oferta kulturalna	Podrozdział 7 Opis dziedzictwa kulturowego/zabytków Podrozdział 11.1 Badania jakościowe lokalnych liderów. Podrozdział 11.2. Sondaż na temat sytuacji obecnej i oczekiwań wobec przyszłości obszaru LSR (analiza potrzeb).
		duża liczba obszarów zdegradowanych wymagających rewitalizacji	Podrozdział 11.3. Spotkania branżowe Podrozdział 10.1. Potrzeby w zakresie działań rewitalizacyjnych.
		zły stan infrastruktury drogowej	Podrozdział 10.1. Potrzeby w zakresie działań rewitalizacyjnych. Podrozdział 11.3. Spotkania branżowe. Podrozdział 11.2. Sondaż na temat sytuacji obecnej i oczekiwań wobec przyszłości obszaru LSR (analiza potrzeb).
		słabe wykorzystanie walorów turystycznych powiatu	Podrozdział 11.3. Spotkania branżowe.
		mało miejsc noclegowych i gastronomicznych	Podrozdział 8 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji.
		niewystarczająca infrastruktura turystyczna, rekreacyjna i kulturowa	Podrozdział 8 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji. Podrozdział 11.3. Spotkania branżowe.
		niska świadomość ekologiczna wśród mieszkańców wyrażająca się niedocenianiem potencjału przyrodniczego obszaru LSR	Podrozdział 8 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji. 11.3. Spotkania branżowe.

SZANSE/OKAZJE *(rozumiane jako otoczenie zewnętrzne - na to wpływu nie mamy, sytuacja zewnętrzna, - to może nas spotkać)*	**Odniesienie do diagnozy obszaru** (szanse sformułowano w oparciu o zapisy Rozdziału III LSR)	**ZAGROŻENIA** *(rozumiane jako otoczenie zewnętrzne - na to wpływu nie mamy, sytuacja zewnętrzna, - to może nas spotkać)*	**Odniesienie do diagnozy obszaru** (zagrożenia sformułowano w oparciu o zapisy Rozdziału III LSR)
zwiększona oferta w zakresie uzupełniania czy podnoszenia kwalifikacji niezbędnych na rynku pracy (kursy, szkolenia itp. połączone ze stażami czy praktykami)	Podrozdział 1 Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów i obszarów interwencji odnoszących się do tych grup. Podrozdział 12. Wnioski z diagnozy	wzrost liczby rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym (znajdujących się w sytuacji kryzysowej)	Podrozdział 5. Wykazanie problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem problemu ubóstwa i wykluczenia społecznego. (widoczny jest niski status materialny rodzin, zwłaszcza na terenach wiejskich). Podrozdział 11.3. Spotkania branżowe
nowe możliwość pozyskania środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej	Podrozdział 11.1. Badania jakościowe lokalnych liderów. Podrozdział 11.2. Sondaż na temat sytuacji obecnej i oczekiwań wobec przyszłości obszaru LSR (analiza potrzeb). Podrozdział 12. Wnioski z diagnozy	masowa emigracja młodych	Podrozdział 3.1 Potencjał demograficzny obszaru objętego LSR.
otwarcie się w nowej LSR na wsparcie finansowe przedsiębiorstw nowych branż działalności gospodarczej (turystyka nie generuje dużej liczby miejsc pracy)	Podrozdział 11.2. Sondaż na temat sytuacji obecnej i oczekiwań wobec przyszłości obszaru LSR (analiza potrzeb). Podrozdział 11.1. Badania jakościowe lokalnych liderów.	niski przyrost naturalny – starzenie się społeczeństwa	Podrozdział 3.1 Potencjał demograficzny obszaru objętego LSR.
wsparcie inicjatyw lokalnych organizacji (szansa na aktywizację również zawodową mieszkańców)	Podrozdział 11.1. Badania jakościowe lokalnych liderów. Podrozdział 11.2. Sondaż na temat sytuacji obecnej i oczekiwań wobec przyszłości obszaru LSR (analiza potrzeb).	kontynuacja trendu – pasywnych postaw społeczeństwa	Podrozdział 11.1. Badania jakościowe lokalnych liderów. Podrozdział 11.3. Spotkania branżowe.
przywrócenie potencjału licznym obszarom zdegradowanym (poprawa estetyki miejscowości, przywrócenie funkcji pierwotnych lub nadanie nowych)	Podrozdział 10.1. Potrzeby w zakresie działań rewitalizacyjnych. Podrozdział 11.3 Spotkania branżowe	problemy finansowe przedsiębiorców (ograniczone możliwości inwestowania w rozwój firm)	Podrozdział 2 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości.
popyt na turystykę weekendową (krótkie, aktywne pobyty)	Podrozdział 8 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji.	chaotyczne, nieefektywne wydawanie środków finansowych UE	Podrozdział 2 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości.
poprawa jakości i dostępności do infrastruktury turystycznej, kulturowej i rekreacyjnej jako zaplecza dla lokalnych inicjatyw	Podrozdział 11.2. Sondaż na temat sytuacji obecnej i oczekiwań wobec przyszłości obszaru LSR (analiza potrzeb). Podrozdział 11.3. Spotkania branżowe	postępująca degradacja dróg wodnych	Podrozdział 8 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji. Podrozdział 11.3. Spotkania branżowe.

wzrost zainteresowania turystyką aktywną	Podrozdział 8 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji.	postępująca degradacja środowiska naturalnego	Podrozdział 8 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji. Podrozdział 11.3. Spotkania branżowe
rosnące zapotrzebowanie/moda na produkty lokalne	Podrozdział 9 Opis produktów lokalnych i tradycyjnych – dziedzictwo kulinarne Krajny i Pałuk.		
większe wykorzystanie turystyczne Noteci i Kanału Bydgoskiego (w tym: rejsy z Nakła do Bydgoszczy i z Nakła do Osieka)	Podrozdział 8 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji. Podrozdział 11.3 Spotkania branżowe		

Powyższe potwierdza, że Analiza SWOT jest ściśle powiązana z diagnozą LSR.

ROZDZIAŁ V. Cele i wskaźniki

1. Specyfikacja i opis celów ogólnych, przypisanych im celów szczegółowych i przedsięwzięć oraz uzasadnienie ich sformułowania w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie z analizą SWOT i diagnozą obszaru.

Mając na uwadze wnioski z diagnozy obszaru oraz w oparciu o analizę SWOT, przed przystąpieniem do formułowania celów uwzględniono również konieczność ich powiązania z celami poszczególnych programów, w ramach których finansowana będzie LSR, tj. Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER) oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko- Pomorskiego na lata 2014-2020 (Działanie 7.1. Rozwój lokalny kierowany przez społeczność oraz Działanie 11.1 Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR).

W trakcie prac nad LSR ostatecznie sformułowano 1 Cel ogólny, któremu odpowiadają 3 cele szczegółowe zgodnie ze schematem:

Rysunek 3. Schemat celów LSR

Źródło: Opracowanie własne

Uzasadnienie sformułowania celów i przedsięwzięć w oparciu o konsultacje społeczne i powiazanie z analizą SWOT i diagnozą obszaru.

Przyjęte w LSR cele (ogólny i szczegółowe) są konkretne, ściśle adekwatne do analizy SWOT oraz wynikają ze specyfiki obszaru i oczekiwań mieszkańców.

Jak opisano w Rozdziale II LSR *Partycypacyjny charakter LSR* już na etapie prac nad diagnozą obszaru począwszy od jesieni 2014 r. LGD prowadziła szereg działań konsultacyjnych m.in. badania lokalnych liderów (ewaluacja wewnętrzna - 127 uczestników), sondaż diagnostyczny (239 ankiet) jak również spotkania z rożnymi środowiskami (przedsiębiorstwami, lokalnymi samorządami, instytucjami rynku pracy i pomocy społecznej), które miały na celu poznanie w jak największym stopniu lokalnych problemów i potrzeb. Tak przeprowadzona partycypacyjna diagnoza stała się podstawą do wstępnego określenia celów i kierunków dalszego rozwoju obszaru LSR. W dniu 4.08.2015 r. w Wiejskim Domu Kultury w Ślesinie, w których udział wzięło 58 osób (przedstawiciele wszystkich gmin i sektorów obszaru LSR). Podczas spotkania na bazie prezentowanej wówczas diagnozy (uwzględniającej wcześniejsze już rekomendacje lokalnych środowisk: wyniki sondażu, ewaluacji, spotkań) uczestnicy warsztatów określili przyszłościową wizję obszaru, w więc stanu docelowego – pożądanego jako: „W Dolinie Noteci - na styku regionów i kultur, bogactwo przyrody, aktywni ludzie. Dobrze tu żyć i pracować, warto odwiedzić", a następnie dokonano oceny szans i zagrożeń procesu rozwoju obszaru LSR w kontekście własnych atutów i słabości (analiza SWOT). W wyniku indywidualnych wyborów wszystkich uczestników spotkania mając jednocześnie na uwadze zebrane wcześniej opinie wyróżniono najbardziej istotne czynniki, które pozwolą na osiągniecie sformułowanej wizji (wpłyną na sukces przyszłej strategii). Poniżej zawarto najistotniejsze wnioski z konsultacji w tym zakresie:

- ukierunkowanie się w nowej LSR na tworzenie miejsc pracy (wsparcie przedsiębiorczości jako priorytet),
- zaplanowanie działań aktywizujących mieszkańców (zwłaszcza poprzez środowiska lokalnych NGO, angażowanie do działań dzieci i młodzież a także przygotowanie oferty dla osób starszych, którzy stanowią blisko 1/3 mieszkańców obszaru),
- niwelowanie zjawiska ubóstwa i zjawiska bezrobocia,

- potrzeba także działań infrastrukturalnych (infrastruktura turystyczna, rekreacyjna czy kulturowa), a także uprządkowanie wielu obszarów zdegradowanych lub nadanie im nowych funkcji, które niewątpliwe sprzyjają integracji i aktywizacji mieszkańców

Na bazie powyższych wniosków zdefiniowano, wstępnie cele ogólne, szczegółowe i odpowiadające im przedsięwzięcia, które były potem jeszcze wielokrotnie korygowane i weryfikowane w powiązaniu z innymi elementami planowanej LSR aż do grudnia 2015 r. (spotkania, e-konsultacje, punkt konsultacyjny, prace Zespołu Partycypacyjnego). Ostatecznie jednak nabrały kształtu jak poniżej.

Cel ogólny 1. „Budowanie potencjału dla rozwoju lokalnej gospodarki, pobudzania lokalnych inicjatyw i tworzenia miejsc pracy" oraz 3 cele szczegółowe i 5 odpowiadających im przedsięwzięć

- *Cel szczegółowy 1.1 „Rozwój lokalnej przedsiębiorczości do roku 2023" (Przedsięwzięcie i Przedsiębiorcza Dolina Noteci)*
- *Cel szczegółowy 1.2 „Pobudzenie aktywności mieszkańców służącej oddolnym inicjatywom i włączeniu społecznemu do roku 2023" (Przedsięwzięcie II Aktywni dla siebie i regionu, Przedsięwzięcie III Aktywna Integracja w Dolinie Noteci)*
- *Cel szczegółowy 1.3 „Poprawa stanu infrastruktury służącej ożywieniu społeczno – gospodarczemu Doliny Noteci do roku 2023 " (Przedsięwzięcie IV Infrastruktura dla włączenia społecznego oraz Przedsięwzięcie V Infrastruktura dla lokalnych inicjatyw")*

Wybór celów i przedsięwzięć jest uzasadniony w odniesieniu do diagnozy problemów, grup docelowych i obszarów interwencji co potwierdza poniższy opis:

Cel szczegółowy 1.1 *„Rozwój lokalnej przedsiębiorczości do roku 2023"* odnosi się do zdiagnozowanych problemów w obszarze bezrobocia (trwale wysoki poziom bezrobocia) i rynku pracy (mało firm, mało miejsc pracy, niskie kwalifikacje osób pozostających bez pracy). Realizacji celu ma służyć Przedsięwzięcie I Gospodarka Doliny Noteci ukierunkowane na tworzenie nowych miejsc pracy poprzez wsparcie inwestycyjne i szkoleniowe na tworzenie i rozwój lokalnych firm. Grupy docelowe: mieszkańcy obszaru, w szczególności grupy defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy pragnący rozpocząć własną działalność gospodarczą (samozatrudnienie) a także istniejące mikro i małe przedsiębiorstwa, tworzące miejsca pracy.

Cel szczegółowy 1.2. *„Pobudzenie aktywności mieszkańców służącej oddolnym inicjatywom i włączeniu społecznemu do roku 2023"* odnosi się do zdiagnozowanych wcześniej problemów:

- związanych z niską aktywnością mieszkańców - w szczególności ludzi młodych, którzy nie mają zbyt wielu możliwości i propozycji angażowania się w jakiekolwiek działania poza domem i szkołą, a także obserwowanego w ostatnich latach spadku zaangażowania NGO pomimo stosunkowo dużej ich liczby dodatkowo problemów związanych z zagospodarowaniem czasu wolnego seniorów, którzy jak wskazano powyżej stanowią stosunkowo wysoki odsetek populacji mieszkańców obszaru LSR, a także słabym wykorzystaniem lokalnego potencjału (Krajna, Pałuki, Dolina Noteci). Pobudzaniu tej aktywności służyć będzie Przedsięwzięcie II LSR *Aktywni dla siebie i regionu,* w ramach którego poprzez konkursy dedykowane wyłącznie organizacjom pozarządowym realizowane będą niewielkie inicjatywy, które na bazie lokalnych zasobów mobilizować będą mieszkańców do wspólnych działań w różnych sferach życia społecznego, w szczególności zaś dzieci, młodzież i osoby starsze,
- ubóstwa, bezrobocia, niskiego statusu materialnego wielu rodzin (masowo korzystających z pomocy społecznej), które często prowadzi do tzw. wykluczenia. W ramach przedsięwzięcia *Aktywna Integracja w Dolinie Noteci* nastąpi wsparcie dla osób/rodzin zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem poprzez niewielkie projekty aktywizujące zarówno społecznie jak i zawodowo - aktywna integracja w ramach klubów pracy, klubów samopomocy, młodzieżowych itp., projekty dające umiejętności niezbędne na rynku pracy, czy z zakresu animacji kształtujące i rozwijające umiejętności osobiste i społeczne osób, które mają trudności w pełnej integracji z otoczeniem (podniesienie poziomu wiedzy, świadomości, umiejętności, kompetencji społecznych oraz motywacji do zmian).

Cel szczegółowy 1.3. *„Poprawa stanu infrastruktury służącej ożywieniu społeczno – gospodarczemu Doliny Noteci do roku 2023 "* odnosi się do zdiagnozowanych problemów:

- degradacji wielu obszarów (zwłaszcza obszarów wiejskich), która wynika zarówno z zaniechania bieżących remontów i odnowy infrastruktury, jak i braku dostosowania struktur przestrzennych oraz ich funkcji do nowych zmieniających się w czasie potrzeb. Dodatkowo obszary zdegradowane zamieszkują często grupy społeczności lokalnej ekonomicznie słabe, co obciąża je trudną problematyką społeczną (bezrobocie, ubóstwo, problemy wychowawcze, itp.) i prowadzi do zjawiska wykluczenia. W ramach Przedsięwzięcia IV *Infrastruktura dla włączenia społecznego* zaplanowano zatem realizację inwestycji z zakresu rewitalizacji (remonty i modernizacja obiektów, oraz ich adaptacja na cele społeczne, itp.), które służyć będą inicjatywom proponowanych w ramach Przedsięwzięcia *„Aktywna Integracja w Dolinie Noteci"*
- związanych z utrudnionym dostępem do lokalnej infrastruktury: turystycznej, rekreacyjnej i kulturowej, która niewątpliwie sprzyja lokalnym inicjatywom opisanym w ramach celu 1.2 i pobudzaniu aktywności. Nie przypadkowa jest zatem sama nazwa Przedsięwzięcia V „Infrastruktura dla lokalnych inicjatyw", w ramach którego realizowane będą głównie przez lokalne samorządy projekty infrastrukturalne w ramach Przedsięwzięcia V Infrastruktura dla lokalnych inicjatyw (infrastruktura ogólnodostępna i niekomercyjna).

Powyższe potwierdza, iż wybór celów i przedsięwzięć jest uzasadniony w odniesieniu do diagnozy problemów, grup docelowych i obszarów interwencji.

Szczegółowe rozwiązania w odniesieniu do poszczególnych przedsięwzięć LSR, określone w toku prac nad dokumentem opisano w dalszej części tego rozdziału pn. *Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem.*

Poniżej zawarto matrycę logiczną powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników, która w syntetyczny sposób przedstawia planowaną drogę realizacji i weryfikacji LSR od momentu zdiagnozowania problemów lokalnych społeczności aż do ich rozwiązania w postaci konkretnych wymiernych produktów i rezultatów w ramach poszczególnych przedsięwzięć LSR.

Tabela 21. Matryca logiczna (powiazania diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników)

Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczno-ekonomiczne	Cel ogólny	Cele szczegółowe	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływanie	Czynniki Zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników
• Niski poziom rozwoju lokalnej przedsiębiorczości (mało miejsc) pracy, • trwale wysoki, poziom bezrobocia, • mało firm na 10 tys. mieszkańców • mało miejsc noclegowych	Budowanie potencjału dla rozwoju lokalnej gospodarki, pobudzania oddolnych inicjatyw i tworzenia miejsc pracy	1.1 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości do roku 2023	**1.1.1 PRZEDSIĘBIORCZA DOLINA NOTECI**	Liczba utworzonych przedsiębiorstw mierzona w tabeli wskaźnikowej liczbą operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa w ramach środków LSR	Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach LSR	Wzrost liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności Zwiększenie liczby udzielonych noclegów na 1000 stałych mieszkańców Zmniejszenie liczby osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej Zwiększenie liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych	**Ryzyko:** - zła koniunktura gospodarcza w kraju - spadek aktywności gospodarczej mieszkańców obszaru LSR; poszukiwanie nowych, alternatywnych źródeł dochodu, - osoby bezrobotne (wskazane w LSR jako grupy defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy) nie będą zainteresowane podejmowaniem działań zwiększających ich szansę na rynku pracy
				Liczba rozwiniętych przedsiębiorstw mierzona w tabeli wskaźnikowej liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa w ramach środków LSR			
• spadek aktywności lokalnych organizacji i ich zaangażowania w realizację inicjatyw wykorzystujących lokalne zasoby		1.2 Pobudzenie aktywności mieszkańców służącej oddolnym inicjatywom i włączeniu społecznemu do roku 2023	**1.2.1 AKTYWNI DLA SIEBIE I REGIONU**	Liczba szkoleń z zakresu ochrony środowiska i/lub zmian klimatu zrealizowanych w ramach LSR	Liczba osób przeszkolonych w zakresie ochrony środowiska i/lub zmian klimatu w tym liczba osób z grup defaworyzowanych w ramach LSR		**Ryzyko:** - niskie zainteresowanie osób starszych oraz dzieci i młodzieży nowymi formami aktywizacji z wykorzystaniem lokalnych zasobów

• niska aktywność mieszkańców, • niedostateczna oferta zagospodarowania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży oraz osób starszych • brak pozytywnych wzorów • słaba promocja i wykorzystanie lokalnych zasobów historycznych, kulturowych, przyrodniczych • słaba oferta kulturalna poza ośrodkami miejskimi • niska świadomość ekologiczna mieszkańców				Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	Liczba osób odwiedzających zabytki i obiekty		- niekorzystny klimat zewnętrzny oraz otoczenie prawne dla tworzenia, funkcjonowania i finansowania działalności organizacji
				Liczba wydawnictw informacyjno – promocyjnych nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów zrealizowanych w ramach LSR	Liczba odbiorców wydawnictw informacyjno – promocyjnych nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów zrealizowanych w ramach LSR		
				Liczba wydarzeń promocyjnych lub kulturalnych zrealizowanych ze środków LSR nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów, w tym w zakresie turystyki i rekreacji.	Liczba odbiorców wydarzeń promocyjnych lub kulturalnych zrealizowanych ze środków LSR nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów, w tym w zakresie turystyki i rekreacji.		
				Liczba przedsięwzięć edukacyjnych i/lub rekreacyjnych nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów zrealizowanych w ramach LSR	Liczba odbiorców przedsięwzięć edukacyjnych i/lub rekreacyjnych nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów zrealizowanych w ramach LSR		
				Liczba LGD uczestniczących w	Liczba projektów skierowanych do		

				projektach współpracy w ramach LSR	następujących grup docelowych: - przedsiębiorcy, - grupy defaworyzowane (określone w LSR), - młodzież, -turyści, - inne		
				Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej			
• wiele rodzin korzystających z pomocy społecznej • ubóstwo • trwale wysoki poziom bezrobocia, • niskie kwalifikacje zawodowe osób bezrobotnych • niski status materialny rodzin			**1.2.2 AKTYWNA INTEGRACJA W DOLINIE NOTECI**	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem programie	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym **poszukujących** pracy po opuszczeniu programu		**Ryzyko:** - małe zainteresowanie lokalnych przedsiębiorców organizacją staży i praktyk zakończonych zatrudnieniem - małe zainteresowanie osób bezrobotnych oraz zagrożonych ubóstwem i lub wykluczeniem społecznym wszelką aktywnością również na rynku pracy (żeby chciało się chcieć).
					Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym **pracujących** po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)		
					Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna		
• wiele obszarów i obiektów		1.3 Poprawa stanu infrastruktury służącej ożywieniu	**1.3.1**	Liczba wspartych obiektów infrastruktury	Liczba osób korzystających ze		**Ryzyko:**

zdegradowanych wymagających odnowienia, zagospodarowania na inne cele np. społeczne • ubóstwo i bezrobocie • niedostateczny dostęp do infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturowej,		społeczno – gospodarczemu Doliny Noteci do roku 2023	**INFRASTRUKTURA DLA WŁĄCZENIA SPOŁECZNEGO**	zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	zrewitalizowanych obszarów		- nieopracowanie przez JST Gminnych Programów Rewitalizacji
			1.3.2 INFRASTRUKTURA DLA LOKALNYCH INICJATYW	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej dofinansowanych w ramach LSR	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej dofinansowanej w ramach LSR		**Ryzyko:** - pogarszająca się sytuacja budżetowa potencjalnych Wnioskodawców zwłaszcza jednostek samorządu terytorialnego (graniczne poziomy zadłużenia)
				Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury kulturalnej dofinansowanych w ramach LSR	Liczba osób odwiedzających zabytki lub obiekty dofinansowane w ramach LSR		

2. Wykazanie zgodności celów z celami programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR.

Tabela 22. Zgodność celów LSR z celami programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR.

	Zgodność z celami PROW na lata 2014-2020	Zgodność z celami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020
Cel ogólny LSR	**Budowanie potencjału dla rozwoju lokalnej gospodarki, pobudzania oddolnych inicjatyw i tworzenia miejsc pracy**	
Cel programu	**Cel szczegółowy 6B** „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich" w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich"	**Cel tematyczny 9.** Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją
Cel szczegółowy LSR		
C 1.1. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości do 2023 roku	**Cel szczegółowy 6B** „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich" w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich" *Cel C1.1 zakłada rozwój gospodarczy obszaru LSR poprzez działania ukierunkowane w szczególności na wsparcie grup defaworyzowanych ze względu na dostęp do rynku pracy - pomoc w założeniu własnej działalności gospodarczej (premia na rozpoczęcie działalności) jak również wsparcie inwestycyjne istniejących lokalnych przedsiębiorstw (dotacja na rozwój).* **Cele przekrojowe PROW** – ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu, innowacyjność *Cele przekrojowe realizowane będą poprzez premiowanie (preferencje) na kryteriach wyboru operacji innowacyjnych, a także z zastosowaniem rozwiązań pro-środowiskowych czy pro-klimatycznych oraz przyczyniających się do utworzenia zielonych miejsc pracy*	**Oś Priorytetowa 7** **Cel szczegółowy 1:** Ożywienie społeczne i gospodarcze na obszarach objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju *Wprawdzie C.1.1 nie będzie realizowany bezpośrednio ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego jednakże niewątpliwie poprzez zaplanowane w ramach celu wsparcie istniejących przedsiębiorstw (dotacja na rozwój firmy) w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich będzie pośrednio realizowało również cel szczegółowy RPO .*
C 1.2. Pobudzenie aktywności mieszkańców służącej oddolnym inicjatywom i włączeniu społecznemu do 2023 roku	**Cel szczegółowy 6B** „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich" w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich" *Realizacja celu C.1.2 zakłada niewielkie projekty (granty) ukierunkowane w szczególności na aktywizację (włączenie społeczne) wskazanych w diagnozie grup defaworyzowanych (dzieci i młodzież, osoby starsze) podlegających różnego typu wykluczeniom.* **Cele przekrojowe PROW** – ochrona środowiska, ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu, innowacyjność *Cele przekrojowe realizowane będą poprzez premiowanie (preferencje), na kryteriach wyboru operacji wykazujących nowatorskie wykorzystanie lokalnych zasobów, działań czy sposobów realizacji a także rekomendowanie działań w zakresie podnoszenia wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych (m.in. szkolenia z zakresu ochrony środowiska i zmian klimatycznych)*	**Oś Priorytetowa 11** **Cel szczegółowy 1:** Wzrost aktywizacji społeczno - zawodowej mieszkańców objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju *Realizacja celu C.1.2 zakłada także niewielkie projekty (granty) ukierunkowane bezpośrednio na wsparcie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (wskazanych w LSR równocześnie jako grupy defaworyzowane), w tym wsparcie na lokalnym rynku pracy (aktywizację społeczno – zawodową w wymiarze zatrudnienowym) oraz pomoc osobom zagrożonym ubóstwem lub wykluczeniem w pełnieniu ról społecznych (aktywna integracja o charakterze środowiskowym, działania samopomocowe, rozwój usług społecznych ułatwiających włączenie na rynku pracy, itp.). Dodatkowo przewidziano preferencje dla projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe (aktywizacja społeczna mieszkańców poprzez włączenie w działania lokalnych NGO).*

C 1.3. Poprawa stanu infrastruktury służącej ożywieniu społeczno – gospodarczemu Doliny Noteci do 2023 roku	**Cel szczegółowy 6B** „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich" w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich" *W ramach Celu C.1.3 przewidziano inwestycje w rozwój ogólnodostępnej infrastruktury (kulturalnej, turystycznej, rekreacyjnej) w znacznym stopniu przyczyniającej się do rozwoju lokalnych inicjatyw, a tym samym powiązanych z innymi inicjatywami realizowanymi na rzecz mieszkańców oraz pobudzających ich aktywność do realizacji wspólnych działań, co niewątpliwie sprzyjać będzie włączeniu społecznemu szczególnie środowisk podlegających różnego typu wykluczeniem. Rozwój infrastruktury to także szansa na ożywienie gospodarcze obszaru.* **Cele przekrojowe PROW** – ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu, innowacyjność *Cele przekrojowe realizowane będą poprzez inwestycje w rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej, zachowanie dziedzictwa lokalnego (w tym służących ekoturystyce), a także premiowanie na kryteriach wyboru operacji innowacyjnych o zasięgu LSR oraz inwestycji z zastosowaniem rozwiązań pro-środowiskowych czy pro-klimatycznych.*	**Oś Priorytetowa 7** Cel szczegółowy 1: Ożywienie społeczne i gospodarcze na obszarach objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju *Cel C.1.3 zakłada również wprost inwestycje infrastrukturalne przyczyniające się rewitalizacji społeczno – gospodarczej miejscowości wiejskich o dużej koncentracji problemów społeczno-gospodarczych Projekty rewitalizacyjne w ramach celu C.1.3 muszą być powiązane z projektami w ramach celu C 1.2. w zakresie wsparcia dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym co sprzyjać będzie niewątpliwie ożywieniu społecznemu. Rozwój lokalnej infrastruktury to jednocześnie poprawa jakości życia mieszkańców, zwłaszcza na obszarach zdegradowanych obciążonych dodatkowo problematyką społeczną (ubóstwo, bezrobocie, itp.), a także szansa na ożywienie gospodarcze obszaru.*

Podsumowując stwierdzić należy, iż cele LSR służą wprost realizacji instrumentu „rozwój lokalny kierowany przez społeczność" przewidzianego w Umowie Partnerstwa oraz podążających za nią programach operacyjnych. LGD opracowując LSR z szerokim udziałem lokalnej społeczności, realizuje niewątpliwie podejście RLKS. Cel ogólny i szczegółowe LSR służą realizacji celów określonych zarówno dla PROW 2014-2020 jak i RPOWK-P 2014-2020, w ramach których planowane jest finansowanie LSR.

3. Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania.

Tabela 23. Źródła finansowania w ramach celów LSR

Cel ogólny LSR	Cele szczegółowe	Źródło finansowania
Budowanie potencjału dla rozwoju lokalnej gospodarki, pobudzania oddolnych inicjatyw i tworzenia miejsc pracy	1.1 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości do roku 2023	PROW 2014-2020
	1.2 Pobudzenie aktywności mieszkańców służącej oddolnym inicjatywom i włączeniu społecznemu do roku 2023	PROW 2014-2020 RPO WK-P Oś priorytetowa 11
	1.3 Poprawa stanu infrastruktury służącej ożywieniu społeczno – gospodarczemu Doliny Noteci do roku 2023	PROW 2014-2020 RPO WK-P Oś priorytetowa 7

4. Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS, a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem.

Nazwa przedsięwzięcia I

PRZEDSIĘBIORCZA DOLINA NOTECI

Przedsięwzięcie przyczyni się do realizacji:

CELU OGOLNEGO 1
Budowanie potencjału dla rozwoju lokalnej gospodarki, pobudzania oddolnych inicjatyw i tworzenia miejsc pracy

CELU SZCZEGÓŁOWEGO 1.1
Rozwój lokalnej przedsiębiorczości do roku 2023

Źródło finansowania:

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Poddziałanie: 19.2 – Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność
Wsparcie w ramach ww. przedsięwzięcia udzielane będzie zgodnie z zapisami rozporządzenia wykonawczego do ww. działania.
Fundusz: Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia oraz sposób realizacji

Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane w LSR problemy związane głównie z wysokim bezrobociem, małą liczbą miejsc pracy i stosunkowo niskim wskaźnikiem przedsiębiorczości.

Rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia jest jedną z form skutecznego przeciwdziałania bezrobociu, podnoszenia poziomu aktywności zawodowej społeczeństwa, a także stymulowania rozwoju ekonomicznego i społecznego regionów. Planowane przedsięwzięcie służyć będzie promocji oraz wspieraniu inicjatyw i rozwiązań zmierzających do tworzenia nowych miejsc pracy oraz budowy postaw kreatywnych, służących rozwojowi przedsiębiorczości i samozatrudnienia (zwłaszcza w odniesieniu do grup wskazanych w LSR jako defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy tj. kobiet, osób bezrobotnych w wieku 25-34 lata, osób bezrobotnych o niskich kwalifikacjach, długotrwale bezrobotnych – powyżej 6 miesięcy).

Wsparcie realizowane w ramach **Przedsięwzięcia I Przedsiębiorcza Dolina Noteci** kierowane będzie zatem do:

1) osób fizycznych, które mają zamiar rozpocząć własną działalność gospodarczą i będzie obejmowało pomoc finansową w postaci jednorazowej **premii na rozpoczęcie działalności gospodarczej** w wysokości 50 tys. zł.
2) istniejących mikro i małych przedsiębiorstw, które mają zamiar inwestować w rozwój i będzie obejmowało pomoc finansową w formie **dotacji w wysokości nie większej niż 50% kosztów kwalifikowalnych** operacji (projektu), przy czym pomoc przyznawana jest do limitu, który w okresie realizacji LSR wynosi 300 tys. zł na jednego beneficjenta, przy czym minimalna wartość dofinansowania operacji (projektu) w ramach LSR wynosi nie mniej niż 50 tys. zł

Wsparcie obejmować będzie także podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w zakresie podejmowania lub rozwijania działalności gospodarczej (tylko jako element towarzyszący operacji w zakresie podejmowania lub rozwijania działalności gospodarczej).

W przypadku wsparcia w zakresie rozwijania działalności gospodarczej oraz w odniesieniu do zakładania działalności gospodarczej zawsze wymagane jest utworzenie przynajmniej 1 miejsca pracy (w tym samozatrudnienie).

W ramach przedsięwzięcia, mając w szczególności na uwadze doświadczenia we wdrażaniu LSR w okresie 2007-2013 oraz rekomendacje mieszkańców obszaru LSR (patrz analiza SWOT), co do poszerzenia spektrum wspieranych działalności o branże inne niż związane z turystyką czy rekreacją, planuje się działania ukierunkowane na wsparcie tworzenia i rozwoju lokalnych przedsiębiorstw różnych branż. W szczególności jednak, z uwagi na specyfikę obszaru LSR i jego potencjał, mając na uwadze rekomendacje wynikające ze spotkań branżowych (konsultacji) z lokalnymi przedsiębiorcami premiowane przez LGD będą operacje:
1. rozwijające na obszarze LSR działalność usługową związaną z turystyką i/lub rekreacją,
2. rozwijające na obszarze LSR szeroko rozumianą działalnością produkcyjną (tworzącą miejsca pracy),
3. ukierunkowane na tworzenie tzw. zielonych miejsc pracy, tj. wykorzystujące zasoby naturalne obszaru LSR.

Mając na uwadze powyższe określono, iż LSR integrować będzie w szczególności następujące branże działalności gospodarczej (rozumiane jako sekcje PKD):

Sekcja C - przetwórstwo przemysłowe - PRODUKCJA
Sekcja I - działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi -TURYSTYKA
Sekcja R - Działalność związana z kulturą rozrywką i rekreacją – REKREACJA

W ramach LSR **nie będą wspierane działalności** wskazane w rozporządzeniu wykonawczym do poddziałania 19.2. PROW na lata 2014-2020 jako niekwalifikujące się do wsparcia oraz dodatkowo działalności związane **z handlem hurtowym i detalicznym.** Realizowane w ramach LSR operacje (projekty) nie mogą negatywnie oddziaływać na środowisko.

Innowacyjność realizowanych operacji – w ramach przedsięwzięcia przewidziano preferencje dla operacji innowacyjnych, tj. oryginalnych w skali lokalnej, co ma swoje odzwierciedlenie w lokalnych kryteriach wyboru. Innowacja rozumiana jest jako: dostarczenie usługi lub produktu (w tym turystycznego); i/lub zrealizowanie inwestycji; i/lub nowatorskie wykorzystanie lokalnych zasobów i surowców; i/lub wykorzystanie technologii w procesie produkcji / świadczenia usługi; i/lub rozwój nowych rynków zbytu dotychczas nie znanych/stosowanych na obszarze LSR.

Grupy docelowe (odbiorcy) przedsięwzięcia:
Mieszkańcy obszaru objętego LSR, w szczególności grupy wskazane w LSR jako grupy defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy, planujący podjąć działalność gospodarczą a także istniejące mikro i małe przedsiębiorstwa z obszaru LSR.

Kwota wsparcia w ramach LSR:

- podejmowanie działalności gospodarczej - premia w wysokości 50 tys. zł;
- rozwijanie działalności gospodarczej:
    - maksymalny poziom dofinansowania nie wyższy niż 50 % kosztów kwalifikowanych;
    - minimalna kwota dofinansowania projektu – 50 tys. zł;
    - limit pomocy na beneficjenta – 300 tys. zł;

Tryb wyboru projektów przez LGD (forma wdrożenia): tryb konkursowy
Kwota LSR przewidziana na realizację przedsięwzięcia: 5 000 000,00 zł (w tym: 1 mln zł – podejmowanie działalności gospodarczej, 4 mln zł rozwijanie działalności gospodarczej)

Uzasadnienie przyjętego poziomu wsparcia:

1. Wysokość premii na rozpoczęcie działalności gospodarczej (50 tys. zł) została dookreślona przez LGD na podstawie:

- informacji dot. średniego poziomu dofinansowania projektów w województwie kujawsko-pomorskim w ramach działania 6.2 „Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia" Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013 udostępnionej LGD przez Toruńską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A., która była realizatorem 3 projektów w ramach ww. działania. Zgodnie z przedłożonym pismem TARR S.A. średnia wysokość dotacji na uruchomienie działalności gospodarczej wynosiła w woj. kujawsko-pomorskim w perspektywie 2007-2013 nieco ponad 35 tys. zł;
- konsultacji z Powiatowym Urzędem Pracy w Nakle nad Notecią – wg danych PUP średnia kwota, deklarowana przez osoby bezrobotne, ubiegające się o jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej, które uruchomiły działalność przy wsparciu finansowym PUP to ok. 24 tys. zł;
  Z doświadczenia PUP w udzielaniu wsparcia osobom bezrobotnym w zakresie rozpoczynania działalności gospodarczej wynika jednak, iż w warunkach powiatu nakielskiego kwota 40 tys. zł byłaby najbardziej adekwatna do potrzeb osób rozpoczynających działalność gospodarczą.

Ostatecznie z uwagi na konieczność zachowania minimalnych wymagań PROW 2014-2014 (tj. całkowita wartość operacji realizowanych poza projektem grantowym wynosi co najmniej 50 tys. zł) kwotę premii dla rozpoczynających działalność gospodarczą w ramach środków LSR ustalono na poziomie 50 tys. zł.

2. Uzasadnienie przyjętego poziomu do 50% kosztów kwalifikowalnych w przypadku rozwijania działalności gospodarczej - w obecnym okresie programowania 2014-2020 LGD jako jedne z nielicznych podmiotów wdrażających fundusze UE będą miały w swojej dyspozycji instrumenty dotacyjne. Dotacja w odróżnieniu od proponowanych innych form jak kredyty, pożyczki czy inne instrumenty zwrotne daje niewątpliwie przedsiębiorcy silny impuls inwestycyjny. Taka forma przełoży się niewątpliwe na wzrost zainteresowania przedsiębiorców realizacją projektów w ramach LSR, a tym samym szansą na zdobycie przez nich przewagi konkurencyjnej na lokalnym i globalnym rynku. Dodatkowo bariera 50% dofinansowania gwarantuje poważne zaangażowanie się przedsiębiorców we własną działalność, a nie tylko dążenie do osiągnięcia celu jakim jest pozyskanie maksymalnych środków z UE.

Powyższe poziomy wsparcia uzyskały pełną akceptację lokalnych społeczności, zarówno środowiska przedsiębiorców, jak i pozostałych mieszkańców uczestniczących w konsultacjach LSR (patrz: Rozdział II. Partycypacyjny charakter LSR).

Nazwa przedsięwzięcia II

AKTYWNI DLA SIEBIE I REGIONU

Przedsięwzięcie przyczyni się do realizacji:

CELU OGOLNEGO 1

Budowanie potencjału dla rozwoju lokalnej gospodarki, pobudzania oddolnych inicjatyw i tworzenia miejsc pracy

CELU SZCZEGÓŁOWEGO 1.2

Pobudzenie aktywności mieszkańców służącej oddolnym inicjatywom i włączeniu społecznemu do roku 2023

Źródło finansowania:

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Poddziałanie: 19.2 – Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność
oraz
Poddziałanie: 19.3 - Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania
Wsparcie w ramach ww. przedsięwzięcia udzielane będzie zgodnie z zapisami rozporządzeń wykonawczych do ww. działań.
Fundusz: Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia oraz sposób realizacji

Wdrażane Przedsięwzięcie będzie odpowiedzią na zdiagnozowane w LSR problemy związane w szczególności z niską aktywnością mieszkańców, niedostateczną ofertą zagospodarowania czasu wolnego zwłaszcza dla osób starszych a także dzieci i młodzieży oraz niewykorzystanym potencjałem w postaci wielu organizacji pozarządowych i spadkiem ich aktywności szczególnie zauważalnym w ostatnim czasie.
Przy wdrażaniu **Przedsięwzięcia II** wykorzystane zostaną lokalne zasoby kulturowe, geograficzne, przyrodnicze, tożsamość i dziedzictwo obszaru LSR oraz potencjał jego mieszkańców, zwłaszcza skupionych w lokalnych organizacjach.
Działania realizowane w ramach przedsięwzięcia ukierunkowane będą na integrację mieszkańców obszaru w szczególności zaś wskazanych w LSR jako grupy de faworyzowane, tj.: osoby starsze (powyżej 55 roku życia), a także dzieci i młodzież (do 25 roku życia).

Powyższemu służyć będą 2 rodzaje działań:

1. INICJATYWY LOKALNYCH ORGANIZACJI - wykorzystujące lokalny potencjał historyczny, kulturowy, przyrodniczy czy turystyczny - podejmowane na rzecz zmiany postaw mieszkańców tj. aktywizowanie do pełnienia ról społecznych i włączenia we wspólne działania. W szczególności preferowane będą inicjatywy ukierunkowane na wsparcie grupy defaworyzowanej tj. dzieci i młodzieży oraz osób starszych.
Inicjatywy te wdrożone zostaną w LSR za pomocą mechanizmu **projektów grantowych**, w których Grantobiorcami (realizatorami grantów) na podstawie umowy o powierzenie grantu zawartej bezpośrednio z LGD będą mogły być jedynie:

- lokalne organizacje pozarządowe posiadające osobowość prawną (wpis do KRS),
- jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym ustawy przyznają zdolność prawną (w tym Koła Gospodyń Wiejskich będące w strukturach Związku Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych)

posiadające siedzibę lub zarejestrowany oddział/ koło na obszarze objętym LSR (zgodnie ze statutem lub innym dokumentem regulującym zasady funkcjonowania).
O dofinansowanie grantu nie będą mogły ubiegać się jednostki sektora finansów publicznych oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą.
W ramach Przedsięwzięcia planuje się realizację Projektów Grantów w zakresach wymienionych w PROW na lata 2014-2020:

- wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, a także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych,
- zachowanie dziedzictwa lokalnego,
- promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych.

Projekty grantowe będą mogły obejmować powyższe zakresy łącznie lub też dotyczyć każdego zakresu z osobna.

Lista rekomendowanych zadań planowanych do realizacji w ramach grantu:

- organizacja kursów, szkoleń, warsztatów, wizyt studyjnych i innych działań edukacyjnych nawiązujących do lokalnych tradycji i dziedzictwa kulturowego Krajny i Pałuk, jak również wykorzystujących potencjał turystyczny obszaru LSR,
- organizacja wydarzeń i imprez kulturalnych i promocyjnych (z wyłączeniem wydarzeń i imprez cyklicznych),
- opracowanie i wydanie materiałów promocyjnych, m.in. folderów, albumów fotograficznych, filmów promocyjnych, monografii, przewodników, widokówek, kalendarzy imprez kulturalnych planowanych w regionie i innych publikacji,
- szkolenia, warsztaty i inne działania edukacyjne ukierunkowane na podnoszenie wiedzy mieszkańców obszaru LSR w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych (promowanie postaw prośrodowiskowych i proklimatycznych),
- inne działania w zakresach opisanych powyżej.

Powyższa lista nie stanowi katalogu zamkniętego.

Innowacyjność realizowanych operacji – w ramach przedsięwzięcia przewidziano preferencje dla operacji innowacyjnych tj. oryginalnych w skali lokalnej, co ma swoje odzwierciedlenie w lokalnych kryteriach wyboru. Innowacja rozumiana jako: nowatorskie wykorzystanie lokalnych zasobów i /lub działań, sposobów realizacji dotychczas nie stosowanych na obszarze LSR.
Grupy docelowe (odbiorcy): Mieszkańcy obszaru objętego LSR w szczególności grupy wskazane w LSR jako grupy defaworyzowane: dzieci i młodzież (do 25 roku życia) oraz osoby starsze (powyżej 55 roku życia).
Tryb wyboru projektów przez LGD (forma wdrożenia): projekty grantowe
Limity i ograniczenia:

Wysokość pomocy	Minimalna wartość dofinansowania tj. grantu – 5 tys. zł Maksymalna wartość dofinansowania tj. grantu – 20 tys. zł
Maksymalny % poziomu współfinansowania (kwota wsparcia w ramach LSR):	do 100% kosztów kwalifikowalnych
Wkład własny Wnioskodawcy:	nie jest wymagany

Kwota LSR przewidziana na realizację działania (granty): w okresie realizacji LSR LGD planuje zrealizować kilka projektów grantowych realizujących cel szczegółowy dla Przedsięwzięcia II Aktywni dla Siebie i Regionu, na łączną kwotę 600 000 zł.

2. PROJEKTY WSPÓLPRACY – działaniem wspierającym przedsięwzięcie będzie realizacja przez Lokalną Grupę Działania 2 projektów współpracy (w tym 1-go współpracy międzynarodowej):
Projekt współpracy nr 1 „Cztery pory roku na Krajnie"
Rodzaj współpracy oraz jej partnerzy: Projekt współpracy międzyregionalnej 4 LGD położonych w granicach historycznej Krajny tj.: Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk", Stowarzyszenia NASZA KRAJNA, Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Krajna Złotowska oraz Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Krajna nad Notecią".

Cel ogólny projektu: Promocja potencjału historycznego, kulturowego i przyrodniczego obszaru Krajny.

Cele szczegółowe projektu:

- odkrywanie nowych zainteresowań oraz ciekawych form spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież, które przyczynią się do pielęgnowania tradycji kulturowych regionu Krajny,
- wzrost zainteresowania lokalnych społeczności własnym regionem,
- zwiększenie aktywności i zaangażowania dzieci i młodzieży w życie społeczno-kulturowe obszaru partnerskich LGD.

Partnerzy projektu zakładają realizację kilku wzajemnie uzupełniających się działań, tj.:

- opracowanie aplikacji mobilnej promującej walory Krajny,
- opracowanie Leksykonu Krajny - wspólnego dla obszaru Krajny wydawnictwa zawierającego wszystkie informacje kulturowe, historyczne, przyrodnicze,
- przeprowadzenie kulinarnych zajęć edukacyjnych dla dzieci i młodzieży o charakterze edukacji regionalnej u wszystkich partnerów projektu,
- organizacja wydarzeń promocyjnych nawiązujących do tradycji regionu Krajny oraz konferencji podsumowującej projekt.

Grupa docelowa: mieszkańcy obszaru objętego LSR, w szczególności dzieci i młodzież
Szacowany koszt każdego z partnerów projektu współpracy: 60 tys. zł

Projekt współpracy nr 2 „Wioski tematyczne sposobem na aktywizację lokalnych społeczności i promocję regionu"
Rodzaj współpracy oraz jej partnerzy: Projekt współpracy międzynarodowej realizowany przez 5 LGD:
Partnerzy z Polski: Partnerstwo „Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie", Stowarzyszenie NASZA KRAJNA, Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Podgrodzie Toruńskie", Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk"
Partner zagraniczny: Lokalna Grupa Działania "Laura" z Chorwacji (LAG LAURA)

Cel ogólny projektu: Aktywizacja i integracja mieszkańców gmin poprzez upowszechnienie idei tworzenia wsi tematycznych.

Cele szczegółowe projektu:

- wykorzystanie potencjału, umiejętności i pomysłów mieszkańców wsi oraz infrastruktury i przestrzeni danej miejscowości do zbudowania produktu turystycznego w postaci wioski tematycznej;
- wzmocnienie oferty turystycznej obszaru partnerskich LGD;
- wyzwolenie mechanizmu przedsiębiorczości w mieszkańcach obszarów wiejskich;
- integracja mieszkańców obszaru LSR wokół wspólnego celu;
- pobudzenie lokalnych inicjatyw mieszkańców na obszarach partnerskich LGD.

Partnerzy projektu zakładają realizację kilku wzajemnie uzupełniających się działań, które służyć będą wzmocnieniu oferty istniejących, jak również rozwojowi nowych produktów w postaci wiosek tematycznych. Partnerzy krajowi planują realizację następujących działań:

- Organizację seminarium inaugurującego projekt „Wioski tematyczne sposobem na aktywizację lokalnych społeczności".

- Przeprowadzenie wizyt diagnostycznych, tj. spotkań w sołectwach zainteresowanych udziałem w projekcie (identyfikacja potencjalnych uczestników wyjazdu i warsztatów).
- Study tour (prezentacja dobrych praktyk):
  - po wioskach tematycznych Borów Tucholskich;
  - po atrakcjach Ekomuzeum Doliny Noteci.
- Organizację warsztatów tematycznych (tematy uzależnione od potrzeb danego LGD), których efektem będzie opracowanie koncepcji produktów turystycznych w postaci wiosek tematycznych i ew. działania pilotażowe lub wzmocnienie oferty istniejących wsi tematycznych (oferty wspólne, materiały promocyjne).
- Organizację szkolenia „Animator gier i zabaw". Szkolenie pozwoli zarówno na uatrakcyjnienie, jak i podniesienie poziomu ofert turystycznych wiosek tematycznych.
- Wyjazd szkoleniowy „Lepszy przykład niż wykład" do Chorwacji (wspólny dla partnerów z Polski). W trakcie wyjazdu odbędą się międzynarodowe warsztaty budowania produktów turystycznych z wykorzystaniem lokalnych zasobów.

Poszczególne działania będą realizowane na obszarze partnerskich LGD w części lub całości.
Grupa docelowa: mieszkańcy obszaru objętego LSR
Szacowany koszt **Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk"** : 140 000,00 zł

Kwota LSR przewidziana na realizację całego działania (projekty współpracy): 200 000, zł
Wskaźniki realizacji projektów współpracy zgodnie z listą wskaźników PROW:
Produkty: liczba zrealizowanych projektów współpracy – 2 (w tym: projektów współpracy międzynarodowej – 1), liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy – 7 (przy założeniu, że każda LGD liczona jest raz niezależnie w ilu projektach współpracy uczestniczy), Rezultaty: liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: - przedsiębiorcy, - grupy defaworyzowane (określone w LSR), - młodzież, -turyści, - inne – 2 projekty

Nazwa przedsięwzięcia III

AKTYWNA INTEGRACJA W DOLINIE NOTECI

Przedsięwzięcie przyczyni się do realizacji:

CELU OGÓLNEGO 1
Budowanie potencjału dla rozwoju lokalnej gospodarki, pobudzania oddolnych inicjatyw i tworzenia miejsc pracy

CELU SZCZEGÓŁOWEGO 1.2
Pobudzenie aktywności mieszkańców służącej oddolnym inicjatywom i włączeniu społecznemu do roku 2023

Źródło finansowania:
Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020
Oś Priorytetowa 11 – Rozwój lokalny kierowany przez społeczność
Fundusz: Europejski Fundusz Społeczny
Przedsięwzięcie realizowane będzie zgodnie z zapisami Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014-2020 a także Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-202 oraz innych regulacji mających zastosowanie do Osi 11 RPO

Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia oraz sposób realizacji

Przedsięwzięcie dotyczy działań na rzecz włączenia społecznego osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Odpowiadając na problemy wskazane w diagnozie oraz analizie SWOT, zwłaszcza w kontekście długotrwale utrzymującego się poziomu bezrobocia i idącego w ślad za nim wysokiego odsetka osób korzystających z pomocy społecznej, ubóstwa, a także niskiej aktywności społecznej mieszkańców obszaru LSR działania w ramach **Przedsięwzięcia III** koncentrować się będą na aktywizacji społeczno-zawodowej mieszkańców obszaru LSR w szczególności osób zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym oraz osób z ich otoczenia.

Przedsięwzięcie ukierunkowane będzie zatem na pomoc osobom, mającym problemy zarówno na rynku pracy, jak i w obszarze życia społecznego. Przedsięwzięcie polegać będzie na realizacji różnego typu działań aktywizujących społecznie i zawodowo, a także działań integrujących osoby zagrożone ubóstwem i wykluczone ze społecznością lokalną i jej najbliższym otoczeniem.

Typy operacji (projektów) możliwych do realizacji w ramach LSR:

- Działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w zakresie wdrożenia rozwiązań z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym takich jak:
  - kluby samopomocy (w tym z programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukację, liderowanie, coaching rówieśniczy),
  - świetlice środowiskowe (w tym z programem socjoterapeutycznym, programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukację, liderowanie, coaching rówieśniczy),

- kluby młodzieżowe (w tym z programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukacje, liderowanie, coaching rówieśniczy),
- kluby pracy,
- aktywizacja społeczno-zawodowa (w tym szkolenia i podnoszące kompetencje i/lub dające nowe umiejętności zawodowe i społeczne),
- i inne z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym.

- Działania wspierające rozwiązania w zakresie organizowania społeczności lokalnej i animacji społecznej z wykorzystaniem m.in.:
  - usług wzajemościowych, samopomocowych,
  - lidera lub animatora aktywności lokalnej oraz obywatelskiej,
  - i inne rozwiązania w zakresie organizowania społeczności lokalnej i animacji społecznej.
- Działania wspierające rozwój gospodarki społecznej i przedsiębiorczości społecznej, w tym: działania animacyjne, budowa i rozwój lokalnych partnerstw publiczno-społecznych na rzecz tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw społecznych i inne wspierające rozwój gospodarki społecznej i przedsiębiorczości społecznej.

Powyższe działania wdrożone zostaną w pełni w LSR za pomocą mechanizmu **projektów grantowych**, w których realizatorami projektów na podstawie umowy o powierzeniu grantu zawartej bezpośrednio z LGD będą mogły być praktycznie wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarcza lub oświatową na podstawie odrębnych przepisów). W szczególności jednak premiowane będą: projekty realizowane przez grantobiorców spoza sektora finansów publicznych jak również projekty wynikające z Gminnego/Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Grupy docelowe (odbiorcy) przedsięwzięcia:
Mieszkańcy miejscowości o dużym nasyceniu negatywnych zjawisk społecznych objętych Gminnymi Programami Rewitalizacji oraz inne osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym z obszaru LSR i ich otoczenie.

Tryb wyboru projektów przez LGD (forma wdrożenia): projekty grantowe
Limity i ograniczenia:

Projekty typu aktywizacja społeczno-zawodowa w wymiarze zatrudnieniowym (w tym szkolenia podnoszące kompetencje i dające nowe umiejętności zawodowe i społeczne)	Maksymalna wartość dofinansowania tj. grantu – 150 tys. zł. Minimalna grupa osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objęta wsparciem w ramach projektu objętego grantem – 15 osób zagrożonych **Minimalny poziom efektywności społeczno – zatrudnieniowej** - 56% (w odniesieniu do osób, rodzin lub środowisk zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym), w tym minimalny poziom efektywności zatrudnieniowej - 22%;
Pozostałe typy projektów	Maksymalna wartość dofinansowania tj. grantu – 50 tys. zł Minimalna grupa osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objęta wsparciem w ramach projektu objętego grantem – 9 osób **Minimalny poziom efektywności społeczno – zatrudnieniowej** - 56% (w odniesieniu do osób, rodzin lub środowisk zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym)
Maksymalny poziom współfinansowania (kwota wsparcia w ramach LSR)	nie wyższy niż 85% (dotyczy wszystkich typów projektów) **Uwaga:** LGD zastrzega sobie możliwość zmiany wysokości maksymalnego wkładu dofinansowania w zależności od zapisów Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko- Pomorskiego na lata 2014-2020. Poziom dofinansowania będzie przez LGD każdorazowo podany w ogłoszeniu o naborze wniosków o powierzenie grantów.

Kwota LSR przewidziana na realizację przedsięwzięcia: w okresie realizacji LSR LGD planuje zrealizować 1 projekt grantowy realizujący cel szczegółowy dla Przedsięwzięcia Aktywna Integracja w Dolinie Noteci na kwotę 3 112 000,00 zł. W ramach projektu grantowego LGD zamierza realizować 2 rodzaje zadań merytorycznych:
1)Wybór projektów objętych grantem - działania w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej,
2)Wybór projektów objętych grantem - działania w zakresie aktywizacji społecznej: aktywna integracja, organizowanie społeczności lokalnej, kluby młodzieżowe oraz animacja społeczna.

Nazwa przedsięwzięcia IV

INFRASTRUKTURA DLA WŁĄCZENIA SPOŁECZNEGO

Przedsięwzięcie przyczyni się do realizacji:

CELU OGOLNEGO 1
Budowanie potencjału dla rozwoju lokalnej gospodarki, pobudzania oddolnych inicjatyw i tworzenia miejsc pracy

CELU SZCZEGÓŁOWEGO 1.3
Poprawa stanu infrastruktury służącej ożywieniu społeczno-gospodarczemu Doliny Noteci do roku 2023

Źródło finansowania:

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020
Oś Priorytetowa 7 – Rozwój lokalny kierowany przez społeczność
Fundusz: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
Przedsięwzięcie realizowane będzie zgodnie z zapisami Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014-2020 a także Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-202 oraz innych regulacji mających zastosowanie do Osi 7 RPO

Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia oraz sposób realizacji

Przedsięwzięcie będzie niewątpliwie odpowiedzią na zidentyfikowane w diagnozie oraz analizie SWOT obszary problemowe związane ze złym stanem lokalnej infrastruktury oraz licznie wskazywanymi w szczególności przez lokalne samorządy obszarami zdegradowanymi, które są wynikiem jak już wskazano na wstępie Rozdziału V zarówno zaniechania bieżących remontów i odnowy infrastruktury, jak i braku dostosowania struktur przestrzennych oraz ich funkcji do nowych zmieniających się w czasie potrzeb. Dodatkowo obszary zdegradowane zamieszkują często grupy społeczności lokalnej ekonomicznie słabe, co obciąża je dodatkowo trudną problematyką społeczną (bezrobocie, ubóstwo, problemy wychowawcze, itp.) i prowadzi do zjawiska wykluczenia.

Wsparcie w ramach Przedsięwzięcia IV mając na uwadze cel ogólny LSR „Budowanie potencjału dla rozwoju lokalnej gospodarki, oddolnych inicjatyw i tworzenia miejsc pracy" ukierunkowane będzie na inwestycje przyczyniające się do rozwoju i podniesienia atrakcyjności obszarów problemowych (zdegradowanych) dla mieszkańców ale również inwestorów, poprzez uporządkowanie przestrzeni, przygotowanie jej do pełnienia funkcji społecznych, kulturalnych, innych (rewitalizacja społeczno – gospodarcza) .

Beneficjentami Przedsięwzięcia będą mogły być wyłącznie podmioty, których operacja (projekt) będzie zgodna z Gminnym Programem Rewitalizacji (GPR) dla obszaru objętego projektem oraz dodatkowo przedmiotowy projekt musi wynikać i być powiązany ze zrealizowanymi, realizowanymi lub planowanymi do realizacji działaniami objętymi wsparciem w ramach EFS (kryterium dostępu). Działania rewitalizacyjne w ramach LSR winny być zatem uzupełnieniem potrzeb wynikających z realizacji projektów w ramach Przedsięwzięcia III LSR - *Aktywna Integracja w Dolinie Noteci (źródło finansowania oś 11 RPO WK-P)*

Obszary wyłączone w ramach LSR: z uwagi na ograniczenia w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 -2020 projekty w ramach niniejszego przedsięwzięcia nie będą mogły być realizowane na obszarach miast należących do obszaru LSR tj.: Kcynia, Mrocza, Nakło nad Notecią i Szubin.

Typy operacji (projektów) możliwych do realizacji w ramach LSR

Działania infrastrukturalne przyczyniające się do rewitalizacji społeczno-gospodarczej miejscowości wiejskich - w szczególności o dużej koncentracji negatywnych zjawisk społecznych - zmierzające do ożywienia społeczno-gospodarczego danego obszaru i poprawy warunków uczestnictwa osób zamieszkujących obszary problemowe w życiu społecznym i gospodarczym.

Operacje rekomendowane dla przedsięwzięcia:

- przebudowa, remont, modernizacja lub adaptacja budynków, obiektów w celu przywrócenia i/lub nadania im nowych funkcji społecznych, gospodarczych, kulturalnych, turystycznych lub rekreacyjnych wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu i zakupem niezbędnego wyposażenia,
- elementem operacji może być także przebudowa dróg gminnych (jedynie jako element towarzyszący).

Powyższa lista nie stanowi katalogu zamkniętego.
Z uwagi na fakt, iż opracowanie LSR zbiegło się w czasie z wejściem w życie ustawy o rewitalizacji, a tym samym przygotowywaniem przez lokalne samorządy wspomnianych powyżej GPR realizacja szczegółowych działań w ramach niniejszego przedsięwzięcia zostanie doprecyzowana w miarę postępujących prac w zakresie GPR. LSR będzie podlegała w tym zakresie niezbędnej aktualizacji.

Innowacyjność realizowanych operacji – w ramach przedsięwzięcia przewidziano preferencje dla operacji innowacyjnych tj. oryginalnych w skali lokalnej, co ma swoje odzwierciedlenie w lokalnych kryteriach wyboru. Innowacja rozumiana jest jako: zrealizowanie inwestycji; i/lub nowatorskie wykorzystanie lokalnych zasobów i surowców; i/lub wykorzystanie technologii dotychczas nie znanych/stosowanych na obszarze LSR.

Beneficjenci (Wnioskodawcy): Realizatorami projektów w ramach przedsięwzięcia będą mogły być praktycznie wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych.

Grupy docelowe (odbiorcy) przedsięwzięcia:

Mieszkańcy obszaru objętego LSR – miejscowości wiejskie objęte Gminnymi Programami Rewitalizacji
Tryb wyboru projektów przez LGD (forma wdrożenia): tryb konkursowy
Maksymalny % poziomu dofinansowania (kwota wsparcia w ramach LSR): nie wyższy niż 85% kosztów kwalifikowanych.
Kwota LSR przewidziana na realizację przedsięwzięcia: 7 667 960,00 zł

Nazwa przedsięwzięcia V

INFRASTRUKTURA DLA LOKALNYCH INICJATYW

Przedsięwzięcie przyczyni się do realizacji:

CELU OGOLNEGO 1
Budowanie potencjału dla rozwoju lokalnej gospodarki, pobudzania oddolnych inicjatyw i tworzenia miejsc pracy

CELU SZCZEGÓŁOWEGO 1.3
Poprawa stanu infrastruktury służącej ożywieniu społeczno-gospodarczemu Doliny Noteci do roku 2023

Źródło finansowania:

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Poddziałanie: 19.2 – Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność
Wsparcie w ramach ww. przedsięwzięcia udzielane będzie zgodnie z zapisami rozporządzenia wykonawczego do ww. działania.
Fundusz: Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia oraz sposób realizacji

Przedsięwzięcie będzie odpowiedzią na zdiagnozowany w LSR problem związany z ograniczonym dostępem do infrastruktury kulturowo-rekreacyjnej mieszkańców obszaru LSR, co pośrednio wpływa również na niską aktywność mieszkańców przy organizacji wspólnych działań. Niski poziom rozwoju infrastruktury wiejskiej to jednocześnie niski standard życia jej mieszkańców. Rozwój infrastruktury kulturowo – rekreacyjnej to w przypadku opisywanego przedsięwzięcia dostarczenie społecznościom lokalnym przysłowiowej wędki, która niewątpliwie sprzyja inicjatywie a także pobudzeniu społecznego zaangażowania i uczestniczenia w budowaniu własnego miejsca do życia i pracy.

Realizacja przedsięwzięcia nastąpi poprzez operacje w następujących zakresach wskazanych w PROW na lata 2014-2020:

- budowa lub przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej, w tym służącej ekoturystyce (np. atrakcje turystyczne przy ścieżkach i szlakach rowerowych; siłownie zewnętrzne, place zabaw, wiaty, miejsca postojowe, boiska do gier zespołowych, świetlice wiejskie);
- zachowanie dziedzictwa lokalnego.

Z uwagi na charakter przedsięwzięcia jak wskazuje sama jego nazwa „Infrastruktura dla lokalnych inicjatyw" premiowane przez LGD będą operacje przyczyniające się w znacznym stopniu do aktywizacji lokalnych środowisk jak również powiązane z lokalnymi inicjatywami (inicjatywy powiązane to projekty zrealizowane lub realizowane przez podmioty z obszaru LSR na rzecz danej społeczności).
Realizacja przedsięwzięcia może dotyczyć całego obszaru LSR, przy czym zgodnie z założeniem Programu Rozwoju Obszarów wiejskich premiowane będą operacje realizowane w miejscowościach zamieszkałych przez mniej niż 5 tys. mieszkańców, a także inwestycje o charakterze proekologicznym (z zastosowaniem rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska i/lub klimatu);

Beneficjenci (Wnioskodawcy)
Operacje w ramach tego przedsięwzięcia będą mogli realizować praktycznie wszyscy partnerzy z wyłączeniem osób fizycznych (w tym: prowadzących działalność gospodarczą) oraz innych podmiotów gospodarczych. Projekty infrastrukturalne w ww. zakresie winny mieć charakter niekomercyjny.

UWAGA: Operacja powinna stanowić zamkniętą całość, nie może być jednocześnie finansowana z innych środków publicznych, w szczególności w ramach działania „Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich" Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Maksymalny % poziomu dofinansowania (kwota wsparcia w ramach LSR):

- jednostki sektora finansów publicznych - 63,63% kosztów kwalifikowalnych
- pozostałe podmioty – nie wyższy niż 85% kosztów kwalifikowalnych.

Grupy docelowe (odbiorcy):

- Mieszkańcy obszaru objętego LSR

Tryb wyboru projektów przez LGD (forma wdrożenia): tryb konkursowy
Kwota LSR przewidziana na realizację przedsięwzięcia: 4 400 000 zł

5. Specyfikacja wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych wraz z uzasadnieniem wyboru wskaźnika w kontekście ich adekwatności do celów i przedsięwzięć.

Niniejszy rozdział zawiera opis wskaźników oddziaływania, które posłużą do dokonania oceny osiągniecia celu ogólnego LSR, wskaźników rezultatu, będących miarą osiągnięcia celów szczegółowych zawartych w LSR, a także opis wskaźników produktu, będących miernikiem efektywności pojedynczych operacji realizowanych w ramach LSR.

Formułując wskaźniki produktu i rezultatu wykorzystano każdorazowo w pierwszej kolejności istniejący zestaw obowiązkowych wskaźników odpowiednio dla Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 (oś 7 i oś 11). Przyjęte wskaźniki są zatem zgodne z Programami, w ramach których finansowana jest LSR. W odniesieniu do wskaźników oddziaływania uwzględniono wskaźniki pochodzące ze źródeł statystyki publicznej odpowiednie dla założonego celu ogólnego LSR tj. Budowanie potencjału dla rozwoju lokalnej gospodarki, pobudzania oddolnych inicjatyw i tworzenia miejsc prac.

Uzasadnienie adekwatności wskaźników do celów i przedsięwzięć:

Przyjęte wskaźniki odpowiadają celom (ogólnemu i szczegółowym) oraz przedsięwzięciom określonym w LSR.
Nadrzędnym celem LSR, jak wskazano na wstępie rozdziału jest rozwój lokalnej gospodarki, pobudzanie mieszkańców do oddolnych inicjatyw i tworzenia miejsc pracy. Osiąganiu celu głównego służyć będą zarówno działania inwestycyjne (inwestycje w infrastrukturę i w przedsiębiorstwa) w ramach przedsięwzięć: Przedsiębiorcza Dolina Noteci, Infrastruktura dla Włączenia Społecznego oraz Infrastruktura dla lokalnych inicjatyw, a także działania „miękkie" (inwestycje w zasoby ludzkie i kapitał społeczny) w ramach przedsięwzięć Aktywni dla Siebie i Regionu oraz Aktywna Integracja w Dolinie Noteci.

Powyższe uzasadnia przyjęte w LSR wskaźniki odnoszące się m.in. do liczby utworzonych czy rozwiniętych przedsiębiorstw, utworzonych miejsc pracy, wzrostu zatrudnienia czy wspartych obiektów infrastruktury, a także wskaźniki odnoszące się do lokalnych aktywności (m.in. organizacji wydarzeń, szkoleń, przygotowania wydawnictw, realizacji inicjatyw edukacyjnych, itp.).

Tabela 24. Adekwatność wskaźników do celów i przedsięwzięć

Adekwatność wskaźników do celów i przedsięwzięć					
Cel ogólny	**Cele szczegółowe**	**Planowane przedsięwzięcia**	**Wskaźniki produktu**	**Wskaźniki rezultatu**	**Uzasadnienie wyboru wskaźników**
. Budowanie potencjału dla rozwoju lokalnej gospodarki, pobudzania oddolnych inicjatyw i tworzenia miejsc pracy	1.1 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości do roku 2023	**1.1.1 PRZEDSIĘBIORCZA DOLINA NOTECI**	(1) Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa w ramach środków LSR	Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach LSR	Projekty ukierunkowane na tworzenie miejsc pracy poprzez wsparcie inwestycyjne lokalnych firm a także inicjowanie powstawania nowych. Zastosowano jedynie odpowiadające przedsięwzięciu wskaźniki obowiązkowe dla PROW 2014-2020 w obszarze przedsiębiorczość (1,2).
			(2) Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa w ramach środków LSR		
	1.2 Pobudzenie aktywności mieszkańców służącej oddolnym inicjatywom i włączeniu społecznemu do roku 2023	**1.2.1 AKTYWNI DLA SIEBIE I REGIONU**	(1) Liczba szkoleń z zakresu ochrony środowiska i/lub zmian klimatu zrealizowanych w ramach LSR	Liczba osób przeszkolonych w zakresie ochrony środowiska i/lub zmian klimatu, w tym liczba osób z grup de faworyzowanych, w ramach LSR	Projekty grantowe oraz projekty współpracy ukierunkowane na promocję obszaru oraz pobudzenie aktywności lokalnych mieszkańców zwłaszcza dzieci i młodzieży oraz osób starszych w lokalne inicjatywy z wykorzystaniem lokalnych zasobów (Krajna, Pałuki, bogate zasoby przyrodnicze i środowiskowe m.in. Natura 2000), w tym niewielkie projekty infrastrukturalne (infrastruktura związana z dziedzictwem). Zastosowano odpowiadające przedsięwzięciu wskaźniki obowiązkowe dla PROW 2014-2020 w obszarach: przedsięwzięcia szkoleniowe, dziedzictwo oraz projekty współpracy (1,2,6,7)
			(2) Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	Liczba osób odwiedzających zabytki i obiekty	
			(3) Liczba wydawnictw informacyjno-promocyjnych nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów zrealizowanych w ramach LSR	Liczba odbiorców wydawnictw informacyjno-promocyjnych nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów zrealizowanych w ramach LSR	
			(4) Liczba wydarzeń promocyjnych lub kulturalnych zrealizowanych ze środków LSR nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów, w tym w zakresie turystyki i rekreacji	Liczba odbiorców wydarzeń promocyjnych lub kulturalnych zrealizowanych ze środków LSR nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów, w tym w zakresie turystyki i rekreacji.	
			(5) Liczba przedsięwzięć edukacyjnych i/lub rekreacyjnych nawiązujących do lokalnego	Liczba odbiorców przedsięwzięć edukacyjnych i/lub rekreacyjnych	

			dziedzictwa i/lub zasobów zrealizowanych w ramach LSR	nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów zrealizowanych w ramach LSR	a także własne wskaźniki w odniesieniu do: (5) przedsięwzięć edukacyjnych/rekreacyjnych (np. kursy, szkolenia, warsztaty, wyjazdy studyjne), (4) wydarzeń promujących obszar o charakterze niecyklicznym, (3) wydawnictwa (foldery, przewodniki, strony www, monografie, itp. nawiązujące do zasobów) Wskaźniki rezultatu każdorazowo odnoszą się do liczby osób korzystających z danej formy wsparcia w ramach LSR
			(6) Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy w ramach LSR	Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: -przedsiębiorcy, - grupy defaworyzowane (określone w LSR), -młodzież, -turyści, - inne	
			(7) Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej		
		1.2.2 AKTYWNA INTEGRACJA W DOLINIE NOTECI	(1) Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w ramach LSR	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym **poszukujących** pracy po opuszczeniu programu	Projekty grantowe ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym projekty z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej w wymiarze zatrudnieniowym (kursy, szkolenia) i społecznym (kluby samopomocy, młodzieżowe, itp.), wybrano zatem wszystkie wskaźniki (produkty i rezultaty) odpowiadające dla tego typu projektów wskazanych dla Osi 11 w SzOOP RPO W-KP 2014-2020
				Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym **pracujących** po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	
				Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna	
	1.3 Poprawa stanu infrastruktury służącej ożywieniu społeczno – gospodarczemu Doliny Noteci do roku 2023	**1.3.1 INRASTRUKTURA DLA WŁĄCZENIA SPOŁECZNEGO**	(1) Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów	Projekty infrastrukturalne (rewitalizacja) komplementarne do przedsięwzięcia 1.2.2. Wybrano zatem wskaźnik najbardziej ogólny odpowiadający dla tego typu projektów wskazanych dla Osi 7 w SzOOP RPO W-KP 2014-2020 z uwagi na trwające obecnie prace lokalnych samorządów w zakresie Gminnych Programów Rewitalizacji i wyznaczania obszarów problemowych.
		1.3.2 INRASTRUKTURA DLA LOKALNYCH INICJATYW	(1) Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej dofinansowanych w ramach LSR	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej dofinansowanej w ramach LSR	W ramach przedsięwzięcia planuje się realizację inwestycji w zakresie ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej. Zastosowano odpowiadające przedsięwzięciu wskaźniki obowiązkowe dla PROW 2014-2020 w obszarze turystyka (1) oraz zastosowano wskaźnik dodatkowy odnoszący się do infrastruktury kulturalnej (2).
			(2) Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury kulturalnej dofinansowanych w ramach LSR	Liczba osób odwiedzających zabytki lub obiekty dofinansowane w ramach LSR	

Szczegółowy zestaw wskaźników wraz ze wskazaniem jednostek miary i wartości docelowych zawiera Tabela 25 Cele i wskaźniki LSR.

Tabela 25. Cele i wskaźniki LSR

1.0	**CEL OGÓLNY 1**	**Budowanie potencjału dla rozwoju lokalnej gospodarki, pobudzania oddolnych inicjatyw i tworzenia miejsc pracy.**				
1.1	**CELE SZCZEGÓŁOWE**	**Rozwój lokalnej przedsiębiorczości do roku 2023**				
1.2		**Pobudzenie aktywności mieszkańców służącej oddolnym inicjatywom i włączeniu społecznemu do roku 2023**				
1.3		**Poprawa stanu infrastruktury służącej ożywieniu społeczno – gospodarczemu Doliny Noteci do roku 2023**				
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	**Jednostka miary**	**Stan początkowy 2014 rok**	**Plan 2023 rok**	**Źródło danych/sposób pomiaru**
W.1.0.1	Wzrost liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności – 2%		szt.	721	735	GUS Bank Danych Lokalnych
W.1.0.2	Zmniejszenie liczby osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej – 2%		osoba	10383	10175	GUS Bank Danych Lokalnych
W.1.0.3	Zwiększenie liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych - 5 %		szt.	221	232	Opracowanie własne na podstawie GUS Bank Danych Lokalnych
W.1.0.4	Zwiększenie liczby udzielonych noclegów na 1000 stałych mieszkańców – 1%		szt.	79	80	GUS Bank Danych Lokalnych
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	**Jednostka miary**	**Stan początkowy 2016 rok**	**Plan 2023 rok**	**Źródło danych/sposób pomiaru**
W.1.1.1.1	Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach LSR		sztuka	0	42	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
W.1.2.1.1	Liczba osób przeszkolonych w zakresie ochrony środowiska i/lub zmian klimatu w tym liczba osób z grup defaworyzowanych w ramach LSR		osoba	0	45	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
W.1.2.1.2	Liczba osób odwiedzających zabytki i obiekty		osoba	0	100	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
W. 1.2.1.3	Liczba odbiorców wydawnictw informacyjno-promocyjnych nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów zrealizowanych w ramach LSR		osoba	0	3000	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
W.1.2.1.4	Liczba odbiorców wydarzeń promocyjnych lub kulturalnych zrealizowanych ze środków LSR nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów, w tym w zakresie turystyki i rekreacji.		osoba	0	935	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
W.1.2.1.5	Liczba odbiorców przedsięwzięć edukacyjnych i/lub rekreacyjnych nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów zrealizowanych w ramach LSR		osoba	0	330	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
W.1.2.1.6	Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: -przedsiębiorcy, -grupy defaworyzowane (określone w LSR), -młodzież, -turyści, - inne		sztuka	0	2	Sprawozdanie z realizacji projektu współpracy/dokumentacja projektu

W.1.2.2.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym **poszukujących** pracy po opuszczeniu programu	osoba	0	33	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
W.1.2.2.2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym **pracujących** po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	osoba	0	18	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
W.1.2.2.3	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna	osoba	0	253	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
W.1.3.1.1	Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów	osoba	0	2300	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
W.1.3.2.1	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej dofinansowanej w ramach LSR	osoba	0	1150	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
W.1.3.2.2	Liczba osób odwiedzających zabytki lub obiekty dofinansowane w ramach LSR	osoba	0	6350	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR

Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				
				Nazwa	Jednostka miary	Wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						Początkowa styczeń 2016 roku	Końcowa czerwiec 2023 roku	
1.1.1	PRZEDSIĘBIORCZA DOLINA NOTECI	Mieszkańcy obszaru LSR w szczególności grupy defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy	Konkurs	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa w ramach środków LSR	sztuka	0	20	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
		Mikro i małe przedsiębiorstwa obszaru LSR	Konkurs	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa w ramach środków LSR	sztuka	0	17	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
1.2.1	AKTYWNI DLA SIEBIE I REGIONU	Organizacje pozarządowe, mieszkańcy obszaru LSR w szczególności grupy defaworyzowane: dzieci i młodzież, osoby starsze	Projekty grantowe	Liczba szkoleń z zakresu ochrony środowiska i/lub zmian klimatu zrealizowanych w ramach LSR	sztuka	0	3	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
				Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	sztuka	0	2	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
				Liczba wydawnictw informacyjno-promocyjnych nawiązujących do	sztuka	0	3	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców

				lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów zrealizowanych w ramach LSR				Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
				Liczba wydarzeń promocyjnych lub kulturalnych zrealizowanych ze środków LSR nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów, w tym w zakresie turystyki i rekreacji	sztuka	0	11	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
				Liczba przedsięwzięć edukacyjnych i/lub rekreacyjnych nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów zrealizowanych w ramach LSR	sztuka	0	22	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
	AKTYWNI DLA SIEBIE I REGIONU – współpraca	Mieszkańcy obszaru LSR, w tym grupy defaworyzowane – dzieci i młodzież	Współpraca	Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy w ramach LSR	sztuka	0	7	Sprawozdanie z realizacji projektu współpracy/dokumentacja projektu
				Liczba zrealizowanych projektów współpracy, w tym projektów współpracy międzynarodowej	sztuka	0	2	

1.2.2	AKTYWNA INTEGRACJA W DOLINIE NOTECI	Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym	Projekty grantowe	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w ramach LSR	osoba	0	450	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
1.3.1	INFRASTRUKTURA DLA WŁĄCZENIA SPOŁECZNEGO	Mieszkańcy obszaru LSR	Konkurs	Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	sztuka	0	8	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
1.3.2	INFRASTRUKTURA DLA LOKALNYCH INICJATYW	Mieszkańcy obszaru LSR	Konkurs	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej dofinansowanych w ramach LSR	sztuka	0	7	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
				Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury kulturalnej dofinansowanych w ramach LSR	sztuka	0	6	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
SUMA								

UWAGA: ANKIETA MONITORUJACA WSKAZANA W KOLUMNIE ŹRÓDŁO DANYCH/SPOSÓB POMIARU SKLADANA JEST DO BIURA LGD NAJPÓŹNIEJ W CIĄGU 3 M-CY OD OTRZYMANIA PLATNOŚCI KONCOWEJ PRZEZ WNIOSKODAWCĘ.

6. Źródła pozyskania danych do pomiaru.

Bieżące monitorowanie realizacji wskaźników - dane do pomiaru wskaźników produktu i rezultatu (w ramach wszystkich funduszy) będą pozyskiwane na dwóch etapach – na etapie wyboru operacji (na podstawie złożonej przez Wnioskodawcę dokumentacji), gdzie będzie badane w jaki sposób i w jakim stopniu dana operacja może przyczynić się do realizacji wskaźników określonych w LSR, oraz na etapie rozliczenia operacji, kiedy to Beneficjent będzie rozliczał konkretne wskaźniki produktu i rezultatu. Zrealizowane wskaźniki zostaną ostatecznie przedstawione przez Beneficjentów innych niż LGD w ankiecie monitorującej składanej do biura LGD najpóźniej w ciągu 3 m-cy od otrzymania płatności końcowej, a w przypadku Grantobiorców w ramach PROW wraz z wnioskiem o rozliczenie grantu. W przypadku projektów współpracy LGD będzie sporządzać sprawozdania wewnętrzne. Ponadto LGD będzie sporządzać wnioski o płatność i sprawozdania dla SW przy rozliczaniu działań własnych. Wskaźniki oddziaływania są oszacowane na podstawie ogólnodostępnych danych statystyki publicznej.

7. Sposób i częstotliwość dokonywania pomiaru, uaktualniania danych.

W ramach prowadzonych czynności monitorujących, Dyrektor Biura LGD odpowiadał będzie za monitorowanie wdrażania planu działania i budżetu LSR. W ramach powyższych czynności planowane jest bieżące monitorowanie i sporządzanie min. co pół roku sprawozdań w zakresie oceny postępu rzeczowego, czasowego i finansowego realizacji planu działania w odniesieniu do wskaźników produktu, rezultatu, celów i przedsięwzięć LSR.

Pomiar ostatecznych wskaźników zrealizowanych w ramach LSR odbywał się będzie, co do zasady, po zakończeniu realizacji danej operacji w ramach LSR/udzielonego wsparcia, a źródłem informacji do pozyskiwania danych będzie w tym zakresie ankieta monitorująca składana zarówno przez Wnioskodawców/Beneficjentów jak i realizatorów grantów. Ankieta będzie składana w biurze LGD (osobiście lub pocztą), weryfikowana przez pracowników LGD, a następnie wprowadzana do elektronicznego zbiorczego zestawienia.

Bieżące monitorowanie wskaźników ma szczególne znaczenie w odniesieniu do ogłaszanych przez LGD naboru wniosków o dofinansowanie w związku z powyższym LGD będzie dokonywała również wstępnej weryfikacji osiąganych wskaźników już na etapie ubiegania się o przyznanie pomocy (na podstawie złożonych wniosków o dofinansowanie) jak również na podstawie zawartych umów. W sytuacji gdy w danym zakresie tematycznym zostaną osiągnięte założone w LSR wskaźniki, nabór wniosków nie będzie mógł obejmować operacji realizujących ten wskaźnik bez aktualizacji i zatwierdzenia zmian w LSR przez Samorząd Województwa.

Algorytm do określania poziomu realizacji przedsięwzięć i celów szczegółowych określonych w LSR (pomiar ostateczny):

a) Wskaźniki produktu zostały osiągnięte w ….%.
b) Wskaźniki rezultatu zostały osiągnięte w ….%.

Należy zsumować wskaźniki osiągnięte w określonym przedziale czasowym i podzielić przez dane w kolumnie Plan 2023 lub Wartość końcowa 2023 rok z Tabeli 25. Cele i wskaźniki LSR.

8. Stan początkowy wskaźnika oraz wyjaśnienie sposobu jego ustalenia.

W odniesieniu do wskaźników produktu i rezultatu każdorazowo w ustalaniu wartości początkowej odniesiono się do wskaźników zrealizowanych lub planowanych do realizacji jedynie przy wsparciu środków finansowych LSR 2016-2023. Mając zatem na uwadze, iż realizacja LSR przypadnie na okres 2016-2023, jako wartość początkową (stan na styczeń 2016 r.) przyjęto zatem każdorazowo „0". Wskaźniki oddziaływania, z uwagi na swoją specyfikę (pokazanie długofalowych efektów realizacji LSR), odnoszą się do statystyk publicznych, w stosunku do których wartość bazową ustalono w odniesieniu do ostatnich dostępnych danych, tj. za rok 2014 (przed rozpoczęciem realizacji LSR).

9. Stan docelowy wskaźnika (rok 2023) oraz wyjaśnienie jego ustalenia.

Wartość docelowa wskaźników produktu i rezultatu została ustalona na podstawie bazy pomysłów zgłaszanych do LSR poprzez stronę internetową LGD www.krajna-paluki.cna.org.pl zakładka ZGŁOŚ POMYSŁ DO STRATEGII LGD oraz pomysłów zbieranych przez LGD w trakcie spotkań otwartych z mieszkańcami, w tym grupami przedstawicielskimi (samorządy, organizacje, przedsiębiorcy, instytucje pomocy społecznej), a także poprzez indywidualne doradztwo świadczone w biurze LGD.

Wartość docelowa wskaźników produktu jest liczona na koniec 2023 roku, należy jednak pamiętać, że oddziaływanie realizacji LSR jest odroczone w czasie. Niektóre efekty podjętej interwencji będą widoczne dopiero po kilku latach od zakończenia realizacji LSR. Natomiast wskaźniki produktu i rezultatu odnoszące się do konkretnych celów i przedsięwzięć będą kumulatywnie zliczane na koniec 2018, 2021 i 2023 roku (na podstawie operacji/grantów/projektów współpracy LGD, które zostały rozliczone i wypłacone).

ROZDZIAŁ VI. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

1. Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych wraz ze zwięzłą informacją wskazującą sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia.

Wprowadzenie

Niniejszy rozdział odnosi się do zasad realizacji LSR, w szczególności dokonywania wyboru i oceny:

- operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD (dot. przedsięwzięć LSR: Przedsiębiorcza Dolina Noteci, Infrastruktura dla Włączenia Społecznego oraz Infrastruktura dla lokalnych inicjatyw),
- grantobiorców w ramach projektów grantowych (dot. przedsięwzięć LSR: Aktywni dla Siebie i Regionu oraz Aktywna Integracja w Dolinie Noteci).

Rozdział odwołuje się zatem do procedur wewnętrznych LGD w procesie naboru, oceny i wyboru wniosków w ramach LSR i uwzględnia rozwiązania stosowane zarówno w odniesieniu do projektów realizowanych przez podmioty inne niż LGD, jak również Projektów Grantowych, w stosunku do których beneficjentem jest Lokalna Grupa Działania.

Opis przyjętych rozwiązań - kluczowe cele i założenia:

Celem procedur jest zapewnienie w całym okresie realizacji LSR jednolitego systemu naboru, oceny i wyboru operacji/grantobiorców w ramach LSR, z uwzględnieniem specyfiki poszczególnych funduszy, w ramach których LSR jest finansowana.

System naboru wniosków o dofinansowanie oraz procedury dotyczące oceny i wyboru operacji/ grantobiorców są zgodne z obowiązującymi przepisami. Tworzone były na podstawie ustawy o RLKS oraz rozporządzeń wdrożeniowych do poszczególnych funduszy. Propozycje procedur wypracowano w oparciu o:

- dotychczasowe doświadczenia LGD we wdrażaniu LSR z okresu 2007-2013,
- wyniki ewaluacji własnej uwzględniającej zalecenia pokontrolne Samorządu Województwa dot. procedury naboru i oceny wniosków w okresie 2007-2013.

Mając na uwadze powyższe członkowie Zespołu Partycypacyjnego wspólnie z Zarządem i Pracownikami biura LGD podczas wspólnych warsztatów strategicznych wypracowali założenia do procedur, które następnie poddane zostały szerokim konsultacjom społecznym (patrz opis rozdział II LSR), aby zapewnić jak największą transparentność całego procesu ich opracowania. Po uwzględnieniu uwag zgłoszonych przez lokalne społeczności ostatecznie sformułowano 2 procedury:

1. Procedurę wyboru i oceny operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD w ramach Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego na lata 2016-2023 wraz z załącznikami;
2. Procedurę wyboru i oceny grantobiorców, wraz z opisem sposobu rozliczania grantów, monitoringu i kontroli, stosowaną przez Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" w ramach Projektów Grantowych ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego,

które wraz z lokalnymi kryteriami wyboru stanowią dokumenty towarzyszące LSR.

Po uwzględnieniu uwag zgłoszonych przez lokalne społeczności, jako element towarzyszący strategii, procedury w pierwotnym kształcie zatwierdzone zostały przez Walne Zebranie Członków LGD.

Zgodnie ze statutem LGD organem decyzyjnym, do którego wyłącznej kompetencji należy ocena i wybór operacji/ grantobiorców do finansowania jest Rada LGD. Rada LGD rozpatruje wnioski o dofinansowanie operacji/ o powierzenie grantów i podejmuje decyzje w ich sprawie podczas swoich posiedzeń zgodnie z **Regulaminem Rady LGD**. Regulamin Rady LGD określa szczegółowo tryb zwoływania oraz pracy Rady LGD, w tym podejmowania decyzji, jest więc nierozłącznym elementem procedur.

Rada LGD dokonuje oceny i wyboru wniosków do finansowania w oparciu o wskazane powyżej procedury oraz przepisy prawa, w szczególności odnoszące się do poszczególnych funduszy, w ramach których finansowana jest LSR.

Przystępując zatem do ubiegania się o przyznanie pomocy w ramach LSR należy każdorazowo zapoznać się z zapisami ww. dokumentów oraz rozdziałem V LSR, w którym opisano sposób realizacji przedsięwzięć zaplanowanych w ramach LSR, wysokość udzielanego wsparcia, a także spodziewane efekty (wskaźniki realizacji).

Intensywność pomocy (ustalona kwota wsparcia w ramach LSR) dla poszczególnych Przedsięwzięć LSR określona została zgodnie z przepisami szczegółowymi dla funduszy, w ramach których finansowana jest LSR, tj:

a) przedsięwzięcie I **Przedsiębiorcza Dolina Noteci**:
   - max. 50% kosztów kwalifikowalnych dla podmiotów wykonujących działalność gospodarczą;
   - premia na rozpoczęcie działalności gospodarczej – 50 000,00 zł. Pomoc wypłacana jest w formie płatności ryczałtowej.
b) przedsięwzięcie II **Aktywni dla Siebie i Regionu** – do 100% kosztów kwalifikowalnych (refundacja).
c) przedsięwzięcie III **Aktywna Integracja w Dolinie Noteci** – max. 85% kosztów kwalifikowalnych (dotacja).
d) przedsięwzięcie IV **Infrastruktura dla Włączenia Społecznego** – max. 85% kosztów kwalifikowanych (dotacja).
e) przedsięwzięcie V **Infrastruktura dla Lokalnych Inicjatyw**:
   - 63,63% kosztów kwalifikowalnych dla jednostek sektora finansów publicznych (dotacja);
   - max. 80% kosztów kwalifikowalnych dla pozostałych podmiotów (dotacja).

W opisie procedur dotyczących oceny i wyboru operacji/ grantobiorców do finansowania określono m.in.:

1. sposób udostępniania procedur do wiadomości publicznej:

- procedura oceny i wyboru operacji/ grantobiorców oraz Regulamin Rady LGD wraz z załącznikami upublicznione są na stronie internetowej LGD www.rlks.naklo.pl

2. zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji/ grantobiorców, w tym: ocenę wniosków, dokumentowanie oceny, wzory dokumentów;
3. sposób organizacji naboru wniosków;
4. sposób podawania do publicznej wiadomości protokołów z posiedzeń Rady LGD:
   - na stronie internetowej LGD, po każdym posiedzeniu, upubliczniany będzie Protokół z posiedzenia Rady LGD zawierający informacje o wyłączeniach z procesu decyzyjnego;
5. szczegółowy sposób informowania o wynikach oceny i możliwości wniesienia protestu/ złożenia odwołania;
6. procedury realizacji projektów grantowych.

Przyjęte przez LGD w całym procesie naboru, oceny i wyboru wniosków o dofinansowanie operacji/ o powierzenie grantów rozwiązania formalno-instytucjonalne są zgodne z przepisami prawa oraz:

a) są niedyskryminujące i przejrzyste;
b) pozwalają uniknąć konfliktu interesów:
   - przed przystąpieniem do oceny i wyboru operacji/ grantobiorców każdy członek Rady LGD, podczas pierwszego posiedzenia dotyczącego danego konkursu, podpisuje Deklarację poufności i bezstronności.
   - dla uniknięcia ryzyka wystąpienia konfliktu interesu prowadzony jest także Rejestr interesów członków Rady LGD wskazujący rodzaj powiązań lub ich brak między wnioskodawcami/ grantobiorcami a oceniającymi.
c) przewidują regulacje zapewniające zachowanie parytetu sektorowego:
   - w składzie organu decyzyjnego znajduje się więcej niż 50% członków reprezentujących partnerów niepublicznych LGD. Członkowie Rady LGD osobiście uczestniczą w posiedzeniach. Nie ma możliwości oddelegowania czy udzielenia pełnomocnictwa do prac w organie decyzyjnym osobom trzecim.
   - decyzje Rady LGD podejmowane są w formie uchwał, zwykłą większością głosów, w obecności przynajmniej 50% członków organu decyzyjnego z zastrzeżeniem, iż na etapie poszczególnych głosowań żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49% praw głosów.
d) szczegółowo regulują sytuacje wyjątkowe:
   - w przypadku operacji/ projektów objętych grantem o równej ilości uzyskanych punktów w ocenie wg lokalnych kryteriów wyboru, o miejscu na Liście operacji/grantobiorców wybranych do zdecyduje procentowy udział wkładu własnego wnioskodawcy/ grantobiorcy, tj. wnioskodawca/ grantobiorca zakładający większy udział wkładu własnego w kosztach kwalifikowalnych operacji zostanie sklasyfikowany na wyższym miejscu listy operacji/ grantów wybranych. W przypadku dalszych trudności w ustaleniu miejsca na liście (tj. jednakowy procentowy udział wkładu własnego), o miejscu na liście zadecyduje data i godzina złożenia wniosku w miejscu wskazanym w ogłoszeniu o naborze.
   - W sytuacji, gdy pomiędzy skrajnymi sumami punktów (tj. pomiędzy najwyższą i najniższą przyznaną przez członków Rady LGD sumą punktów) przyznanymi przez członków Rady LGD danej operacji / projektowi objętemu grantem w ocenie wg lokalnych kryteriów wyboru wystąpi rozbieżność powyżej 60%, Rada LGD w drodze dyskusji może nakłonić członka Rady LGD rażąco zaniżającego lub zawyżającego punktację do zweryfikowania dokonanej oceny lub podjąć decyzję o ponownej ocenie operacji/ projektu objętego grantem przez wszystkich członków Rady LGD biorących udział w posiedzeniu za pomocą Kart oceny wg lokalnych kryteriów wyboru. Ostateczna decyzja Rady LGD zostaje odnotowana w Protokole z posiedzenia.
e) zapewniają stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru.
f) określają tryb wniesienia przez wnioskodawców protestu do Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego (wnioskodawcy inni niż LGD) lub odwołania od decyzji Rady LGD (dotyczy Grantobiorców).
g) uwzględniają ustanowienie osoby/ komisji, której zadaniem jest czuwanie nad prawidłowym przebiegiem procesu:
   - opiekunem procesu decyzyjnego jest Dyrektor Biura LGD lub w razie jego nieobecności wyznaczony członek Zarządu (obsługę techniczną posiedzeń Rady LGD zapewniają pracownicy biura LGD).
h) dotyczą także realizacji projektów grantowych, w tym również sposobu rozliczania, monitoringu i kontroli grantów.

2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami.

a) Ustanawianie lokalnych kryteriów wyboru oraz ich powiazanie z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami.

Lokalne kryteria wyboru (kryteria punktowe) sformułowane zostały na bazie wcześniej przeprowadzonej dogłębnej diagnozy oraz analizy SWOT obszaru objętego LSR. Propozycje kryteriów wyboru operacji/ grantobiorców wypracowano podczas wspólnych warsztatów strategicznych Zespołu Partycypacyjnego, Zarządu i Biura LGD. Następnie zostały one poddane szerokim konsultacjom społecznym z mieszkańcami i grupami przedstawicielskimi będącymi potencjalnymi Wnioskodawcami lub Grantobiorcami w ramach LSR (patrz rozdział II LSR). Ostatecznie sformułowane kryteria zatwierdzone zostały uchwałą Walnego Zebrania Członków jako element towarzyszący LSR i stanowią integralną cześć stosownych procedur opisanych w pkt. 1 powyżej.

Lokalne kryteria wyboru ustanowione zostały odrębnie dla każdego z 5-ciu przedsięwzięć zaplanowanych w ramach LSR, dodatkowo w ramach przedsięwzięcia I *Przedsiębiorcza Dolina Noteci,* z uwagi na specyfikę możliwych do realizacji operacji, wyróżniono odrębnie zestawy kryteriów dla Wnioskodawców podejmujących lub rozwijających działalność gospodarczą.

Przyjęte kryteria zostały ustalone zgodnie z wymogami określonymi dla poszczególnych funduszy, w ramach których finansowana jest LSR, i warunkują wybór operacji/ grantobiorców, które w jak największym stopniu przyczynią się do realizacji przyjętych w LSR wskaźników produktu i rezultatu, a tym samym do realizacji celów LSR. Szczegółową specyfikację poszczególnych lokalnych kryteriów wyboru zawarto w załącznikach do Wniosku o wybór LSR tj.:

- Lokalne kryteria wyboru (operacje realizowane przez podmioty inne niż LGD) wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów oraz
- Lokalne kryteria wyboru Grantobiorców wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów.

Powyższe dokumenty jak wskazano powyżej nierozłącznie towarzyszą LSR i zostały zatwierdzone uchwałą Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia.

Przyjęte kryteria są ściśle powiązane z diagnozą obszaru (adekwatne do diagnozy) oraz przyczyniają się do osiągnięcia założonych w ramach LSR celów czego potwierdzeniem są:

Cel szczegółowy 1.1 „Rozwój lokalnej przedsiębiorczości do roku 2023" (Przedsięwzięcie I Przedsiębiorcza Dolina Noteci) - diagnoza: bezrobocie, mało miejsc pracy, trudności w dostępie do rynku pracy kobiet czy osób młodych oraz osób o niskich kwalifikacjach i długotrwale bezrobotnych (grupy defaworyzowane), trwale wysoki poziom bezrobocia, dogodne warunki do rozwoju turystyki, brak miejsc noclegowych: .

- kryteria preferujące operacje pochodzące od Wnioskodawców wskazanych w LSR jako grupy defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy,
- kryteria przewidują preferencje dla tworzących większą liczbę nowych miejsc pracy,
- kryteria preferują Wnioskodawców lokalizujących operację w miejscowości o dużym natężeniu zjawiska bezrobocia.
- kryteria dodatkowo premiują rodzaje działalności związane z turystyką i rekreacją.

Cel szczegółowy 1.2 „Pobudzenie aktywności mieszkańców służącej oddolnym inicjatywom i włączeniu społecznemu do roku 2023" (Przedsięwzięcie II Aktywni dla siebie i regionu, Przedsięwzięcie III Aktywna Integracja w Dolinie Noteci) – diagnoza: biemość mieszkańców, niskie kwalifikacje, mała aktywność organizacji, niedostateczna oferta dla dzieci i młodzieży oraz osób starszych, ubóstwo, wielu korzystających z pomocy społecznej

- kryteria przewidują preferencje dla projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe
- kryteria przewidują preferencje dla projektów ukierunkowanych na wsparcie grup defaworyzowanych dzieci, młodzieży i osób starszych oraz w jak największym stopniu angażujące lokalne społeczności do wspólnego działania, w tym włączenia społecznego (diagnoza: brak zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży oraz starszych, niska aktywność mieszkańców, wielu korzystających z pomocy społecznej co często prowadzi do zjawiska wykluczenia),
- kryteria przewidują preferencje dla projektów łączących kilka form aktywizacji społecznej i zawodowej
- kryteria przewidują preferencje dla operacji przewidujących duże zaangażowanie lokalnych społeczności w ich realizację

Cel szczegółowy 1.3 „Poprawa stanu infrastruktury służącej ożywieniu społeczno – gospodarczemu Doliny Noteci do roku 2023 " (Przedsięwzięcie IV Infrastruktura dla włączenia społecznego oraz Przedsięwzięcie V Infrastruktura dla lokalnych inicjatyw") – diagnoza: niedostateczny dostęp do infrastruktury (zaplecze dla inicjatyw), wiele obszarów zdegradowanych, mała aktywność mieszkańców,

- kryteria przewidują preferencje dla projektów w znacznym stopniu powiązanych z inicjatywami mieszkańców lub na ich rzecz,
- kryteria przewidują preferencje dla operacji przewidujących duże zaangażowanie lokalnych społeczności w ich realizację
- kryteria przewidują preferencje dla projektów przygotowanych do realizacji (gotowość techniczna) warunkujące, że inwestycja w ogóle zostanie zrealizowana.

Dodatkowo w LSR zastosowano kryterium warunkujące bezpośrednie osiąganie wskaźników LSR, a tym samym celów LSR w postaci kryterium *„Wpływ operacji na osiągnięcie zakładanych celów i wskaźników LSR",* które preferuje operacje w znacznym stopniu przyczyniające się do realizacji zaplanowanych wskaźników.

Warto jednak zaznaczyć, i operacja (projekt), której realizacja nie podnosi wartości przynajmniej 1 wskaźnika produktu i rezultatu zaplanowanego w ramach LSR zostanie uznana przez Radę LGD za niezgodną z LSR i nie może być wybrana do realizacji w ramach LSR.

b) Procedura zmiany lokalnych kryteriów wyboru

Lokalne kryteria wyboru operacji/ grantobiorców, podobnie jak i sama LSR, mogą ulegać pewnym modyfikacjom lub zmianom na skutek zmieniających się uwarunkowań społeczno-gospodarczych obszaru objętego LSR, w wyniku monitoringu wdrażania LSR i oceny osiągania założonych w LSR celów, jak również w przypadku wystąpienia trudności w procesie oceny i wyboru zgłoszonych przez członków Rady LGD, a także na wezwanie Samorządu Województwa.

Zmiany lokalnych kryteriów wyboru może dokonać – zgodnie z § 23 ust. 9 pkt. 8) Statutu Stowarzyszenia (obowiązuje od 02.12.2016 r.) – Zarząd Stowarzyszenia. Propozycja zmiany lokalnych kryteriów wyboru podlega w pierwszej kolejności konsultacjom z lokalną społecznością podczas gminnych spotkań konsultacyjnych. Planuje się – w przypadku zmiany lokalnych kryteriów wyboru – zorganizowanie min. 1 spotkania w każdej gminie obszaru objętego LSR. W dalszej kolejności propozycje zmian, uwzględniające wyniki przeprowadzonych konsultacji, są rozpatrywane i opiniowane przez Zespół Roboczy ds. opiniowania zmian w Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego na lata 2016-2023 (LSR), powołany uchwałą nr 7/2017 Walnego Zebrania Członków z dnia 28 lutego 2017 r. Pozytywnie zaopiniowane lokalne kryteria wyboru są zatwierdzane w formie uchwały przez Zarząd Stowarzyszenia. Po podjęciu stosownej uchwały o zmianie lokalnych kryteriów wyboru przez Zarząd Stowarzyszenia zmiany zostają zgłoszone do właściwego organu Samorządu Województwa (SW) odpowiedzialnego za wdrażanie RLKS.

Obowiązek zorganizowania min. 1 spotkania w każdej gminie obszaru objętego LSR, nie dotyczy sytuacji gdy lokalne kryteria wyboru ulegają zmianom na skutek wezwania/zgłoszenia uwag do kryteriów przez SW. W takiej sytuacji LGD zobowiązane jest przeprowadzić przynajmniej 7-mio dniowe (dni kalendarzowe) e-konsultacje.

Pisemna akceptacja SW będzie skutkowała wprowadzeniem nowych kryteriów oraz zmianami dokumentacji w procedurze oceny pod względem spełniania kryteriów wyboru operacji/ grantobiorców. W przypadku zmiany lokalnych kryteriów wyboru, „nowe" kryteria będą obowiązywać dla konkursów ogłoszonych po dniu ich zatwierdzenia przez właściwy organ Samorządu Województwa.

3. Wskazanie w jaki sposób w kryteriach wyboru operacji została uwzględniona innowacyjność oraz przedstawienie jej definicji i zasad oceny.

W lokalnych kryteriach wyboru dla przedsięwzięć: **Przedsiębiorcza Dolina Noteci**, **Aktywni dla Siebie i Regionu** oraz **Infrastruktura dla włączenia społecznego** wprowadzone zostało kryterium „Innowacyjność".
W ramach tego kryterium premiowane są:

a) w przedsięwzięciu Przedsiębiorcza Dolina Noteci – operacje polegające na zakładaniu bądź rozwijaniu działalności gospodarczej o charakterze innowacyjnym.

Innowacja rozumiana jest tutaj jako:

- dostarczenie usługi lub produktu (w tym turystycznego),
- zrealizowanie inwestycji,
- nowatorskie wykorzystanie lokalnych zasobów i surowców,
- wykorzystanie technologii w procesie produkcji / świadczenia usługi,
- rozwój nowych rynków zbytu

dotychczas nieznanych/niestosowanych na obszarze objętym LSR.

b) w przedsięwzięciu Aktywni dla Siebie i Regionu – granty innowacyjne (oryginalne w skali lokalnej). Innowacja rozumiana jest tutaj jako nowatorskie wykorzystanie lokalnych zasobów i /lub działań, sposobów realizacji dotychczas niestosowanych na obszarze LSR.

c) w przedsięwzięciu Infrastruktura dla włączenia społecznego – projekty infrastrukturalne w zakresie rewitalizacji.

Innowacja jest tutaj rozumiana jako:

- zrealizowanie inwestycji,
- i/lub nowatorskie wykorzystanie lokalnych zasobów i surowców,
- i/lub wykorzystanie technologii

dotychczas nieznanych/niestosowanych na obszarze LSR.

Podczas oceny wg lokalnych kryteriów wyboru Rada LGD będzie mogła przyznać 2 punkty, jeśli projekt będzie innowacyjny, 0 punktów, gdy projekt zostanie uznany za nieinnowacyjny. Uzasadnienie innowacji leży po stronie Wnioskodawcy/ Grantobiorcy (w Karcie Opisu Operacji i/lub we wniosku o powierzenie grantu). Rada LGD dokona oceny innowacyjności operacji/ grantu na podstawie przygotowanego przez Wnioskodawcę/ Grantobiorcę opisu.

4. Informacja o realizacji projektów grantowych i/lub operacji własnych.

Zgodnie z opisem w rozdziale V oraz pkt. 1 niniejszego rozdziału, LGD zamierza realizować 2 przedsięwzięcia w formule projektów grantowych, tj.:

- Przedsięwzięcie II LSR „Aktywni dla Siebie i Regionu" – finansowanie w ramach poddziałania 19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (kilka projektów grantowych realizujących cele i wskaźniki przedsięwzięcia, łączna kwota 600 000,00 zł),
- Przedsięwzięcie III LSR „Aktywna Integracja w Dolinie Noteci" – finansowanie w ramach działania 11.1 Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 (kilka projektów grantowych realizujących cele i wskaźniki przedsięwzięcia, łączna kwota 3 112 000,00 zł).

Szczegółowe zasady realizacji Projektów Grantowych zawierają **Procedury wyboru i oceny grantobiorców, wraz z opisem sposobu rozliczania grantów, monitoringu i kontroli, stosowane przez Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" w ramach Projektów Grantowych** ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, które, jak już wskazywano wcześniej, stanowią dokument towarzyszący LSR.

Na moment opracowania niniejszego dokumentu nie przewiduje się realizacji przez LGD operacji własnych, jednakże nie wyklucza się takiej możliwości w przyszłości, czego przesłanką mogą być wyniki prowadzonej ewaluacji LSR (patrz opis rozdział XI LSR). W takiej sytuacji LSR podlegać będzie aktualizacji zgodnie z procedurą aktualizacji stanowiącą załącznik nr 1 do LSR.

ROZDZIAŁ VII. Plan działania

Zwięzła charakterystyka przyjętego harmonogramu osiągania poszczególnych wskaźników wskazująca czas realizacji kluczowych efektów wdrażania LSR

Plan działania zawiera szczegółowe wskazanie harmonogramu osiągania poszczególnych wskaźników produktów dla wszystkich przedsięwzięć zaplanowanych w ramach LSR.

Szczegółowy harmonogram realizacji planu działania stanowi **załącznik nr 3** do Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego na lata 2016-2023.

Dokument odnosi się zarówno do produktów planowanych do osiągnięcia w ramach wdrażania LSR przez Wnioskodawców/Beneficjentów oraz Grantobiorców poszczególnych przedsięwzięć zaplanowanych w ramach LSR, ale również efektów realizacji przez LGD 2 projektów współpracy, które zaplanowane zostały w ramach *Przedsięwzięcia II Aktywni dla Siebie i Regionu* (patrz opis Rozdział V LSR Cele i wskaźniki). Z uwagi na fakt, iż projekty współpracy mają przyczynić się m.in. do kreowania lokalnych inicjatyw możliwych do realizacji w ramach przedmiotowego przedsięwzięcia ich realizacja nastąpi w pierwszym przedziale czasowym LSR tj. do końca roku 2018.

Szacując możliwości realizacji poszczególnych wskaźników produktu w określonych przedziałach czasowych LGD brało pod uwagę w szczególności pomysły na projekty mieszkańców obszaru LSR wskazywane zarówno bezpośrednio podczas spotkań konsultacyjnych, jak również zgłoszonych do „Bazy pomysłów w ramach LSR" za pośrednictwem strony internetowej LGD (blisko 80 zgłoszonych propozycji). Plan działania uwzględnia zatem propozycje (pomysły) zebrane w toku konsultacji z lokalną społecznością.

Z uwagi na fakt, iż priorytetowym w LSR jest tworzenie miejsc pracy, istotnym dla LGD w pierwszym okresie realizacji LSR tj. do roku 2018 będzie uruchomienie jak najszybciej wsparcia w ramach przedsięwzięcia I LSR Przedsiębiorcza Dolina Noteci zarówno dla planujących rozpocząć działalność gospodarczą (w szczególności osoby wskazane w LSR jako defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy), jak również planujących inwestycje w rozwój istniejącego przedsiębiorstwa.

Projekty Grantowe realizowane w głównej mierze przez organizacje pozarządowe zaplanowane w ramach *Przedsięwzięcia II LSR Aktywni dla Siebie i Regionu* oraz *Przedsięwzięcia III Aktywna Integracja w Dolinie Noteci* w miarę możliwości będą uruchamiane systematycznie rokrocznie, aby w jak największym stopniu i w miarę regularnie wspierać inicjatywy oddolne mieszkańców zmierzające do włączenia społecznego.

Działaniom tym towarzyszyć będzie równolegle powstanie infrastruktury w ramach przedsięwzięcia IV Infrastruktura dla Włączenia Społecznego oraz przedsięwzięcia V Infrastruktura dla Lokalnych Inicjatyw.

Kluczowe dla LSR efekty w postaci:

- utworzonych miejsc pracy,
- wzrostu zatrudnienia w odniesieniu do osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym

zostaną osiągnięte do końca 2021 roku.

Właściwej realizacji planu działania, a tym samym osiągnięciu celów i wskaźników LSR, służyć będą działania animacyjne i aktywizujące LGD prowadzone w ramach Planu komunikacji (patrz rozdział IX LSR wraz z załącznikiem).

Stopień zgodności LSR z celami określonymi w realizowanych programach:

Przedsięwzięcia zaplanowane w ramach LSR realizują niewątpliwie cele dotyczące RLKS, a założone wskaźniki w dostatecznym stopniu zapewniają realizację tych celów.

W odniesieniu do PROW cele i przedsięwzięcia są zgodne z następującymi celami przekrojowymi:

- Innowacyjność **-** poprzez preferencje na kryteriach wyboru operacji innowacyjnych (przedsięwzięcie I Przedsiębiorcza Dolina Noteci i przedsięwzięcia II Aktywni dla siebie i regionu LSR), **patrz kryterium**: Innowacyjność operacji (0 pkt – operacja/grant nieinnowacyjna lub 2 pkt - operacja/grant innowacyjna))
- Ochrona środowiska i zmiany klimatu – poprzez inwestycje w rozwój niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturowej, w tym związanych z ekoturystyką (przedsięwzięcie V Infrastruktura dla lokalnych inicjatyw) – **patrz: wskaźnik produktu** „Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej dofinansowanych w ramach LSR", a także działania edukacyjne (szkolenia z zakresu ochrony środowiska i/lub zmian klimatu) podnoszące świadomość ekologiczną mieszkańców (Przedsięwzięcie II Aktywni dla siebie i regionu) – **patrz wskaźnik produktu:** Liczba szkoleń z zakresu ochrony środowiska i/lub zmian klimatu zrealizowanych w ramach LSR, dodatkowo premiowanie w ramach wsparcia przedsiębiorczości (Przedsięwzięcie I) operacji związanych z tworzeniem tzw. zielonych miejsc pracy – **patrz kryterium:** Charakter podejmowanej działalności (2 pkt. - w ramach operacji podejmowana jest działalność ukierunkowana na tworzenie tzw. zielonych miejsc pracy (wykorzystujące zasoby naturalne obszaru LSR), oraz bezpośrednie kryterium odnoszące się do celów przekrojowych **patrz kryterium:** Wkład operacji w realizację celów przekrojowych PROW (2 pkt – operacja ma pozytywny wpływ na środowisko naturalne i/lub zagadnienia związane ze zmianami klimatu, 1 pkt – operacja o neutralnym wpływie)

W odniesieniu do celów szczegółowych RPO woj. kujawsko – pomorskiego:

- Wzrost aktywizacji społeczno – zawodowej mieszkańców objętych LSR (Osi 11) - zastosowano wszystkie wskazane w SzOOP wskaźniki produktu i rezultatu, **patrz wskaźniki:** liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym odpowiednio: poszukujących pracy, pracujących, lub u których wzrosła aktywność społeczna) gdyż są one adekwatne do planowanych w ramach Przedsięwzięcia III LSR *Aktywna Integracja w Dolinie Noteci* działań na rzecz osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym (w tym działania samopomocowe oraz w zakresie aktywizacji społeczno – zawodowej w wymiarze zatrudnieniowym).
- Ożywienie społeczne i gospodarcze na obszarach objętych LSR (oś 7) – w ramach przedsięwzięcia *IV Infrastruktura dla włączenia społecznego* zaplanowano inwestycje z zakresu rewitalizacji, jednakże z uwagi na trwające obecnie prace związane z opracowywaniem przez samorządy Gminnych Programów Rewitalizacji na podstawie wstępnych założeń przekazanych przez jst zastosowano jedynie 1

wybrany wskaźnik produktu odnoszący się do, **patrz wskaźnik produktu:** liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na zrewitalizowanych obszarach i odpowiadający mu **wskaźnik rezultatu** w postaci liczby osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów. Dodatkowo na kryteriach wyboru LGD preferuje projekty powiązane (komplementarne) z większą liczba operacji realizowanych na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym – **patrz kryterium:** Komplementarność z przedsięwzięciem Aktywna Integracja w Dolinie Noteci (2 pkt - projekt powiązany z minimum 2 projektami w ramach przedsięwzięcia Aktywna Integracja w Dolinie Noteci, 1 pkt - projekt powiązany z 1 projektem)

ROZDZIAŁ VIII. Budżet LSR

1. Ogólna charakterystyka budżetu w tym wskazanie funduszy EFSI stanowiących źródło finansowania LSR

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego na lata 2016-2023 jest strategią wielofunduszową współfinansowaną z 3 funduszy zgodnie z poniższym zestawieniem:

Tabela 26. Źródła finansowania LSR

Nazwa funduszu UE	Program	Działanie	Kwota [PLN]
Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (PROW)	Poddziałanie 19.2 – Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	10 000 000,00
		Poddziałanie 19.3 – Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania	200 000,00
Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR)	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 (RPO WK-P)	Oś priorytetowa 7 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność Działanie 7.1. Rozwój lokalny kierowany przez społeczność	7 667 960,00
Europejski Fundusz Społeczny (EFS)		Oś priorytetowa 11 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność Działanie 11.1 Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR	3 112 000,00
Fundusz wiodący	Wsparcie funkcjonowania LGD (koszty bieżące i aktywizacja/animacja)		2 850 000,00
		SUMA LSR	**23 829 960,00**

- Maksymalna kwota poddziałania 19.2 uzależniona jest od liczby ludności zamieszkującej obszar objęty LSR, tj. powiat nakielski wg stanu na dzień 31.12.2013 r., tj. 86 969 osób,
- Wysokość kosztów na działanie 19.3 PROW ustalono zgodnie z dokumentem „Sposób ustalania wysokości dostępnych środków przeznaczonych na realizację LSR" na poziomie 2% kwoty limitu przeznaczonej na działanie 19.2 PROW,
- Zgodnie z założeniem PROW 50% budżetu LSR przeznaczonego na realizację poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" przeznaczono na przedsięwzięcie związane z tworzeniem lub utrzymaniem miejsc pracy (patrz: Przedsiębiorcza Dolina Noteci).
- W przypadku PROW kwota zaplanowana w ramach LSR obok pomocy przewidzianej na wsparcie beneficjentów obejmuje także krajowy wkład środków publicznych pochodzących ze środków własnych beneficjentów, będących podmiotami sektora finansów publicznych w wysokości zapewniającej współfinansowanie wkładu EFRROW,
- Koszty funkcjonowania LGD (koszty bieżące i aktywizacja/animacja) z uwagi wielofunduszowy charakter LSR zostaną pokryte z 1 wyznaczonego funduszu tzw. funduszu wiodącego, który zostanie wskazany LGD przez Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego (będzie to EFRROW lub EFS).

Tabela 27. Związek między budżetem i planem działania, a celami:

Cel ogólny: Budowanie potencjału dla rozwoju lokalnej gospodarki, pobudzania oddolnych inicjatyw i tworzenia miejsc pracy		Razem cel szczegółowy	Harmonogram zgodnie z Planem działania		
			2016-2018	2019-2021	2022-2023
			[zł]	[zł]	[zł]
C 1.1	Przedsiębiorcza Dolina Noteci	5 000 000,00	2 400 000,00	2 600 00,00	0,00
C 1.2	Aktywni dla Siebie i Regionu	3 912 000,00	180 000,00	340 000,00	80 000,00
	w tym projekty współpracy		200 000,00	0,00	
	Aktywna Integracja w Dolinie Noteci		3 112 000,00	0,00	0,00
C 1.3	Infrastruktura dla Włączenia Społecznego	12 067 960,00	5 307 960,00	2 360 000,00	0,00
	Infrastruktura dla Lokalnych Inicjatyw		2 350 000,00	2 050 000,00	0,00
	Razem:	20 979 960,00	13 549 960,00	7 350 000,00	80 000,00

Cel szczegółowy 1.1 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości do roku 2023 Przedsięwzięcie Przedsiębiorcza Dolina Noteci zrealizowane zostanie w 2 pierwszych interwałach czasowych i służyć będzie tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy (w sumie 42 etaty). Harmonogram wdrażania wynika z realnego zapotrzebowania na te środki oszacowanego na postawie złożonych do LGD pomysłów na projekty polegające na utworzeniu lub rozbudowie istniejącego przedsiębiorstwa. W kwocie 5 mln zł wydzielono 1 mln zł na operacje w zakresie zakładania działalności gospodarczej oraz 4 mln zł na operacje w zakresie rozwijania działalności gospodarczej.

Przedsięwzięcia Aktywni dla siebie i regionu oraz Aktywna Integracja w Dolinie Noteci realizowane będą w formule projektów grantowych (głownie niewielkie projekty aktywizujące do pielenia ról społecznych i/lub zawodowych) w ramach ***Celu szczegółowego 1.2 Pobudzenie aktywności mieszkańców służącej oddolnym inicjatywom i włączeniu społecznemu do roku 2023.*** W miarę możliwości LGD chce je zatem uruchamiać rok rocznie. Z puli środków przeznaczonych na działanie przedsięwzięcie Aktywna Integracja w Dolinie Noteci LGD zamierza wydzielić kwotę 1 050 000 zł na projekty z zakresu aktywizacji społeczno – zawodowej w wymiarze zatrudnieniowych, dzięki którym 18 mieszkańców obszaru znajdzie zatrudnienie. Wyjaśnienie: w odniesieniu do przedsięwzięcia Aktywna Integracja w Dolinie Noteci całość środków ujęto w pierwszym interwale czasowym mając na uwadze fakt, że w odniesieniu do środków EFS LGD jako podmiot uprawniony do ubiegania się o dofinansowanie będzie realizować 1 projekt grantowy, na który w okresie do końca 2018 r. zostanie podpisana z LGD umowa o dofinansowanie na kwotę całkowitą 3 112 000 zł. Konkursy dla grantobiorców w ramach EFS ogłaszane będą natomiast do roku 2022 włącznie.
W okresie 2016-2018 LGD planuje też realizację 2 projektów współpracy inspirujących mieszkańców do wspólnych działań oddolnych**.** ***Cel szczegółowy 1.3 Poprawa stanu infrastruktury służącej ożywieniu społeczno–gospodarczemu Doliny Noteci do roku 2023*** koncentruje się na projektach infrastrukturalnych generujących stosunkowo wysokie koszty (rewitalizacja oraz niekomercyjna infrastruktura kulturowa, turystyczna i rekreacyjna), które będą realizowane równolegle do tzw. „projektów miękkich" w ramach Celu szczegółowego 1.2 jako elementy uzupełniające (towarzyszące) lokalnym aktywnościom.

Tabela 28. Budżet przeznaczony na wsparcie grup defaworyzowanych opisanych w LSR:

Nazwa przedsięwzięcia	Źródło finansowania	Grupa defaworyzowana objęta wsparciem/uzasadnienie	Kwota [PLN]
Przedsiębiorcza Dolina Noteci	EFRROW	**Grupa defaworyzowana ze względu na dostęp do rynku pracy** - preferencje na kryteriach wyboru operacji w zakresie podejmowania działalności gospodarczej dla Wnioskodawców z grupy defaworyzowanej	1 000 000,00
Aktywni dla Siebie i Regionu	EFRROW	**Dzieci i młodzież oraz osoby starsze** - preferencje na kryteriach wyboru dla grantów skierowanych do wskazanej grupy dlatego budżet całego przedsięwzięcia traktuje się jako przeznaczony na wsparcie grup defaworyzowanych.	600 000,00
Aktywna Integracja w Dolinie Noteci	EFS	**Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym** - grupa docelowa wszystkich zaplanowanych działań w ramach przedsięwzięcia dlatego budżet przedsięwzięcia całościowo traktuje się jako przeznaczony na wsparcie grup defaworyzowanych	3 112 000,00
		Suma	**4 712 000,00**

2. Opis powiazania budżetu z celami LSR

Tabela 29. Powiązanie budżetu z celami LSR i przedsięwzięciami LSR

WDRAŻANIE LSR ORAZ PROJEKTY WSPÓŁPRACY					
Przedsięwzięcia	**Wartość [PLN]**	**Cele szczegółowe LSR**	**Wartość [PLN]**	**Cel ogólny LSR**	**Wartość [PLN]**
1.1.1 Przedsiębiorcza Dolina Noteci	5 000 000,00	1.1 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości do roku 2023	5 000 000,00	1. Budowanie potencjału dla rozwoju lokalnej gospodarki, pobudzania oddolnych inicjatyw i tworzenia miejsc pracy	20 979 960,00
1.2.1 Aktywni dla Siebie i Regionu	800 000,00	1.2 Pobudzenie aktywności mieszkańców służącej oddolnym inicjatywom i włączeniu społecznemu do roku 2023	3 912 000,00		
1.2.2.Aktywna Integracja w Dolinie Noteci	3 112 000,00				
1.3.1 Infrastruktura dla Włączenia Społecznego	7 667 960,00	1.3 Poprawa stanu infrastruktury służącej ożywieniu społeczno-gospodarczemu Doliny Noteci do roku 2023	12 067 960,00		
1.3.2 Infrastruktura dla Lokalnych Inicjatyw	4 400 000,00				
				Suma ogółem	20 979 960,00
Funkcjonowanie LGD (biuro i organy) oraz działania aktywizujące i animacyjne służące prawidłowej realizacji celów LSR (w tym realizacja planu komunikacji)				Funkcjonowanie LGD	2 850 000,00
				RAZEM LSR	**23 829 960,00**

Jak zestawiono powyżej mając na uwadze w szczególności charakter planowanych w ramach LSR operacji najwięcej środków finansowych przeznaczono na realizację Celu szczegółowego 1.3 zakładającego inwestycje w rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej, która jak pokazuje dotychczasowe doświadczenie LGD generuje stosunkowo wysokie koszty.

3. Zasady premiowania projektów, w których wkład własny Wnioskodawcy przekracza intensywność pomocy:

Intensywność pomocy dla poszczególnych przedsięwzięć w ramach LSR została szczegółowo określona w rozdziale V LSR Cele i wskaźniki.

Projekty, w ramach których wkład własny Wnioskodawcy przekracza intensywność pomocy premiowane są w dwojaki sposób:

- **po pierwsze** – poprzez preferencje w ramach lokalnych kryteriów wyboru w ramach następujących przedsięwzięć LSR:
  - Przedsięwzięcie II - Aktywni dla Siebie i Regionu – Grantobiorcy w ramach Projektów Grantowych,
  - Przedsięwzięcie III - Aktywna Integracja w Dolinie Noteci – Grantobiorcy w ramach Projektów Grantowych:

Nazwa kryterium	Szczegółowy opis kryterium
Wysokość wkładu własnego Grantobiorcy	Kryterium preferuje granty o wkładzie własnym Grantobiorcy przekraczającym intensywność pomocy przewidzianej w ramach Przedsięwzięcia …..

  - Przedsięwzięcie I - Przedsiębiorcza Dolina Noteci (operacje w zakresie rozwijania działalności gospodarczej),
  - Przedsięwzięcie IV - Infrastruktura dla Włączenia Społecznego,
  - Przedsięwzięcie V - Infrastruktura dla Lokalnych Inicjatyw:

Nazwa kryterium	Szczegółowy opis kryterium
Wysokość wkładu własnego Wnioskodawcy	Kryterium preferuje operacja o wkładzie własnym Wnioskodawcy przekraczającym intensywność pomocy przewidzianej w ramach Przedsięwzięcia ……..

- **po drugie** – w przypadku równej liczby punktów o miejscu na liście operacji wybranych decyduje:
  a. **w pierwszej kolejności – wysokość wkładu własnego Wnioskodawcy, tj.** Wnioskodawca zakładający większy udział wkładu własnego w kosztach kwalifikowalnych zostanie sklasyfikowany na wyższym miejscu listy operacji wybranych,
  b. w dalszej kolejności – decyduje data i godzina złożenia wniosku o przyznanie pomocy w miejscu wskazanym w ogłoszeniu o naborze.

ROZDZIAŁ IX. Plan komunikacji

W niniejszym rozdziale zawarto plan komunikacji, który stanowi podstawę prowadzenia działań informacyjno-promocyjnych w obrębie Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego na lata 2016-2023 (LSR).

Głównym celem Planu Komunikacji jest udzielanie wszechstronnej informacji o działaniach planowanych w ramach LSR oraz postępach w ich wdrażaniu, a także promowanie LSR i działalności LGD wśród ogółu mieszkańców obszaru LSR tj. mieszkańców powiatu nakielskiego.

Działania komunikacyjne zaproponowane przez LGD dla okresu 2016-2023 oraz odpowiadające im środki przekazu zostały sformułowane na podstawie:

a) **wyników ewaluacji wewnętrznej z 2014 r** czyli dotychczasowych doświadczeń LGD we współpracy z lokalnymi środowiskami – pod koniec 2014 r. LGD przeprowadziło „Badania jakościowe lokalnych liderów z obszaru LSR", w ramach którego wykonano m.in. sondaż diagnostyczny wśród lokalnych liderów obszaru LSR (ankieta na próbie **127 osób).**

Na str. 44 raportu z badań opracowanego przez dr. Wojciecha Kniecia (UMK Toruń) czytamy:

"Badani bardzo dobrze oceniali wysiłki Partnerstwa w kierunku promowania samej organizacji, jak i efektów jej pracy.

Jest prasa, jest telewizja, radio. Bardzo dobra strona w internecie.

Jesteśmy bodajże najbardziej znaną organizacją w okolicy Nakła. Na pewno bardzo dobry efekt daje to, że są bardzo duże imprezy, masa ludzi wie o nas.

Sugerowano, aby zwiększyć liczbę imprez środowiskowych, organizowanych lokalnie, poszerzających wiedzę o LGD wśród do tej pory mało aktywnych w aplikowaniu o środki obszarów".

Powyższe pozwala na stwierdzenie, iż stosowane dotychczas przez LGD środki komunikacji były jak najbardziej oczekiwane i adekwatne do potrzeb lokalnego środowiska. Działania te niewątpliwie powinny być zatem kontynuowane.

b) **rozmów z mieszkańcami obszaru**, a także przedstawicielami lokalnych samorządów i instytucji kultury, przedsiębiorców oraz organizacji i instytucji zajmujących się szeroko rozumianą pomocą społeczną i wsparciem lokalnego rynku pracy prowadzonymi w całym procesie opracowywania LSR (patrz. rozdział II Partycypacyjny charakter LSR).

c) **sondażu ankietowego** - dodatkowo w listopadzie 2015 r. LGD przeprowadziło wśród mieszkańców obszaru LGD badanie sondażowe w postaci ankiety „Ankieta – plan komunikacji", której wersja elektroniczna dostępna była zarówno na stronie internetowej LGD oraz lokalnych samorządów, a także w wersji papierowej dystrybuowana była za pośrednictwem biura promocji lokalnych gmin, urzędu pracy, OPS oraz wiodących organizacji pozarządowych obszaru LSR.

Pomimo, krótkiego okresu badania na ankietę odpowiedziało 54 mieszkańców obszaru LGD.

Jak wynika z poniższego zestawienia w opinii badanych najbardziej oczekiwanymi sposobami komunikowania na linii LGD – społeczności lokalne są:

Tabela 30. Oczekiwane sposoby komunikacji na linii LGD – społeczność lokalna

Źródło informacji	odpowiedzi		Źródło informacji	odpowiedzi	
	osoby	%		osoby	%
strona internetowa LGD	44	81,48%	ulotki informacyjne	29	53,70%
szkolenia i warsztaty	47	87,04%	stoiska informacyjne LGD	28	51,85%
spotkania (kontakt bezpośredni)	46	85,19%	publikacje informacyjne	27	50,00%
kontakt bezpośredni w biurze LGD	37	68,52%	audycje telewizyjne i spoty w TV	27	50,00%
strona internetowa JST	36	66,67%	fora tematyczne (spotkania branżowe)	24	44,44%
wydarzenia i imprezy promocyjne	36	66,67%	portale społecznościowe	23	42,59%
artykuły prasowe	33	61,11%	spoty radiowe	23	42,59%
informacje słowne od lokalnych liderów / członków LGD / znajomych itp.	31	57,41%	inne strony internetowe	21	38,89%
plakaty informacyjne	29	53,70%	wyjazdy studyjne	20	37,04%

Zapytani o problemy komunikacyjne z jakimi dotychczas spotykali się mieszkańcy w kontaktach z LGD wskazywano:

- brak informacji dostępnej od ręki,
- późne godziny spotkań (po 17),
- mało informacji wpływających bezpośrednio do sołectw/sołtysów,
- nie w pełni dostępna sieć szybkiego Internetu.

Na pytanie „Czy Pani/Pana zdaniem są jakieś inne skuteczne kanały komunikacyjne, które LGD mogłaby skutecznie wykorzystać w komunikacji z Pani / Pana otoczeniem?", kilka osób wskazało: szkolenia, spotkania z uczniami ostatnich klas, zebrania wiejskie e-mail, SMS, kontakt bezpośredni, urząd miasta i gminy.

Ostatnie pytanie dotyczyło zakresu informacji przekazywanych przez LGD. Zapytani „O czym chcielibyście być Państwo informowani przez LGD? " ankietowani najczęściej wskazywali:

- Organizowanych szkoleniach, 79,63%
- Organizowanych wydarzeniach i imprezach promocyjnych, 79,63%
- Organizowanych naborach wniosków o dofinansowanie przedsięwzięć w ramach LSR, 75,93%
- Wynikach przeprowadzonych naborów wniosków o dofinansowanie w ramach LSR, 66,67%
- Organizowanych konkursach na organizację wydarzeń i imprez promocyjnych. 62,96%

W efekcie powyższych analiz i dyskusji określono potencjalnie najbardziej efektywne i pożądane formy dotarcia do poszczególnych grup odbiorców LSR. W ramach planu komunikacji wykorzystywane będą zatem zarówno formy stosowane powszechnie:

- prasa, radio, telewizja, internet
- wydawnictwa tematyczne, ulotki, itp.
- spotkania otwarte, wydarzenia/eventy, itp. kierowane do wszystkich grup mieszkańców.

W odniesieniu jednak do grup określonych w LSR jako defaworyzowane zaproponowano także:

a. osoby defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy (osoby długotrwale bezrobotne, osoby bezrobotne w wieku 25-34 lata, kobiety, osoby bezrobotne o niskich kwalifikacjach) – dotarcie do grupy defaworyzowanej za pośrednictwem organizacji i instytucji wspierających te grupy: urząd pracy, ośrodki pomocy społecznej, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, itp., a także kontakt bezpośredni w trakcie doradztwa biura LGD (wywiady indywidualne)
b. osoby starsze – dotarcie do grupy defaworyzowanej w szczególności poprzez organizacje pozarządowe typu Koła Gospodyń Wiejskich czy też lokalne Uniwersytety Trzeciego Wieku (w Nakle nad Notecią, Kcyni i Szubinie),
c. osoby i zagrożone ubóstwem i wykluczeniem - dotarcie do grupy defaworyzowanej m.in. za pośrednictwem organizacji i instytucji wspierających: urząd pracy, ośrodki pomocy społecznej, bezpieczeństwa publicznego, itp. i dodatkowo bezpośrednie spotkania z podopiecznymi pomocy społecznej, a także bezpośredni kontakt w trakcie udzielanego w ramach LSR wsparcia (wywiady indywidualne),
d. dzieci i młodzież – dotarcie do grupy defaworyzowanej poprzez inicjatywy promujące młodych (plebiscyty, konkursy, itp.) a także współpraca z lokalnymi szkołami.

W odniesieniu do pozostałych grup szczególnie istotnych z punktu widzenia LSR wskazano w szczególności:

e. organizacje pozarządowe – spotkania branżowe (fora) oraz wyjazdy studyjne upowszechniające dobre praktyki,
f. lokalni przedsiębiorcy – forum przedsiębiorców, czyli spotkania sektora oraz instytucji otoczenia biznesu, jst, i lokalnych szkół
g. mieszkańcy miejscowości wiejskich o dużym skoncentrowaniu problemów społeczno-gospodarczych – spotkania z liderami np. sołtysami.

Mając na uwadze powyższe sformułowano szczegółowy plan komunikacji, który **stanowi załącznik nr 5 do LSR.**

Zaplanowane działania komunikacyjne i środki przekazu są zatem różnorodne i adekwatne do celów i wskaźników działań komunikacyjnych oraz dopasowane do potrzeb grupy docelowej.

ROZDZIAŁ X. Zintegrowanie

1. Opis zgodności i komplementarności z innymi dokumentami planistycznymi/strategicznymi.

Cele niniejszej LSR są niewątpliwie komplementarne z innymi dokumentami planistycznymi opracowanymi dla obszaru objętego LSR. W poniższej tabeli przedstawiono elementy najbardziej zbieżne ze wskazanymi dokumentami planistycznymi co nie oznacza, że jest to katalog zamknięty.
UWAGA: Wyjaśnienie skrótów zastosowanych w kolumnie „Odniesienie do celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR i wykazanie spójności" zamieszczono poniżej tabeli.

Tabela 31. Komplementarność LSR z innymi dokumentami planistycznymi/strategicznymi

Lp.	Nazwa dokumentu	Opis zgodności i komplementarności z innymi dokumentami planistycznymi	
		Przedmiotowy dokument	Odniesienie do celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR i wykazanie spójności
1	**Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020** **Plan modernizacji 2020+**	**Cel „Gospodarka i miejsca pracy"**	***Wzrost zatrudnienia*** **P I** w ramach **CS 1.1** poprzez:wsparcie tworzenia i rozwoju lokalnych firm; preferencje dla grup defaworyzowanych w szczególności bezrobotnych w przypadku ubiegania się o przyznanie pomocy na rozpoczęcie działalności gospodarczej, premiowane będzie tworzenie dodatkowych miejsc pracy. **P III (CS 1.2)** poprzez projekty z zakresu aktywizacji społeczno- zawodowej w wymiarze zatrudnieniowym (osoby zagrożone wykluczeniem, w tym bezrobotni) ***Rozwój turystyki*** **P I** w ramach **CS 1.1** poprzez preferencje dla przedsiębiorców planujących uruchomić/rozwinąć działalność w sektorze turystyki i rekreacji. **PII (CS 1.2)** poprzez wydarzenia promocyjne nawiązujące do lokalnego dziedzictwa lub zasobów **P V** w ramach **CS 1.3** poprzez rozwój niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej
		Cel „Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi"	***Wzmacnianie relacji i więzi społecznych*** **P III (CS 1.2)** poprzez działania skierowane bezpośrednio do osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym (m.in.: szkolenia i podnoszące kompetencje i/lub dające nowe umiejętności zawodowe i społeczne) oraz ich otoczenia. Działaniom towarzyszyć będą projekty infrastrukturalne z zakresu rewitalizacji w ramach P IV (CS 1.3) Działania te mają za zadanie włączenie społeczne osób zagrożonych ***Rewitalizacja miast, wsi i obszarów zdegradowanych*** **P IV** w ramach **CS 1.3** - inwestycje z zakresu rewitalizacji ***Wzrost zdolności sektora NGO…., Promocja i wsparcie wolontariatu oraz działalności non-profit*** *oraz* ***Rozwój organizacji pozarządowych*** **P II** oraz **P III** w ramach **CS 1.2.** poprzez projekty grantowe dedykowane bezpośrednio organizacjom lub preferujące je jako Wnioskodawców oraz **P V** (**CS 1.3)** poprzez działania inwestycje dla lokalnych inicjatyw
		Cel „Sprawne zarządzanie"	
		Cel „Tożsamość i dziedzictwo"	**P V** w ramach **CS 1.3** poprzez działania inwestycje - niekomercyjna infrastruktura kulturalna oraz związane z zachowaniem dziedzictwa **P II (CS 1.2)** poprzez wydarzenia promocyjne nawiązujące do lokalnego dziedzictwa lub zasobów
2	**Strategia Polityki Społecznej**	**Cel szczegółowy 1.1** Wsparcie działalności społeczno-zawodowej mieszkańców regionu	**P I** w ramach **CS 1.1** poprzez: wparcie tworzenia i rozwoju lokalnych firm; premiowane tworzenia dodatkowych miejsc pracy; preferencje dla osób o utrudnionym dostępie do rynku pracy (grup defaworyzowanych), działania w ramach **P III (CS 1.2)**

	Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020		przewidują także aktywizację społeczno-zawodową w wymiarze zatrudnieniowym osób zagrożonych wykluczeniem (w tym bezrobotnych)
		Cel szczegółowy 1.2 Tworzenie i rozwój systemu wsparcia dla osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym	**P III (CS 1.2)** poprzez projekty: - ukierunkowane bezpośrednio na aktywizację społeczno-zawodową mieszkańców zagrożonych wykluczeniem społecznym; projekty z zakresu aktywnej integracji (kluby samopomocy, młodzieżowe, itp.); animacja społeczna - przygotowujących do pełnienia ról społecznych i zawodowych.
		Cel szczegółowy 3.1 Rozwój działań mających na celu kształtowanie i promowanie odpowiedzialnego pełnienia ról społecznych	
3	**Strategia Rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego** **(**2 gminy obszaru LSR: Nakło nad Notecią oraz Szubin znajdują się w zasięgu B-TOF)	**Cel strategiczny 4.4.1.2.1** Podniesienie poziomu kapitału ludzkiego i społecznego	Zadania realizowane w ramach **P III (CS 1.2)** podobnie jak cel SRB-TOF mają przysłużyć się podniesieniu poziomu kapitału ludzkiego i społecznego m.in. poprzez zmianę mentalności oraz wykształcenie pożądanych postaw w lokalnych społecznościach, przede wszystkim wśród osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem, w tym bezrobotnych oraz **P I (CS 1.1)** poprzez preferencje dla grup defaworyzowanych (w tym długotrwale bezrobotnych, o niskich kwalifikacjach) oraz możliwość podnoszenia kompetencji tych osób Zadaniom z **PI II (1.2)** tym ma służyć infrastruktura powstała w ramach **P IV (CS 1.3)**
		Cel strategiczny 4.4.1.4. 2 Modernizacja obszarów wiejskich na obszarze funkcjonalnym	LSR zakłada realizację zadań mających na celu zmniejszenie bezrobocia na całym obszarze LSR w działaniach skierowany do przedsiębiorców (**P I** w ramach **CS 1.1)** premiowane będzie tworzenie dodatkowych miejsc pracy, a lokalne kryteria wyboru premiują osoby o utrudnionym dostępie do rynku pracy Ponadto działania w ramach **P III (CS 1.2)** przewidują aktywizację zawodową osób zagrożonych wykluczeniem (w tym bezrobotnych)
		Cel strategiczny 4.4.2.3.2 Zachowanie i odbudowa obiektów oraz przestrzeni publicznych o istotnym znaczeniu historycznym, urbanistycznym oraz architektonicznym dla obszaru przy jednoczesnym ożywieniu społeczno-gospodarczym obszarów kryzysowych	**P IV (CS 1.3)** poprzez działania rewitalizacyjne miejscowości wiejskich również gmin wchodzących w B-TOF. Realizowane w ramach tego przedsięwzięcia inwestycje mają przyczyniać się do rozwoju i podniesienia atrakcyjności obszarów problemowych i przygotować ją do pełnienia funkcji społeczno-gospodarczych. Działania wynikać będą bezpośrednio z projektów realizowanych w ramach **P III (CS 1.2)**
		Cel strategiczny 4.4.2.3.3 Niwelowanie deficytów społeczno-gospodarczych, infrastrukturalnych oraz funkcjonalnych mających wpływ na jakość życia mieszkańców oraz wizerunek obszaru	**P V (CS 1.3)** poprzez operacje z zakresu budowy małej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, a także zagospodarowanie przestrzeni publicznych i rekreacyjnych terenów zieleni (miejsc sprzyjających integracji mieszkańców)
		Cel strategiczny 4.4.2.3.5 Wspieranie działań mających na celu aktywizację lokalnej społeczności, włączenia społecznego oraz wzmocnienie poczucia tożsamości mieszkańców miast	**P III (CS 1.2)** poprzez projekty grantowe z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej mieszkańców zagrożonych wykluczeniem społecznym m.in. w zakresie - szkolenia na rzecz aktywizacji społeczno – zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem (często bezrobotnych), - reintegracja zawodowa (nauka zawodu praktyki i szkolenia zawodowe, pośrednictwo pracy) - zajęcia dla dzieci i młodzieży pochodzących z rodzin dysfunkcyjnych, zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym objętych pomocą społeczną) Działania wzmacniające kapitał społeczny przewidziano także w ramach **P II (CS 1.2)**

4	**Strategia Rozwoju Powiatu Nakielskiego na lata 2014-2020+**	**Cel operacyjny 1.2** Dopasowanie kapitału ludzkiego do potrzeb lokalnego i regionalnego rynku pracy	**P III (CS 1.2)** poprzez działania aktywizacyjne i szkoleniowe (przekwalifikowanie) osób z utrudnionym dostępem do rynku pracy i zagrożonych wykluczeniem społecznym Ponadto w **P I (CS 1.1)** przewidziano wsparcie na tworzenie i rozwój lokalnych firm oraz podnoszenie kompetencji osób we wspieranych przedsiębiorstwach
		Cel operacyjny 1.3 Budowanie marki powiatu w regionie i zwiększenie atrakcyjności turystycznej powiatu	**P I** (**CS 1.1)** poprzez preferencje dla przedsiębiorców planujących uruchomić/rozwinąć działalność w sektorze turystyki i rekreacji. **P II (CS 1.2)** poprzez wydarzenia promocyjne nawiązujące do lokalnego dziedzictwa lub zasobówgrantowych w ramach projektów **P V** (**CS 1.3)** poprzez rozwój niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej
		Cel operacyjny 2.3 Rozwój infrastruktury rekreacyjnej powiatu	**P V** (**CS 1.3)** poprzez rozwój niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej **P I** (**CS 1.1)** poprzez preferencje dla przedsiębiorców planujących uruchomić/rozwinąć działalność w sektorze turystyki i rekreacji.
		Cel operacyjny 3.1 Wzrost aktywności społecznej Mieszkańców	**P II** oraz **P III (CS 1.2)** poprzez projekty grantowe mające na celu aktywizację lokalnej społeczności. Dedykowane lub preferujące NGO jako Wnioskodawców Zaplecze infrastrukturalne do realizacji tych działań planowane jest w ramach CS 1.3 (**P IV** i **P V**)
		Cel operacyjny 3.2 Promocja dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie rozwoju instytucji kultury	**P II (CS 1.2)** Wspieranie działań podmiotów działających w sferze kultury, projekty nawiązujące do lokalnego dziedzictwa,
5	**Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego powiatu nakielskiego. Powiat Nakielski i Gminy: Kcynia, Mrocza, Sadki**	**Cel operacyjny 1.1:** Wykorzystanie potencjału gospodarczego	**P I (CS 1.1)** poprzez wsparcie na uruchamianie (premie) i rozwój lokalnych przedsiębiorstw
		Cel operacyjny 1.2: Dopasowanie kapitału ludzkiego do potrzeb lokalnego rynku pracy	**P III (CS 1.2)** poprzez działania aktywizacyjne i szkoleniowe (przekwalifikowanie) osób z utrudnionym dostępem do rynku pracy i zagrożonych wykluczeniem społecznym a także działania z zakresu aktywnej integracji pozwalające odnaleźć się na rynku pracy Ponadto w **P I (CS 1.1)** przewidziano także podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje polegające na zakładaniu lub rozwoju lokalnych przedsiębiorstw
		Cel operacyjny 1.3: Budowanie marki powiatu (w tym ORSG) w regionie i zwiększenie atrakcyjności turystycznej powiatu	**P I** w ramach **CS 1.1** poprzez preferencje dla przedsiębiorców planujących uruchomić/rozwinąć działalność w sektorze turystyki i rekreacji. **PIII (CS 1.2)** poprzez wydarzenia promocyjne nawiązujące do lokalnego dziedzictwa lub zasobów) **P V** w ramach **CS 1.3** (poprzez rozwój niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej)
		Cel operacyjny 3.1: Wzrost aktywności społecznej mieszkańców	**P II** oraz **P III (CS 1.2)** poprzez projekty grantowe mające na celu aktywizację lokalnej społeczności zwłaszcza skupionych w organizacjach pozarządowych Zaplecze infrastrukturalne do realizacji tych działań planowane jest w ramach CS 1.3 (**P IV** i **P V**)
		Cel operacyjny 3.2: Promocja dziedzictwa kulturowego oraz wsparcie rozwoju obiektów i instytucji kultury służącej aktywizacji społeczności wiejskich	**P II (CS 1.2)** poprzez wydarzenia promocyjne nawiązujące do lokalnego dziedzictwa lub zasobów **P V (CS 1.3)** poprzez działania infrastrukturalne dla wsparcia lokalnych inicjatyw (rozwój niekomercyjnej infrastruktury kulturowej)

		Cel operacyjny 3.4: Kompleksowe ożywienie obszarów zaniedbanych	**P I (CS 1.1)** poprzez rozwój przedsiębiorczości i wzrost liczby miejsc pracy (preferencje dla lokalizujących przedsięwzięcie w miejscowościach o dużym natężeniu osób bezrobotnych) **P II** i **P III (CS 1.2)** poprzez aktywizację społeczną i zawodową w ramach projektów grantowych **P IV** w ramach **CS 1.3** poprzez inwestycje z zakresu rewitalizacji
		Cel operacyjny 3.6: Ograniczenie skutków wykluczenia społecznego	P II i P III (CS 1.2) poprzez aktywizację społeczną i zawodową w ramach projektów grantowych **P IV** w ramach **CS 1.3** poprzez działania infrastrukturalne dla włączenia społecznego **P V** (**CS 1.3)** poprzez działania infrastrukturalne dla lokalnych inicjatyw (niekomercyjna infrastruktura turystyczna, kulturalna i rekreacyjna)
6	**Program Promocji Zatrudnienia i Aktywizacji Lokalnego Rynku Pracy powiatu nakielskiego na Nata 2015-2020**	**Cel operacyjny nr I.2** Wsparcie osób bezrobotnych i poszukujących pracy w uzyskaniu zatrudnienia i samozatrudnienia	**P I** w ramach **CS 1.1** poprzez premiowanie (w przypadku osób uruchamiających działalność) w lokalnych kryteriach wyboru osób z utrudnionym dostępem do rynku pracy. Ponadto przewidziano podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje polegające na uruchomieniu lub rozwoju przedsiębiorstwa **P III (CS 1.2)** poprzez projekty z zakresu aktywizacji – społeczno zawodowej w wymiarze zatrudnieniowym
		Cel operacyjny nr III.2 Doskonalenie systemu zdobywania kwalifikacji zawodowych adekwatnych do potrzeb rynku pracy	**P III (CS 1.2)** poprzez projekty z zakresu aktywizacji – społeczno zawodowej w wymiarze zatrudnieniowym
7	**Strategia Rozwoju Gminy Kcynia na lata 2016-2023**	**Cel strategiczny 2** Rozwój i promocja przedsiębiorczości oraz tworzenie korzystnych warunków do prowadzenia działalności gospodarczej	**P I (CS 1.1)** poprzez wsparcie na uruchamianie (premie) i dotacje na rozwój lokalnych przedsiębiorstw
		Cel strategiczny 3 Wzmocnienie poczucia tożsamości mieszkańców poprzez pielęgnowanie tradycji, rozwój kultury i pobudzanie aktywności społecznej	**P V** w ramach **CS 1.3** poprzez rozwój niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz tworzenie zaplecza infrastrukturalnego dla lokalnych inicjatyw **P II (CS 1.2)** poprzez działania (projekty grantowe) m.in. z zakresu promocji dziedzictwa kulturowego, walorów przyrodniczych i turystycznych, oraz aktywizacja społeczności lokalnej (przedsięwzięcie dedykowane organizacjom pozarządowym)
8	**Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Mrocza na lata 2008-2020** **Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Nakło nad Notecią na lata 2009-2020**	**Cel I.1** Wspieranie rozwoju rolnictwa i przedsiębiorczości	**P I (CS 1.1)** poprzez wsparcie na uruchamianie (premie) i dotacje na rozwój lokalnych przedsiębiorstw. pPonadto przewidziano podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje polegające na uruchomieniu lub rozwoju przedsiębiorstwa **P III (CS 1.2)** poprzez projekty z zakresu aktywizacji – społeczno - zawodową (w tym kreowanie postaw przedsiębiorczych) -
		Cel I.2 Wspieranie rozwoju turystyki i rekreacji	**P I** w ramach **CS 1.1** poprzez preferencje dla przedsiębiorców planujących uruchomić/rozwinąć działalność w sektorze turystyki i rekreacji. **PII (CS 1.2)** poprzez wydarzenia promocyjne nawiązujące do lokalnego dziedzictwa lub zasobów **P V** w ramach **CS 1.3** poprzez rozwój niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej
		Cel I.3 Tworzenie przyjaznych dla mieszkańców i inwestorów warunków dla ich rozwoju	P II i P III (CS 1.2) poprzez aktywizację społeczną i zawodową w ramach projektów grantowych, w tym podnoszenie kwalifikacji, działania z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym (kluby pracy, samopomocy, itp.) **P IV** w ramach **CS 1.3** poprzez działania infrastrukturalne dla włączenia społecznego **P V** (**CS 1.3)** poprzez działania infrastrukturalne dla lokalnych inicjatyw
		Cel II.1 Wspieranie budowy społeczeństwa opartego na wiedzy oraz integracji społeczno zawodowej i bezpieczeństwie mieszkańców	

	(tożsamy układ i zakres celów w dokumentach)	**Cel II.2** Wspieranie budowy kapitału społecznego	**P II** i **P III (CS 1.2)** projekty dedykowane lub preferujące NGO jako Wnioskodawców,
9	**Strategia Rozwoju Gminy Sadki na lata 2008-2020**	**Cel I.3** Tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości lokalnej **Cel** I.4 Tworzenie przyjaznych warunków dla inwestorów zewnętrznych i firm kreujących nowe miejsca pracy	**P I (CS 1.1)** poprzez wsparcie na uruchamianie (premie) i dotacje na rozwój przedsiębiorstw. Ponadto przewidziano podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje polegające na uruchomieniu lub rozwoju przedsiębiorstwa oraz preferencje dla tworzących większą liczbę nowych miejsc pracy **P III (CS 1.2)** poprzez aktywizację społeczno - zawodową (w tym kreowanie postaw przedsiębiorczych, szkolenia i podnoszenia kwalifikacji osób bezrobotnych)
		Cel II.1 Wzrost szans rozwojowych dzieci i młodzieży, szczególnie wiejskiej	**P II** i **P III (CS 1.2)** poprzez projekty grantowe skierowane do dzieci i młodzieży (jako grupy de faworyzowanej) **P IV** i **P V** (**CS 1.3)** poprzez działania infrastrukturalne dla lokalnych inicjatyw
		Cel III.1 Zwiększenie oferty kulturalnej gminy	**P II (CS 1.2)** poprzez projekty grantowe z nawiązujące do lokalnego dziedzictwa, **P V** (**CS 1.3)** poprzez działania infrastrukturalne dla lokalnych inicjatyw (rozwój niekomercyjnej infrastruktury kulturowej)
		Cel III.4 Tworzenie warunków dla rozwoju turystyki lokalnej, sportu i rekreacji	**P I** w ramach **CS 1.1** poprzez preferencje dla przedsiębiorców planujących uruchomić/rozwinąć działalność w sektorze turystyki i rekreacji. **PII (CS 1.2)** poprzez wydarzenia promocyjne nawiązujące do lokalnego dziedzictwa lub zasobów **P V** w ramach **CS 1.3** poprzez rozwój niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej
10	**Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Szubin"**	**Cel strategiczny 1:** Dobrze rozwinięta i konkurencyjna gospodarka lokalna	**P I** w ramach **CS 1.1** poprzez dotacje dla przedsiębiorców, oraz preferencje dla przedsiębiorców planujących uruchomić/rozwinąć działalność w sektorze turystyki i rekreacji. Ponadto przewidziano podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje polegające na uruchomieniu lub rozwoju przedsiębiorstwa **P III (CS 1.2)** poprzez aktywizację zawodową (w tym kreowanie postaw przedsiębiorczych, szkolenia i podnoszenia kwalifikacji osób bezrobotnych) **PII (CS 1.2)** poprzez wydarzenia promocyjne nawiązujące do lokalnego dziedzictwa lub zasobów **P V** w ramach **CS 1.3** poprzez rozwój niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej
		Cel strategiczny 3: Wysokie standardy życia mieszkańców	**P II** i **P III (CS 1.2)** poprzez projekty z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym, animacji społecznej, związanych z promocją, itp. oraz **P IV** w ramach **CS 1.3** poprzez działania infrastrukturalne dla włączenia społecznego (rewitalizacja miejscowości wiejskich) a także towarzyszące im w ramach **P V** (**CS 1.3)** działania infrastrukturalne dla lokalnych inicjatyw (niekomercyjna infrastruktura turystyczna, kulturowa i rekreacyjna)

Objaśnienie skrótów:

CS 1.1 - Cel szczegółowy 1.1 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości do roku 2023
P I – Przedsięwzięcie „Przedsiębiorcza Dolina Noteci"
CS 1.2 - Cel szczegółowy 1.2 Pobudzenie aktywności mieszkańców służącej oddolnym inicjatywom i włączeniu społecznemu do roku 2023
P II - Przedsięwzięcie „Aktywni dla Siebie i Regionu"
P III - Przedsięwzięcie „Aktywna Integracja w Dolinie Noteci"
CS 1.3 - Cel szczegółowy 1.3 Poprawa stanu infrastruktury służącej ożywieniu społeczno – gospodarczemu Doliny Noteci do roku 2023
P IV - Przedsięwzięcie „Infrastruktura dla Włączenia Społecznego"
P V - Przedsięwzięcie „Infrastruktura dla Lokalnych Inicjatyw"

2. Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.

W ramach celu szczegółowego „Pobudzenie aktywności mieszkańców służącej oddolnym inicjatywom i włączeniu społecznemu do roku 2023" zaplanowano dwa przedsięwzięcia: „Aktywni dla Siebie i Regionu" (granty PROW) oraz „Aktywna Integracja w Dolinie Noteci" (granty EFS), które w sposób spójny, chociaż przy zastosowaniu zupełnie innych sposobów oddziaływania i metod przyczyniać się będą do kompleksowego niwelowania ważnego deficytu mieszkańców obszaru LSR wskazanego w analizie SWOT jako „niska aktywność mieszkańców, w tym organizacji pozarządowych (zwłaszcza młodzieży) oraz duży odsetek osób biernych zagrożonych wykluczeniem społecznym". Granty finansowane z PROW będą służyły inicjatywom lokalnych organizacji, które wykorzystując lokalny potencjał historyczny, kulturowy, przyrodniczy czy turystyczny będą podejmowały działania na rzecz zmiany postaw grupy defaworyzowanej (dzieci, młodzież i osoby starsze), tj. aktywizowania do pełnienia ról społecznych (włączenia w działania lokalnych społeczności). Biorąc pod uwagę powszechnie występujące postawy bierne, których skutkiem jest wskazane w SWOT długotrwale utrzymujące się bezrobocie i idący w ślad za nim wysoki odsetek korzystających z pomocy społecznej, a także niska aktywność społeczna mieszkańców obszaru LSR, zaplanowano aktywności w ramach przedsięwzięcia „Aktywna Integracja w Dolinie Noteci", które koncentrować się będą na aktywizacji społeczno-zawodowej mieszkańców obszaru LSR, w szczególności osób zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym oraz osób z ich otoczenia. Przedsięwzięcie polegać będzie na realizacji różnego typu działań aktywizujących społecznie, a także działań integrujących osoby zagrożone ubóstwem i wykluczone ze społecznością lokalną i jej najbliższym otoczeniem. Uzupełnieniem interwencji aktywizacji oddolnej w ramach omawianego celu szczegółowego będzie zrealizowanie 2 projektów współpracy: jednego inspirującego mieszkańców do oddolnych działań na bazie potencjału kulturowego obszaru Krajny oraz drugiego wykorzystującego potencjał oddolnych inicjatyw wiosek tematycznych z wykorzystaniem inspiracji z Borów Tucholskich oraz międzynarodowych z obszaru Chorwacji (okolic Zadaru). W realizację celu szczegółowego „Pobudzenie aktywności mieszkańców służącej oddolnym inicjatywom i włączeniu społecznemu do roku 2023 " zaangażowane będą z jednej strony sektor społeczny (organizacje pozarządowe – granty PROW – przedsięwzięcie „Aktywni dla Siebie i Regionu"), z drugiej sektor gospodarczy i publiczny (przedsięwzięcie „Aktywna integracja w Dolinie Noteci"): podmioty gospodarcze jako prowadzące projekty na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem, oraz podmioty publiczne (tu przewiduje się jako beneficjentów ośrodki pomocy społecznej, centra pomocy rodzinie, domy kultury, ale również organizacje pozarządowe) realizujące wsparcie głównie o charakterze samopomocowym (kluby pracy, kluby młodzieżowe itp.). Trzeba nadmienić, że działania aktywizacyjne prowadzone przez podmioty publiczne (np. ośrodki pomocy społecznej) na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w ramach przedsięwzięcia „Aktywna Integracja w Dolinie Noteci" (EFS) będą komplementarne do działań inwestycyjnych samorządów realizowanych w ramach przedsięwzięcia „Infrastruktura dla Włączenia Społecznego" (EFRR).

Podobnie w przypadku przedsięwzięcia „Przedsiębiorcza Dolina Noteci" zaplanowano interwencje integrujące istotne dla lokalnej gospodarki branże, tj. działalność usługową związaną z turystyką i/lub rekreacją, szerokorozumianą działalność produkcyjną (tworzącą miejsca pracy) oraz działalności ukierunkowane na tworzenie tzw. zielonych miejsc pracy, tj. wykorzystujące zasoby naturalne obszaru LSR.

LSR integrować będzie zatem w ramach przedsięwzięcia min. 3 branże działalności gospodarczej rozumiane jako Sekcje PKD tj.:

Sekcja C - przetwórstwo przemysłowe – (sekcja obejmuje szeroko rozumianą PRODUKCJĘ)
Sekcja I - działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi - TURYSTYKA (sekcja obejmuje m.in.: działalności związane z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi)
Sekcja R - Działalność związana z kulturą rozrywką i rekreacją - REKREACJA

Kluczową kwestią dla niniejszej wielofunduszowej LSR jest zachowanie komplementarności wsparcia z różnych funduszy przy realizacji jednofunduszowych projektów. Komplementarność starano się uzyskać już na etapie programowania tj. przy tworzeniu LSR i poszukiwaniu spójności z innymi programami operacyjnymi. Zakłada się również, że niniejsza LSR będzie także posiadała cechy komplementarności poprzez poszczególne projekty realizowane przez beneficjentów. Będzie to możliwe poprzez zastosowanie kryterium komplementarności w ocenie projektów z zakresu podejmowania inicjatyw społecznych, projektów infrastrukturalnych i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Tak więc projekty z tych obszarów nie będą oceniane tylko pod kątem ich zgodności z poszczególnymi priorytetami inwestycyjnymi, lecz z zasady będą musiały być ze sobą kompatybilne.

Zarówno na poziomie celów szczegółowych, jak i przewidzianych w LSR przedsięwzięć występuje kompatybilność i komplementarność interwencji w ramach EFS oraz EFRR, które z kolei stanowią uzupełnienie interwencji z EFRROW. Zintegrowanie LSR wyraża się również spójną i komplementarną, a zarazem przejrzystą ofertą dla poszczególnych interesariuszy. Przedsiębiorcy będą korzystali z jednego z celów szczegółowych, co zapewni im proste i przejrzyste oraz jednolite zasady wsparcia (tak jak tego oczekują). Organizacje społeczne, będą mogły zaangażować się w działania w ramach wspólnego celu szczegółowego „Pobudzenie aktywności mieszkańców służącej oddolnym inicjatywom i włączeniu społecznemu". Samorządy skupią się natomiast na działaniach infrastrukturalnych, których realizacja będzie jednak uwarunkowania zachowaniem komplementarności z działaniami „miękkimi".

ROZDZIAŁ XI. Monitoring i ewaluacja

1. Ogólna charakterystyka zasad i procedur dokonywania ewaluacji oraz monitorowania

Długotrwała perspektywa realizacji LSR rozciągnięta do 2023 r. może spowodować zaistnienie wielu nowych, niezależnych od LGD i jej partnerów, okoliczności mających wpływ na sformułowane dzisiaj założenia LSR. Niezbędnym wydaje się zatem odpowiednie zaplanowanie procesu ewaluacji i stałego monitorowania realizacji LSR, aby móc w miarę szybko zareagować na zmiany (zwłaszcza te niekorzystne) i wprowadzić odpowiednie rozwiązania korygujące jak np. aktualizacja LSR.

Monitoring LSR to proces stałego kontrolowania czy realizacja strategii przebiega zgodnie z oczekiwaniami, czy i jak szybko zmierza się do zrealizowania określonych w strategii celów i rezultatów, jak wygląda wydatkowanie środków przeznaczonych na poszczególne przedsięwzięcia LSR. Monitoring to zatem proces systematycznego zbierania i analizowania ilościowych i jakościowych informacji na temat wdrażania LSR w aspekcie finansowym i rzeczowym.
Monitoring LSR służyć będzie zatem dostarczaniu bieżących informacji, na podstawie których organ odpowiedzialny za jej wdrażanie będzie mógł systematycznie dowiadywać się o występowaniu ewentualnych problemów i rozbieżności w realizacji założonych planów (wskaźników), a tym samym osiąganiu celów LSR. Odpowiedzialność za bieżący monitoring przez cały okres wdrażania LSR spoczywać będzie bezpośrednio na Zarządzie LGD, który wspomagany będzie w tym zakresie przez pracowników biura LGD.

Ewaluację realizacji LSR i funkcjonowania LGD należy zdefiniować natomiast jako ocenę okresową - badanie trafności, efektywności, skuteczności wpływu, realności ekonomicznej i finansowej oraz trwałości tj. oddziaływania LSR w kontekście jej ustalonych celów.

Czas w jakim zostanie przeprowadzona ewaluacja. Badanie ewaluacyjne zostanie wykonane min. trzykrotnie, tj.:

- dwa razy w czasie trwania okresu wdrażania LSR (ewaluacja on-going), tj. po roku 2018 i 2021, w celu dokonania przeglądu dotychczasowego postępu we wdrażaniu LSR i zaproponowania ew. zmian, które obowiązywałyby w pozostałym okresie wdrażania LSR,
    - po roku 2018 (okres objęty pomiarem – lata 2016-2018)
    - po roku 2021 (okres objęty pomiarem – lata 2019-2021)
- na koniec okresu wdrażania LSR tj. ok. 2023 roku (ewaluacja ex-post), w celu udokumentowania wykorzystanych zasobów, wyników i postępu w realizacji celów LSR (wielkości zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności pomocy) - okres objęty pomiarem 2016 - 2023.

Ocenie (ewaluacji) podlegać będzie także każdorazowo jakość oraz sprawność funkcjonowania Partnerstwa, tj. znajomość LGD w środowisku i jej skuteczność w oddziaływaniu na rzeczywistość lokalną. Badanie ewaluacyjne wykonane zostanie przez podmiot zewnętrzny, niezależny wobec LGD .

Proces monitoringu i ewaluacji każdorazowo prowadzony będzie zgodnie z procedurą dokonywania ewaluacji i monitoringu stanowiącą **załącznik nr 2** do Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego na lata 2016-2023, która zawiera również planowane do zastosowania kryteria ewaluacyjne.

2. Sposób wykorzystania wyników z ewaluacji i analizy danych monitoringowych

Wyniki ewaluacji i monitoringu będą istotnym źródłem informacji jakie obszary zarówno z punktu widzenia wdrażania LSR, jak i funkcjonowania samej LGD i jej organów wymagają wsparcia lub też modyfikacji. Wyniki ewaluacji mogą posłużyć zatem m.in. do:

- podjęcia decyzji o konieczności aktualizacji LSR (zarówno w zakresie merytorycznym jak i finansowym),
- podjęcia decyzji o uwzględnieniu w LSR tzw. projektów własnych LGD (w sytuacji zidentyfikowanego zagrożenia niezrealizowania założonych w LSR wskaźników przez beneficjentów innych niż LGD),
- zmiany procedur oceny i weryfikacji wniosków o przyznanie pomocy,
- zmiany lokalnych kryteriów wyboru,
- sformułowania zaleceń w celu poprawy efektywności pracy Biura LGD oraz jego organów (Zarząd, Rada),
- modyfikacji środków komunikacji LGD z lokalną społecznością oraz prowadzonych działań animacyjnych,
- itp.

ROZDZIAŁ XII. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Informacja o przeprowadzeniu analizy LSR pod kątem spełnienia kryteriów kwalifikujących do strategicznej oceny oddziaływania na środowisko i o wynikach tej analizy

Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" opracowując Strategię Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego na lata 2016-2023 przeprowadziło analizę LSR pod kątem kryteriów kwalifikujących do strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Przeprowadzając analizę ustalono, iż opracowywana LSR jest zgodna z *Założeniami polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2014-2020* przyjętymi przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego w dniu 30 października 2013 r., zakładającymi cztery poziomy, na których będzie odbywał się proces planowania i wdrażania polityki terytorialnej. Uznając, że tworzona LSR w okresie programowania 2014-2020 będzie stanowić instrument realizacji założeń *Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020* poprzez wykorzystanie m.in. środków unijnych, w tym środków z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 oraz, że będzie dotyczyć wyłącznie niewielkich modyfikacji przyjętego już dokumentu, to jest uszczegółowienia dokumentu *„Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+"*, Zarząd LGD dn. 02.09.2015 r. wystąpił do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy oraz do Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Bydgoszczy z wnioskami o **uzgodnienie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko** dla LSR.

Jako uzasadnienie podano następujące fakty:

- „Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+" została poddana procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko z opinią RDOŚ i PWIS,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 również został poddany procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko z opiniowaniem przez RDOŚ i PWIS,

wskazując jednocześnie, iż przygotowanie Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność według instrumentu RLKS w okresie programowania 2014-2020 jest uszczegółowieniem powyższych dokumentów dla obszaru powiatu nakielskiego. Niniejsze uszczegółowienie polega na wskazaniu możliwych do realizacji zadań zgodnie z wytycznymi odnoszącymi się do perspektywy finansowej 2014-2020. Zadania wdrażane zarówno przez beneficjentów, jak i samą LGD będą realizowane w taki sposób, by nie zagrażały zdrowiu i życiu ludzi oraz środowisku naturalnemu. Nie przewiduje się oddziaływań skumulowanych i transgranicznych.

Działania takie jak np. inwestycje infrastrukturalne, modernizacyjne, rewitalizacyjne ze względu na swój charakter, będą obowiązkowo, w trakcie realizacji, poddane niezbędnym wymaganym prawem procedurom, np. uzyskanie niezbędnych pozwoleń (na budowę, na wykonanie prac konserwatorskich), w związku z czym inwestycje te będą podlegały procesom uzgadniania z organami uprawnionymi do wydawania takich decyzji/ opinii, co wyeliminuje wystąpienie negatywnego wpływu np. na zachowanie dziedzictwa kulturowego czy na środowisko przyrodnicze. Każdy projekt starający się o dofinansowanie musi, zgodnie z prawem, przejść osobną, indywidualną ocenę jego wpływu na zdrowie i życie ludzi oraz na środowisko. Ze względu na brak szczegółowych parametrów przedsięwzięć inwestycyjnych realizowanych ze środków LSR w perspektywie 2014-2020, takich jak ich lokalizacja, typ oraz skala czy też powierzchnia zabudowy inwestycji nie jest możliwe – w chwili obecnej – wykonanie szczegółowej oceny oddziaływania na środowisko. Z tego względu niemożliwa jest również pełna kwantyfikacja oddziaływań.

Realizacja niektórych przedsięwzięć (części kierunków wsparcia projektów) wyznaczonych w LSR wymagała będzie przeprowadzenia procedury administracyjnej (SOOŚ) zakończonej uzyskaniem decyzji określającej środowiskowe uwarunkowania realizacji przedsięwzięcia.

W szczególności realizacja każdego przedsięwzięcia zostanie poprzedzona postępowaniem zapewniającym wybór najkorzystniejszych dla środowiska wariantów lokalizacyjnych i technicznych, a także wskazaniem właściwych zabezpieczeń środowiska. Ograniczanie oddziaływań na środowisko przyrodnicze oraz warunki życia ludzi winno być prowadzone również w fazie budowy i późniejszej eksploatacji ewentualnych inwestycji.

Wobec powyższego Stowarzyszenie prognozuje, iż realizacja projektów, w ramach Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego na lata 2016-2023, będzie zgodna z obowiązującymi wymogami dotyczącymi ochrony środowiska i wniosło o uzgodnienie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego na lata 2016-2020.

Pismem znak: W00.410.407.2015.KJ z dn. 14.09.2015 r. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy uzgodnił odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla ww. dokumentu.

Pismem znak: NNZ.9022.3.511.2015 z dn. 29.09.2015 r. Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Bydgoszczy, sprostowanym postanowieniem z dnia 06.10.2015 r., również uzgodnił odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla tego dokumentu.

Biorąc pod uwagę ww. opinie Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" odstąpiło od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu dokumentu: Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność w okresie programowania 2014-2020 obejmującej tereny gmin: Mrocza, Nakło nad Notecią, Kcynia, Sadki, Szubin (pow. nakielski).

Informacja o odstąpieniu od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu dokumentu: Strategia Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność w okresie programowania 2014-2020 upubliczniona została na stronie internetowej LGD: www.krajna-paluki.cna.org.pl w dn. 12.10.2015 r. zgodnie z art. 48 ust. 4 Ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziału społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. 2013r. poz.1235 z późn. zm.).

WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY

1) Bloch E., Kościelecki P., Śpiewak R., Zalewska K., *Podręcznik tworzenia i ewaluacji wskaźników w lokalnych strategiach rozwoju*, Warszawa 2010.

2) Kot T., Weremiuk A., *Wskaźniki w zarządzaniu strategicznym. Poradnik dla pracowników administracji publicznej,* Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

3) *Prognoza ludności w województwie kujawsko-pomorskim do 2035 r. według powiatów i wybranych grup wiekowych, Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, Bydgoszcz, luty 2012.*

4) Stowarzyszenie Klon/Jawor, *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych – raport z badania 2012, Warszawa 2013.*

5) Raport „Sytuacja kobiet i mężczyzn na rynku pracy w 2014 roku" wydany przez MPiPS Departament Rynku Pracy Wydział Analiz i Statystyki, Warszawa 2015.

6) Opracowanie „Oś IV PROW – 2007-2013 Lokalne Grupy Działania i Lokalne" przygotowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2009.

7) Podręcznik dla Lokalnych Grup Działania w zakresie realizacji instrumentu Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność w województwie kujawsko-pomorskim, Toruń, sierpień 2015 r.

8) Poradnik dla Lokalnych Grup Działania w zakresie opracowania Lokalnych Strategii Rozwoju na lata 2014-2020, Wydanie III uzupełnione i zaktualizowane, Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2015.

9) Zasady realizacji instrumentu Rozwój lokalny kierowany przez społeczność w Polsce, Warszawa 2014

10) Obowiązujące akty prawne krajowe i wspólnotowe dotyczące instrumentu RLKS

Załącznik nr 1. Procedura aktualizacji LSR.

Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" prowadzi działania w oparciu o zasady szerokiej partycypacji społecznej. W procesie wdrażania i aktualizacji LSR LGD zamierza zatem w jak największym stopniu angażować lokalne społeczności.

Za proces wdrażania, a także formułowania ew. propozycji w zakresie aktualizacji LSR odpowiedzialny jest Zarząd Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk", który przedkłada zatwierdzone uchwałą Zarządu zmiany w LSR do akceptacji Samorządu Województwa. Zarząd zobowiązany zostaje do konsultowania zmian w LSR ze wszystkimi członkami i partnerami LGD, a także społecznością lokalną obszaru LSR.

Proces aktualizacji Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność jest niewątpliwie powiązany z procesem ewaluacji i monitoringu, bowiem aktualizacja LSR będzie warunkowana oceną procesu wdrażania oraz czynników zewnętrznych wpływających na ten proces. Aktualizacja LSR będzie zatem wynikiem analizy takich czynników jak:

- charakter i dynamika zmian uwarunkowań rozwojowych obszaru objętego LSR,
- efekty realizacji celów i przedsięwzięć zaplanowanych w LSR,
- skuteczność procesu zarządzania wdrażaniem strategii.

Wyniki monitorowania i raporty z ewaluacji LSR podlegały będą każdorazowo dokładnej analizie przez Zarząd LGD oraz będą wykorzystywane w przypadku wprowadzania zmian w LSR. Wszystkie zmiany w LSR przeprowadzane będą w oparciu o opinie mieszkańców i parterów z uwzględnieniem ich uwag i wniosków.

Zarówno wdrażanie, jak i monitorowanie strategii mają charakter ciągły. Zakłada się, iż w wyniku stale prowadzonych analiz aktualizacja LSR będzie mogła następować:

- okresowo – na początku każdego roku kalendarzowego, po dokonaniu podsumowania wykonania LSR za rok poprzedni (sprawozdanie Zarządu podczas Walnego Zebrania Członków),
- doraźnie – jako skutek kluczowych zmian w sposobie wdrażania LSR.

Do podejmowania decyzji o aktualizacji LSR Partnerstwo będzie uwzględniało takie czynniki jak:

- liczba projektów zgłaszanych przez podmioty lokalne,
- jakość merytoryczna i techniczna projektów,
- poziom realizacji celów i wskaźników LSR (zbieżność działań wdrożeniowych a potrzeby wynikające z LSR),
- poziom osiągania zakładanych rezultatów przez projektodawców,
- wartość wkładu własnego podmiotów lokalnych,
- liczba beneficjentów pośrednich i bezpośrednich realizowanych projektów,
- zmiana wewnętrznych uwarunkowań rozwoju obszaru objętego LSR.

W zależności zatem od powyższych uwarunkowań aktualizacja LSR może pociągać za sobą zmiany strategii w różnym zakresie i może obejmować również zmianę przedsięwzięć oraz celów szczegółowych i wskaźników realizacji strategii.

W procesie aktualizacji LSR, podobnie jak w procesie wdrażania LSR, duży nacisk położony zostanie na zachowanie zasad partnerstwa, jak najszerszego udziału wszystkich mieszkańców analizowanego obszaru, zasad jawności i przejrzystości oraz zasad aktualności i systematyczności.

Oznacza to, że:

- proces aktualizacji będzie odpowiednio promowany – za pomocą takich narzędzi jak: strona internetowa LGD i lokalnych samorządów, portale społecznościowe, ogłoszenia prasowe, komunikaty radiowe, itp.
- w procesie aktualizacji będą wykorzystywane stosowne narzędzia konsultacyjne, w tym: rozmowy, spotkania, warsztaty, ankiety, e-konsultacje itp.
- do procesu aktualizacji zaproszeni zostaną reprezentanci lokalnych środowisk – w sytuacji wystąpienia okoliczności wymagających aktualizacji LSR w szczególności w obrębie zapisanych w LSR przedsięwzięć, celów szczegółowych i wskaźników realizacji LSR - LGD zobowiązana jest przeprowadzić po min. 1 **spotkaniu konsultacyjnym otwartym** w każdej z 5-ciu gmin obszaru LSR tj. Kcyni, Mroczy, Nakle nad Notecią, Sadkach i Szubinie.
- powyższy zapis konieczności organizowania spotkania konsultacyjnego otwartego w nie dotyczy zmian w LSR wynikających z dostosowania LSR do zmienianych lub wprowadzanych dokumentów wyższego rzędu (m.in. aktów prawnych, wytycznych, zapisów programów w ramach, których finansowana jest LSR), a także wynikających z wezwań Samorządu Województwa - w takiej sytuacji LGD zobowiązane jest przeprowadzić przynajmniej 7-mio dniowe (dni kalendarzowe) e-konsultacje.

Organem, do którego kompetencji zgodnie zapisami § 23 ust. 9 pkt. 8) Statutu Stowarzyszenia (obowiązuje od 02.12.2016 r.) należy podjęcie ostatecznej decyzji o wprowadzeniu zmian do LSR, jest Zarząd Stowarzyszenia. Decyzja ta powinna uwzględniać efekty przeprowadzonych wcześniej konsultacji. W przypadku zmian w obrębie zapisanych w LSR przedsięwzięć, celów szczegółowych i wskaźników realizacji LSR decyzja Zarządu poprzedzona jest dodatkowo opinią Zespołu Roboczego ds. opiniowania zmian w Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego na lata 2016-2023 (LSR), powołanego uchwałą nr 7/2017 Walnego Zebrania Członków z dnia 28 lutego 2017 r.

Załącznik nr 2. Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu.

Organem odpowiedzialnym za proces monitoringu i ewaluacji LGD oraz LSR jest Zarząd Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krainy i Pałuk". W odniesieniu do procedury ewaluacji Zarząd LGD powołuje podmiot zewnętrzny (niezależny wobec LGD), który będzie pełnić funkcję ewaluatora. Zadania ewaluatora polegały będą na opracowaniu szczegółowych narzędzi ewaluacji, przeprowadzeniu działań ewaluacyjnych i przedstawienie wyników ewaluacji na Walnym Zebraniu Członków LGD.

I. Monitoring

W systemie monitorowania LSR na lata 2016-2023 wyróżniono cztery najważniejsze elementy:

1. **Analiza celów** – podstawą monitorowania jest poprawne i przejrzyste planowanie. Zakłada się, że analiza ta w Partnerstwie dla Krajny i Pałuk będzie realizowana w oparciu o matryce logiczne przedsięwzięć zaplanowanych w ramach LSR, które ułatwiają odczytywanie związków pomiędzy zakładanymi celami oraz działaniami i oczekiwanymi rezultatami wyrażonymi w formie mierzalnych wskaźników. Analiza ta będzie prowadzona minimum każdorazowo przed i po zakończeniu każdego z naborów wniosków w ramach LSR.
2. **Przegląd procedur wdrażania** - służyć będzie przede wszystkim jasnemu ustaleniu – „co jest robione przez kogo?", dzięki dokonaniu takiego przeglądu uzyskuje się wyjaśnienie dotyczące roli, funkcji i odpowiedzialności poszczególnych osób i organów biorących udział we wdrażaniu LSR (Zarząd, Rada, Biuro LGD). Procedury wdrażania będą podlegały sprawdzaniu i ewentualnej weryfikacji min. raz na rok.
3. **Przegląd wskaźników**. Podczas planowania Lokalnej Strategii Rozwoju przyjęto szereg wskaźników na poziomie produktu, rezultatu i oddziaływania, ich weryfikacja będzie służyła nie tylko sprawdzaniu czy poprawnie realizowana jest umowa na dofinansowanie LSR, lecz przede wszystkim czy LGD zbliża się do osiągania założonych w LSR celów.
   Podstawą weryfikacji osiąganych wskaźników będą zarówno złożone w LGD wnioski o dofinansowanie na etapie ubiegania się o przyznanie pomocy (weryfikacja wstępna realizacji wskaźników) jak również ankiety monitorujące beneficjentów składane po zakończeniu realizacji operacji/projektu w ramach LSR (ostateczna weryfikacja realizacji wskaźnika).
   Wstępny przegląd wskaźników będzie następował zatem każdorazowo już po zakończonym w ramach LSR naborze wniosków o przyznanie pomocy.
4. **Monitorowanie wydatkowania środków -** systematyczna obserwacja realizacji budżetu LSR, a więc weryfikowanie czy środki LSR wydawane są zgodnie z ich przeznaczeniem. Weryfikacja budżetu dotyczyć będzie zarówno działań beneficjentów LSR jak również działań własnych LGD i dokonywana będzie min. raz na kwartał. Podstawę monitorowania finansowego postępu realizacji LSR będą m.in. umowy na realizację operacji w ramach LSR, wnioski o płatność czy ankiety monitorujące.
5. **Monitoring operacyjny.** W trakcie realizacji LSR realizowane będą również wizyty monitorujące w miejscach realizacji poszczególnych projektów dofinansowanych w ramach LSR. Bezpośredni kontakt z beneficjentami pozwala na wczesne wykrywanie ewentualnych błędów oraz szybką ich naprawę, a tym samym uniknięcie sytuacji, które w poważny sposób mogłyby zagrozić realizacji projektu a tym samym wpłynąć negatywnie na wdrażanie LSR. Monitoring operacyjny (wizja lokalna na miejscu realizacji operacji) prowadzony będzie przynajmniej raz w czasie trwania każdego z projektów realizowanych w ramach LSR.
6. **Raportowanie.** W procesie monitorowania Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu nakielskiego na lata 2016-2023 przyjęto dwie metody raportowania:
   a. Raporty pisemne na temat postępów realizacji działań LSR w postaci okresowych (rocznych) sprawozdań z realizacji LSR przygotowywanych przez Biuro i Zarząd LGD
   b. Spotkania Zarządu LGD i Biura z członkami Organu decyzyjnego (Rady), partnerami LGD i beneficjentami służące przeglądowi postępu prac i osiąganych rezultatów w stosunku do planów (min. 1 spotkanie w każdym roku realizacji LSR).

Odpowiedzialność za bieżący monitoring przez cały okres wdrażania LSR spoczywać będzie jak wskazano powyżej bezpośrednio na Zarządzie LGD. Zarząd winien jednak ściśle współpracować w tym zakresie z Radą odpowiedzialną za ocenę i wybór operacji w ramach LSR oraz Dyrektorem biura LGD.

II. Ewaluacja

Ewaluacja służyć będzie ustaleniu następujących zmiennych (elementów) na etapie wdrażania LSR – ewaluacja on-going (dwie fale badania: po roku 2018 i 2021) i po zakończeniu wdrażania – ex-post (ok. roku 2023):

- rzeczywistej realizacji LSR w odniesieniu do założeń programowych.
- ocena znajomości celów LSR w środowisku lokalnym,
- poziomu promocji LSR przez LGD w środowisku lokalnym.
- oceny znajomości LGD w środowisku lokalnym,
- oceny realnego wpływu LGD na aktywizację środowiska lokalnego,
- oceny efektywność pracy Biura, Rady i Zarządu LGD.

Działania ewaluacyjne będą miały na celu:

a) na etapie realizacji wdrażania LSR (dwie fale badania):

- ocenę znajomości LGD oraz celów LSR oraz ustalenie ewentualnych działań wzmacniających promocję LSR i LGD w środowisku lokalnym,
- ocenę przyjętych celów, produktów i rezultatów LSR, a także pierwszych opinii dotyczących wdrażania LSR - sformułowanie ew. zaleceń modyfikujących założenia programowe i budżetowe LSR
- ocenę zaobserwowanego wpływu LGD na środowisko lokalne – sformułowanie uwag i zaleceń dotyczących ewentualnego wzrostu poziomu wpływu LGD na środowiska lokalne,
- ustalenie mocnych i słabych stron samej LGD jako organizacji, w szczególności Biura, Zarządu i Rady – sformułowanie ewentualnych zaleceń dla bardziej efektywnej pracy tych organów,

b) na etapie ex-post:

- ocenę wdrażania LSR w odniesieniu do założonych i ew. zmodyfikowanych w trakcie celów, produktów, rezultatów
- ocenę poziomu wzrostu znajomości LGD i LSR dzięki działaniom animacyjnym i promocyjnym organizowanym przez LGD
- ocenę wpływu LGD na środowisko lokalne poprzez podjęte działania animacyjne.

Kryteria, na podstawie których prowadzona jest ewaluacja realizacji LSR i funkcjonowania LGD (standard minimum):

Lp.	Kryterium	Informacja dostarczana przez kryterium
1.	Liczba i jakość projektów zgłaszanych przez podmioty lokalne w kolejnych okresach wdrażania LSR	— poziom wiedzy na temat możliwości skorzystania z LSR oraz poziom zainteresowania podmiotów lokalnych włączeniem się w realizację LSR, — poziom przygotowania lokalnych podmiotów do właściwego opracowywania projektów, — określenie głównych trudności podmiotów lokalnych we właściwym przygotowaniu projektów, a co za tym idzie dostosowanie rodzaju udzielanego wsparcia do realnych potrzeb, — dostosowanie LSR do oczekiwań lokalnych podmiotów, — efektywność pracy biura LGD — sprawność funkcjonowania organów (Zarząd i Rada LGD)
2.	Poziom realizacji celów szczegółowych, założonych wskaźników oraz budżetu LSR	— określenie skuteczności podejmowanych działań strategicznych (merytoryczny i finansowy postęp realizacji LSR), — efektywność pracy biura LGD — sprawność funkcjonowania organów (Zarząd i Rada LGD)
3.	Realizacja projektów współpracy	— stopień zaangażowania LGD w wymianę informacji i doświadczeń z innymi LGD.

Sposób pomiaru

W ramach badania ewaluacyjnego przewiduje się następujące sposoby pomiaru przyjętych kryteriów:

- badanie ilościowe i/lub jakościowe mieszkańców z obszaru działania LGD, w tym beneficjentów ostatecznych i wnioskodawców w ramach LSR (np. poprzez wywiady zogniskowane, ankiety, inne)
- wywiady pogłębione z członkami Zarządu, Rady oraz pracownikami Biura LGD,
- badanie dokumentów zastanych,
- inne sposoby zaproponowane w metodologii szczegółowej przez podmiot zewnętrzny przeprowadzający badanie ewaluacyjne.

Sposób pozyskiwania danych, czas i okres objęty pomiarem (badaniem):

Badanie ewaluacyjne zostanie wykonane min. trzykrotnie.:

- dwa razy w czasie trwania okresu wdrażania LSR tj.:
  - po roku 2018 (okres objęty pomiarem – lata 2016-2018)
  - po roku 2021 (okres objęty pomiarem – lata 2019-2021)
- na koniec okresu wdrażania LSR tj. ok. 2023 roku (okres objęty pomiarem 2016 - 2023)

Harmonogram realizacji procesu ewaluacji

- Przygotowanie projektu ewaluacji: 4 tygodnie.
- Gromadzenie i analiza danych: 4 - 12 tygodni.
- Zredagowanie raportu: 4 tygodnie.
- Prezentacja wyników ewaluacji - na posiedzeniu Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" - po zakończeniu ewaluacji.

Załącznik nr 3. Plan działania wskazujący harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu.

CEL OGÓLNY nr 1	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2023			RAZEM 2016-2023		Program	Poddziałanie/zakres programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastającego	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastające go	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastającego	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowanie wsparcia w PLN		
Cel szczegółowy 1.1 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości do roku 2023													PROW/RPO	
Przedsięwzięcie 1.1.1 PRZEDSIĘBIORCZA DOLINA NOTECI	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa w ramach środków LSR	10 szt.	50%	500 000,00	10 szt.	100%	500 000,00	0 szt.	0	0,00	20	1 000 000,00	PROW	Realizacja LSR
	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa w ramach środków LSR	8 szt.	47,06%	1 900 000,00	9 szt.	100%	2 100 000,00	0 szt.	0	0,00	17	4 000 000,00		Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 1.1				**2 400 000,00**			**2 600 000,00**			**0,00**		**5 000 000,00**		
Wskaźnik rezultatu 1[1]														

[1] Dotyczy funduszu EFRR i EFS.

Cel szczegółowy 1.2 Pobudzenie aktywności mieszkańców służącej oddolnym inicjatywom i włączeniu społecznemu do roku 2023													PROW/RPO	
Przedsięwzięcie 1.2.1 AKTYWNI DLA SIEBIE I REGIONU	Liczba szkoleń z zakresu ochrony środowiska i/lub zmian klimatu zrealizowanych w ramach LSR	1 szt.	33,33%	180 000,00	2 szt.	100%	340 000,00	0 szt.	0,00 %	80 000,00	3 szt.	600 000,00	PROW	Realizacja LSR - granty
	Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	1 szt.	50%		1 szt.	100%		0 szt.	0,00 %		2 szt.			Realizacja LSR - granty
	Liczba wydawnictw informacyjno – promocyjnych nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów zrealizowanych w ramach LSR	0 szt.	0,00%		3 szt.	100%		0 szt.	0,00 %		3 szt.			Realizacja LSR - granty
	Liczba wydarzeń promocyjnych lub kulturalnych zrealizowanych ze środków LSR nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów, w tym w zakresie turystyki i rekreacji.	4 szt.	36,36%		5 szt.	81,81%		2 szt.	100%		11 szt.			Realizacja LSR - granty
	Liczba przedsięwzięć edukacyjnych i/lub rekreacyjnych nawiązujących do lokalnego dziedzictwa i/lub zasobów zrealizowanych w ramach LSR	6 szt.	27,27%		12 szt.	81,81%		4 szt.	100%		22 szt.			Realizacja LSR - granty
	Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy w ramach LSR	7 szt.	100%	200 000,00	0 szt.	0,00%	0,00	0 szt.	0,00%	0,00	7 szt.	200 000,00		Współpraca
	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	2 szt.	100%		0 szt.	0,00%		0 szt.	0,00%		2 szt.			Współpraca
Przedsięwzięcie 1.2.2. AKTYWNA INTEGRACJA W DOLINIE NOTECI	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	450 os.	100 %	3 112 000,00	0 os.	0,00 %	0,00	0 os.	0,00 %	0,00	450 os.	3 112 000, 00	RPO (EFS)	Realizacja LSR – granty
Razem cel szczegółowy 1.2				3 492 000,00			340 000,00			80 000,00		**3 912 000, 00**		

Wskaźnik rezultatu 1 – Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym **poszukujących** pracy po opuszczeniu programu		14 os.	42,42%	n/d	19 os.	100%	n/d	0	0,00%	n/d	33 os.	n/d	RPO (EFS)	Realizacja LSR - granty
Wskaźnik rezultatu 2 – Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym **pracujących** po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)		8 os.	44,44%	n/d	10 os.	100%	n/d	0	0,00%	n/d	18 os.	n/d	RPO (EFS)	Realizacja LSR – granty
Wskaźnik rezultatu 3 – Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna		101 os.	39,92%	n/d	133 os.	92,49 %	n/d	19 os.	100%	n/d	253 os.	n/d	RPO (EFS)	Realizacja LSR – granty
Cel szczegółowy 1.3 Poprawa stanu infrastruktury służącej ożywieniu społeczno – gospodarczemu Doliny Noteci do roku 2023													PROW/RPO	
Przedsięwzięcie 1.3.1 INFRASTRUKTURA DLA WŁĄCZENIA SPOŁECZNEGO	Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	5 szt.	62,5%	5 307 960,00	3 szt.	100%	2 360 000,00	0 szt.	0,00%	0,00	8 szt.	7 667 960,00	RPO (EFRR)	Realizacja LSR
Przedsięwzięcie 1.3.2 INFRASTRUKTURA DLA LOKALNYCH INICJATYW	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej dofinansowanych w ramach LSR	5 szt.	71,43%	900 000,00	2 szt.	100%	800 000,00	0 szt.	0,00%	0,00	7 szt.	1 700 000,00	PROW	Realizacja LSR
	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury kulturalnej dofinansowanych w ramach LSR	3 szt.	50%	1 450 000,00	3 szt.	100%	1 250 000,00	0 szt.	0,00%	0,00	6 szt.	2 700 000,00		Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 1.3				7 657 960,00			4 410 000,00			0,00		**12 067 960,00**		
Wskaźnik rezultatu 1 – Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów		1500 os.	65,21%	n/d	800 os.	100%	n/d	0 os.	0%	n/d	2300 os.	n/d	RPO (EFRR)	Realizacja LSR
Razem cel ogólny 1				**13 549 960,00**			**7 350 000,00**			80 000,00		**20 979 960,00**		
Razem LSR				**13 549 960,00**			**7 350 000,00**			**80 000,00**		**20 979 960,00**		
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW													% budżetu poddziałania Realizacji LSR	
												5 000 000,00	50%	

WYJAŚNIENIE: w odniesieniu do Przedsięwzięcia 1.2.2. Aktywna Integracja w Dolinie Noteci całość środków ujęto w okresie 2016-2018 mając na uwadze fakt, że w odniesieniu do środków EFS LGD jako podmiot uprawniony do ubiegania się o dofinansowanie będzie realizować 1 projekt grantowy, na który w okresie do końca 2018 r. zostanie podpisana z LGD umowa o dofinansowanie na kwotę całkowitą 3 112 000 zł. Konkursy dla grantobiorców w ramach EFS ogłaszane będą natomiast do roku 2022 włącznie.

Załącznik nr 4. Budżet LSR w podziale na poszczególne EFSI i zakresy wsparcia.

4a. Budżet LSR.

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)					
	PROW	RPO		PO RYBY	Fundusz wiodący	Razem EFSI
		EFS	EFRR			
Realizacja LSR (art. 35 ust.1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	10 000 000,00 zł	3 112 000,00 zł	7 667 960,00 zł	0,00 zł		20 779 960,00 zł
Współpraca (art. 35 ust.1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	200 000,00 zł			0,00 zł		200 000,00 zł
Koszty bieżące (art. 35 ust.1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	0,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	2 320 000,00 zł	2 320 000,00 zł
Aktywizacja (art. 35 ust.1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	0,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	530 000,00 zł	530 000,00 zł
Razem	10 200 000,00 zł	3 112 000,00 zł	7 667 960,00 zł	0,00 zł	2 850 000,00 zł	23 829 960,00 zł

4b. Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020.

	Wkład EFRROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych	RAZEM
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	3 563 280,00 zł	2 036 720,00 zł		5 600 000,00 zł
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	2 799 720,00 zł		1 600 280,00 zł	4 400 000,00 zł
Razem	6 363 000,00 zł	2 036 720,00 zł	1 600 280,00 zł	10 000 000,00 zł

Załącznik nr 5. Plan komunikacji.

1. **Główne cele i przesłanki leżące u podstaw opracowania planu.**

Główną przesłanką leżącą u podstaw opracowania planu komunikacji jest obowiązek zapewnienia przez LGD aktywnego, ciągłego i szeroko rozumianego uczestnictwa społeczności lokalnej obszaru Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność tj. powiatu nakielskiego, w jej bieżącym wdrażaniu oraz kreowanie lokalnych liderów, którzy dzięki swojemu zaangażowaniu mogą przyczynić się do rozwoju całego obszaru i osiągnięcia założonych w LSR celów.
Głównym celem Planu Komunikacji jest udzielanie wszechstronnej informacji o działaniach planowanych w ramach LSR, postępach w jej wdrażaniu, a także promowanie LSR i działalności LGD wśród ogółu mieszkańców obszaru LSR tj. mieszkańców powiatu nakielskiego.
Za prawidłową realizację działań zaplanowanych w ramach Planu komunikacji odpowiada biuro LGD.

2. **Szczegółowy opis działań komunikacyjnych:**

W poniższej tabeli zawarto:

- opis działań komunikacyjnych i grup docelowych oraz środków przekazu,
- opis zakładanych wskaźników realizacji działań komunikacyjnych oraz efektów działań komunikacyjnych

ze wskazaniem celów szczegółowych komunikacji.

Wykazane działania stanową standard minimum co oznacza, iż w trakcie wdrażania Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność LGD przewiduje możliwość uzupełnienia planowanych działań o dodatkowe elementy wynikające ze zdiagnozowanych, na danym etapie wdrażania LSR, potrzeb.

II połowa 2016 r.				
Cel szczegółowy komunikacji	**Nazwa działania komunikacyjnego**	**Adresaci (grupy docelowe)**	**Środki przekazu**	**Wskaźniki realizacji i bezpośrednie efekty działań komunikacyjnych (standard minimum)**
Rozpowszechnianie informacji o LSR (cele, przedsięwzięcia, możliwości wsparcia) oraz działalności LGD	Kampania informacyjna na temat głównych założeń LSR na lata 2016 – 2023	Mieszkańcy obszaru LSR	Artykuły na stronie internetowej LGD oraz portalu Facebook i na stronach lokalnych samorządów.	prowadzenie strony internetowej www.krajna-paluki.cna.org.pl
				e-newsletter
			Artykuły w lokalnej prasie	min. 5 artykułów
			Spoty w lokalnym Radio NAKŁO	min. 3 spoty
			Spotkania informacyjne otwarte (Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD – 80%)	**Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych** LGD z mieszkańcami – min. 5 **Liczba osób uczestniczących w spotkaniach** informacyjno – konsultacyjnych - min. 5 spotkań x 20 osób min. 1 spotkanie w każdej z gmin obszaru LSR (5 spotkań x min. 20 osób)
			Spotkania informacyjne branżowe (organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, sektor publiczny, itp.) (Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD – 80%)	**Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami** – min. 3 **Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno – konsultacyjnych** - min. 3 spotkania x 20 osób
			Publikacja streszczenia LSR	nakład min. 2500 szt.
			Konferencja inaugurująca wdrażanie LSR	min. 50 uczestników
Rozpowszechnianie informacji o szczegółowych zasadach przyznania pomocy w ramach Przedsięwzięć LSR	„Od pomysłu do projektu" – szkolenia, warsztaty i doradztwo dla potencjalnych projektodawców na temat zasad przyznawania pomocy	Potencjalni beneficjenci w ramach LSR, w tym grupy defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku przy	Szkolenia na temat zasad przyznawania pomocy i wypełniania wniosków *Na zakończenie szkolenia każdorazowo zebrana zostanie od uczestników informacja zwrotna na temat udzielonego wsparcia w postaci anonimowej ankiety oceny szkolenia.*	min. 4 szkolenia x 15 osób
			Warsztaty na temat reguł i zasad budowania projektów oraz zarządzania nimi.	min. 1 cykl x 15 osób

	jak również tworzenia projektów w ramach LSR		*Na zakończenie warsztatu każdorazowo zebrana zostanie od uczestników informacja zwrotna na temat udzielonego wsparcia w postaci anonimowej ankiety oceny warsztatu.*	
			Wydanie ulotki	min. 3 ulotki x 5 000 szt.
			Punkt informacyjno – doradczy w biurze LGD	**Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa** - min. 50 podmiotów, podmiot = osoba (stosowane zamiennie) min. 60 % osób, otrzyma wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD - pomiar dokonywany zgodnie z opisem dokumentu „Zasady udzielania oraz sposób pomiaru oraz metody oceny jakości i efektywności doradztwa świadczonego w Biurze LGD „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" (procedura wewnętrzna)" stanowiącym załącznik do Regulaminu Biura LGD
Aktywizowanie środowisk lokalnych do podejmowania inicjatyw w ramach LSR	„Młodzi aktywni dla siebie i regionu" - kampania informacyjno – promocyjna wśród dzieci i młodzieży – generowanie pomysłów na inicjatywy młodzieżowe w ramach LSR	Grupa defaworyzowana: dzieci i młodzież obszaru LSR	Forum inicjatyw młodzieżowych, w tym Plebiscyt „Młody talent Krajny i Pałuk"	1 forum, min. 50 uczestników forum
	„Lepszy przykład niż wykład" – generowanie pomysłów na lokalne inicjatyw poprzez upowszechnianie dobrych praktyk	Przedstawiciele lokalnych NGO oraz lokalni liderzy obszaru LSR (w tym: sołtysi, radni gmin i powiatu, oraz wiodących instytucji publicznych),	Wyjazd studyjny dla liderów poza obszar LSR	min. 30 osób
			Forum inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych obszaru LSR	min. 20 organizacji
Sprawna komunikacja wewnętrzna LGD	Funkcjonowanie biura i organów LGD	Pracownicy biura LGD oraz członkowie Rady i Zarządu	Szkolenia dla pracowników LGD - zgodnie z planem szkoleń	**Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD** - 5 5 osób x 5 dni szkoleń
			Szkolenia dla członków organów LGD (zarząd + Rada) – zgodnie z planem szkoleń	**Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD** – 3 20 osób x 3 dni szkoleń

Termin: Rok 2017 - 2022					
Cel szczegółowy komunikacji	**Nazwa działania komunikacyjnego**	**Adresaci (grupy docelowe)**	**Środki przekazu**	**Wskaźniki realizacji wraz z wartościami (standard minimum)**	**Planowane efekty działań komunikacyjnych**
Rozpowszechnianie informacji o LSR (cele, przedsięwzięcia, możliwości wsparcia) i/lub działalności LGD	Kampania informacyjna na temat głównych założeń LSR na lata 2016 – 2023	Mieszkańcy obszaru LSR (wszyscy)	Prowadzenie strony internetowej LGD www.krajna-paluki.cna.org.pl	Liczba artykułów zamieszonych na stronie internetowej LGD – min. 10 artykułów/rok	Liczba poinformowanych o zasadach realizacji LSR i/lub działalności LGD za pośrednictwem strony www - min. 10 000 odwiedzin strony/ rok (weryfikacja na podstawie wydruku z panelu administratora www - kolumna odwiedzający)
			e-newsletter	min. 6 wydań e-newslettera /rok	Liczba poinformowanych o zasadach realizacji LSR i/lub działalności LGD za pośrednictwem e-newslettera - min. 20 subskrybentów do których wysyłano e-newsletter (weryfikacja na podstawie wydruku z panelu administratora)
			Artykuły w lokalnej prasie	min. 12 artykułów/rok	Liczba osób poinformowanych o zasadach realizacji LSR i/lub działalności LGD za pośrednictwem prasy – min. 500 osób/artykuł (Źródło weryfikacji – oświadczenie o wielkości nakładu gazety i/lub umowa z Wydawcą)
			Spoty w lokalnym Radio NAKŁO	min. 6 spotów/rok	6 akcji informacyjnych dla radiosłuchaczy w 5-ciu powtórzeniach w każdym roku (źródło weryfikacji: plan emisji spotów)
			Spotkania informacyjno – konsultacyjne otwarte	**Liczba spotkań informacyjno - konsultacyjnych otwartych** – min. 1 spotkanie w każdej z 5 gmin obszaru LSR/ rok **Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno – konsultacyjnych otwartych** - min. 1 spotkanie w każdej z 5 gmin obszaru LSR/ rok x 20 osób	Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD – 80%, tj. ogólny poziom zadowolenia z udziału w spotkaniu dobry lub bardzo dobry (źródło weryfikacji: podsumowanie przeprowadzonego badania ankietowego wśród uczestników)
			Spotkania informacyjno – konsultacyjne branżowe (organizacje	**Liczba spotkań informacyjno - konsultacyjnych branżowych** – min. 3 spotkania/ rok	Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD – 80%, tj.

			pozarządowe, przedsiębiorcy, sektor publiczny, itp.)	**Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno – konsultacyjnych branżowych** - min. 3 spotkania x 12 osób/rok	ogólny poziom zadowolenia z udziału w spotkaniu dobry lub bardzo dobry (źródło weryfikacji: podsumowanie przeprowadzonego badania ankietowego wśród uczestników)
			Organizacja punktów informacyjno – promocyjnych LGD podczas wydarzeń na obszarze LSR	min. 5 punktów/rok, min 50 osób odwiedzających stoisko	Liczba osób poinformowanych o założeniach LSR i/lub działalności LGD – min 50 osób odwiedzających stoisko (źródło weryfikacji: rejestr wydanych materiałów informacyjnych, gadżetów, itp.)
		Grupy defaworyzowane: osoby starsze oraz organizacje i instytucje działające na rzecz osób starszych	Dotarcie do grupy wskazanej w LSR jako defaworyzowana poprzez spotkania z organizacjami i instytucjami wspierającymi te grupy na co dzień tj. • Koła Gospodyń Wiejskich i inne NGO oraz instytucje działające na rzecz osób starszych • Uniwersytety Trzeciego Wieku (UTW)	min. 1 spotkanie/rok w każdej z 5-ciu gmin x min. 20 osób	Liczba osób, które zapoznały się z możliwością wsparcia inicjatyw na rzecz osób starszych w ramach LSR – min. 100 osób/rok (źródło weryfikacji – listy obecności)
		Mieszkańcy obszaru LSR, w tym grupa defaworyzowana ze względu na dostęp do rynku pracy	Ulotka informacyjna dystrybuowana za pośrednictwem Urzędu Pracy, OPS, PCPR,	Format A5 nakład 500 egz./aktualizacja min. raz na rok	Liczba odbiorców informacji w zakresie wsparcia w ramach LSR grup defaworyzowanych ze względu na dostęp do rynku pracy - min. 500 odbiorców/rok (źródło weryfikacji: rejestr dystrybucji ulotki informacyjnej, dystrybucja za pośrednictwem Urzędu Pracy, OPS, PCPR)
Rozpowszechnianie informacji o szczegółowych zasadach przyznania pomocy w ramach Przedsięwzięć LSR	„Od pomysłu do projektu" – szkolenia, warsztaty i doradztwo dla potencjalnych projektodawców na temat zasad przyznawania pomocy jak również tworzenia	Potencjalni wnioskodawcy w ramach LSR, w tym grupy defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy	Szkolenia na temat zasad przyznawania i/lub rozliczania pomocy (w tym wypełniania wniosków o dofinansowanie i wniosków o płatność) *Na zakończenie szkolenia każdorazowo zebrana zostanie od uczestników informacja zwrotna na temat udzielonego wsparcia w postaci anonimowej ankiety oceny szkolenia.*	min. 5 szkoleń x 10 osób/rok	Liczba osób, poinformowanych o zasadach ubiegania się o przyznanie pomocy i/lub rozliczania pomocy – min. 50 osób/rok (źródło weryfikacji – listy obecności)

	projektów w ramach LSR		Warsztaty na temat reguł i zasad budowania projektów oraz zarządzania nimi *Na zakończenie warsztatów każdorazowo zebrana zostanie od uczestników informacja zwrotna na temat udzielonego wsparcia w postaci anonimowej ankiety oceny szkolenia.*	min. 1 cykl warsztatów x min.10 osób/rok	Liczba osób, które nabyły umiejętności budowania projektów i zarzadzania nimi – min. 10 osób/rok (źródło weryfikacji: rejestr wydanych zaświadczeń LGD)
			Punkt informacyjno – doradczy w biurze LGD	**liczba udzielonych usług doradczych -** min. 80 usług/rok Klasyfikacja usług zgodnie z opisem dokumentu „Zasady udzielania oraz sposób pomiaru oraz metody oceny jakości i efektywności doradztwa świadczonego w Biurze LGD „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk" (procedura wewnętrzna) stanowiącym załącznik do Regulaminu Biura LGD	Liczba zadowolonych z udzielonego doradztwa – min. 60% (tj. doradztwo spełniło oczekiwania korzystającego w stopniu bardzo dobrym lub dobrym). (Źródło weryfikacji: raport z badania ankietowego oceniającego jakość doradztwa świadczonego przez LGD opracowywany przez Zarząd LGD)
Rozpowszechnianie informacji o stanie realizacji LSR, w tym o stopniu osiąganych celów i wskaźników	Kampania informacyjna na temat głównych efektów realizacji LSR	Członkowie i partnerzy LGD	spotkanie podsumowujące rok	min. 1 spotkanie/rok x min. 50 osób	Liczba osób poinformowanych o efektach realizacji LSR – min. 50 osób/rok (źródło weryfikacji: lista obecności)
		Mieszkańcy obszaru LSR	Biuletyn informacyjny LGD	min. 1 wydanie/rok (wersja papierowa)	Liczba odbiorców informacji o efektach wdrażania LSR min. 150 odbiorców 1 wydania biuletynu (źródło weryfikacji: rejestr dystrybucji biuletynu – dystrybucja za pośrednictwem biura LGD, lokalnych samorządów, organizacji i instytucji współpracujących z LGD)
Aktywizowanie środowisk lokalnych do podejmowania inicjatyw w ramach LSR	„Młodzi aktywni dla siebie i regionu" - kampania informacyjno – promocyjna wśród młodzieży – generowanie pomysłów na inicjatywy młodzieżowe w ramach LSR	Grupa defaworyzowana: Dzieci i młodzież obszaru LSR oraz organizacje i instytucje działające na rzecz dzieci i młodzieży	Forum inicjatyw młodzieżowych, w tym Plebiscyt „Młody talent Krajny i Pałuk"	min. 1 spotkanie x min. 50 osób/rok	Liczba osób poinformowanych o możliwości wsparcia inicjatyw młodzieżowych w ramach LSR – min. 50 osób/rok (źródło weryfikacji: lista obecności)

	„Lepszy przykład niż wykład" – generowanie pomysłów na lokalne inicjatyw poprzez upowszechnianie dobrych praktyk	Przedstawiciele lokalnych NGO oraz lokalni liderzy obszaru LSR (w tym: sołtysi, radni gmin i powiatu, oraz wiodących instytucji publicznych),	Wyjazd studyjny poza obszar LSR	min. 1 wyjazd x min. 25 osób/rok	Liczba osób, które zapoznały się z dobrymi praktykami inicjatyw zrealizowanych lub realizowanych na innych obszarach – min. 25 osób/rok (źródło weryfikacji: lista obecności)
			Forum inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych obszaru LSR	min. 1 spotkanie x min. 20 organizacji/rok	Liczba organizacji uczestniczących w wydarzeniu z zakresu upowszechniania dobrych praktyk – min. 20 organizacji/rok (źródło weryfikacji: lista obecności)
Tworzenie płaszczyzny współpracy głównych instytucji i organizacji zajmujących się beneficjentami z obszaru wykluczenia społecznego.	Cykl spotkań z organizacjami i instytucjami rynku pracy, pomocy społecznej i bezpieczeństwa publicznego	Instytucje i organizacje działające na rzecz grupy defaworyzowanej tj.: • grupy defaworyzowanej ze względu na dostęp do rynku pracy, i/lub • osoby zagrożone wykluczeniem społecznym	Spotkania robocze z przedstawicielami instytucji i organizacji działającymi na rzecz grupy defaworyzowanej m.in. PCPR, OPS, Urząd Pracy, OWES, Policja, Biura Porad Obywatelskich, Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego, lokalnych samorządów i innych organizacji/instytucji mającymi potencjalnie najczęstszy kontakt ze wskazaną grupą defaworyzowaną.	min. 1 spotkanie x min. 5 podmiotów/rok	Liczba podmiotów uczestniczących w spotkaniach dot. współpracy głównych instytucji i organizacji zajmujących się beneficjentami z obszaru wykluczenia społecznego i rynku pracy – min. 5 podmiotów/rok (źródło weryfikacji: lista obecności)
Przekazanie informacji na temat możliwości wsparcia lokalnej przedsiębiorczości i tworzenia miejsc pracy w ramach LSR	Forum Przedsiębiorców i Pracodawców Powiatu Nakielskiego	Przedsiębiorcy i pracodawcy obszaru LSR, przedstawiciele szkół zawodowych oraz instytucje otoczenia biznesu i samorząd lokalny	Doroczne spotkanie tematyczne	min. 1 forum x min. 50 osób/rok	Liczba osób poinformowanych w zakresie możliwości wsparcia lokalnej przedsiębiorczości i tworzenia miejsc pracy w ramach LSR - min. 50 osób/rok (źródło weryfikacji – lista obecności)
Integrowanie środowisk zainteresowanych rozwijaniem i upowszechnianiem zasobów lokalnego dziedzictwa	Kampania informacyjno – promocyjna związana z rozwijaniem i upowszechnianiem zasobów lokalnego dziedzictwa	Mieszkańcy obszaru LSR	• regularne spotkania tematyczne dot. rozwijania turystyki, rekreacji i dziedzictwa kulturowego na obszarze LSR w ramach produktu turystycznego Ekomuzeum Doliny Noteci • wydawnictwa służące upowszechnianiu potencjału i dziedzictwa lokalnego obszaru LSR	min. 4 spotkania Ekomuzeum x min. 15 osób/rok	min. 2 wspólne inicjatywy w ramach Ekomuzeum/rok (źródło weryfikacji: informacja z realizacji inicjatywy – opracowanie własne LGD)
				min. 1 wydawnictwo tematyczne x 500 szt./rok	Liczba odbiorców informacji nt. lokalnego dziedzictwa - min. 500 odbiorców/rok (źródło weryfikacji: rejestr dystrybucji wydawnictwa - dystrybucja za pośrednictwem biura LGD, lokalnych samorządów, organizacji i instytucji współpracujących z LGD)

			• akcje informacyjne i wydarzenia promocyjne dla mieszkańców	organizacja dorocznego Konkursu Dziedzictwa Kulinarnego „Smaki Krajny i Pałuk" (finał konkursu nastąpi podczas wydarzenia plenerowego – min. 500 osób)	Liczba odbiorców wydarzenia promocyjnego upowszechniającego lokalne dziedzictwo – min. 500 osób/rok (źródło weryfikacji: sprawozdanie z realizacji wydarzenia/karta rozliczenia zadania)
Zebranie informacji na temat efektywności działalności LGD oraz realizacji LSR – analiza efektywności działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu	Badanie ewaluacyjne	Mieszkańcy obszaru LSR w tym Beneficjenci realizujący operacje w ramach LSR,	Badanie ewaluacyjne LSR i LGD zgodnie z procedurą dokonywania ewaluacji i monitoringu stanowiącą załącznik do LSR	Badanie wykonane dwukrotnie: • po roku 2018 (okres objęty pomiarem – lata 2016-2018) • po roku 2021 (okres objęty pomiarem – lata 2019-2021)	Określenie ew. działań korygujących /naprawczych w odniesieniu do działalności LGD i/lub wdrażania LSR (Źródło weryfikacji: raport z badania ewaluacyjnego).
Termin: I połowa 2023 r.					
Cel szczegółowy komunikacji	**Nazwa działania komunikacyjnego**	**Adresaci (grupy docelowe)**	**Środki przekazu**	**Wskaźniki realizacji wraz z wartościami (standard minimum)**	**Planowane efekty działań komunikacyjnych**
Rozpowszechnianie informacji o działalności LGD	Kampania informacyjna w internecie	Mieszkańcy obszaru LSR	Prowadzenie strony internetowej LGD www.krajna-paluki.cna.org.pl	Liczba artykułów zamieszonych na stronie internetowej LGD – min. 2	Liczba poinformowanych o działaniach prowadzonych przez LGD za pośrednictwem strony www - min. 100 odwiedzin strony (weryfikacja na podstawie wydruku z panelu administratora www - kolumna odwiedzający)
Rozpowszechnianie informacji o szczegółowych zasadach rozliczenia projektów zrealizowanych w ramach LSR	Szkolenia i doradztwo na temat zasad sprawozdawczości i rozliczania operacji w ramach LSR	Potencjalni wnioskodawcy w ramach poszczególnych przedsięwzięć LSR	Szkolenia w zakresie Wniosków o płatność *Na zakończenie szkolenia każdorazowo zebrana zostanie od uczestników informacja zwrotna na temat udzielonego wsparcia w postaci anonimowej ankiety oceny szkolenia.*	min. 2 szkolenia x 15 osób	Liczba osób poinformowanych w zakresie rozliczania pomocy – min. 15 osób x 2 szkolenia (źródło weryfikacji – lista obecności)
			Punkt informacyjno – doradczy w biurze LGD	**liczba udzielonych usług doradczych** – min. 15 Klasyfikacja usług zgodnie z opisem dokumentu „Zasady udzielania oraz sposób pomiaru oraz metody oceny jakości i efektywności doradztwa świadczonego w Biurze LGD „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk"	Liczba osób zadowolonych z udzielonego doradztwa – min. 60% (tj. doradztwo spełniło oczekiwania korzystającego w stopniu bardzo dobrym lub dobrym). (Źródło weryfikacji: raport z badania ankietowego oceniającego jakość

				(procedura wewnętrzna) stanowiącym załącznik do Regulaminu Biura LGD	doradztwa świadczonego przez LGD opracowywanego raz do roku przez Zarząd LGD)
Rozpowszechnianie informacji o stanie realizacji LSR, w tym o stopniu osiągniętych w okresie realizacji LSR celów i wskaźników	Kampania podsumowująca wdrażanie LSR	Mieszkańcy obszaru LSR, w tym Wnioskodawcy, którzy realizowali projekty w ramach LSR	Konferencja podsumowująca wdrażanie LSR Raport podsumowujący wdrażanie LSR	1 konferencja x min. 50 osób 1 wydawnictwo (wersja elektroniczna i/lub papierowa) dla uczestników konferencji	Liczba osób poinformowanych o stanie realizacji LSR – min. 50 uczestników konferencji (źródło weryfikacji: lista obecności wraz z potwierdzeniem odbioru wydawnictwa)

3. **Główne (docelowe) efekty działań komunikacyjnych:**

W tabeli powyżej zawarto bezpośrednie efekty poszczególnych działań komunikacyjnych jednakże głównymi (docelowymi) efektami realizacji planu komunikacji będą:

- wzrost liczby aplikujących w ramach LSR,
- zwiększenie zaangażowania mieszkańców we wspólne inicjatywy poprzez wzrost aktywności lokalnych organizacji w szczególności na rzecz grup wskazanych w LSR jako defaworyzowane,
- wzrost liczby mieszańców obszaru LSR posiadających wiedzę o inicjatywach realizowanych w ramach LSR,

4. Analiza efektywności działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu (w tym tryb korygowania planu komunikacji).

Analiza efektywności działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu następować będzie poprzez:

- analizę raportów z badania ewaluacyjnego (trzykrotnie w okresie realizacji LSR zgodnie z procedurą dokonywania ewaluacji i monitoringu),
- analizę wyników ankiety oceny szkolenia/warsztatu/spotkania informacyjnego – każdorazowo po zakończeniu szkolenia/warsztatu/spotkania informacyjnego,
- analizę ankiet oceniających jakość świadczonego doradztwa przez pracowników biura LGD – minimum raz na rok,

Analizy efektów dokonuje Zarząd LGD na podstawie materiału przygotowanego przez Dyrektora biura LGD.

Tryb korygowania: W sytuacji gdy realizowane działania komunikacyjne nie przynoszą spodziewanych efektów Zarząd LGD wspólnie z Dyrektorem biura LGD po zasięgnięciu opinii mieszkańców obszaru LSR (min. 1 spotkanie konsultacyjne otwarte i/lub e-konsultacje) formułuje stosowne działania korygujące, które przedkłada następnie do właściwego organu Samorządu Województwa Kujawsko – Pomorskiego celem zatwierdzenia.

5. Sposób wykorzystania w procesie realizacji LSR wniosków i opinii zebranych podczas działań komunikacyjnych:

Wnioski i opinie mieszkańców zebrane w trakcie prowadzenia działań komunikacyjnych (zwłaszcza wskazane w ankietach) mogą być wykorzystane m.in do.:

- podjęcia działań w zakresie usprawnienia procesu oceny i naboru wniosków,
- sformułowania zaleceń w celu poprawy efektywności pracy Biura LGD oraz jego organów (Zarząd, Rada),
- zmiany metod komunikacji w stosunku do określonych grup docelowych,
- sformułowania zaleceń co do aktualizacji LSR,

6. Budżet przewidziany na działania komunikacyjne:

Jak wspomniano powyżej za realizację planu komunikacji odpowiadać będą pracownicy biura LGD stąd też działania komunikacyjne w całości pokryte zostaną ze środków przeznaczonych w LSR na koszty bieżące i aktywizację/animację, których limit dla LSR zgodnie z formularzem budżetu wynosi **2 850 000 zł,** w tym: **koszty bieżące** – 2 320 000,00 zł oraz **aktywizacja** – 530 000,00 zł.